

Д-Р ГАНЧО ЦЕНОВ

**КРОВАТОВА
БЪЛГАРИЯ
И
ПОКРЪСТВАНЕТО
НА БЪЛГАРИТЕ**

**ХЕЛИОПОЛ
2004**

Издателство Хелиопол благодари на г-н Здравко Даскалов, сродник на д-р Ганчо Ценов, който ни предостави първото оригинално издание от 1937 година.

Настоящото издание, явяващо се като трето издание на книгата, първо – 1937 год., второ – 1998 год., е въз основа на оригиналното издание от 1937 година. Включва основната книга „Кроватова България“, „Покръстването на българите“ и „Българската история в най-нова България“ и добавката към нея според д-р Ганчо Ценов „Прокоповите хуни и Теофановите българи – турци или славяни основаха българската държава“. Добавката в лицето „Прокоповите хуни и Теофанови българи“, е от изданието 1938 година.

В настоящото издание се съдържат следните основни произведения на д-р Ганчо Ценов:

1. Кроватова България

2. Покръстването на българите

3. Българската история в най-нова България

4. Прокоповите хуни и Теофанови българи

Надяваме се, че след другото фундаментално произведение на д-р Ганчо Ценов „Произход и история на българите“, настоящото издание ще влезе свободно в изучаването на история в българското училище и университети.

Бележка от издателство Хелиопол

Кроватова България и покръстването на българите

Трето издание

(Първо издание, 1937, Второ издание, 1998)

© Д-р Ганчо Ценов, автор

© Хелиопол, 2004

Здравко Даскалов, консултант

ISBN 954-578-160-2

ПРЕДГОВОР

Д-Р ГАНЧО ЦЕНОВ ОТКРИВАТЕЛЯ НА ИСТИНСКАТА БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ

След многогодишни проучвания на оригинални исторически извори за българската история в секретния архив на Ватикана и други европейски хранилища на древни документи и след преосмислен прочит в оригинал на съчиненията на древните автори, д-р Ганчо Ценов като никой от съвременните българските историци, владеейки староеврейски, старогръцки, латински и няколко западни езика, установи:

— Българите са траки — стари поселници на Балканския полуостров

— Българите са създали една от най-древните цивилизации

— Българите са първите християни в Европа. Покръстени са от апостолите Павел и Андрей, и през 864 год. Всъщност няма покръстване, а отказване от българското еретичество.

— Късни поселници по нашите земи са славяните, дошли от север минавайки Дунава при българите.

След втория си труд „Праотечеството и праезикът на българите“ от 1907 год., д-р Ганчо Ценов издаде през 1910 год. капиталния си труд „Произходът на българите и начало на българската държава и българската църква“. С нея той преобрази българската история, разби невярната теория на Иречек и дядо му Шафарак, че българите са туранци и късни поселници на Балканския полуостров, която проф. Златарски и учениците му превърнаха в догма.

Трудът на д-р Ганчо Ценов вместо с одобрение, бе посрещнат с остро невъздържано отрицание. Критиците му колеги вместо да спорят с него научно, го „оборваха“ чрез обиди, обявявайки труда му за „ненаучен“! И както той си спомня с горчивина: „Критикуваха ме не по съдържание, не защото посочените от мен данни са неверни, а защото съм бил патриот“. Дори български академик, който не беше и историк, а езиковед написа, че д-р Ганчо Ценов е „агент на българското военно министерство“. На кого ли служи това упоменато

министерство, а вероятно самият академик е бил човек на чуждо военно министерство?

Масовото безогледно отричане не смути големия учен и историк. Той продължи още по-упорито десетки години да изследва произхода на българите, покръстването им и старата ни история, и да доуточнява позициите си. Преутвърди ги още по-обосновано. Венец на тази му работа е излезлия през 1937 год. втори капитален труд „КРОВАТОВА БЪЛГАРИЯ И ПОКРЪСТВАНИЕТО НА БЪЛГАРИТЕ“. Всъщност това е том втори на „Произход на българите и образуване на българската държава и българската църква“.

Д-р Ганчо Ценов възприе вярната постановка на големия наш историк проф. Марин Дринов, че на Балканския полуостров е имало едновременно две български държави — едната по-късна, но самостоятелна Аспаруховата, и друга — по стара федерат на Византия със столица Солун. И също така, че извън двете е имало български земи в днешна Тракия включително Одринска, които са били под пряко византийско владичество. И още, че византийските императори Юстин и племенника му Юстениан Велики са българи, родом от с. Видриана, Кюстендилско или Нишко. Д-р Ценов е категоричен, че войните, които водят кан Аспарух и най-малкия му брат Кубер с Византия, не са за основаване на българска държава на Балканския полуостров, а за разширение на съществуващата българска държава в земите на днешна Украйна, което впрочем и академик Иван Дуйчев категорично приема разглеждайки Именника на българските канове. Че тези войни са едновременно за освобождаване на българските земи на Балканите от византийски владичество, на първо място, присъединяване на васалната Солунска България към свободната Аспарухова.

След „Крватова България и покръстването на българите“ д-р Ценов продължи изследванията си и през 1938 год. издаде забележителните: „Народността на старите македонци“ и „Прокоповите хуни и Теофанови българи“. През 1940 год. последва: „Хуните, които основаха българската държава, техния произход и тяхното християнство“. Общо 22 са историческите трудове на д-р Ганчо Ценов, от които шест написани на немски и издадени в Берлин и Лайпциг.

Изключително големите успехи на българската тракология начело с проф. Д-р Александър Фол и на археологията ни от 50-те години на миналия век до наши дни, включително

откритията на големия наш археолог доцент д-р Георги Китов в долината на царете Казанлъшко, на 12-те гробници храмове, включително последната край гр. Шипка, на тракийския цар Терес III, Старосел и Александрово и тези на проф. Александър Овчаров в Кърджалийско, най-вече в Перперикон не само дворцовия комплекс, но и светилищата на Дионисий и Орфей, категорично потвърдиха постановката на д-р Ганчо Ценов. Това го установи и археологът Петър Детев, разкопал и проучил над 500 предисторически и тракийски паметници. Наред с него академик Владимир Георгиев с бележития си труд „Траките и тяхния език“ установи, че тракийският и българският език са изградени върху обща основа — като морфология, фонетика и словообразуване. Едно и също е формирането на личните и фамилните имена на траките и българите. Това го доказва също член кореспондентът Веселин Бешелиев с труда си „Проучвания върху личните имена на траките“. Проф. Евгени Тодоров с изследването си „Древнотракийското наследство в българския фолклор“, рецензирано от академиците Петър Динев и Владимир Георгиев, установи, че душевността, традициите и обичаите на траки и българи и досега са едни и същи. Същото се доказва и с книгата: „Тракийската Атлантида“ и последвалите още три книги на Петър Детев и сина му Йордан Детев, както и на Йордан Константинов с книгата му „Медицината на траките“, от която се вижда, че тракийската и българската народна медицина, са поразително еднакви.

С „Кроватова България и покръстването на българите“, д-р Ганчо Ценов окончателно установи истината за произхода на българите, образуването на българската държава и най-вече кога са покръстени.

След демократичните промени през 10 ноември, новата разкрепостена вълна историци отхвърли официалната догма за българската история и понастоящем се опитва да отдаде заслуженото на крупното историческо дело на д-р Ганчо Ценов. Една от достойните прояви на благодарност и признание за това дело, е фототипното издание на „Произходът на българите, образуване на българската държава и българската църква“ на издателство „Народен будител“ от гр. Варна през 2002 год. Това издание бе посрещнато с изключителен интерес от българската общественост, най-вече от младото поколение, което и наложи две издания на бележитата книга.

Особена похвална е родолюбивата инициатива на издателство Хелиопол и неговия директор господин Стефан Калайджиев, да преиздаде настоящия втори значителен труд на д-р Ганчо Ценов, с което се запълва огромна празнина в средната обществена опознавателна истинска българска история. Като следваща необходима крачка аз виждам издаването на пълните събрани съчинения на д-р Ганчо Ценов.

ДОКАТО Я ИМА БЪЛГАРИЯ, ще има място и за трудовете на д-р Ганчо Ценов, и тези трудове ще вдъхновяват и учат българските историци и граждани в трудната битка за установяване и налагане на величавата българска история.

Книгите на д-р Ганчо Ценов трябва да бъдат във всеки български дом, за да вдъхнат сили и упование в утрешния ден. Убеден съм, че няма да бъде далечен денят, когато нашите деца ще учат от историята оставена ни от д-р Ганчо Ценов и неговите последователи.

Здравко Даскалов

ОТ АВТОРА

Преди тридесет години аз обнародвах моята първа българска работа: „Праотечеството и праезикът на българите“, в която приведох данни, че българите са живели преди Аспарух на юг от Дунав. След това обнародвах няколко работи и на немски.

Понеже съдържанието на немските ми работи остана неизвестно на българското общество, реших сега да предам тук накратко получените от мен резултати по основния въпрос, че българите са живели преди Аспарух в Тракия и Илирия. Предвид на това ще посоча къде е била Кроватовата държава и кога са се покръстили българите.

Понеже моята теза, че българите са населявали Тракия и Илирия не само преди Аспарух, но и преди славяните, прави преврат както в схващането на българската история, тъй и в схващането на историята на другите европейски народи, моята личност е била и е изложена на разни злобни нападки. Ония, които не искат да оставят сегашното разбиране на тази материя, прибегват до спекулации, за да ме дискредитират. На всичко това аз не мога да обръщам внимание. Спор тук се води за въпроса: обитавали ли са българите Тракия и Илирия преди Аспарух, или не? Оня, който иска да ме дискредитира, трябва да опровергае тази теза. Не може ли да направи това, той със своите спекулации дискредитира себе си, а не мен. Тъкмо чета във в. „Зора“ от 20.X.1937 г., че г-н Ст. Аргиров щял да обнародва поправки, нанесени от К. Иречек в един екземпляр от Брауновото руско издание на неговата История на българите, където Иречек сам отбелязва, че в неговата история имало неверни твърдения. За да се очертае по-ясно различието в метода на изследването, аз подложих моите български противници на критика. Приложих една малка историческа карта, върху която е отбелязано най-същественото за обща ориентировка. За да се види, че В. Златарски не е считал Тракия за българска земя, приложих тук отпечатъци от две негови исторически карти, от

които се вижда, че според него Крум и Омуртаг са властвали южно до Пловдив и че едва „хан“ Борис (като видял, че св. Климент и другарите му се настанили в Охрид или Македония) „превзел Централна Македония“, където действаша тези светии. Понеже Борис знаел, че плодородна Южна Тракия някога може да потрябва на други народи, той не тръгнал от Пловдив за Одрин и Егейско море и оттука за Македония, а потеглил от Преслав по билото на Стара планина, минал върховете на Рила, Родопите, Пирин планина и спрял на Пелистер планина, близо до Преспанското и Охридското езеро, макар че тези планински вериги и днес са непроходими за войски. Македонците, щом го видели, се нарекли българи.

Който желае да се запознае по-подробно с повдигнатите от мене въпроси, може да види моите съчинения:

1. Dr. Gantscho Tzenoff, Die Abstammung der Bulgaren und die Urheimat der Slaven, Verl. Walter de Gruyter, & Co. Berlin (W 10) und Leipzig 1930 г.

2. Dr. Gantscho Tzenoff, Geschichte der Bulgaren und der anderen Sudslaven von der romischen Eroberung der Balkanhalbinsel an bis zum Ende des neunten Jahrhunderts Verl. Walter de Gruyter & Co. Berlin — Leipzig 1935 г.

Считам за свое задължение да изкажа сърдечна благодарност на моя приятел господин Стефан Ив. Белев, който бе така добър да ми помогне при коригирането на тази работа.

София, 1.XI.1937 г.

Д-р Ганчо Ценов
Dr. Gantscho Tzenoff
Berlin — Charlottenburg 9
Mecklemburgallee 22 a

СПИСЪК НА КНИГИТЕ, ПИСАНИ ОТ Д-Р ГАНЧО ЦЕНОВ:

1. Wer hat Moskau im Jahre 1812 in Brand gesteckt? Ebering, Berlin, 1900. Reprint: Kraus, Waduz, 1965
2. Праотечеството и праезикът на българите. — 1907 г.
3. Българите са по-стари заселници на Тракия и Македония от славяните. — 1908 г.
4. Критически разбор на българите. — 1910 г.
5. Произход на българите и начало на българската държава и българската църква. — 1910 г.
6. Първите религиозни борби в България. — 1912 г.
7. Покръстването на българите — обяснение. — 1914 г.
8. Хиляда години ли от смъртта на Св. Климента ? — 1915 г.
9. Кой е Климент Охридски? — 1915 г.
10. Произход на хуните. — 1915 г.
11. Русия и завоевателните стремежи на сърбите. — 1915 г.
12. Goten oder Bulgaren. Leipzig, Dyk, 1915
13. Geschichte der Bulgaren. Steiwetz, Berlin, 1917
14. Die Abstammung der Bulgaren und die Urheimat der Slaven. — 1930 g.
15. Geschichte der Bulgaren und der anderen Subslaven. — 1935 g.
16. Префирните по народността на българите — в що се състоят и защо се водят. — 1936 г.
17. Кроватова България и покръстването на българите. — 1937 г.
18. Прокоповите хуни и Теофановите българи. — 1938 г.
19. Народността на старите македонци. — 1938 г.
20. Хуните, които основаха българската държава. Техният произход и тяхното християнство. — 1940 г.
21. (статия) Седмичните дни като белег на старо християнство у славяните. сп.Преглед, 1907 г.
22. (статия) Das wissenschaftliche Leben in Bulgarien. „Minerva“ (WdeG), Berlin, 6 Sept., 1924.

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор.....	5
Книга I. КРОВАТОВА БЪЛГАРИЯ	16
Глава I. Из моите спомени.....	16
1. Шафарик. 2. Кръстьович. 3. Дринов. 4. Шишманов и Златарски. 5. Ценов. 6. Никифор Грегорас. 7. Имената Кроват, Баян и пр. 8. Критиките на Ст. Младенов. 9. Как проф. Ст. Младенов опроверга д-р Ст. Младенов. 10. В. Златарски. 11. Географски преглед на „Военните операции“	
Глава II. Стара България.....	31
1. Старото отечество на хуните. 2. Меотис, Кимерии и скити. 3. Стара България	
Глава III. Българите според по-старите средновековни писатели.....	37
1. Методът на В. Златарски. 2. Гръцки и латински автори за старинността на българите. 3. Сабиниановци. 4. Виталиан. Гръцки автор за старинността на българите. 5. Юстин и Юстиниан. 6. Тракийските хуни	
Глава IV. Кувратовата държава	52
1. В. Златарски за Стара България. Абари, утигури, славяни, българи. 2. Борбите на абарите и другите скитски племена с Източната Римска империя. 3. Фалшивите или неистинските абари. 4. Куврат или Кроват, основателят на модерната българска държава. 5. Аспарух. 6. България по времето на Аспарух. 7. Буламач в понятията. Антропологически доказателства за турцизма на българите.	
Книга II. ПОКРЪСТВАНЕ НА БЪЛГАРИТЕ.....	78
Глава I. Християнството на тракоилирийците	78
1. Арий и Атанасий. 2. Улфила. 3. Съборът в Аквилея и веруюто на Улфила. 4. Codex argenteus. 5. За кой народ Улфила преведе Св. Писание?	

Глава II.	Първа Юстиниана	91
	1. Църковните разпри по времето на Йоан Златоуст. 2. Аспар, Льв, Зенон и Теодорих Кривогледи. 3. Анастасий и Виталиан. 4. Архиепископията Първа Юстиниана. 5. Християнските борби след създаването на българската архиепископия Първа Юстиниана	
Глава III.	Мнимото покръстване на Борис	109
	1. Иконопочитателство и иконогоничество. 2. Претенцията на папа Николай. 3. Патриарх Фотий и българската църква. 4. Писмото на Фотий до цар Михаил	
Глава IV.	Цариградският вселенски събор през 869/870 г. 124	
	1. Българското пратеничество до папа Николай. 2. Цариградският събор през 869/870 г. 3. Препирните в събора относно подчинението на българската църква в Илирия. 4. Заседанието на събора. 5. Покръстването на Борис според В. Златарски. 6. Българската църква след Цариградския събор. 7. Веруюто на Методиевите ученици	
Приложение I.	БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИЯ В НАЙ-НОВА БЪЛГАРИЯ	146
Глава I.	Историческият метод	146
	1. Мнение и факт. 2. История от мнения. 3. Мнението на Университета. 4. Университетът	
Глава II.	Наука и политика	158
	1. Двете обществени течения в България. 2. Обективността на българските учени. 3. Какво е значението на доказателството, че хуни са основали българската държава. 4. Приета ли е тезата, че българите са стари поселници на Тракия и Македония?	

КНИГА I

КРОВАТОВА БЪЛГАРИЯ

ГЛАВА I

Изъ моитѣ спомени

1. Шафарикъ

Единъ день мене ни дойде на умъ да проследя питането: гърци или българи сж били св. св. Кирилъ и Методий.

Когато започнахъ да търся доводитѣ за едната и другата теза, азъ се убедихъ, че на това питане не може да се отговори, ако не се знае, какво нѣщо сж българи. Затова рекохъ да проследя мненията по народността на българитѣ. Като направихъ това, азъ установихъ, какво всички нови автори, които сж заченвали това питане, твърдятъ, че българитѣ сж късни пришълци. Разлика има между тия автори само що се отнася до народността на народа, отъ който българитѣ се били отдѣлили, за да дойдатъ въ днешното си отечество. Нѣма диво племе по свѣта, което да не е било посочвано отъ тогава или оногава като прадѣдо на българитѣ. Азъ тукъ ще спомена само Шафарика, защото възъ основа на него Иречекъ написа своята „История на българитѣ“, която и днесъ е евангелието на българското учителство.

Споредъ Шафарика българитѣ сж уралски чуди или фини, които живѣли покрай Уралскитѣ планини и рѣкитѣ Волга и Кама и били сродни съ хунитѣ и кутригуритѣ. Тия уралски чуди дошли въ 679 година подъ водителството на Аспаруха въ Долна Мизия, покорили тамъ заварени славяни и основали българската държава между Дунава и Стара-планина.

Добре, но, когато се запита, къде сж сега тие турански или монголски българи, понеже отъ такива не се намиратъ никакви следи, още Шафарикъ отговори, че тѣ се били изгубили въ покоренитѣ славяни. Това предположение не може обаче да се обясни съ факти, то не намири и исторически паралелъ. Нека вземемъ за примѣръ циганитѣ, люде безъ култура и прѣснати отъ хиляди години насамъ между европейскитѣ народи, тѣ и до днесъ сж запазили своя езикъ. Сжщото е и съ еврейтѣ и куцволаситѣ. Днешниятъ английски народъ настанал отъ смѣсца на англосаксонци или германци съ норийни или романи. Това и днесъ се вижда отъ тѣхния езикъ, който е наполовина

КНИГА I

КРОВАТОВА БЪЛГАРИЯ

ГЛАВА I

Из моите спомени

1. Шафарик

Един ден ми дойде на ум да проследя въпроса: гърци или българи са били Св. Св. Кирил и Методий.

Когато започнах да търся доводите за едната и другата теза, аз се убедих, че на този въпрос не може да се отговори, ако не се знае **какви са българите**. Затова реших да проследя мненията по народността на българите. Като направих това, установих, че всички нови автори, задаващи този въпрос, твърдят: българите са късни пришълци. Разлика има между тези автори само що се отнася до народността на народа, от който българите са се били отделили, за да дойдат в днешното си отечество. Няма диво племе по света, което да не е посочвано от тогова или оногова като прадядо на българите. Аз тук ще спомена само Шафарик, защото въз основа на него Иречек написа своята „История на българите“, която и днес е евангелието на българското учителство.

Според Шафарик българите са уралски чуди или фини, които са живели покрай Уралските планини и реките Волга и Кама, и били сродни с хуните и кутригурите. Тези уралски чуди дошли през 679 година под водителството на Аспарух в Долна Мизия, покорили там заварени славяни и основали българската държава между Дунав и Стара планина.

Добре, но когато се запита къде са сега тези турански или монголски българи, понеже от такива не се намират никакви следи, Шафарик отговори, че те се били изгубили в покорените славяни. Това предположение не може обаче да се обясни с факти. То не намери и исторически паралел. Нека вземем за пример циганите. Люде без култура и пръснати от хиляди години насам между европейските народи, те и до днес са запазили своя език. Същото е и с евреите и куцовласите. Днешни-

ят английски народ се създаде от смесица на англосаксонци или германци с нормани или романи. Това и днес се вижда от техния език, който е наполовина германски и романски. Чужди народи в Европа са маджарите и османските турци. И двата народа дойдоха като малки орди в Европа между поцивилизовани народи, обаче не само че запазиха езиците си, но ги и наложиха донякъде на покорените от тях народи. Народ завоевател никога не губи своя език и своята морална култура. Само в България било станало чудото: монголските българи да не оставят поне една единствена дума в българския език. Да кажем, че това чудо е станало, тогава изниква въпрос: каква роля са играли в българския политически живот тези толкова слабокултурни монголци, които даже езика си не могли да запазят? Щом монголците са приели славянския език и славянските нрави, тогава се пита въз основа на чии нрави се създаде българската държава: въз основа на турански ли, или на славянски? Очевидно въз основа на славянски. Ето защо теорията на Шафарик, че монголски скитници — хора без всякаква култура, били създали българската държава, ми се видя неприемлива.

2. Кръстьович

В 1869 г. излязоха на български два труда по българската история: единият от Гаврил Кръстьович, а другият от Марин Дринов. Те и двамата се опираха на Шафарик, но по съдържание се различаваха. Излизайки от Клапрот, който пишеше, че българите са от хунски произход. Кръстьович считаше българите за хуни. Поради това той написа историята на хуните, която нарече българска история, („Исторія бльгарска под имя Уннов“, Цариград, 1869 г.), без обаче да докаже защо хуните се нарекоха българи. Индиректно се разбира, защото са живели покрай Волга, макар че хуните никога не са живели покрай Волга.

С това Кръстьович се отдели от Шафарик. Докато Шафарик каза, че българите са чуди, които били сродни с хуните, което той извежда от простия факт, че били съседи с хуните, Кръстьович идентифицираше българите с хуните. Грешката, която Кръстьович направи, беше, че той не знаеше, че хуните са живели преди славяните покрай Дунав. Та и той, подобно на Шафарик, мислеше, че тези хуни-българи едва в 679 г. били дошли до Дунав, и с това предизвика критиката на Дринов.

3. Дринов

Дринов бе историк по призвание и затова не му правеха особено впечатление субективните мнения на този или онзи, а търсеше обосновката на тези мнения. Той прие тезата на Шафарик, но ограничено, като каза:

„Ние приемаме Шафариковото мнение, че те са били от чудско или финско потекло. При това бързае да забележим, че нас твърде малко ни занимава потеклото на тези българи, защото този въпрос няма място в историята на нашия народ, който не е техен потомък и няма нищо общо с тях, освен името, което той прие от тях.“ (Съчинение 1.32)

Дринов каза това, защото той сравняваше образуването на българската държава с образуването на френската държава и с това — на руската. Шепа германски франки образували държавата на галите, която по името им се нарекла Франция. Както днешните французи не се считат за германци, тъй и говорещите славянски българи не може да се считат за монголци, и то толкова повече, защото Дринов бил намерил във френския език германски думи, когато в българския език той не е намерил нито една монголска дума. Поради това той беше на мнение, че българите трябва да се разглеждат като славяни. Дринов оспори тезата на Кръстьович за хунството на българите не затова, защото си мислеше, че онези, които са основали българската държава, не се били казвали хуни, а турци или пък самоеди, чувашки, фини и пр., а затова, защото той беше против късното идване на българите, каквото се разбираше от Кръстьович. Понеже българите се споменават от пети век насам покрай Дунав, а Кръстьович твърдеше, че те са дошли до Дунав едва в 679 г. Това бе Дринов.

4. Шишманов и Златарски

Нова България не се присъедини към Дринов, а последва онези, които казват, че българите са късни пришълци. Докато Дринов каза, че ако българите още в V век са живели покрай Дунав, ние не можем да вярваме на приказките, че те едва в 679 година били дошли отнякъде си, нова България казва, че ние трябва да вярваме именно на тези приказки. Докато Дринов каза, че ние няма защо да се занимаваме с късно дошлите чудски българи, защото те не са ни нито чичовци, нито вуйчовци и

нямат нищо общо с нашия народ, който не е техен потомък и пр., нова България казва, че ние трябва да се занимаваме именно с тези монголски българи. Тя не взима под внимание, че историята не е дедуктивна наука, която трябва да се занимава именно с тези монголски българи. Тя не взима под внимание, че историята не е дедуктивна наука, която почива на хипотези или теории, а е индуктивна наука, почиваща на положителни факти, които са задължителни за всички. Историята следи събитията хронологически. Ако например Енодий, който е живял през V в. И който е познавал българите, казва, че те са стари тракоилирийци, то няма цена мнението на Шафарик и други, че българите били дошли едва в седми век отнякъде си в днешното си отечество. Нова България не взима обаче предвид, че оня, който излиза със своя теория, трябва системно да я обясни, което никой от онези, които разглеждат българите като късни пришълци, не направи. Отделни факти — даже и тогава, когато те биха били верни, а не измислени, какъвто е случаят тук, които не съставят непрекъснатата връзка или система, не доказват нищо.

Най-силното доказателство, че българите били късно дошли турци, е предположението, че името българин означавало „Волга мъж“. Шишманов взе това предположение за факт и се помъчи в своя „Критичен преглед на въпроса за произхода на прабългарите“²⁾ етимологически да докаже, че българин значело „мъж от Волга“, „воложанин“, и че това име било турска дума. Затова българите били живеещи покрай Волга турци.

Няма да се спирам върху тази етимология, която е очевидно невярна. Ще кажем само, че името българи (Vulgares) се споменава още в IV и V век на юг от Дунав, когато никой от тогавашните латински и гръцки писатели не знаеше за съществуването на река Волга.

Второ: Името Волга е славянска дума. Дошли ли са българите от Волга, воложани ли са те; те са славяни, а не турци.

В. Златарски приведе пък други доказателства за турцизма на българите. В писаните на гръцки каменни надписи в памет на някои български князе, старобългарската (старославянската) титла „кънезь“ или „кънъазъ“, по липса на буквите ъ, ь, з, в гръцката азбука, е транскибирана с тази азбука по този начин: Златарски обявява тези титли за турски, като ги преиначи в хан и с това „доказа“, че българите, собствено славяните, били турци.

5. Ценов

Понеже тези факти, даже ако се окажеха верни, не опровергават тезата, че българите още в IV и V век са живеели покрай Дунав, рекох по-подробно да се занимая с този въпрос.

Когато го проучих, установих, че византийските писатели Теофан и Никифор, на които се позовава Шафарик, за да твърди, че българите били дошли от Урал и Волга, разглеждаха българите и хуните като две отделни племена и като стари тракоилирийци, защитниците на монголския произход на българите ги считаха за един народ и за късни пришълци. И понеже си мислеха, че хуните са азиатски, монголски народ, те казаха, че Аспарух през 679 година бил довел монголци в Мизия.

Аз обаче установих, че българската държава е основана от хуни, **но хуните не са били азиатци, а скити**, които още по времето на Херодот са живеели край Дунав. Името хуни се споменава в Дакия още през II в. след Христа. В четвърти и пети век хуните имали голяма държава в Панония и Дакия чак до р. Днепър. Понеже за славяните се казваше, че те едва в началото на VI век били дошли отнякъде си до Дунава, то от това излиза, че хуните са живеели преди славяните покрай Дунав. Тъй че не може да се казва, че хуни били дошли при славяни, а, обратно, трябва да се казва, че славяни са дошли при хуни. От тези хуни са произлезли Куврат и синът му Аспарух. Така че, кажем ли, че българите са хуни, трябва да кажем, че те са стари крайдунавски поселници и **че са били голям народ, а не малка ордица**. С това аз опровергах и тезата на Кръстьович, че българите, под името хуни, били дошли едва през 679 година до Дунав.

Второто нещо, което аз установих е, че редом с народа хуни се споменава и за народ българи на юг от Дунав.

Ако за хуните се предполагаше, че били туранци, защото в едно правреме били дошли от Азия, това не можеше да се каже за българите, които живееха от старо време в днешното си отечество, и за които няма сведения, че са късни пришълци и освен това се считат за мизийци. От това аз извадих заключение, че българите са стари тракоилирийци.

6. Никифор Грегорас

Въпреки това мен ме интересуваше да установя, на какви исторически данни почива твърдението, че българите първоначално са живеели покрай река Волга, и установих, че историческият източник за това е византийският историк от XIV столетие Никифор Грегорас (1295-1360 г.).

Той пише, че скитите някога живели до една голяма река, която местното население наричало Булга и по нея се нарекли българи³⁾.

Скитите са живели първоначално покрай Босфора. Името Босфор или Бос-поръ е произлязло от това, че едно говедо или един вол преминал през него (Бос-поръ значи волски бърф, или проход). Грегорас в случая е употребил славянското „вол-вул“ и е нарекал Босфора река Вулга или пък Булга.

След това Грегорас пише, че тези скити-българи „преминали двете Мизии (земята от Панония до Черно море), та всичко станало плячка на мизите, както се казва. Настанили се в Македония и останала Илирия, където им се харесало. И царско (княжеско) седалище имаше там, което после стана град, който бе възнаграден с архиепископия от император Юстиниан, която, както казахме, се нарича Първа Юстиниана“.

Българите значи са били скити, които някога си, преди създаването на Юстиниана Прима, което е станало през 535 година, били завзели не само двете Мизии, но и Македония, и останала Илирия. С това се решава въпросът за народността, от която са произлезли българите.

Какво правят обаче онези, които искат да уверят хората, че Македония и останала Илирия никога не са били български? Те взимат от разказа на Никифор Грегорас само думата Булга и казват, че Булга е Волга, и стигат до извода, че българите са живели първоначално покрай Волга и защото са живели покрай Волга, те били турци. Това е субективен дедуктивен извод, който за историята няма стойност, защото историята е положителна наука, **която се основава на исторически факти**. Този извод е очевидно неверен, защото ония, които са живели покрай Волга, са се наричали **скити**, а не българи. Той е измислица и за това, защото никой стар писател не е нарекъл българите турци или пък фини, самоеди и пр., а всички, щом е ставало дума за потеклото на българите-хуни, са казвали, че те са **скити**. Скитите обаче са живеели от правреме покрай Дунав. Онзи, който мисли, че скитите

едно време са населявали поречието на Волга, той трябва и да каже, че скитите са дошли през 679 г. в Мизия. Понеже това е невъзможно да се каже, защото е невярно, изпуска се името скити и се казва, че българите били дошли през 679 г. от Волга в Мизия. Но нека се съгласим временно с това и да кажем, че българите са турци, които някога са живеели покрай Волга. Тези турци поселяваха преди VI век не само двете Мизии, но и Македония и останала Илирия. Това е най-важното за историята на българите. То се премълчава и мълчешком се прокарва измислицата, **че те като малка ордица, едва през 679 г., били дошли в Долна Мизия**, затова българите били само жителите между Дунав и Стара планина! Може ли някой да каже, че това е наука, а не политика?

7. Имената Кроват, Баян и пр.

Предвид на това аз реших да обнародвам събраните си тогава бележки и напечатах моята работа „Праотечеството и прарезикът на българите“ (1907 г.).

В тази книга посочих данни: а) че българите се споменават не само преди Аспарух, но и преди славяните на юг от Дунав; б) че хуните, които образуваха модерната българска държава, са скити или славяни.

За доказателство на последното аз обърнах внимание и на това: Онези, които считат българите за турци, не са намерили досега турски изрази в старобългарския език. Те ги наричат турци просто въз основа на предположението, че са били дошли от турски страни. Имената обаче на основателите на българската държава са славянски. Така например името на Кроват-родоначалника на българската династия, е славянско, защото то е името на кроватите, които са славяни. Още по времето на император Хераклий (610 — 641 г.) се споменава кроватски или хърватски княз на име Хроват. Най-старият Кроватов син според Никифор се е казвал Баян, което е славянска дума. Понеже той е бил най-стария брат, по-младите му братя му викали бато, както и днес по-младият българин-славянин се обръща към по-голям брат. Поради това Теофан го нарича Бат-баян, т.е. бацьо Баян. Само този факт изчерпва въпроса за народността на хуните, които основаха българската държава: Те са били славяни.

В списъка на българските князе преди Аспарух се споменават следните български князе със славянски имена Гостун и Безмер. Безмер е князувал преди Аспарух от двете страни на

Дунав. Но най-важното е, че славянинът Безмер е произлизал от рода Дуло, от който е произлизал и Аспарух, и от това се разбира, че и Аспарух е от славянски род. Ние тук сме си поставили за цел само да докажем, че българите не са късни пришълци, затова не желаем да се спираме върху отношенията им към другите тракоилирийски и скитски племена, обаче за обща ориентировка нека кажем, че скитите, от които произлизат българите, са славяни. Това, което сега се нарича славяни, в старо време се казваше скити. Самата дума **скити** е славянска дума, която значи скитник или номад. Готите, хуните, славяните, българите, абарите, тракийците са **скитски**, т.е. **славянски** племена.

8. Критиките на Стефан Младенов

Мнозинството от българското общество радостно прие моята книга. Нему му правеха особено впечатление данните, че преди Аспарух, българите са живеели на юг от Дунав. Един ден срещнах на улицата министър Ляпчев, който ми каза, че поради моята работа в Министерския съвет често ставало дума за мен. Не много време след това аз заминах за Западна Европа да търся нов материал относно интересуващия ме проблем. На Мюнхенската гара, като минавах през салона, за да си купя билет, срещнах господин Добрович — началника на кабинета на Негово величество Царя. Той много се зарадва, като ме видя. Поздравихме се и разменихме няколко думи. Той ми каза, че Негово величество имал добро мнение за мен и моите работи. От това аз разбрах, че работата ми е стигнала не само до ушите на министрите, но и до тези на държавния глава.

Миналата година имах случай да се видя с един професор, който по-преди беше във Виена. Когато си казах името, той ми отговори: „Познаваме се, г-н Ценов, познаваме се много добре“. Аз се посепнах и се позамислих дали някога не съм се виждал с моя събеседник, но съм забравил, обаче той забеляза това и продължи: „Познаваме се, запознал ни е Иречек. Ние с Иречек много, много пъти сме говорили за вас и за вашата теория“. Моето име беше впрочем стигнало чак до Виена.

То достигна и до ушите на нашите учени от университета, които обаче почувстваха моята работа като лична обида.

Моята теза, че българите не само преди Аспарух, но и преди славяните са живеели на юг от Дунав, сърдеше софийските университетски преподаватели, които се придържаха за Иречек

и др., че българите били доведени от Аспарух. За сръбна те нямаха право. На тях им се налагаше или да посочат несъстоятелността на посочените от мен факти, или да ги приемат. Понеже първото не можеха, а второто не искаха да направят, те ме обсипаха с лични хули.

Това най-храбро извърши Ст. Младенов. Той слушал от Агур, Милетич, Шишманов, Златарски и пр., че българите били къснодошли турци, затова моята теза, че не са късни пришълци, дотолкова го бе възбудила, че той се самозабрави и ме обсипа с улични оскърбления. Нарече ме шовинист, Кръстьович, Йонков, Владикин. Моята етимология била волска етимология. Аз съм бил храненик на Военното министерство, т.е., че Военното министерство ми давало пари да пиша патриотични книги, поради което Ягич в една хула против мене ме питаше кой ми издава работите и прочие мерзости, които си остават мерзости и не опровергават посочените от мен данни.

Не стига това, ами Младенов побърза да ме „понацапа“ и в Ягичовия „Archiv fur slavische Philologie“ (1907 Bd. 29 S. 613). Там той написа отзив за моята работа, в който между другото с един митингаджийски тон се казва:

“Ако човек би искал да счете тия „Изследвания“ за научно съчинение, той би трябвало да каже, че в българската историческа и филологическа наука започва регрес. Защото появянето на тая книга след работите на един Дринов или Матов, на един Милетич или Шишманов, е регрес... Ако той (Ценов) днес просто от шовинизъм и недостатъчно проучване отново иска необуздало да се заеме с оная погрешна, за един Раковски извинителна етимология, то той няма право на научност. Който навсякъде открива величието на българското племе; който счита не само хуните, но и скитите, гетите, масагетите, както и всички други народи, за които старите историци пишат, че са живели на Балканския полуостров, за славяни и специално за българи; който твърди, че българите са живеели по времето на Апостол Павел около Солун; той би трябвало да подкрепи смелите си тези със силни аргументи...” „Терминът турско-татарски език, с който се обозначава езикът на новодошлите откъм Волга българи (**къде е тоя език?** б.а.), не се харесва на г-н Ценов“ и пр.

А в „Учителски вестник“⁽⁴⁾ Младенов между другото писа:

„С убеждението, че българите са хуни, той (Ценов) ни напомня забравената „История българска под имя уннов“ на покойния Г. Кръстьович. Подмамен от трудовете на Венелин и Са-

валев-Ростиславлевич, Кръстьович се помъчи да убеди всички, че хуните са българи. (Кръстьович собствено бе подмамен от Клапрот). Още навремето си Дринов⁵⁾ „Хуни ли сме ние?“ показва, че хунската теория, макар основана на „първоизточните исторически източници“ — не издържа никаква критика.

От приведеното се вижда, че Младенов е поддържал гледището, че българите не са хуни, а са турци, дошли през 679 г. от Волга.

В методично отношение той поддържаше гледището на учителя си Златарски, който каза, че е погрешно човек да се опира на първоизточници. С това той искаше да защити непочиващата на данни хипотеза на Иречек и Шафарик, че българите са късни пришълци. Извън тези автори няма много значи наука. Излизайки от същия принцип, Младенов каза, че извън Милетич, Шишманов и пр., няма наука. Оня, който посочва нови факти за изясняване на този въпрос, е регресист. Прогресист според Младенов е оня, който преповтаря онова, което са казали дядо и баба. Това е, що се отнася до „научния“ метод на Младенов.

За научната му работа ще кажем само, че в по-първите германски университети докторска титла се дава предимно за две неща: а) защото кандидатът е *homo doctus*, т.е., защото има известни познания, и б) защото е *homo bonus*, т.е., защото е морален човек, който добросъвестно ще защитава истината. Без посочените качества не се дава докторско звание.

Младенов не е съблюдавал тези норми, защото в гореприведените отзиви той е изопачил фактите с цел да ме унижи и да осуети истината.

Понеже онези, които казват, че славяните едва в началото на VI век били дошли отвъд Карпатите до Дунав, се спират изключително на етимологии; понеже онези, които твърдят, че българите са турци, дошли от Волга, се опират изключително на етимологии, защото никой стар писател не е казал, че българите са турци, аз, който считам тези етимологии за несериозна работа, **реших да занемаря етимологията** и да се опра **предимно на историческите свидетелства**. (стр. 9—10)

Още в началото на критикуваната от Младенов моя работа аз посочих историческото свидетелство на Йордан, който пише, че Скития се е простираща от Германия до Днепър. В тази Скития живеели народите: гепиди, венети, склавени, анти, българи, агацири и пр. А на стр. 30—31 като излагах посещението, което е направил византийският пратеник Приск през 448 г. на хунс-

кия цар Атила в Дакия, на север от Дунав, изтъкнах, че Приск нарича хуните скити.

От тези и още много други исторически свидетелства, аз извадих заключение, че хуните, българите, славяните, антите и вентите са скитски племена, и, обратно, че **скитите са славяни**. Младенов обаче изопачи този факт и каза, че аз съм си служил с извинителни за един Раковски етимологии, за да доказвам, че скитите, хуните, гетите са били славяни и българи, след като аз казах горното не въз основа на етимологии, а въз основа на исторически свидетелства. Понеже етимологиите на филолозите Шишманов, Милетич и пр., са несериозна работа, Младенов, за да ме компрометира, намерил за необходимо да ги припише на мен. Но най-важното, което трябва да се изтъкне, е, че Милетич и Матов не са доказвали, че българите са турци. Те само са се придържали за това мнение. Младенов обаче, който тогава бе кандидат за доцент, за да се подмаже пред Милетич, го похвали, че уж бил доказал, че българите са турци. Кога и къде направи Милетич това, и досега не ми е известно, а и Младенов не го е посочил.

С подобна лъжа Младенов си послужи и по отношение на Дринов, като го постави в редицата на Милетич, Шишманов и пр., че бил защитавал гледището, че българите са дошли от Волга турци, макар че Дринов бе първият, който отхвърли тази теза. Критикувайки Кръстьович, че българите-хуни едва в VII век са били дошли до Дунав, Дринов между другото каза:

„Според Никифор точно в VII век българите уж преминали през Дон и се показали в Панония, Италия и Балканския полуостров, че те са връхлетели по тези места още от V век. Марк Аврелий Касиодор, който се е родил през 468 г. и е умрял около 557 г. почти на стогодишна възраст, като описва в своя летопис по-главните дела на Теодорих Велики, говори между другото, че с неговата храброст българите останали победени. А Касиодоровото свидетелство може да има цена, защото Касиодор е бил съвременник на Теодорих Велики и е живял при двора му. Друг един писател, съвременник на Теодорих, Енодий Тицински, който е живял между 473 и 521 г., говори в похвалното си слово за Теодорих, че той още на млади години се е прославил с това, че разбил непобедимите дотогава българи...“

„А това, като е тъй, сиреч, ако още през V век българите ги е имало по Дунава, където те са били и многочислени, и страшни според свидетелствата на Касиодор и Енодий, как да се повярва на Никифоровата приказка, че те около средата на VII век

минали през Дон и се спуснали към Дунав и по-нататък? Да се каже, че те и по-преди са се спускали към Дунава, но се връщали пак зад река Дон, а точно в VII век отишли, та вече не се върнали, това е нещо невероятно и пр.“⁶⁾ (Съчинения, 3, 202—203)

Ето защо Дринов е бил против Кръстьович, пък и против Шафарик, защото те твърдяха, че българите едва в VII век са дошли от Дон до Дунав и че тогава са населили само земята между Дунав и Балкана, а Дринов е бил на мнение, че българите още в V век са живели покрай Дунав, и то не само покрай Дунав, а и покрай горния, в Панония.

Понеже Дриновото становище беше против теорията, която се преподаваше в университета и понеже Дринов се ползваше с голямо име и голяма почит между българския народ, Младенов, за да заблуди българското общество, поставя Дринов в редицата на онези, които казват, че българите са били късно-дошли турци, което, както виждаме, не е вярно.

Макар че Дринов и Ценов излизат от един принцип, че българите преди Аспарух са живели покрай Дунав, Младенов казва, че Ценов, който твърди това, няма право на научност, понеже Дринов не бил на това мнение, а е поддържал несъществуващите мнения на Матов и Милетич. Младенов впрочем и тук умишлено е изопачил истината, за да се хареса на силните на деня.

9. Как проф. Ст. Младенов опроверга д-р Ст. Младенов

Ние не желаем да характеризираме Милетич, но понеже искаме да изтъкнем как професор Младенов доказва, че д-р Младенов не се е водил от истината, когато е хулил Ценов, сме принудени да се спрем върху отзивите му за проф. Милетич.

В „Родна реч“⁷⁾ Младенов, като разглежда научните работи на Милетич, му напомня, „че всеки учен трябва да изнася само истината и то след внимателна проверка“. Много верен принцип. След това продължава: „А г-н М. на своя глава излиза да разправя неверности и неостроумни измислици, без да мисли, че ще бъде изобличен в незнание или най-малко в лекомислено и недобросъвестно отнасяне към научната истина“... „(Милетич) излиза с неверни твърдения и с тях неволно заблуждава читателите.“ Един учен не трябва значи даже неволно да заблуждава читателите си. Отлично. След това се казва:

„Няма да се говори нито за неговото (Милетичевото) недостойно мълчание през 1929 г. на конгреса на славянските фи-

лолози в Прага, гдето г-н Любомир Милетич не излезе да подкрепи мисълта, че езикът на св. св. Кирила и Методия е старобългарски“. „Милетич би трябвало след толкова изобличения в лекомислие, незнание и недостатъчна добросъвестност да почувства поне малко разкаяние“.

Понеже Милетич не е имал знания, а лекомислено и недобросъвестно се е отнасял към научната истина, пита се, Младенов, като се е основавал на един човек, който „лекомислено и недобросъвестно“ се е отнасял към научната истина, за да дискредитира Ценов, добросъвестно ли е постъпил?

Би трябвало да се изследва кога Милетич е показал незнание и недобросъвестност: когато е писал своите работи ли, за които говори Младенов, или когато е давал мнение, че един човек като Младенов, за когото само личният каприз е меродавен, за задоволяването, на който волно изопачава истината, може да бъде професор?

И с науката на Шишманов. Младенов не е съгласен.

Шишманов беше против тезата, че българите са хуни. Българите според него са волжки турци, защото той бил доказал, че името българин значело „мъж от Волга“, воложанин. Младенов обаче пише:⁸⁾ в своят „Geschichte der bulgarischen Sprache“, 1929, S. 17.

„За мене българското булгар не е „мъж от Волга“, както досега мислеше Шишманов, а мелез (Mischling) Томашек или смесвач (Aufmischer)... и принадлежи към турско-татарското буламак (буламач)“.

„Един“ Шишманов не е бил впрочем разрешил този въпрос. А понеже Младенов каза за работата на Ценов, която се противопоставяше на Шишмановата етимология, че тя след един Шишманов е регрес, то той и тук волно е изопачил истината, за да уязви Ценов.

Младенов каза не само, че българите нямали нищо общо с хуните, защото Дринов бил доказал това, но и че оня, който счита българите за хуни, няма право на научност. Той обаче пише:⁹⁾

„Близкото сродство на протобългарите и хуните, за да не кажем идентитета им, днес не може да се оспорва“. С това Младенов прие принципа на Ценов, против когото той хвърли толкова мерзости. Ценов впрочем и в това отношение е бил прав. А понеже оня, който счита хуните за българи, няма право на научност, то проф. Младенов, като идентифицира българите с хуните, доказва, че той сам няма право на научност.

Когато Младенов клеймеше с разни епитети Ценов, защото бил твърдял, че хуните са българи, че българите не са дошли от Волга и пр., ние отдавахме това на невъзпитаност и незнание. Но щом той държи своята неприязненост и след като призна принципа на Ценов, ние сме принудени да кажем, че той не се ръководи от истината, а от каприз и волно, умишлено, заблуждава хората. **Наука ли е това?**

Младенов каза за Милетич, че с неверните си твърдения неволно заблуждавал читателите си, та го посъветва да се поправи. А какво да кажем за Младенов, който волно заблуждава читателите си, като приписва на Ценов разни небивалици и по този начин осуетява разработването на един проблем, който е от жизнено значение за българския народ? Младенов е държавен чиновник. Може ли неговото началство да се опира на неговата добросъвестност? Може ли то да вярва на думите му? С този въпрос началството му все ще трябва да се занимае един ден. Думата професор значи „изповедник на истината“. Който няма това морално качество, не може да бъде професор.

10. Васил Златарски

Златарски се яви на историческата сцена с тезата, че българите са турци, които били дошли под водителството на Аспарух едва в 679 година откъм реките Волга и Дон, и основали българска държавица между Дунав и Балкана.

Основавайки се на Иречек и други, Златарски отхвърли своята кандидатура за доцент, защото съм твърдял, че хуните или скитите са българи. А когато Иречек, който в своята „История на българите“ учеше, че българите са чуди или фини, в „Geschichte der Serben“ напусна това гледище и прие моето, че българите са хуни. И обратно: Златарски измени „научните“ си схващания и в „История на първото българско царство“ (1918 г.) изостави опозицията си против българизма на хуните и каза, че мнимият основател на българската държава Аспарух бил дошъл начело на хуногундури в Мизия.

Но не само това. Той се отдели от старото схващане на Шафарик, Иречек и др. по отношение на старите селища на българите. Докато онези учеха, че българите първоначално са живеели покрай Уралските планини и реките Волга и Кама, Златарски постави Стара България на север от Кавказките планини, т.е. там, където според Прокоп едно време са живели хуните. Оне-

зи, които основаха българската държава, не бяха впрочем българи, защото българите водили името си от река Волга, а основателите на българската държава не дойдоха от Волга, а от Кавказките планини и не се казваха българи, а хуни. С това той напълно се отклони от Шафарик и Иречек и тръгна по пътя, който показва Ценов.

11. Географски преглед на „военните операции“

Хората сигурно са имали много лошо мнение за българите, ако те, след като се разбра, че на Балканския полуостров живее някакъв си български народ, тръгнаха по земното кълбо да търсят от кой див народ са произлезли тия според тях диви българи.

Алеко Константинов отишъл в Америка. За да стигне в Америка, той е минал през много държави и е видял много народи, обаче той не намерил никакво сродство на българите с някои от културните народи. Такова той намерил само с американските диваци. Нему е направило впечатление, че носията и обичаите на американските диваци имали сходство с тези на селяните от Софийско. Има значи нещо неславянско и неевропейско у българските селяни в Софийската околност. Той, изглежда, не знаеше, че в Софийско не е ставало никакво смесване между монголци и славяни, защото това смесване е станало в Североизточна България отвъд Стара планина.

Напускаме Америка и преминаваме в Европа.

Българите са от фински произход, казва Шафарик. Въз основа на това би трябвало да кажем, че праотечеството на българите се е намирало в днешна Финландия. Но понеже от това би излязло, че българите са хора, както и другите европейци, то Шафарик каза, че българите били фини, но тези фини са живели по Уралските планини.

Рьослер не се задоволи и с това. Виждайки по всяка вероятност, че днешните българи се „самоизяждат“, той „научно“ доказа, че българите са самоеди, които са живеели в Сибир, покрай Ледовития океан, източно от Уралските планини.

Покойният професор Иширков ми казваше веднъж, че той разговарял с един японец, който му казал, че в Сибир и Япония имало сума българи.

Фреен намерил в татарския град Болгар на р. Волга татарски, турски, арабски и арменски надписи, от което той прави заключение, че българите са турци. Защо той от тези надписи

не извади заключение, че българите са татари или араби, или арменци, а са турци, не казва? Може би искаше с този свой чисто субективен извод да примири българския народ с турското владичество. Понеже турците или туркмените живеяха в Централна Азия, то тук било сега праотечеството на българите.

Един български фолклорист е установил, че във фолклорно отношение имало еднаквост между българи и сиамци, които живеят по брега на Тихия океан.

Най-сетне и антрополозите си казаха думата върху народността на българите. Коперницки — краковски професор, намерил в Букурещ един череп на някой си Никола Насиу, който той обявил за български. След различни проучвания на този череп антрополозите стигнали до извода, че българите по черепната си форма са сродни с австралийските диваци, които в умствено отношение стоят по-долу от маймуните.

Като започнем от Америка и свършим с Австралия, няма диво племе, което да не е посочено като праотец на българите.

Ние успяхме да съкратим този **простиращ се по цялото земно кълбо фронт**. „Неприятелят“ се оттегли от Урал, от Сибир, от Австралия и Сиам, от татарска централна Азия и се спря на Кавказките планини. Доближи се впрочем до Европа. Ще видим дали ще може да запази и тази си позиция, понеже военните казват, че щом една армия постоянно се намира в отстъпление, тя губи духа си и най-сетне се предава. Нашият предварителен успех се състои и в това, че кавказката раса е най-красивата човешка раса.

ГЛАВА II

СТАРА БЪЛГАРИЯ

1. Старото отечество на хуните

Златарски си мислеше, че като поставя Кубратова България до Кавказките планини, ще може да спаси поне нещо от азиатщината на българите. Това обаче не можа да стане по много причини. Хуните са живеели действително в едно правреме покрай Кавказките планини, обаче в историческо време, преди да се чуе името славяни, те живеяха покрай Дунав, където в четвърти век имаха свое голямо царство. От тези — дунавските ху-

ни, произлязоха Куврат и синовете му, а не от някакви си сега дошли азиатци.

Това само за обща ориентировка, а сега най-главното.

Най-старият автор, който пише, че хуните някога са живели покрай Кавказките планини, е Прокоп. А Прокоповият Кавказ, покрай който са живели хуните, се е намирал в Тракия и Илирия, а не в Азия. Имайки предвид това, Прокоп пише:

„От подножията на Кавказката планина едни са обърнати към север и запад и се простират през земята на илирийците и тракийците, други са обърнати към изток и юг и стигат до проходите, в които живеят хуните и водят към земята на персите и ромеите (гърците), от които единият се казва Тцур (Чорлу).“¹⁰

Прокоп впрочем наричаше Кавказка планина една тракоилирийска планинска верига, която свършваше източно при Чорлу. Тук, в Тракия и Илирия, е била родината на хуните според него. Опираме ли се на Прокоп, трябва и да слушаме какво казва той. Той, прочее, казва, че **хуните са стари тракоилирийци**. Прокоп не е единствен, който твърди това, защото преди него са казали същото други много по-стари автори като Есхил, Херодот и др. Страбон например, считайки Кавказ за тракоилирийска планинска верига, пише, че неговите склонове отивали чак до Адриатическо море. Покрай него са живели скитите (хуните), албанците и ахайците. До Кавказките планини, до които са живели и ахайците, които не са били азиатски, а тесалийски народ, са живели и хуните. Златарски е взел от Прокоп само думата Кавказ, а не и смисъла, в който Прокоп е употребил тази дума. А Калиник — ученик на св. Хипатий, който е писал своя труд около 447 г., т.е. сто години преди Прокоп, пише за хуните:

„Варварският хунски народ, който живееше в Тракия, до толкова нарасна, че зае повече от сто града и малко остана да застраши (завземе) и Цариград.“¹¹

Хуните впрочем през V век са обитавали цяла Тракия. Тези хуни разглежда Прокоп, а не азиатци. Тези хуни са наречени после българи. Златарски не е проучвал тези изследвания.

2. Меотис, Кимерии и Скити

Хуните са стари тракоилирийци не само за това, защото са живели покрай тракоилирийските планини, а и защото те според Прокоп и други негови съвременници са живели и покрай Меотидското блато, или Меотидския канал, и се идентифици-

рат със старите кимерии. Херодот делеше скитската раса на скити и кимерии, които едно време са живели покрай Меотис и Кимерийския канал. Прокоп обаче пише: онези, които някога се казваха кимерии, днес се казват хуни, а които в старо време се казваха скити, днес се казват готи. Тъй че, докато Херодот твърдеше, че покрай Меотис са живели кимерии и скити, Прокоп и съвременниците му казаха: там са живеели хуни и готи. А за да разберем къде са живели хуните и готите, трябва да знаем какво са разбирали в онези времена под Меотидско блато или Меотидски канал.

Херодот пише, че Понтът (Черно море) образува един канал, който се казва Меотис, и се излива в Понта почти там, където и той сам се излива.¹²⁾

Този канал или залив е Златният рог, защото той се образува от Черно море и се излива там, където се излива и Черно море. По-ясно е изразена тази мисъл от Есхил, Аполодор, Прокоп и други.

По-старият от Херодот Есхил, предавайки думите на Прометей за бягството на Йо, дъщерята на Инах, княз на Аргос, казва, че Йо минала през Меотидския канал, за да избяга от Европа в Азия.

Историята на Йо според разказа на Аполодор¹³⁾, изразена с няколко думи, е следната:

Зевс се бил влюбил в Йо, но Хера от завист я превърнала в крава. Тогава Зевс приел образа на бик, но Хера, за да ги раздели отново, пуснула стършел върху кравата Йо. Подлудена от измъчващия я стършел, кравата Йо напуснала крайбрежието на Йоническия залив, спуснала се през Илирия към Хемус (Стара планина), сетне завила към югоизток, минала през земята на скитите и кимериите и преминала през Тракийската теснотия от Европа в Азия, поради което тази теснина се нарекла Бос-пор (волски брод или проход). Йо, според Аполодор, била преминала в Азия през днешния Босфор. Най-старият, Есхил, обаче казва, че Прометей бил казал на Йо, най-напред да тръгне по пътя към изток, където ще стигне до земята на скитащите се скити, но да не се доближава до тях, а да се отправи към морето. „Ти ще стигнеш, казал той, до реката Хибриста.“ Но понеже било трудно да се мине през нея, то Йо да мине през Кавказката планина, от която извира реката Хибриста (Ибър, Марица) и да слезе от нея на юг. „Ти по този начин, казал Прометей, ще стигнеш до Киммерийския нос, който се мие от тясното устие на

(Меотидския) канал. Него (носа) трябва смело да напуснеш и да преминеш Меотидския канал. Хората ще има много да приказват за тоя път и ще го наричат Боспор (волски път)“.¹⁴⁾

Като Кимерийски нос Есхил е обозначил днешния нос Галата. При него се намира устието на Златния рог, който Есхил е нарекъл Меотидски канал. Йо е скочила от Галата в Златния рог и тогава е преплувала Тракийската теснина. От Есхил научаваме още, че скитите и кимериите са живели по онова време в Тракия и че Кавказ е бил **тракийска планина**, вероятно днешна **Рила**, защото от Рила извира река **Хибриста**, Ибър (Марица). Кавказките планини са се намирали според Есхил и Аполодор между Йонийско море и Стара планина, а Меотидският канал югоизточно от тях при днешния Босфор, защото него преминала Йо, за да отиде в Азия.

Страбон пише, че Евксинският понт (Черно море — б.а.) се дели на две морета.

В средата му изпъквали два носа. Единият откъм Европа и северните части, а другия насреща от Азия. Те стесняват пътя в средата (образуват Тракийската теснина, или Босфора) и по този начин създават две морета. Европейският нос се казва Криуметопон, а азиатският — Карамбис. В Кипертовата карта *Pluricum et Thracia XVII* с името *Metoron* е отбелязан носът, образуващ се между Златния рог и Босфора, който и днес се казва Галата и Пера. Този нос има вид на овнешка глава, или овнешко чело, затова Страбон го нарича Криу (овнешко) метопон (чело, лице). Есхил го нарече Кимерийски нос, защото по него са живели кимерийците. Понеже устието на Златния рог мие този Кимерийски нос, Страбон го нарече Кимерийски Босфор. Йо напусна земята на кимерийците, т.е. днешна Галата, когато навлезе в устието на Златния рог.

Освен това Страбон пише, че Меотидският канал се излива в Понта през Кимерийския Босфор, а той — през Тракийския в Пропонта, т.е. в Мраморно море.¹⁵⁾

Според това Страбон е нарекъл Златния рог, Меотидски канал, а устието му — Кимерийски Босфор, защото то се влива в Тракийския Босфор.

Юдейският писател Флавиус Йосеф (37—100 г. след Хр.) пише, че гърците наричали галатите гомар (кимерии), а магогите скити.¹⁶⁾

И от това свидетелство се вижда, че днешен Галата е бил населяван едно време от кимерии, защото галатите са наречени кимерии.

Прокоп пък, подобно на Херодот, пише, че Евксинският понт образува Меотидския канал и тече наляво и надясно от него, затова каналът се казва майка на този понт. Това казвали свидетелстващите, защото той (каналът) тече от тъй нареченото Хиеро (на устието на Златния рог), където свършва този понт, към Византия във вид на река.¹⁷⁾

Прокоповият Меотис е впрочем Златният рог, защото той тече от Хиеро към Византия във вид на река.

Тук, а не в Азия или пък покрай Азовско море, са живели според Херодот кимериите и скитите, а според Прокоп — хуните и готите.

3. Стара България

Както казахме, Прокоп нарича Херодотовите кимерии хуни, а Херодотовите скити — готи. Теофан и Никифор пък нарекоха Прокоповите готи българи. Докато Херодот пише, че покрай Меотидския канал са живели кимерии и скити, а Прокоп — че там са живели хуни и готи, Теофан и Никифор пишат, че там са живели хуни или хуногундури и българи. Като българи те са обозначили Херодотовите скити или Прокоповите готи. Ето защо ние наричаме готите българи. Теофан и Никифор определят родината на тези хуни и българи по следния начин:

Теофан пише:

„Нужно е сега да разкажем и за старината на хуногундурите, българите и котрагите (а Никифор казва: хуните и българите). В северните преминаеми части на Евксинския понт, в тъй наречения Меотидски канал, започва тъй наречената река Куфис (Никифор я нарича Кофис), която се връща (излива) на края на Понтийското море, близо до Некропилите, при тъй наречения нос Криупросопон“.

При Криупросопон, или Метопон, се е изливал Страбоновият Босфор, тъй че Теофан и Никифор са наричали Страбоновия Босфор река Кофина, или Говедина, която е текла на края на Понта покрай Галата.

След това Теофан продължава:

„От казания канал (където започвала р. Кофина) морето е като река и тече през земята на Босфора и Кимерия в Евксинския понт. От този канал покрай р. Кофина се простира Стара Голяма България“.¹⁸⁾

Стара България е опирала до Златния рог и е обемала днешна Галата и Пера.

Като сравним Теофан със старите писатели, ние виждаме, че неговата работа представлява една компилация от техните мнения. Той повтори Херодот, като каза, че неговата р. Куфис е текла на края на Черно море (т.е. там, където Черно море се влива в Мраморно). Той е повторил Страбон, като казва, че неговата р. Кофина свършвала при Криупросопон (овнешко лице), а Страбоновото Криуметопон днес е Галата. Понеже тук свършва Златният рог, то и Теофан е нарекъл устието на Златния рог р. Кофина. Страбоновият Меотидски канал се излива в морето през Кимерийския Босфор, този — през Тракийския. Теофан пък пише, че неговата р. Кофина тече през земята на Босфора и Кимерия, вместо да каже, че е текла през Кимерийския Босфор. Тук Теофан е повторил Страбон. Той е повторил и Прокоп, който пише, че от Хиеро (на устието на Златния рог) към Византия морето текло във вид на река. Понеже неговата Стара България се е намирала там, където морето тече във вид на река и понеже според Прокоп морето правело това от Хиеро на Златния рог до Византия, **то тук се е намирала Стара Голяма България.** Теофановите хуни и българи са впрочем Есхиловите скити и кимерии, т.е. пражителите на Тракия и Илирия. Стара България се е намирала в Тракия до Босфора. **Мястото на днешния Цариград се е населявало някога от българи.** Тук трябва особено да изтъкнем, че Теофан и Никифор под българи са разбирали предимно народа, който по-старите средновековни писатели наричаха готи. Вместо хуни и готи, те казваха хуни и българи. Българската държава според тях е образувана от хуните и готите на по-старите писатели: затова аз казах, че готите са българи.

Съобщените тук данни не са отделни факти, а система, която се поддържа от всички стари писатели. Така например, за хунугурите или хуногундурите, които образуваха българската държава, Йордан, който е писал своята книга около 552 г., казва: Те живееха най-напред покрай Меотидското блато (преди Троянската война), след това в Мизия, Тракия и Дакия; по-късно пак се споменават в Скития покрай Понтийското море и пр.¹⁹⁾ Тези хуногури образуваха българската държава

ГЛАВА III

БЪЛГАРИТЕ СПОРЕД ПО-СТАРИТЕ СРЕДНОВЕКОВНИ ПИСАТЕЛИ

1. Методът на В. Златарски

Посочените дотук факти Златарски не е взел под внимание, а казва измислици, че стара България се намирала в Азия. Понеже неговата цел не беше да установи истината, а да защити тезата, че българите са късни пришълци в днешното си отечество, над което те нямат историческо право, то за защита на тази теза той или не съобщаваше данните, които я опровергаваха, или пък, ако ги съобщаваше, предаваше ги в изопачена форма. Да кажем, че Златарски не е бил разбрал изложеното от нас за Стара България, защото за това се иска малко повече напругане на ума, но има очевидни факти, които той е знаел, и понеже не е могъл да ги опровергае, той просто ги е премълчал. Тук нека посочим само няколко такива:

1. Златарски е знаел, че според Никифор Грегорас, както посочихме, българите преди шести век са владеели не само двете Мизии, но и Македония и останалата Илирия, но той е премълчал този факт.

2. Златарски е знаел, че в хрониката на Манасий се казва, че по времето на император Анастасий (491 — 518) българите завзели долната Охридска земя и цяла Македония, но го е премълчал.

3. Златарски е знаел за картата на св. Йероним (IV в.), в която Мизия е наречена България: *mesia hes et vulgaria*, но не го е споменал.

4. Златарски е знаел, че в хрониката на владиката Йоан от Никиу, Мизия е наречена „провинция България“. Там се казва, че роденият в Залдаба, днес Шумен, Виталиан се е бил надигнал (516 г.) против император Анастасий. Срещу него император Анастасий е изпратил по море към Варна военачалника Кирил. Сражението станало между Шумен и Варна, след което Кирил се оттеглил във Варна и спрял там, а Виталиан останал в провинцията България.²⁰⁾

Ако ставаше дума само за българи, би могло да се помисли, че българите по това време са дошли отнякъде си в Мизия. Но понеже самата Мизия в четвърти и пети век се е казвала

България и провинция България, явно е, че старите мизийци са наричани българи и че България преди Аспарух е била провинция на Източноримската империя, което потвърждава казаното от Теофан, че Стара България е опирала до Босфора. Тези „дребни“ факти Златарски благоволил да премълчи.

5. Златарски е знаел, че Йордан (VI в.) пише, че българите са живели покрай Черно море, и то на юг от Дунав, защото от тук те веднъж се съюзили със склавените и антите, които са живели на север от Дунав, а друг път — с гепидите и херулите, които живели в Горна Панония. Той е знаел, че както пише Равенският космограф (IV, 6), според Йордан, „в Долна Мизия, Тракия или Македония само българи живеят“.

И тази „дреболия“, която опровергава тезата му, че българите са били доведени в Долна Мизия от Аспарух, а Тракия и Македония никога не са били български, той премълчава.

6. Златарски е знаел за списъка на българските князе, в който Ирник — най-младият Атилов син, се споменава като български княз, който след 460 г. е князувал на юг от Дунав, в днешна Добруджа; че княжеството на князувалия преди Аспарух, Безмер се е простирало от двете страни на Дунав; че българската династия произлизала от племето „доуло“, стар крайдунавски скитски народ, а не от самоеди, туркотатарите и пр. диваци. На всичко това Златарски не е обърнал внимание и пише измислици, че Аспарух за пръв път бил довел турски българи в Мизия и пр.

7. Златарски е познавал много добре трудовете на Константин Порфиrogenет, който пише, че император Константин Велики (306 до 337) поради партизанските нападки на скитите (хуните) и на самите българи направил от Тракия особена тема (за защита на Цариград), от което се разбира, че българите по времето на Константин Велики са живели в Мизия, пък и в Тракия.²²⁾

На друго място, описвайки появяването на сърбите в историята, станало по времето на император Хераклий (610 — 641), когато те отнякъде си дошли при императора, Порфиrogenет пише:

„Когато България се намираще под римска власт, умря князът на сърбите, който бе избягал при императора“.

Понеже тези свидетелства потвърждават Теофан за това, че Стара България е обемала и Тракия до Босфора, и Дарданелите, и понеже от тях и слепите виждат, че преди Аспарух България е съществувала на юг от Дунав и че тя е съставлявала

част от Римската империя, Златарски, за да защити мисълта, че българите са диви „самоеди“, не ги споменава. Разбира се, че щом всичко това се премълчи, тогава българите са всичко друго, но не и онова, което са.

Но наука ли е това и с право ли се искат пари от българския народ за тази наука?

2. Гръцки и латински автори за старинността на българите

Най-важните свидетелства Златарски не съобщи, а онези, които той спомена, ги спомена в изопачена форма. Тъй например, Теофан, който нарича българи живеещите в Тракия и Илирия Прокопови хуни, отбелязвайки събитията в Източната Римска империя под година 494, пише: „В тази година (494) и тъй наричаните българи, които живееха в Илирия и Тракия, нападаха и се отдръпваха, преди да ги забележи човек.“²³⁾

Теофан, като нарича българите „тъй наричаните сега българи“, иска да каже, че тракийците и илирийците сега били наричани българи. Ако става въпрос за народ, който отначало е носил името българи, той би бил наречен „българи“, а не „тъй наричаните българи“. Теофан говори и за араби, арменци и пр., обаче не ги нарича „тъй наричаните араби, арменци“ и пр. Като казва „тъй наричаните българи“, той иска да каже, че името на този народ досега е било друго, а сега е българи.

В. Златарски споменава приведеното тук в своята История (I.46) тъй: „Теофан пък, като говори за това нашествие (на кутригурите, за които Теофан тук нищо не говори — б.а.), споменава, че българите нахълтали и в Илирия, преди да се узнае за тях!“ Българите значи се били вдигнали от Азия и без да ги забележи някой, преминали реките Волга, Дон, Днепър, Днестър и Дунав, прекосили Стара планина и Родопите и „нахълтали в Илирия, т.е. Македония и Албания, без да ги забележи някой“. Дяволи българи! Когато от Теофан се разбира, че недоволните от римското владичество българи са водили в Илирия и Тракия партизанска война против римляните.

Теофан е живял в края на VIII и началото на IX век, а Комес Марцелин, който е илириец и съвременник на тези събития, отбелязва в своята хроника под година 499 следното: „Арист, военачалникът на илирийските войски, с петнадесетхилядна въоръжена войска и 250 коли, натоварени с нужното за бой снаряжение, тръгна против българите, които плячкосвали Тракия.

Боят се завърза при р. Цурта (Чорлу), където бяха унищожени повече от четири хиляди наши, било като бягаха, било като падаха от брега в реката“.

Тук като българи са обозначени Прокоповите хуни, защото те обитавали прохода Цурта. Понеже пратената против българите римска войска била окончателно разбита, кой остана тогава господар на Тракия? Българите. Българите, след като разбили римската армия в Тракия, нахлули тогава в Илирия или Македония. Тези събития са станали по времето на император Анастасий, а в Манасиевата хроника се казва, че тогава българите били заели долната Охридска земя и цяла Илирия. Всичко това Златарски не е бил видял или пък не е бил разбрал. Сега нека обясним един факт, с който много пъти се злоупотребява.

Двамата Теодориховци: Теодорих, Триаровият син, и Теодорих, Теодомировият син, заплашвали съществуването на Византийската империя. Теодорих, Триаровият син, заплашвал от Одринско Цариград, а другият Теодорих — Илирия, и бе завзел даже Епидамнус (Дурацо). Тогава император Зенон се видял принуден да се свърже в съюз с тъй наречените българи, обаче Теодорих, Триаровият син, отблъснал хуните и се отправил за Цариград.²⁴⁾

Като българи Йоан Антиохийски тук е означил хуните, защото Триаровият син отблъснал хуни, за да продължи пътя си, а трябваше да отблъсне българи.

В. Златарски предава това събитие по следния начин:

„Към 80-те години на V век у съвременните писатели изпъкна името не на хуните(?), а на българите. Така Йоан Антиохийски ни съобщава, че през 482 г., когато остготите нападнали придунавските провинции, император Зенон (474 — 491) се видял принуден да повика на помощ „за пръв път тъй наричаните българи“.²⁵⁾

Зенон не „повика“, а се свърза в съюз с живеещите между Цариград и Адриатическото крайбрежие българи главно против остроготския Теодорих, който не се намираше на Дунав, а в Дурацо, на Адриатическия бряг, и се готвеше да навлезе в Тесалия. За да защити тезата, че българите са късни монголски пришълци, Златарски си служи с неистини, като казва, че това събитие е станало на Дунав, докато то е станало на адриатическия бряг. Според Златарски „Зенон бил повикал от Централна Азия българите против остготите, които заплашвали дунавските провинции“, без да знае, разбира се, че остроготите слязоха

от Панония на юг и завзеха най-напред Македония; че бащата на Теодорих Теодомиров умря в Прилепско; че Теодорих Теодомиров тук наследи баща си и оттук заплашваше Цариград и пр.

Но да кажем, че Зенон е довел българите от Азия на Балканския полуостров. Добре. Тези българи отсега не изчезнаха оттук. Те, както по-горе посочихме, разбиха в 499 г. римската армия при Чорлу и останаха господари на Тракия, като завзеха и Македония. Но Златарски, който си е поставил за цел да докаже, че Тракия и Македония, които са нужни на други народи, никога не са били български, пише, че събитията, които са ставали в Илирия, били ставали на Дунав! Младенов би казал, че той волно, умишлено, заблуждава читателите си.

3. Сабиниановци

За да се бори с готите, които от една страна, застрашаваха Цариград, а от друга — Епир и Тесалия, Зенон се обърна за помощ към живеещите между Тракия и Адриатическо море българи и назначи Едеския (Воденския) войвода Сабиниан за военачалник срещу Теодорих Теодомиров. Сабиниан съумя с разни маневрирания да накара Теодорих да напусне Адриатическото крайбрежие и Македония, но без да го унищожи. Понеже Зенон не бе доволен от този начин на действие, той изпрати убийци да унищожат Сабиниан, когото историците наричат Велики Теодорих Кривогледият, или Триаров, падна от кон и умря, а Теодорих, Теодомировият син, се примири със Зенон и се оттегли в Мизия, която той напусна през 488 г., за да замине за Италия и да я завладее за Зенов. Отивайки за Италия, той минал през Сирмиум, където с измама покорил и убил Трапстил, княз на гепидите. В същото време той тук (в Долна Панония) повалил на полесражението в една голяма битка и Буса, княз на българите.²⁶⁾

От приведеното се вижда, че българите по онова време (488 г.) са населявали не само Македония, но и Долна Панония. Не българи завариха в Панония готи, а напротив — готи завариха българи там.

След смъртта на Сабиниан Велики илирийски или македонски войвода станал синът му пак на име Сабиниан, когото Теодориховият възхвалител, Тицинският епископ Енодий, нарича български войвода.

След като Теодорих станал италиански крал, той поискал да присъедини и Сирменската област към Италия, защото тази

област е спадала по-рано към Западната Римска империя. В Сирмиум князувал тогава гепидският княз Тразерик, синът на Трапстил, когото Теодорих е убил при заминаването си за Италия. При Тразерик живеел и братовчед му Мундо. Тразерик постоянно уверявал Теодорих в своята преданост, но той не му вярвал, и изпратил своите благородници Пиций (Пеца) и Хардуик с непосвещавана дотогава в бой младеж, за да завземат Сирмиум. Пиций успял да завземе града без бой и управлявал областта хуманно като собствена, а не я ограбвал като завладяна. Гърция обаче използвала това положение на събитията, за да предизвика война с българите. Опряна на готската помощ, тя искала да сведе българите под свое опекунство. За тази цел тя спечелила гепида Мундо на своя страна, който тероризирал българите с плячкосване. Йордан ни говори за тези събития, както следва:

„Теодорих изпроводи своя граф Пеца, който заемаше първо място между първенците му, да вземе Сирмиум. Пеца пропъди тамошния княз Тразерик и завзе града. След това потегли против Савиниан, военачалника на Илирикум, който се биеше тогава с Мундо при Маргоплан (днес Кюприя на р. Морава) и разби илирийската войска“.

„Този Мундо, прочее, който е от рода на Атила, бе избягал от гепидите* и се скиташе отвъд Дунав в необработени и необитавани места. С помощта на отвсякъде събрани крадци, разбойници и убийци той завзе една кула (един кастел) на брега на Дунав, която се казваше Херта, и остана тук, където той живееше от ограбване на околността, крал на своите крадци. Нему впрочем, който се намираще в отчаяно положение и мислеше да се предаде, дойде на помощ Пеца и го спаси от ръцете на Салиниан, след което той от благодарност се подчини на крал Теодорих“.²⁷⁾ Понеже българите в Долна Панония и Горна Мизия били омаломощавани от Мундо, Теодорих използвал този случай, за да завземе Сирмиум, столицата на Долна Панония.

В хрониката на Комес Марцелин под година 505 между другото, четем за това сражение:

„Сабиниан, синът на Великия Сабиниан (който изпъди Теодорих от Епир) и войводата на войските, бе изпратен против гета Мундо... Сражението стана при Хореа-Марга (Кюприя на река Морава — б.а.). Много от неговите войници се изгубиха в то-

---

* Мундо вероятно бил братовчед на Тразерик по майчина линия. — Б.а.

ва сражение и погинаха в реката. Той изгуби при това и обоза си, тъй че с малцина свои едва може да се спаси в кастела Нато“.

Пиций или готите и Мундо са се сражавали впрочем на Морава с илирийци. Тези илирийци се наричат от Енодий, който е свидетел на сраженията, българи.

Пиций е успял да завземе без бой град Сирмиум, защото българите са били заети в бой с Мундо. И понеже считал завзетата земя за върната, а не за заробена, затова не я оплячкосал, а ѝ служил с равномерно разпределение на тежестите. След това Енодий пише:

„По времето на тези усмирители Гърция чрез посегателството на съюзника (готски) Мундо прояви несъгласие с тамошното (българското) ръкополагане, като свеждаше своите българи (от които тя била застрашена) под опека, понеже по време на боевете си служила с кастела (който Мундо зае). Тогава (заплашеният) Мундо, мислейки, че за да се защити, е достатъчно, ако твоите (Теодориховите) кохорти биха узнали как би изпатил той, с бързи пратеници съобщи за опасността си“.²⁸⁾

Дошлият на помощ Пиций, като видял отдалеч необузданата българска младеж, настроил с една пламенна реч своите хора за бой против българите.

Йордановите и Марцелиновите илирийци Енодий нарича българи. Най-важното обаче, което научаваме от взелия участие в тези събития Енодий, е, че Гърция, или Византия, е била инсценирала тази война, за да подчини българите, които тя наричала свои българи; считали ги за хора на Византийската империя. Досега Византия употребяваше ту тоя, ту оня Теодорих против българите. Сега, когато Теодорих Теодомиров с настаняването си в Италия стана силен, тя реши да си послужи с тази сила против непокорните си българи. Привлякла на своя страна бандита Мундо и чрез него тиранизираше населението в Мизия покрай Дунав. Наричайки мизийците българи, Енодий потвърждава постария Йероним, който нарича Мизия България.

Българите излезли против споменатото от Йордан ограбване начело с илирийския и македонския военачалник Сабиниан, когото Енодий обозначава като български войвода. Това сражение между подпомогнатия от готите Мундо и Сабиниан се сочи като най-кръвопролитното сражение, което по онова време е ставало.

Енодий казва: „Сблъскали се два народа, които никога не са се плашили от смъртта. Чудили се един на друг, че се намират равни на себе си, и че в човешкия род гот се осмелява да про-

тивостои на българин, и българин — на гот. Най-сетне готите победили.

След това двете римски империи се повърнали на старата си граница“.²⁹⁾

Българите значи досега са пречили на цариградската и римската държава да граничат една с друга, от което също така се разбира, че българите са били стари тракоилирийци. Излагайки поражението на Сабиниан, Енодий казва на Теодорих: „Виждам пред себе си проснат българския войвода, на когото твоята десница ограничи свободата.“ А след това, радвайки се на бягството на този български войвода, Енодий казва: „Има ли защо още веднъж да разправам за поражението на войската и за срамното бягство на войводата Сабиниан?“

Енодий обозначава илирийския войвода Сабиниан като български войвода. Църквата на илирийските българи Гърция е искала да постави под своя опека.

За тези българи Енодий казва още, че преди Теодорих те са били народ, на който всичко, каквото е поискал, е принадлежало. „Те преди това поражение си мислеха, че светът им е отворен навсякъде: сега обаче считат, че само онази част на империята им е затворена (недостъпна), която ти защитаваш. Набързо ще премина много неща, да не би ти, поради губене на време с писане, късно да пристигнеш и свещта на курията (сената), която дълго време бе принудена да свети в сянка, по-късно да светне“.

И оттук приведеното се вижда какъв народ са били българите и каква роля са играли в Римската империя.

След отслабването на императорската власт, особено в Рим, те били фактически господари на Тракия, Илирия и Македония и поставили в сянка римската курия, т.е. тази курия загубила всякакво влияние. Чак след победата на Теодорих над българите тя започнала отново да просветва под неговата защита и двете римски държави (или Византия и Италия) започнали отново да граничат една с друга.

Йордан и Марцелин обозначават Сабиниан като илирийски войвода. Онези, които не са проучвали основно тези въпроси, мислят, че Сабиниан като илирийски войвода е бил всъщност византийски войвода. Това не е така. В старо време не е имало обща наборна система в днешния смисъл, а отделните племена са воювали начело със своите племенни водители или войвода. Сабиниан е бил илирийски войвода, стоял е значи начело на

илирийци, които не са били безусловно подчинени на Цариград. Източните българи са имали също свой племенен началник или войвода. Когато Атила е преминал Искър и е нахлул в Източна България, насреща му са излезли източнобългарските войводи, като Аспар, Арнегискъл, Аеробинд и др. Тези войводи са облужвали и Византийската империя. Когато илирийците са ставали непокорни на византийската власт, против тях са се изпращали тракийци, и обратно. Против теодорих Теодомиров и наследника на Аспар, Теодорих Триаров, Зенов е повикал илирийските българи, войвода на които тогава е бил Сабиниан Велики. Сега пък против илирийските българи е повикан Теодорих Теодомиров и т.н. Тъй българските племена се биеха помежду си за благото на трети.

Няма по-необоримо свидетелство, че българите са стари тракоилирийци, от това на Енодий.

Същото се разбира и от Касиодор, министъра на Теодорих Велики.

Той предава едно писмо от 527 г. На крал Атанарик до патриция Киприян, в което, като изтъква неговите войнствени добродетели, казва:

„Виждал те е до сега праотечественият* Дунав да воюваш: не те плашеше. Морава, за да може Италия да завземе Сирмиум.

Сирмиум (или Долна Панония), както и Мизия и Илирия преди тази победа са били български. Когато Теодорих, отивайки за Италия мина отгук, той удари върху българите. Не българите като малка ордица са се били качили на аероплани, за да дойдат в Панония и да нападнат готи и византийци, а те бяха нападнати от последните: не те заеха чужда земя, а чужденци заеха тяхната.

Касиодор и Енодий потвърдиха по един блестящ начин тезата, че българите са стари тракоилирийци. От тях ние разбрахме защо Мизия в IV век се е наричала провинция България: защото старите автори са считали българите за стари мизийци и стари илирийци.

Какво прави обаче В. Златарски?

Той просто премълчава тези факти. А които от срам не е могъл да премълчи, той ги изопачава. За да представи българите като късни пришълци, той пише за Мундо следното: „И Марцелин и Енодий, и Йордан ни разправят, че един варварски вой-

---

* Едно от многото свидетелства, че готите са били гети или стари дунавски поселници, а не са били късно дошли германци. — Б.а.

вода Мундо, който водил потеклото си от рода на Атила, помогнал със своите българи през 505 г. на остготите в едно сражение против императорските войски“.³³⁾

Очевидна неистина, защото казаните автори пишат тъкмо обратното. А именно, че Мундо, готите и Византия са воювали против българите, а не, че Мундо предвождал българи против Византия. Непознаващ историята, Златарски обозначава предвожданите от Сабиниан илирийски българи като „императорска войска“! Как може да се каже, че българите са воювали на страната на готите, когато Теодориховият министър Касиодор пише, че Теодорих завзел Сирмиум, след като разбил българите?

А върху Енодий Златарски пише само следното:

„Енодий, епископ на гр. Павия, който е живял между 473 и 524 г., в панагирика си към Теодорих Остготски казва, че той още от млади години се прославил с победите си над непобедимите дотогава българи. Същият Енодий споменава и за друго едно сражение на готите с българите, което е станало пак в Теодорихово време, но в което сам Теодорих не взел участие поради напредналите си години“.³⁴⁾

Казаното тук е от началото до края измислено, защото в посочения от Златарски източник няма казано подобно нещо. Първото предположение от тук приведеното не е казано от Енодий в похвалната му реч към Теодорих, а е казано от Атанарик относно войводата Толуин. И второто предположение не се намира в посоченото от Златарски място. От това трябва да се извади заключение, че Златарски не е чел Енодий и Касиодор — най-важните автори за старата българска история, и споменава имената им само за украшение, да покаже, че е „учен“ човек. Понеже свидетелствата на Енодий и Касиодор опровергават неговата теза за късното идване на българите, то той ги е смотолевил по горния начин. Наука ли е това?

След гореказаното за Енодий, Йордан и Марцелин, Златарски вади следното заключение:

„Приведените тук известия ясно свидетелстват, че към средата на втората половина на V в. българите започват от черноморските си живелища да играят първенстваща роля в областта на средния и долния Дунав, и дотолкова се засилили, че съвременниците ги смятали за непобедими, а византийският император, както и близките му съседи ги викали на помощ против германските си врагове, като са разчитали както на тяхната сила, тъй и на старата им вражда с остготите“.³⁵⁾

Това е измислица от началото до края, защото посочените автори не говорят за българи покрай Черно море и Дунав, а за такива в Тракия, Илирия и Панония. Сражението не става заради черноморските брегове, а за Сирмиум. Както и да е, от Енодий, Йордан и Царцелин, Златарски бил извадил заключение, че българите са били многоброен народ и че в V в. Ибраими водеща роля покрай Черно море и долния и средния Дунав. Това добре, но какво стана с тезата на Златарски, че българите до VII век са били живели в Азия и че едва към края на VII век Аспарух бил довел в устието на Дунав една малка ордица от стотина души, както и че едва „хановете“ Крум и Омуртаг били разширили българската държава и към средния Дунав? Коя теза е права? Как стигна Златарски до убеждението, че българите още в V век са живели като голям народ покрай Дунав и Черно море? Преди работите на Ценов или след тях?

4. Виталиан. Гръцки автори за старинността на българите

Енодий каза, че войната против българите била започнала, защото Гърция не била съгласна с българското ръкополагане. Поражението на българите се използва от император Анастасий. Той веднага след това заточи илирийските владци, или владците на онези българи, които под водителството на Сабиниан отстояваха своята свобода на р. Морава в Мизия. А именно владиката на Ниш, Сердика (София), Пауталия (Кюстендил), Охрид и Никопол (на залива Арта). Обаче североизточните братя на илирийците не останаха хладнокръвни към тази неправда спрямо техните илирийски братя. Православните на Скития и Мизия и другите области поканили родения в Залдаба (Шумен) Виталиан (сина на Патрикиол, водителя на федератите) да се вдигне за това против безбожния Анастасий.³⁶⁾

Заради илирийските владци против Анастасий се били вдигнали скитите и мизите, т.е. североизточните българи.

Йоан Малала, който е почти съвременник на тези събития, пък пише:

„Във времето на неговото (Анастасиевото) царуване се вдигна тракиецът Виталиан поради заточените владци, както се казва, и завзе Тракия, Скития и Мизия до Одеса (Варна) и Анхиало, предвождащ голямо множество хуни и българи.“

Тук скитите са наречени хуни, а мизите — българи.

Важно е това свидетелство и за това, защото тук хуните и българите са отбелязани като две отделни племена. Хуните са скити, които са живели предимно на север от Дунав — в Дакия, а българите — мизи, които са живели на юг от Дунав.

Водител на поетата сега борба е бил мизиецът Виталиан. Тук нека кажем за него, той ще ни интересува и по-нататък, че е бил по онова време и главнокомандващ византийската армия. А това значи, че Византия тогава се е опирала на военната мощ на източните българи. Теофан казва, че Виталиан е бил син на комита (управител) на федератите (съюзниците), от което се разбира, че Мизия по онова време е била във федеративни отношения към Цариград. Тази федерация даде на мизийците император Константин Велики, защото му помогнаха да основе самодържавието си и да съгради Цариград. Това трябва да се знае, за да може да се разбере по-нататъшният ход на българската история. Понеже мизийските българи са се ползвали с известна автономия, то ние не намираме никакъв стремеж на Цариград за властване над тези българи; това, разбира се, се отнася до по-старо време. Сега Цариград или Византия се е стремела предимно да запази властта си над илирийските българи, които тя е считала за пряко подчинени. Затова ние четем, че император Анастасий заточил илирийските, а не и мизийските и тракийските владци.

Понеже мизийските българи изповядваха същата християнска вяра, както илирийските, те не можеха да търпят своеволията на Анастасий, надигнаха се и завзеха Тракия почти до Цариград. За да не падне и Цариград в техни ръце, император Анастасий съгради дългата стена от Черно море до Силимврия на Мраморно море „против нахлуванията на мизите или българите и скитите“.³⁷⁾

Дългата стена е била съградена против мизийците (или българите) и скитите (или хуните), които се бяха вдигнали против цариградското владичество.

Всички тези отдавна известни факти не се използват от В. Златарски.

5. Юстин и Юстиниан

Българите се усмириха едва след смъртта на Анастасий, когато цариградският престол се зае от сенатора Юстин, който бе подпомаган от своя млад, но даровит братовчед Юстиниан. И двамата бяха македонци, или илирийци. Делото на българите се

подобри. Сваленият от Анастасий Виталиан бе отново назначен за консул и главнокомандващ. Обаче работите не се развива тъй, както се предполагаше. Виталиан беше най-популярната личност във Византийската империя. Народът го искаше за император. Заради това Юстиниан, който сам се готвеше да заеме мястото на стария си чичо, изпрати убийци да го унищожат. Той стана, след това консул, а след смъртта на Юстиниан в 527 г. — император.

След убийството на Виталиан, българската революция отново започна.

През 526 г. умря италианският крал Теодорих Велики. Тогава съюзникът му Мундо напусна готите и се постави в услуга на император Юстиниан (527 — 565 г.) против българите. Юстиниан го назначи за илирийски военачалник. Но когато Мундо отишъл в Илирия, т.е. Македония, защото шлемът му е намерен в Охридското езеро, върху него се нахвърлили хуни заедно с голямо количество разни други варвари, пише Малала.³⁸⁾

А Теофан, който обикновено нарича Прокоповите и Малаловите хуни българи, предава горното тъй:

„Като пристигнал в Илирия (Охридско), излезли българите, едно голямо множество, но той се нахвърлил върху тях и ги побил всички“.³⁹⁾

Отнася се до същите българи, които през 505 г. се сражаваха с Мундо под водителството на македонския войвода Сабиниан при Кюприя на Морава. Понеже Мундо бил техен неприятел, те са го посрещнали с оръжие в ръка и го принудили да си хвърли шлема в Охридското езеро.

Как предава този факт В. Златарски? Предава го така:

„Към това голямо нашествие на хунокутригурите се отнася и известието на Малала за резултата му в Илирия, именно, когато новоназначеният комендант на Илирия, Мундо, родом гепид, се научил, че хуните (Теофан ги нарича българи) с голямо количество разни варвари нападнали Илирийската страна, той ги ударил и съвсем ги разбил“.⁴⁰⁾ (История 1, 54)

Очевидно изопачение на факта, защото не хуните или българите се били качили в Централна Азия на аероплани, за да дойдат в Македония и да нападнат Мундо, а напротив — той дошъл при тях и те му излезли насреща, защото е бил техен смъртен неприятел. А къде остана тогава твърдението на Златарски, че Мундо е българин и предвождал българи против императорските войски?

Комес Марцелин, който е работил в канцеларията на Юстиниан I, отбелязва в своята хроника, че през 499 г. Арист се сблъскал с българите на р. Тцурта в Тракия, където претърпял голямо поражение, а под година 530 той отбелязва, че Мундо се обърнал и към българите в Тракия и ги разбил.

От 494-та и 499-а до 530 г. ние постоянно намираме българци в Тракия и Илирия, когато Златарски представя работата тъй, като че ли тук не е имало българи, и че българите сега са нахлули отнякъде по тези места да ги ограбят и пак да избягат в Централна Азия.

6. Тракийските хуни

Сега нека се спрем при близките до Цариград провинции. Прокоп и Калиник наричаха тракийците предимно хуни. Според Прокоп покрай Босфора и на Галиполи от паметивека са живели хуни. Юстиниан, който с отстраняването на Виталиан бе изгубил симпатиите на тези хуни, се мъчеше сега да ги привлече някак си на своя страна и успя да направи това с князуващия около Босфора хунски княз Горда, или Грода (528 г.). Съотечествениците му обаче не останаха доволни от подчинението му на Юстиниан и го убиха, а за княз избраха брат му Мугела. Понеже тези хуни се опасявали, че Юстиниан ще ги накаже за това, те, за да осуетят наказанието, избили императорската стража, която пазела Цариград, заедно с началника и трибуна Далматий. Тогава Юстиниан назначил за комендант на босфорската стража бившия консул Йоан, син на Иоан, който е убил Сабиниан Велики, и му заповядал да постави квартирата си в Хиеро (на устието на Златния рог).⁴¹⁾ След това Юстиниан изпратил по море една експедиция към Варна срещу хуните или българите в Мизия. Според Малала на нея се противопоставили два хунски, а според Теофан, който точно преписва Малала, двама български князе. Теофан пише: „В тази година (531 г.) се раздвижиха в Скития и Мизия двама български княза с много българи и други (съюзници)“.

Най-напред българите разбили византийците, но те получили подкрепление и разбили българите: двамата български князе паднали в сражението. Зарядвани от успеха си, византийците потеглили през Тракия за Цариград, обаче в Тракия ги посрещнали други българи, които им нанесли съсипващо поражение, та само малцина могли да избягат живи. „Отсега-нататък настана мир в Тракия“, пише Малала.

Тракия по онова време (531 г.) е била поселявана от българи и идващите откъм Мизия византийци тук са попаднали в българска земя. Това не е някакво случайно явление, защото по-старият Комес Марцелин е писал, че в 499 г. българите съсипващо разбили римската войска при Чорлу, а още по-старият Калиник е писал, че хуните дотолкова се засилили, че завзели повече от 100 града в Тракия. Трябвало е впрочем тракийските българи да разбият византийците и да ги пропъдят от Тракия, за да настане мир там. Кой бе тогава, в 531 г., господар на Тракия? Явно българите.

Българите не се задоволиха само с разбиването на византийците в Тракия. Те продължиха освобождаването на своите сънародници чак до Йонийско море. В моето изследване: *Die Abstammung der Bulgaren und die Urheimat der Slaven*“ (S. 252, 278), аз съм посочил, че пелопонесците не са били гърци, а са спадали към тракийската или българската раса. Като се има това предвид, разбира се казаното от Прокоп, че хуните навлезли в Тесалия и след като унищожили всички елини, с изключение на пелопонесците, се върнали.⁴²⁾

Унищожавани са впрочем само елините, а не и пелопонесците. Правела се е разлика между елини и пелопонесци. Хуните са считали пелопонесците за свои сънародници, та са искали да ги отърват от елините.

А в своите анекдоти Прокоп пише:

„В Илирия и цяла Тракия, т.е. от Йоническия залив (Арта) до предградията на Византия, там, където селището се населяваше от елини и херсонити, хуните, склавените и антите извършваха почти всяка година, откак Юстиниан стана император (527 г.), непоправими злини над хората (елините и херсонитите). Аз мисля, че при всяко нападение повече от двеста хиляди от живеещите тук ромеи (гърци) биваха отвеждани или заробвани, тъй че цялата тая земя най-сетне действително се съедини със скитската пустиня“.⁴³⁾

Йордан пише тук българи вместо хуни. Той казва в своята *Romana, Mommsen*: (P. 52) „Такива са работите в Римската република, освен това всекидневните настоявания (за правдини) на българите, антите и склавените“. Българите, значи били присъединили земята от Йонийския залив до Цариград към останала Скития. Касаело се е за земята на заточените от Анастасий илирийски владци.

Най-важното, обаче, което научаваме от Прокоп, е, че българите са водили в случая национална борба: те са искали да

очистят българската земя от гръцкия елемент; преследвани са според Прокоп само гърците. Какви са били другите поселници на казаните земи, се разбира от живелия по това време Малала, който нарича мирмидоните, тесалийски народ, българи. Той пише, че Ахил, прочутият войвода на елините против троянците, е имал своя (не елинска) армия, състояща се от тъй наричаните тогава мирмидони, които сега (в VI в.) се наричат българи.

Мирмидоните не са били елини, а българи. Тези теселийски българи са освобождавали северните българи от гърците. И както Анастасий библиотекар пише, мизийските българи в случая са се били съединили с тези в цяла Тесалия, двата Епира (от залива Арта на север), Дардания и пр., въз основа на родовото право.⁴⁵⁾

Тъй българите принудиха Юстиниан да създаде в Илирия за освободените от гръцкото духовно и политическо робство българи, отделна архиепископия, което той през 535 г. направи, като постави седалището ѝ в родния си град Охрид. Но за това ще кажем няколко думи по-нататък.

В. Златарски предава гореприведените факти със следните думи: „... а за първите години от Юстиниановото царуване същият автор (Прокоп) казва, че не се минала година, откак Юстиниан взел властта над ромеите, да не нападат хуни, склавини и анти в Илирия, Тракия, Елада и Херсонес: те опустошавали цялата страна от Йонийско море чак до предградията на Цариград и я обръщали в „скитска пустиня“.

Понеже познанията на Златарски по гръцки бяха слаби, той съвсем не е разбрал горния текст. Според него хуните нахлули от Азия в Елада за грабеж, а Прокоп пише, че хуните очистили Илирия, или земята между Йонийския залив и Цариград, от гърци, и я съединили окончателно с останала Скития, или че окончателно я освободили от гърците, което се документира и с това, че за тази именно земя император Юстиниан създаде самостоятелна архиепископия.

Но преди да преминем към основаването на модерната българска държава, което всъщност е нашата цел, нека скицираме накратко казаното дотук.

Най-старите автори, които са споменали името българи, казват, че българите са скити: Стара България не е нищо друго, освен най-старото селище на скитите, което опирало до Босфора; самият Босфор е лежал в скитска земя; българите са живели покрай Тракийския провлак, преди той да получи името Босфор, т.е. преди Троянската война.

Старите автори казват, че Мизия е България или че българите са мизи, а мизите са не само стар тракийски, но и троянски народ.

Старите автори казват също, че българите са мирмидони, а мирмидоните са живели в Тесалия преди и по време на Троянската война.

От тези мирмидони-българи Ахил бе събрал наемници, за да се бие против северните им братя. С една дума, старите автори са единодушни в това, че българите са стари тракоилирийци; че са по-стари поселници на своето отечество, отколкото гърците на своето, защото гърците се разпространиха или увеличиха за сметка на българите, а не българите за сметка на гърците. Тракоилирийците пък принадлежаха към расата, която днес се казва славянска раса.

Противната страна не е могла досега да посочи нито един стар автор, който да казва, че българите са били фини, чувашки, самоеди, австралийски диваци, турци и пр. Нейната теза не почива на научни основи.

ГЛАВА IV

КУВРАТОВАТА ДЪРЖАВА

1. В. Златарски за Стара България

Златарски дойде най-сетне до убеждението, че хуните са българи. За дейността на тези хуни по Дунав и в Тракия по времето на император Юстиниан, той говори надълго и нашироко в своята история. Най-последно въпросните хуни били навлезли и в Илирия, Елада и пр. Ние очаквахме, че отсега-нататък ще следи историята им тук и няма вече да разправя, че те били дошли като малка ордица в устието на Дунав едва в края на VII век. Това се забрави и се започна пак да се твърди, че те били дошли в Мизия през 679 г. и покорили славяни, които ги пославянчили. Ами славяните? Откъде и кога дойдоха те? Те били слезли откъм Карпатите до Дунав през V век. В началото на VI век преминали Дунав и по времето на Юстиниан завзели не само Мизия, Тракия и Илирия, но и Пелопонес, защото тези страни после са населявани от славянски народ. Кой казва това? Това казват Прокоп и Йордан. Както по-горе казахме, Йордан пише, че

българи, склавени и анти, а Прокоп, пише, че хуни, склавени и анти били завзели Илирия от Ионийско море до Цариград. Тези свидетелства се сочат, когато се казва, че славяните са завзели Илирия заедно с Пелопонес по времето на император Юстиниан. Обаче, че тези славяни са били предводителствани от българи и че славяните в случая са били само съюзници на българите или хуните, които собствено заеха посочените земи, не се казва. Славяните и антите са живели на север, а българите на юг от Дунав. Българите повикали отвъдните си братя на помощ и завзели Илирия.

Това не се казва, а се изпуска името българи и се казва, че само славяни били заели споменатите илирийски области! Българите се били явили до Дунав едва в края на седми век и никога не били владеели тези илирийски области!

Българското завземане на Илирия фалшиво се нарича славянско завземане на Илирия и на Балканския полуостров. Оттук тезата, че македонците не са българи, а били славяни, които се нарекли българи, защото „хан“ Борис бил нахлул в Македония, и те, щом той нахлул, взели та се нарекли българи. Ами защо не се нарекоха турци, когато Мурадовци и пр. завладяха тяхното отечество? Защо не се нарекоха гърци, когато ги покори Василий II?

Наука ли е това?

С тази наука си служи В. Златарски, за да затвърди мнението, че българите били дошли едва в края на VII век в устието на Дунав и че едва „хан“ Борис е бил стигнал до Македония? Като оставим настрана факта, че Златарски изобщо не се е занимавал с първоизточниците на българската история, той не държи даже и на онова, което сам досега беше признал. В своята история,⁴⁶⁾ той пише за Куврат*:

„Както и да било, но с присъединяването на кутригурските и другите хуно-български орди Кубрат завършил обединението на българските племена, които са живели по бреговете на Черно и Азовско море и на север от Западен Кавказ; той станал по тоя начин основател на известната при Теофан и Никифор Стара Велика България.“

Очевидна неистина, защото според Теофан и Никифор Стара България се е намирала в Тракия покрай Босфора, както изложихме по-горе. Но преди да продължим, нека отбележим, че Златарски с това показва, че не е учен, защото според Ст. Мла-

* Кубрат — б.р.

денов и В. Златарски, оня, който твърди, че хуните са българи, няма право на научност.

На друго място в книгата си Златарски пише:

„Името „българи“ има събирателно значение и е било общо, както за кутригури, тъй и за утигури — име, което са носили, когато са били обединени под една власт и в една държава. Разбирайки така името „българи“, ние сме склонни да приемем етимологическото му обяснение, предложено от проф. В. Томашек, който пише следното: „Първоначално през 481 г. исторически доказаното име „булгарои“ вероятно означава „мелез“ от „тюрко-монголското“ вербално съдържание „булгха“ — „смесвам“.

Същото преповтори и Ст. Младенов.

Името българи означавало буламач. Този буламач настанал, защото Куврат бил съединил живеещите в края на VII век на север от Кавказките планини кутригури и утигури и бидейки турчин, той нарекъл тази смесица буламач. Според това името българи било разпространено едва в VII век. А че същият Златарски твърдеше досега, че българите още в V век са живели покрай Дунав, т.е. преди Куврат да направи въпросния буламач, това се забрави.

Тук ще споменем, че имената кутригури и утигури са споменати по Дунав най-напред от Прокоп (VI в.), а името българи *vulgares* (единствено число *vulgar*), се споменава в Тракия и Илирия още от писатели, които са живели в IV и V век, когато за утигури и кутригури нищо не се е знаело, тъй че името българи не е започнало от направения през VII век от Куврат в Кавказките планини буламач от утигури и кутригури. Името българи няма нищо общо с имената кутригури и утигури, защото то се споменава преди Куврат, и то редом с имената кутригури и утигури. Това се разбира най-добре и от Теофан и Никифор, които Златарски привежда за свидетели. Те пишат, че Куврат, или Куврат, станал господар на хуни, или хуногундури (утигури), българи и котраги.⁴⁷⁾

Името българи не се е получило от мнимия буламач на утигури и кутригури, защото от приведеното се вижда, че българите, уногундурите и котрагите са били различни племена, и че името българи е съществувало преди посочения буламач.

Понеже Златарски и Младенов предават тук мнението на Томашек, нека споменем, че този „учен“ филолог показва своята образованост и с това, че направи от латинската дума

Libertatem*, турската дума Албертем, и по този начин „доказа“, че българският войвода, илириецът Сабиниан, се казвал Албертем и следователно бил турчин. Думите на Енодий, върху които се позовава Томашек, преведохме по-горе, но ще ги повторим и тук. Енодий казва: „Stat ante oculos Vulgarum ductor libertatem dextra tua adserente prostratus“. Това според Томашек означавало: Виждам пред себе си българския войвода Албертем и пр.! Тази гавра с науката се предава от Златарски и Младенов като божа истина. И понеже Томашек бил учен, то и те, които механически предават тази научност, се считат за учени. Разликата между тях е само в това, че докато авторът на измислицата се счита за обикновен учен, Златарски и Младенов се провъзгласиха за велики учени.

Тук сме принудени още веднъж да се спрем на Младенов, защото той е меродавният филолог.

Както посочих в началото, Младенов ми приписва измислицата, че съм си служил с етимологиите на Раковски. От това аз разбрах, че несериозни етимологии не трябва да се правят. Какво да кажем тогава за етимологията на Ст. Младенов, че от смесването на утигури и кутригури, един чисто физически или пък химически препарат, се е получило буламач, или българи, макар че изследването на подобни проблеми е работа на биолозите, а не на филолозите?

И най-лошата етимология на Раковски тъмнее пред тази на Младенов, защото Раковски се мъчеше да отгатне значението на дадени думи, докато Младенов създава нови думи, за да заблуди обществото, че българите са турци. Със същата цел се обяви и славянското кънез и къниаз за хан.

Ние и тук ще кажем, че ако Младенов не обясни как е станало от „vulgares“ буламач или обратното; как е станало от „канес“ и „каннас“ хан, той ще компрометира мястото, което заема, защото според проф. Младенов, който се занимава с „раковщини“, или с несериозни етимологии, не може да бъде професор, а неговата етимология е типичен пример за това. Попреди посочихме, че Младенов не е homo bonus, сега нека кажем, че от неговия буламач се вижда, че той не е homo doctus. На какво основание той тогава е професор?

Не по-малко учудване предизвиква и разказът на Златарски, че кутригурите и утигурите, за чиито действия по Дунав, в Тракия и Илирия той разправяше досега надълго и нашироко, през

* Свободата (винителен падеж) — б.р.

VII век изведнъж се намериха на север от Кавказките планини! Този човек просто не знаеше какво приказва.

За учудване са също и следните му разсъждения:

„От турските междуособици обаче най-първо се възползвала Византия, която успяла не само да спаси Херсон от турците, но и Боспор да върне отново под властта на императора. За да запази и в бъдеще своите владения по северните брегове на Черно море, византийското правителство немалко е спомогнало за освобождаването на българите от турската власт и за възстановяването на българската държава в областта на Азовско море и р. Кубан, което се отнася тъкмо към даденото време, т.е. към началото на 80-те години на VI век“⁴⁸⁾

От приведеното ясно се разбира, че българите не са турци, докато Златарски разправяше досега, че българите били турци. Византийците били минали Кавказките планини да освободят българите от турците! Какви са били българите, щом не са турци? Идеята на Ценов и тук бе повлияла на В. Златарски.

Абари, утигури, славяни, българи

Като турци Златарски сега обозначава абарите, които според него са живели в Бухара и Туркестан и оттам дошли да покорят българите или хуните на север от Кавказките планини. Тези турци бил отблъснал Куврат и съединил живеещите на север от Кавказките планини хунски племена в един народ.⁴⁹⁾

Има нещичко вярно в казаното, само че тези събития не са станали в Азия, а в Панония, Дакия и Илирия, и че абарите не са били турци в днешния смисъл на думата, а — славянски турци (говедари), от славянското турица (крава). Златарски премества тези събития в Азия само и само да защити тезата, че българите са азиатци. Но нека споменем по-напред народите, които по онова време са живели покрай Дунав.

Йордан, който е живял в Малка Скития и е работил върху своето съчинение около 552 г., пише, че от Мурза (на долното течение на р. Драва) до Днестър живели склавените, а от Днестър до Днепър живели антите.

Прокоп пък, който е действал от 527 до 548 г. пише, че до Меотидското блато живели хора, които в старо време биваха наричани кимерии, а сега се казват утигури, а на север от тях живеят безбройните племена на антите.⁵⁰⁾

Понеже сме си поставили за цел да дадем един кратък преглед на тези събития, тук не можем да влизаме в подробности, но все пак нека обърнем вниманието на читателите, че според Прокоп утигурите са се казвали в старо време кимерии, а кимериите са стар скитски и тракийски народ, който едно време е живял и до Босфора в Тракия.* Това се разбира и от приведеното тук, където се казва, че кимериите-утигури са живели южно от антите, т.е. южно от Дунав.

Тъй като антските или славянските племена са живели на север от Дунав източно до р. Днепър, то живеещите южно от тях кимерии — утигури или хунигури са живели покрай Черно море, южно от Дунав. Йордан пък, според когото унугурите или хуните са живели в едно правреме в Тракия до Меотис, а сега до Черно море в (малка) Скития и според когото тези хуни са българи, пише, че антите са живели в завоя на Понта между Днепър и Днестър, а южно от тях покрай Черно море в Долна Мизия, Тракия и Македония са живели българите.⁵¹⁾

Оттук се вижда, че като българи са обозначени старите тракийски кимери.

Както и да е, в VI век славяните са живели на север от Дунав, а на юг от Дунав — българите. Всички тези стари тракийски племена Златарски обявява за монголски азиатци, които през VII в. нахлули в Тракия да изкоренят тракийците!

А за абарите ще споменем, че старите славянски писатели ги наричат обри. Птоломей (II век) ги споменава в Западна Дакия или Панония под името омбронес, а Херодот — под името омбрики. Предвид на всичко това ние ги пишем абари, а не авари, както някои други ги пишат. Тези абари покориха или се съединиха с живеещите източно от тях в Дакия славяни или хуни и българи. В Панония те се съединиха с аланите и се обърнаха за помощ към император Юстиниан (564 г.). Юстиниан ги е задоволил с разни подаръци, та те се оттеглиха от Римската империя и се отправиха за Галия. Но и франкският княз Сигиберт е съумял да се освободи от тях, та те се върнаха пак към Панония. Между това император Юстиниан е повикал на помощ живеещите по изворите на Елба лангобарди да се бият против гепидите, които своеволничеха в Долна Панония. Когато лангобардите дошли на Дунав в Дакия, те ударили тук върху българи, които ги нападнали една нощ.⁵²⁾

* Gantscho Tzenoff, Die Abstammung der Bulgaren und die Uhrheimat der Slaven.S. 74 ff. — Б.а.

Абарите и българите или хуните са живели в Панония и по времето на император Юстиниан, а редовният професор на Софийския университет В. Златарски пише, че те по онова време са се намирали в Туркестан, Бухара, и на север от Кавказките планини.*

2. Борбите на абарите и другите скитски племена с Източната Римска империя

Златарски пише:

Към началото на 558 г. аварите (които според него, както посочихме, са живели в Бухара и Туркестан) достигнали земите на кавказките алани и при посредничеството на аланския владетел Саорсия (след като покорили там българите) установили отношения с Юстин (наследника на Юстиниан).“

Още епископ Амбросий, умрял в 374 г., писа, че веднъж император Валентениан (364 — 375 г.) отклонил хуните (абарите) и аланите, които през Алемания се доближили до Галия.

Аланите, с които се съединили хуните или абарите, както виждаме, са живели още през четвърти век в Горна Панония, а Златарски разправя измислици, че те не само в четвърти, но и в шести век били живели в Азия. И като човек на науката, той сочи и свидетели за това си твърдение. Тези свидетели са Теофилакт Симоката и Теофан. Добре. Да видим какво свидетелстват те.

Теофилакт Симоката пише, че абарите са хуни, които живеят покрай Дунав.

Тези хуни-абари се били съединили с аланите, и то в Панония.

Тези абари-хуни, след като се върнаха от Галия, успяха с дълги преговори и военни действия да завземат Сирмиум. След това потеглиха към изток и се съединиха с останалите скитски племена в борбата си против Източната Римска империя. Но понеже Златарски пише, че според Симоката същите абари по това време се намирали в Азия, нека посочим, че Симоката пише съвсем друго. Той пише, че абарският княз, след като превзел Сирмиум, се сдружил със скити и мизи. Тези скитски и мизийски съдружници, или пък подчинени на абарския княз, завзе-

---

* Тази философия Златарски бе придобил в славянска Русия, защото след оставката на княз Батенберг вестниците писаха, че руското правителство било предложило един бухарец за княз на България. Руското правителство в този случай се е било вслушвало в гласа на „учените“, затова и отношението на Русия към България бе такова, каквото беше. — Ба.

ли след това мизийските градове Ритиария (Арчар), Бонония, Акис, Доростол (Силистра), Залдаба (Шумен), Панаса, Марцианопол и Тропай.⁵³⁾

Дакийските поселници на север от Дунав са наречени тук скити. С дакийците и мизийците са се били съединили идещите от запад абари, а не с никакви си азиатски бухарци и туркестанци. Мизийците завзели мизийските градове. Били са се значи надигнали против римската власт. А понеже Мизия от четвърти век насам се наричаше България и понеже мизите се наричаха българи, то от това се разбира, че абарите са се били сдружили с българите в Мизия. Живеещите покрай Дунав в Панония абари са се били съюзили с тракийските племена против Византийската империя. А византийският поет Писидес, който е съвременник на тези събития, описвайки абарската война, при стените на Цариград, която още се нарича скитска война, казва, че славяните съставлявали една партия с хуните, скитите пък с българите, а медите със скитите. (Персите се бяха присъединили към тези племена за превземането на Цариград).⁵⁴⁾

Живеещите на север от Дунав славяни и хуни образували една партия, а живеещите на юг от Дунав в малка Скития и Мизия скити и българи — друга. Тъй се наричат тези народи и от Симоката в по-нататъшното му описание на тези войни. Симоката нарече по-нататък мизийците българи. Той пише, че когато византийският военачалник Петър, тръгнал срещу абарите и стигнал до Нова (Свищов), за да узнае разположението на неприятеля, изпратил напред един разузнавателен отряд. Този отряд се натъкнал на хиляда души българи, които, доверявайки се на свързаното примирие, си вървели безгрижно, но в тази схватка българите разбили византийците.⁵⁵⁾

Петър бил сменен. Неговият наследник Приск продължил похода и взел мизийския град Сингидунум (Белград), като изгонил от него българите.⁵⁶⁾

Мизийците впрочем от Свищов до Белград са се казвали по онова време (588 г.) българи. С тези българи се сдружиха абарите след превземането на Сирмиум според Симоката, а не с никакви си бухарци и други азиатци, както пише Златарски.

Симоката наричаше мизийците българи, а гетите в Дакия славяни.⁵⁷⁾

Абарите пък се бяха сдружили с гетите и мизите, които се наричаха и славяни, и българи.

Това са писали Симоката и Теофан.

Така се схващат тези народи и в легендата за св. Димитър Солунски. Според нея абарите били потеглили за Солун с безчетно множество склавени и българи.⁵⁸⁾

Като българи тук са отбелязани предимно илирийците, защото по-нататък се казва, че абарите, след като били заели цялата илирийска префектура, а именно: двете Панонии, двете Дакии, Дардания, Мизия, Превала (Черна гора), Родопи, Тракия до голямата стена пред Византия, били подчинили жителите на тези страни. От това време настанало смесване на българи, абари и други племена.⁵⁹⁾

В Панония, Илирия и Тракия впрочем са се смесили абарите с българи, а не в Азия.*

3. Фалшивите или неистинските абари

Симоката делеше абарите на истински и неистински.

Истинските абари според него били турките, които живеела западно от Панония в Норикум, а неистинските били огорите (загорците), които живеели покрай Дунав. Истинските абари били покорили многобройния огорски народ. Една част от огорите, която се нарекла вар и хуни, била избягала при мокрите (македонците, от които произлизаше македонският цар Самоил) и при барселт (бързаците) хуногурите, савирите и

---

* В списание „Просвета“ год. II, кн. 10, проф. Ст. Романски е написал статията „Заселение на Балканския полуостров от славяните“, в която се казва: „Историческите известия говорят в полза на мнението, че същинското заселване на славяните на Балканския полуостров е станало в продължение на едно столетие — втората половина на VI и първата половина на VII столетие“ (стр. 1255). Славяните се били явили на юг от Дунав за грабеж. След това се бил явил и „туранският“ народ аварите, а след него и „номадският“ народ — прабългарите, които със своята силна политическа организация успели да обединят еднородните, но разединени племена от долнодунавската група славяни в една държава“ (стр. 1263). Номади или скитаци се чергарски скитници имали силна политическа организация!

Проф. Романски не е прав, като казва, че историческите известия говорили онова, което той пише. Кои са тези исторически известия? Да ги посочи. Ако Симоката пише, че славяните са гети, а Йордан, че са венети, не бива да се заблуждава българската младеж, за която г-н Романски е написал своята статия, че славяните едва в края на VI в. се били явили на Дунав. Ако Симоката, Йордан и пр. Пишат, че абарите се смесили в Тракия и Илирия с българи, че българите са живели на юг от Дунав, когато славяните живеела на север от Дунав, не може един професор да пише, че „номадските“ българи се били явили на Дунав едва след славяните и абарите. Г-н Романски не ще да е чел авторите, за да защити една фалшива кауза. Това не е наука, а партизанство. — Б.а.

други хунски племена. Те си помислили, че това са абари, и от страх, че може да им направят нещо зло, ги обсипали с подаръци. Огорите или вар и хуни, като забелязали това, се нарекли абари. Тъй са се обособили фалшивите абари.⁶⁰⁾ Върху тази история ние тук не можем да се простираме, ще кажем само, че и днес видинчани и нишчани наричат селяните на околността си загорци (угорци) и торлаци (турки или турци), т.е. говедари. Торлаците, или загорците, откъм Дунав избягали на юг в Македония. Това са „турците“, които били покорили хуногурите, или хуногундурите, савирите и пр., обаче не в Азия, а на юг от Дунав.

Руският хронограф Нестор нарича казаните хунски племена българи; според него угорите били съседи на българите. Угорите са били съседи на унугурите, савирите и пр., които после се нарекоха българи, затова Нестор пише, че славяните живели покрай Дунав, „где естъ ныне Угорьска земвля и Болгарьска“. Така вместо уногури угорите живеели до българите.⁶¹⁾

По-нататък се казва:

„Посемъ же придоша Угри Бели, и наследиха землю словенску; си бо Угри почаша быти при Ираклии цари, иже находиха на Ходзроя царя Перьскаго. И си же Времена быша и Обри (абари) иже ходиха на Ираклия царя и мало его не яша. Си же Обри воеваху на Словенех и примучиша Дулебы, сушая Словены...“

И от Нестор се вижда, че абари и угорци, или загорци, които били съседи на българите, покорявали край Дунав славяни и пр., затова там, където едно време живеели славяните, сега се намирала угорската и българската земя.

Абарите и другите крайдунавски племена се сдружили с персите, за да превземат Цариград. Теофан предава това така:

Персийският шах изпратил Сарвара с остатъка на армията си против Цариград и ще се разбере със западните хуни, които се наричат абари, с българите, склавените и гепидите да тръгнат срещу града и го обсадят.⁶²⁾

Ако в 625 година са обсаждали Цариград, българите са живеели преди Куврат и преди Аспарух край Дунав и в Тракия.

Обсадата обаче не успя. Тя не успя не само защото нападателят са били слаби да превземат един укрепен град като Цариград, но и защото тогавашният император Хераклий успял да се разбере с хуните или българите против абарите.

4. Куврат или Кроват, основателят на модерната българска държава

Сражението при Цариград стана през 625 г., а както пише патриарх Никифор, господарят на хуните бил дошъл в 619 г., т.е. шест години преди сражението пред Цариград, във Византия със своите войводи и телохранители, където хуните били въведени в светите тайнства и били богато надарени. На господаря на хуните било дадено патрицийско достойнство. Опрян на това приятелство с хуните, Хераклий започнал мирни преговори с абарите, които, както се вижда, са били безрезултатни, защото въпреки това сражението при Цариград пак стана. От факта, че след поражението абарският княз е бил особено силно раздразнен против славяните или хуните, може да се каже, че те не са били изпълнили акуратно своите задачи в боя. След това поражение стана разцепление между абари и хуно-славяни. Патриарх Никифор пише за него:

„По това време се подигна Куврат, внукът на Органа, господарят на хуногундурите, против хагана на абарите и изгони хората му из собствената си земя. Проводи след това пратеничество до Хераклия и свърза мир с него“.⁶³⁾

Абарите покориха тук уногурите или хуногундурите. Тези хуногундури се вдигат сега против абарите и ги изпъждат от отечеството си. А както пише Йордан, хуногурите са живеели от правреме в Тракия и Дакия, които бяха заети от абарите. Поради това хуногундурът Куврат не беше някой чужденец за Византийската империя. Неговият съвременник, владиката Йоан от Никиу, ни разправя, че Куврат бил от детинство отраснал в императорския двор в Цариград и поради това е бил близък приятел на император Хераклий. Тези двама приятели са се били разбрали против абарите, които потискали хуните и заплашвали Цариград.

В легендата пък за св. Димитрий Солунски, която е писана по това време, се казва, че българският княз, който се вдигнал срещу абарите и ги изгонил, се наричал Кувер.

Там се казва, че сега пък се започнала война от българите Мавър (Марко) и Кувер за превземането на Солун.

След като се минали шестдесет и повече години, откакто предводителят на абарите подчинил народа (в споменатите вече илирийски и тракийски провинции), израснало ново поколение, което с времето станало свободно. Бидейки обаче обсебен

народ, абарският предводител му назначил за войвода българина Кувер.⁶⁴⁾

Кувер, като узнал от някои свои приближени за желанието на народа да се върне в бащините си (македонски и тракийски) градове, се надигнал против водителя на абарите и се отделил от него. Абарският предводител го последвал, но той го отблъснал в пет-шест сражения и го принудил да избяга с останалия си народ в по-отдалечени към север места.

След тази победа Кувер минал с народа си река Дунав, отишъл в Македония и завзел полето Керамесия (Прилепско). Оттук българите поискали да завземат Солун и другите тракийски градове, които те считали за градове на своите бащи.

Понеже абарите започнаха да нахлуват в Източната римска империя към края на Юстиниановото царуване, т.е. около 565 г., и понеже надигането на Кувер против абарите е станало шестдесет и повече години след това, то Кувер се е бил вдигнал против абарите между 625 и 630 година, т.е. тъкмо тогава, когато Куврат се вдигна против тях, тъй че Кувер и Куврат са една и съща личност. Разликата е само тая, че хуногундурите тук са наречени българи.

Понеже Кувер се вдигна на север от Дунав, то хуногундурите, над които е стоял той, са живеели на север от Дунав.

След като изпъдили абарите от Дакия към северозапад, хуногундурите, или българите, минали на юг от Дунав да прогонят и гърците от бащините си градове. Казва се само от „бащините си градове“, а не от „бащината си земя“, защото земята си е била населявана от българи. Гърците са се били настанили из градовете било като чиновници, било като търговци и пр., та българите сега искали да очистят и градовете си от тях.

Първоначално всяко племе е воювало самостоятелно, но сега разбрали, че има нужда от общо командване и общо управление, затова решили да си изберат един за общ главнокомандващ. След като разсъдили, видели, че никой друг от тях не е способен за исканото, и понеже всички (хуни или славяни, българи или скити и пр.) воювали заедно, всички взели „коварното“ решение да изберат Кувер за общ водител; той да ги владее и да им бъде архонт (владетел) и хаган (водител).⁶⁵⁾

Кувер впрочем бил станал един вид тракоилирийски император. Тъй се съединиха скитските племена в една държава.

Тези сведения са извънредно поучителни, за отношенията на южните славяни помежду им. Абарите, или поселниците на

Горна Панония, разбрали, че югоизточните им съседи са обсебен народ, затова се съгласили този народ да си има своя отделна управа. От друга страна, племената, които населяваха Долна Панония, Дакия и пр., са се считали за един народ, затова си избрали общ господар, и по този начин образували обща държава.

Българите искали да вземат Солун и другите тракийски градове не защото се считали за храбри хора, които, опирайки се на силата си, искали да завладеят гръцки градове, а защото считали тези градове за български, за градове на своите бащи и деди. Освен това войната им със солунчани е била братска война, война между два съплеменни народа. Това значи, че солунчани са били българи, но предпочитали византийската пред българската власт. В житието се казва, че Мавър и Кувер били тайно намислили една братска война против града.

От това се разбира какъв монголец е бил Куврат и какви гърци са били родените в Солун св. св. Кили и Методий.

Предвид на това, че в Солун са живеели българи, Мавър и Кувер решили да изпратят в града някого, който да го превземе отвътре с въгрешно въстание. За тази цел бил изпратен Мавър, който, казва се в житието, знаел нашия език, т.е. ромейски, славянски и български.

В Солун преди Кувер, или преди 625 г., се е говорел и български. Етнографски Солун е бил български град. Това се разбира от само себе си, щом войната на българите Мавър и Кувер срещу Солун е наречена братска (съплеменна) война. Българите откъм Дунав са искали да присъединят и Солун към останала България.

Архиепископ Теофилакт пък пише за това:

„Когато след толкова години омбрите (абарите), един варварски народ, напуснаха южните части на Тибериопол (Македония), дойде из скитските части отвъд Дунав друг народ, тъй наречените българи... След това разширили властта си над цялата илирийска земя, Стара Македония до град Солун, заселените места на Стара Тракия, аз мисля тези около Бероя (Стара Загора), Филипопол и по-нагоре: завзеха тези земи като постоянни жители (защото се считаха за техни постоянни жители) и разместиха жителите на градовете (на Северна и на Южна България), едните нагоре, т.е. към север, а другите обратно на тяхното място“.⁶⁶⁾

Куврат е преселвал южните българи на север, защото са били неблагоприятни пазители на българизма против гърцизма.

Тъй започна модерната българска държава.

Тя се създаде в Западна България и се разшири и върху Македония и Тракия.

Нашата цел обаче е само да посочим, че абарите не са били покорили българите в Азия, а в Долна Панония, Дакия, Мизия, Илирия и Тракия и че тук се надигна Куврат против аварите, тъй че тези страни трябва да се считат за българско отечество. Всичко това Златарски не е взел предвид, а пише измислици, че Теофилакт Симоката и Теофан били твърдели, че абарите били покорили българите в Азия, поради което ние имаме право да кажем, че той не е търсил истината, а нарочно се е стремил да я забули, само и само да защити политическата функция, че българите нямат историческо право над Тракия и Илирия.

5. Аспарух

По-нататък Златарски пише, че след смъртта на Куврат, която според него била последвала в 642 г., петимата Кувратови синове като че ли чакали смъртта на баща си, за да напуснат бащината си земя и да идат да се подчинят под чужди народи. При това надбягване към робството само третият Кувратов син Аспарух бил сполучил да избяга от Азия през 678 г., да дойде в устието на Дунав, да покори славяните в Долна Мизия и да основе българската държава. „Третият по възраст син Исперих, Аспарух, напуснал приазовското си отечество(!)... и с падналата му се орда — уногундури, потеглил на запад и пр.“ — пише Златарски на стр. 123 в своята История. Аспарух бил довел според него хуногундури, а ние говорим за българи. Да кажем, че това е вярно: не следва ли от него, че хуногундурите са дошли край Дунав при българи, които и според Златарски още в пети век господствали покрай Дунав. Защо тогава се казва, че българите едва в 678 г. били дошли отнякъде си? Ами къде остана „буламачът“ на Златарски и Младенов? Нали Куврат бил направил в Азия буламач от утигури и кутригури, от които излязъл химическият продукт българи? Защо Аспарух не доведе българи, а доведе уногундури?

Понеже тук става дума за хуногундури, нека кажем, че никъде не е казано, че хуногундурите някога са живели в Азия. Най-

старите писатели, като Приск и Йордан, ги считат за стари дакийски и тракийски жители.

Но да оставим и това. Вече посочихме, че славяните и антиите са живеели северно покрай Дунав чак до р. Днепър, а южно от тях до Черно море, казва Прокоп, живееха утигурите, а Йордан — българите. По времето на император Юстиниан, според Прокоп, хуните, славяните и антиите, а според Йордан — българите, славяните и антиите, завзели и Илирия чак до Йонийско море. Може ли в такъв случай да се казва, че хуни или пък българи едва в 679 г. са дошли от Азия при славяните на юг от Дунав, когато тъкмо обратното е факт? Това може да говори само оня, който или не е проучил тези факти, или пък не търси истината.

Понеже тук става дума за дакийските поселници, нека хвърлим един кратък поглед върху тях.

Още Херодот писа, че реката Марис извира от земята на агатирзите и се слива с Дунав. Реката Марис, днес Марош, извира от Карпатите и се влива в Тиса, а тя — в Дунав. Агатирзите впрочем са живели в източните Карпати, щом реката Марис е извирала от тяхната земя. Там са живели те и според Йордан, който описва скитските или дакийските племена по следния начин:

Наляво от Карпатите, започвайки от изворите на Висла, живее многобройният народ венети. Макар че техните названия се менят според разните им племена и селища, все пак като главни названия си остават склавени и анти. Склавените поселяват земята от град Новиетунум и тъй нареченото Мурзианско езеро (на долното течение на р. Драва) чак до Днестър и на север до Висла. Антиите пък, най-храбрите между тях, живеят покрай завоя на Черно море от Днестър до Днепър. Край океана живеят естите (където и днес живеят естонците). Южно от тях живеят акацирите... Южно от тези, по брега на Черно море, се простират селищата на българите.⁶⁷⁾

Херодотовите агатирзи Йордан нарече акацири, защото те живееха там, където живееха Херодотовите агатирзи.

Равенският космограф нарече Йордановите акацири хазари (козари). Като излага, че Хазария е наричана „Голяма Скития“ (за разлика от българската Малка Скития), той пише, че Йордан наричал хазарите агацири.⁶⁸⁾

Хазарите са живеели впрочем в Карпатските планини и днешна Украйна, а южно от тях в Дакия са живеели българите, или хуните. Ако сега се казва, че българите били нападнати от

хазари, трябва да се разбира, че са били нападнати в Дакия и на Дунав, а не в Азия.

По времето на Атила хазарите били под хунска власт. Йордан в случая е нарекъл хуните българи.

Дакия или Скития от германците до Днепър е била населявана от славяни, безразлично, дали те са се казвали венети, склавени, анти, българи, хуни и пр.

Тези славяни покорил тук в средата на четвърти век остроготският княз Херманрик. Той бил покорил всички народи на Скития и Германия, включително и естонците, пише Йордан. След като покорил херулите, които живееха в Горна Панония, той подчинил и венетите, склавените и антиите, които не могли дълго да понесат подчинението си. Работата е само, че докато ние очаквахме, че славяни ще се надигнат против това подчинение, четем, че онези, които се надигат срещу Херманрик, се казват хуни. Хунският княз Баламбер (Белимир) използвал болестта и старостта на Херманрик, който бил 110-годишен, и навлязъл с една добре подготвена за бой войска в областта на остроготите.

Започнало раздвижване на племената от маркоманите и квадите, които живееха в днешна Западна Чехия, до Черно море.

Скоро след това настъпилата смърт на Херманрик дала надмощие на хуните против остроготите. Остроготите попаднали под властта на хуните, обаче остроготският княз Видимир (Ammianus Marcellinus) запазил отличията на княжеския си чин. Понеже много тъгувал, че е попаднал под властта на хуните, за да се освободи от тях и поне отчасти да покаже своята храброст, навлязъл в земята на антиите.⁶⁹⁾

За да ги сплаши, той разпънал на кръст техния княз Боца, синовете му и седемдесет благородници. Хунският княз Баламбер не изтърпял това, а събрал войска и нападнал Видимир, който паднал в сражението.

С това хуните станали господари на цяла Дакия, или Скития, като при това подчинили и агатирзите, или хазарите.

Остроготският княз Херманрик покорил венети, склавени и анти. За освобождението им обаче се надигат хуни и подчиняват остроготите. Остроготският пък княз Видимир, за да се освободи от хуните, навлиза в земята на антиите, поради което хуните отново подчиняват остроготите.

Между хуни и славяни, както виждаме, няма разлика. Те са били стари дакийци и са се считали за един народ, както пише и Писидес.

Тези хуни-славяни под водителството на Куврат освободиха по времето на Хераклий съплеменниците си на юг от Дунав и образуваха по този начин Велика България.

Куврат, или Кроват, имал петима синове, които той преди смъртта си съветвал да се държат заедно, защото иначе ще попаднат под чужди народи. Синовете му обаче не спазили този съвет, а щом умрял баща им, се разделили, като всеки застанал над управляваното от него племе.

Понеже хуните владеели Дакия от днешна Чехия до Днепър, тук стана подялбата на Кувратовите синове.

Най-старият брат Баян, или Батбаян, останал да управлява земята на прадедите си, т.е. Дакия. Вторият брат Котраг минал река Танаис. Четвъртият и петият брат минали на юг от Дунав и отишли единият в Аварска Панония, а другият в Равенския пентапол (Овче поле). Третият брат Аспарух преминал реките Днепър и Днестър, т.е. напуснал земята на антите и се настанил в ъгъла (онглос), или оглос, както това място се наричало по български) на север от Дунав. И от думата онгъл (ъгъл), която е славянска дума, се вижда, че Аспарух е предвождал славяни.

Защо направиха това Аспарух и другите му трима братя?

Защо хазарите, които живеели по Карпатите и които, както споменахме, бяха едно време под хунска власт, се възползвали от разпокъсването на хунската държава, за да нападнат южните си съседи, хуните, или българите. Завзели българската земя отвъд Дунав и принудили Батбаян, княза на първа България, да им плаща данък.⁷⁰⁾

А понеже арменският географ Мойсей от Хорене пише, че Аспарух бил избягал от хазарите от българските гори и прогонил абарите на запад,⁷¹⁾ то оттук следва, че хазарите (козарите, украинците) са били принудили Аспарух да напусне областта между Днепър и Днестър, а не защото бил обладан от мисълта да стане роб на чужди народи. Хунът Аспарух напуснал една земя, която от четвърти век насам е била хунска. Понеже между хуни и анти не се правеше разлика, затова се казва, че той дошъл начело на хуни.

Всички тези събития са станали в Дакия, между Карпатите, където живеели хазарите, и Дунав. Че хуните са имали тук своя държава преди Аспарух, това се разбира и от списъка на български князе, в който се сочат българските князе покрай Дунав преди Аспарух. Там, между другите, се споменава и най-младият Атилов син Ирник, като български княз, който се посели в

460 г. в Малка Скития, или Добруджа. След него се споменават Гостун, Коурт, Безмер (който имал княжество от двете страни на Дунав), чиито имена са антски (славянски). Чак след тях до Дунав бил дошъл Исперих, или Есперих.

Понеже се казва, че „турчинът“ Аспарух е довел турски българи в Мизия, които тук са покорили славяни, които после пък са пославянчили турците, нека още един път да обърнем внимание на посоченото в гл. IV, 1. на настоящия труд, че според Проккоп утигурите, или хуногурите, са живеели на юг от антите, т.е. покрай Черно море в Добруджа, където князуваше Атиловият син Ирник. Аспарух е бил дошъл от една славянска страна на юг от Дунав при хуни, или българи, което се разбира и от факта, че Мизия преди Аспарух се е казвала България. Аспарух впрочем бил избягал при своите сънародници. Понеже, както споменахме, самите хуни са считани за славяни, трябва да кажем, че дошлият Аспарух е бил славянин, което се разбира и от славянското име онголс и оголс.

Славяни дойдоха при българи, а не обратно.

6. България по времето на Аспарух

Византийският император Константин Погонат, като видял, че българите в Дакия, които съединиха тракоилирийските племена в една държава, били нападнати от хазари и абари, решил и той да ги нападне и заповядал на войската си да нахлуде в Тракия. Византийците минали Дунав и нападнали българите отвъд Дунав. Тези сведения взимаме от Теофан, който обикновено нарича хуните българи, тъй че всъщност Погонат е бил нападнал хуни отвъд Дунав. Хуните обаче разбиха византийците и принудиха Погонат да им плаща данък. След разбиването на византийците хуните минали Дунав и стигнали източно до Варна. Като видели, че местността тук е трудно превземаема, защото отзад е Дунав, отпред и отстрани са клисури и Черно море, завладели клисурите и преместили от съседните седем славянски племена северите от намиращата се пред тях Бергавска (Берковска) клисура към изток (до Цариград), а останалите седем племена, с които били в съюз (още от VI в.), към юг и запад, чак до Абария.⁷²⁾

От това известие се разбира, че българите и сега, както и по времето на император Анастасий, са минали Дунав при Видин и Лом, ако пред тях най-напред се е виждала Берковската кли-

сура. Преместването на берковчани на изток до Цариград е станало, както и преместванията по времето на Куврат, защото съседните на гърците българи не били надеждни пазители на българската граница.

Абария, за която тук става дума, се е намирала в Панония, защото Теофан на друго място казва, че единият от Кувратовите синове, четвъртият, преминал Дунав и отишъл в Абарска Панония, където той според Никифор сключил договор с тамошния народ.

От това следва, че границата на Нова България на запад е опирала до Горна Панония.

Това се разбира от само себе си, защото от V век насам ние постоянно слушаме за българи в Панония. Когато в 488 г. Теодорих дойде в Панония, той удари тук върху българи. Българите трябваше да се разбият, за да вземе Италия Сирмиум. Когато лангобардите по времето на император Юстиниан дойдоха в Панония, те удариха тук върху българи. Когато заминаха за Италия, те отведоха и българи със себе си. През 598 г. трябваше византийците да изгонят българите от Белград, за да го превземат. Във Фредегаровата хроника се казва, че през 631 — 632 г. (когато Куврат изгони абарите от България) в държавата на абарите в Панония един българин и един абарин се скарали за престолонаследието и пр.

Четвъртият Кувратов син бил поел управлението на тези българи.

На юг тази държава е обемала и Солун, което се вижда от Теофан, който пише, че щом Юстиниан II през 685 г. наследил баща си Погонат, той веднага потеглил на война против Славиния и България, отблъснал излезлите му насреща българи и стигнал до Солун.

Българите обаче разбили византийците, та спасилите се в боя избягали през Дарданелите в Азия.

От това свидетелство се вижда, че българите по времето на Аспарух са населявали и земята между Цариград и Солун.

И това трябваше да се разбира от само себе си, защото според Теофан Стара България е опирала до Босфора и защото не само Теофан, но и всички други стари писатели свидетелстват, че Тракия, Македония, и останала Илирия са били населявани само от българи.

Българите впрочем по времето на Аспарух населявали земята от Горна Панония до Карпатите, Черно, Егейско и Йоническо море.

Инициаторите за създаването на модерната българска държава бяха хунските племена хунгурите, или хуногундурите и савирите, които Приск и Йордан отбелязват, като стари дакотракийци. Те бяха покорени от абарите. Те се вдигнаха против абарите и ги изпъдиха от българските земи. Теофан и Никифор пишат, че те основали българската държава, като съединили хуни, или хуногундури, с българи. А Теофан казва още, че Кроват станал господар на хуногундури, българи и котраги.

По времето на Кроватовите синове Теофан и Никифор нарекоха тези хуни славяни. Досега се казваше, че българи и хуни се били съединили или съюзили, сега се казва, че българите били в съюз със седемте славянски племена. Кои са тези славяни? Това виждаме от разказите на Теофан и Никифор, които казват, че от тези славянски племена северите били поставени към изток. Хунските савири, другарите на унугурите или хуногундурите, начело на които се вдигна Куврат, са обозначени тук като славяни, и се казва, че българите били в съюз със славяни вместо с хуни, както се казваше досега. Славяните от Дакия се съюзили с българите на юг от Дунав и създали една голяма държава.

Ако се съди по стари имена на реки и места в Дакия, като Пеща, Черна, Предеал (Предрял) и пр., трябва да заключим, че дакийските славяни са говорили източнобългарски или тракийски, защото звуковете ч, щ, я, са източнобългарски или тракийски звукове. Още Страбон (I в.) каза веднъж, че дакийците и тракийците говорят един и същи език.

В. Златарски и тук е останал последователен на себе си. Той пише, че и Теофан, и Никифор му разправяли, как Аспарух (излизайки от едно от островчетата в устието на Дунав) по пътя си през Добруджа „трябвало да си пробива път през завзетите от славяните земи, с други думи, сега му предстоела борба вече не с византийци, а със славяни“.

Очевидна невярност, защото Аспарух излезе от земята на антите, а южно от антите в Добруджа и Мизия според Прокоп живееха хуни, а според Йордан — българи, тъй че Аспарух в случая не си е пробивал път, а е избягал при сънародниците си хуни или българи. А че Мизия преди Аспарух се е наричала България, това Златарски се прави, че не знае, та пише небивалици.

След това този „учен“ продължава:

„И двамата наши автори казват, че българите, след като се настанили в страната между Дунав, Стара планина и Черно море, почнали да господарстват над заварените тук славянски

племена, от които едно — северите — преселили... на изток“ и пр.

И това е измислица, която се приписва на Теофан и Никифор, защото тези автори не казват, че българите започнали да „господарстват“ тук над славяни, а казват, че българите (в Мизия) са били в съюз със съседните славяни. Златарски изопачава Теофан с неверния си превод, че българите господарствали в Мизия над славяни!

7. Буламач в понятията

а) Антропологическите доказателства за турцизма на българите.

След като филолозите „доказаха“, че дошлите от славянска Волга българи били турци, че славянската титла „кънезь“, или „кънѣзь“, е турска титла, че името българи е турска дума, която значи буламач, ето, че се явяват и антрополозите, които „доказаха“, че българите спадат антропологически към монголската раса. Това направи българският антрополог Дрончилов. Длъжен съм тук да отбележа, че след като „хан“ Аспарух, както са „доказали“ учени хора като В. Златарски, избягал от азиатските пустини, се бил заселил на едно от островчетата в устието на Дунав. Понеже чергарските хуни, които той е предвождал, са били скотовъдци, ордата му се е състояла най-много от сто души с жени и деца, тъй като повече хора не са могли да живеят на едно дунавско островче. Затова се казва, че тези хуни са били изгубили в многобройните славяни. Една такава малка орда, даже ако би се състояла от хиляда души, не е могла да окаже никакво антропологическо влияние върху 50 хиляди пъти по-многобройните заварени славяни. Ако някой антрополог, въпреки това, иска да установи дали има монголско антропологическо влияние у днешните българи, той трябва да изследва само онази област, където са живеели тези „монголски“ хуни, предимно Преслав. А тъкмо преславчани ни дават най-убедителната аргументация против тази мнима монголска смесица. В никой кът на българското отечество не се е запазил типът на старите гети — славяни, както именно в Преслав. Аз минах веднъж през Преслав и останах поразен от гледката. Хора предимно руси, с правилни черти на лицето и тялото, слаби и високи, не широкоплещести, красиви хора. Видях в околността и руси турци, които съвсем не представляваха някакъв си монголски тип, което се дължи на това, че турците са взимали българки за жени.

Доколкото при заминаването си можах да видя шуменци, те ми се видяха по-чернички от преславци, но с правилни черти, както преславците, красиви хора, които също напомнят типа на старите гети. Който търси Аспаруховите българи, той трябва да изследва само тези области, защото само тук е станала мнимата смесица.

Какво правят обаче антрополозите? Вместо да се ограничат в казаните области, те тръгнаха по цяла България, където не е ставала никаква смесица, да търсят ненормални типове и по тоя начин да съберат доказателства за тезата, че „протобългарите“ били азиатци. Ако има някаква азиатщина в днешните българи, тя ще произлиза от днешните турци.

Един млад, но извънредно активен антрополог в Берлин, немец, интересувайки се и за антропологическия тип на българите, ми показва веднъж фотографии от българи, снимани на пристанището в Лом; отвратителни типове, които оправдават тезата, че българите са сродни антропологически с австралийските диваци. „Както виждате, г-н Ценов, ми каза моят приятел, българите не могат да принадлежат към северната раса“.

Позамислих се. Познавам много ломчани. Живял съм шест месеца в Лом, но такива типове не съм виждал. Ломчани са като всички българи. Има руси и черни хора, но и черните имат прилична европейска физиономия, а не очевидно циганска и азиатска, както се виждаше от фотографиите. След това си спомних изследванията на нашите учени. Йордан Иванов, например казва, че смесицата между „прабългари“ и славяни била станала между Дунав и Балкана и че останала България била слабо засегната от прабългарска кръв. Според В. Златарски хуно-българите били стигнали до Врачанския балкан, тъй че Ломско и Видинско не са били окупирани от монголски хуни, не са били засегнати от монголска кръв, за да имаме право да търсим у тях монголци. Откъде тогава този цигански тип? Загадката скоро се разреши. В България има няколко вида цигани.

1. Душливи цигани, които говорят цигански. Те са скитници, които живеят от грабеж на околността, в която са се спрели.

2. Български цигани. Те говорят български, не знаят ни дума цигански. Християни са и се обличат като българите от селото, в което живеят. Няма земя. Не притежават недвижим имот и живеят от аргатлък при българските селяни. С труд си изкарват прехраната. Зимно време се занимават с музикантство. От този род цигани има много в Румъния и Маджарско.

3. Турски цигани. Те говорят цигански и са мохамедани, затова ги наричат турски цигани. Те бягат от земеделската работа. Никога подобен циганин не е видян да работи на някоя нива, лозе и пр. В селата те живеят от просия и дребна търговия. Циганките донасят от града игли, пръстенчета, гривни, обеци и пр. Потребни за селянката, които се сменят срещу брашно и други хранителни продукти, както и предмети за облекло. С времето тези цигани се съсредоточиха главно в търговските градове. Освен дребни занимания, като кошничарство, правене на вретена, дървени лъжици и др. Подобни, главното им занимание в града е хамалството. В пристанищните градове, като Видин, Лом и пр., работниците, които товарят и разтоварват стоките на и от параходите, са само цигани. Когато стигне човек в някой от тези градове, първите хора, които го посрещат, са циганите, които си предлагат услугите да му отнесат багажа. Циганите представляват българизма пред чужденците, даже и в София. Дойде ли човек в България, той вижда най-напред цигани. По-преди те рязко се отличаваха от българите, защото носеха турска носия с фес на главата. Сега те носят същото облекло като българските граждани и освен това говорят добре български, та който не познава циганския тип, ги счита за българи. Тези цигански „българи“, очаквайки някакъв бакшиш (подарък) от пристигналия пътник, блокират всекиго със своите просии. Тези „българи“ е фотографирал германецът в Лом. И да има някаква азиатщина в днешните българи, тя произлиза от днешните турци.

Германците, както и другите западноевропейци, са наострени от българските власти да търсят „истинските“ българи. В упътването за чуждите посетители на България, което Дирекцията на държавните железници е издала на немски, най-напред се обяснява на чужденците, че българите са от турански произход. Откъде железничарите знаят това, не ми е ясно, но факт е, че те са счели за нужно да разправят това най-напред на чужденците. Няма българин, каквато и да е неговата специалност, който е изнасял доклад в Берлин, да не го е започвал с това, че българите са от турански произход. Че на хората е омръзнало вече да слушат това, българите не го чувстват. Дошъл френският държавник Ерио в България. Първото нещо, което българската дипломация счела за нужно да му обясни, е, че българите са от турански произход, чието същинско отечество е земята между Дунав и Балкана.

Настроени по този начин от българските власти и учени, западноевропейските антрополози си поставиха за цел да издирият „истинските“ българи и с помощта на българските антрополози ги откриха в лицето на циганите. От циганска раса са били онези, които са основали българската държава.

Аз моля моите читатели да не обръщат внимание на тези антрополози. Онзи, който търси Аспаруховите „протобългари“, той трябва да отиде в Шуменско и Варненско, а не в Лом, където никога не е имало „протобългари“.

Оня, който иска да установи антропологическия тип на българина, той трябва да отиде в българското село, и то в чисто българското, което не е имало съприкосновение с чужди елементи, а не в препълнените с други народности (цигани, евреи, турци, арменци и пр.) градове. Всичко друго е несериозна работа.

б) Супер културата на „протобългарите“.

Според видните представители на българската наука тези протобългари от циганска раса били нахлули на юг от Дунав за грабеж и разоряване. Според Богдан Филев хуните били нахлули в София и разорили Софийската църква. Според В. Златарски, който вика на помощ и Йордан Иванов, българи, авари и славяни били нахлули в Илирия (Македония) и били унищожили архиепископията Първа Юстиниана. Протобългарите значи са били обладани от манията на разорението. Когато нахлували във Византийската империя, те отрязвали главите на хората, за да си правят чаши от черепите им. Те стигали даже до Мраморно море, но само да си измият краката, по мохамедански обичай. Това знаехме ние от онези, които казват, че всичко знаят. Но ето, че се явява една нова теория: протобългарите не са били диваци, а един суперкултурен народ. Това се вижда от направените от тях постройки в Абоба и Плиска. И това е измислица, защото посочените паметници са строени от българите още в IV век по инициатива на Константин Велики. Откъде повикаха тези чергари архитекти за колосалните си постройки? Азиатско ли, или европейско изкуство изразяват тези постройки. Откъде вземаха полуголите диваци, каквито те са били според Златарски, средствата за тези големи постройки с изтънчен вкус?

Накратко ще кажа, че нито антрополозите, нито социолозите можаха да оправдаят мнимия буламач. Буламач има, но не антропологически, а в понятията на някои хора.

Макар че тук свършваме първата книга на нашата работа, още не искаме да кажем последната дума за „науката“ на В. Златарски, защото тя има още много да ни занимава. Тук обаче нека само изтъкнем, че Златарски системно е фалшифицирал българската история. Грешки може да прави всеки, но ние тук имаме работа със система на фалшификация. Как е могъл Златарски да каже, че Аспарух покорил славяни в Мизия, когато Мизия от IV век насам се е наричала България?

КНИГА II

ПОКРЪСТВАНЕТО НА БЪЛГАРИТЕ

ГЛАВА I

ХРИСТИЯНСТВОТО НА ТРАКОИЛИРИЙЦИТЕ

1. Арий и Атанасий

В първата книга изложихме, че българите са стари тракоилирийци, и като такива, те са, разбира се, и стари християни, но понеже се казва, че доведените от „хан“ Аспарух българи били покръстени от „хан“ Борис, за да разберем истината, нека хвърлим предварително един съвсем кратък поглед върху християнството на тракоилирийците.

Първият християнски учител на тракоилирийците е апостол Павел. Преследван в родината си от евреите, той дошъл с ученика си Тимотей в Троя, на азиатския бряг на Дарданелите. Тук той имал през нощта видение. Един македонец стоял пред него и го поканил да дойде в Македония. Считайки това за Божие указание, Павел и Тимотей се отправили за Самотраки и оттам за Филипи (при Кавала), първият македонски град (Деяния 16:10 и 11). След това заминали за Солун и оттам за Атина. Първите европейски християни са впрочем македонците.

Вместо македонци отсега-нататък обикновено се казва скити.

Християнството излизаше от принципа, че хората имат едно начало, поради което би трябвало да се считат за братя. Пред Бога всички са равни помежду си. Този принцип гърците, както се вижда, не са искали да приемат, та Павел се принуди да напише на колосяните:* „Тук няма грък, юдеец... скит, слуга, свободен, а само единствен Христос“, т.е., че като християни всички са равни помежду си.

Този факт показва, че църковните препирни между скитите или българите и гърците започват още от първите дни на християнството.

Настаналите караници между отделните църковни водители толкова много отслабиха Христовата църква, че ако не бе се на-

---

* Послание на апостол Павел до колосяните 3:11 — Б.а.

месил император Константин, тя едва ли би се задържала и ако се бе задържала, тя едва ли би играла онази роля, която игра и играе в живота на народите. Константин, макар че сам още не бе приел християнството, свика през 325 г. вселенски събор в Никея, за да установи една обща догма на християнската вяра.

Спор тогава се водеше главно между александрийския свещеник Арий и александрийския владика Александър, който се подпомагаше от дякона си Атанасий.

Арий учил, че Христос е сътворен за случая и че е било време, когато Той не е бил. Александър обаче и особено неговият даровит дякон и отличен оратор Атанасий учили, че Христос е равен във всяко отношение на Бога-Отец и затова е дошъл от вечността, т.е. не е временно създание. Мнозинството на събранието приело тоя възглед; Арий бил осъден.

Освен тези две партии имало и една трета партия, начело на която стоели Евсевий Цезарейски, Евсевий Никомидийски, Теогнис Никейски, Марис Халкедонски и др. Те, опирайки се на Свещеното Писание, също така отхвърляли учението на Арий, но не искали да дискутират върху същността на Христа, защото това било извън човешките способности. Тяхното верую било следното:

„Ние вярваме в единия Бог, всемогъщия баща, създателя на видимите и невидимите неща, и в единия Исус Христос, Божата дума, Бог от Бог, светлина от светлина, живот от живот, единственият роден син, роден преди всички създания, който е роден от Отца преди всички времена“.*

Това е било първоначално и учението на Атанасий.**

Ако тези владици, а особено Евсевий Никомидийски са обозначавани като арианци, то е било от партизанска ненавист и от политически съображения. Евсевий Никомидийски е произхождал от Константиновата фамилия. Той стана владика на Никомедия, тогавашният главен град на Източната римска империя, по препоръка на Константиновата сестра, жената на Лициний. Константин и Лициний станаха обаче кръвни неприятели относно самодържавието. Константин унищожи зет си Лициний и стана единствен повелител на обширната Римска империя. Понеже подозираше, че Евсевий е с Лициниевата партия, той го изпрати на заточение. Затова, а не заради догматически различия е заточен Евсевий. След кратко време обаче Констан-

* Теодорет 1, 12 — Б.а.

** Теодорет 1, 8 — Б.а.

тин се примири с Евсевий и даже прие християнството от него.

Понеже гърците не можеха да изнесат фактически доказателства за неговото арианство, те казваха, че той всъщност бил арианец, но се преструвал, че не е. Защо е било необходимо да се преструва?

2. Улфила

След като Христовата църква се закрепил по този начин, Константин, който бе роден в Ниш мизиец, се погрижил да се възстановят църквите, разрушени по времето на войната с Лициний в Илирия (Западна България), както и да се построят нови. С грижата за това той натоварил своя роднина Евсевий Никоидийски, който после получи митрополитския стол в новопостроения Рим или Цариград⁷⁴).

За скитите или гетите (готите) в Долна Мизия и Малка Скития, чиято военна помощ му даде възможност да създаде самодържавието си и да построи Цариград, Константин от благодарност построи в земята им градовете Преслав, Плиска, Констанца и Силистра⁷⁵), и им даде особена автономия, тъй че те отсега се считаха за федерати, съюзници.

За да се закрепил и разпространи християнството, нужни бяха книги, от които да се черпи знание за него, и по които да се извършва християнската служба, затова Константин писа на Евсевий Цезарийски или Памфлийски да постави добре упражнени краснописци да препишат на хубаво подготвен пергамент петдесет лесночетими и предназначени за употреба подвързани екземпляри от онези молитвеници за богослужението и за четенето, които той намерил за добре⁷⁶).

В това време роденият в Долна Мизия Улфила изнамерил особени писмена и преведел Св. Писание за скитите, които старите наричаха гети, а сегашните (IV век) наричат готи⁷⁷).

Понеже скитите, които в старо време се деляха на даки и гети, а в средните векове — на готи и хуни, днес се казват българи, от това излиза, че Улфила е изнамерил писмена, и е превел Св. Писание за българи. Това ние наричаме особено и затова, защото най-напред готският дял от скитите се нарече българи. Освен това Мизия, където Улфила беше владика, се казваше по Улфилово време България. В България следователно е действал Улфила. Силистренският владика Авксентий е бил Улфилов ученик: Улфила го е отгледал и възпитал от дете. Също и Арчарс-

кият владика Паладий е бил негов ученик, а другите тракийски и илирийски владици са били негови последователи.

Върху този въпрос ние тук не можем да се простираме, но понеже нашата теза прави сензация, нека за обща ориентировка да кажем само няколко думи.

Според Филосторгий (368 — 430 г.) Улфила е бил по произход кападокиец. По времето на Галиен (260 — 268 г.) скитите нахлули в Тракия, Македония, Ахaya и пр. и след това преминали в Азия и нахлули в Кападокия. След известно време напуснали Кападокия, като довели със себе си заробени кападокийци, между които се намирали и прародителите на Улфила, и се върнали в Мизия, където заели Анхиало и Никопол на р. Янтра, под днешно Търново. Тук е бил роден около 310 г. Улфила. Готите или скитите по това време са били християни, защото Улфила е бил ученик на готския владика Теофил, който е взел участие в Никейския събор и е бил подписал взетото там решение⁷⁸⁾. До тридесетгодишната си възраст е бил учител и е писал не само на готски, но и на латински и гръцки. Насърчен от император Константин, който, както посочихме, се грижеше за своите съплеменници, той изнамери пригодна за скитския език азбука и преведе Св. Писание за жителите на Гетия, т.е. Мизия. Еврейските букви в глаголицата показват, че Улфила в тази дейност е бил подпомаган от Евсевий Цезарийски. Филосторгий пише, че император Константин извънредно много почитал Улфила, обичал неговото еретическо учение и неговите писания.

Защо се нарича учението му еретическо, когато учителят му Теофил бе подписал решението на Никейския събор? Защото той действаше като тракиец и защото бе посветен в 341 г. от Евсевий Никомидийски, по това време цариградски патриарх, заедно с другите владици, които държаха с него за това, да има епископ на християните в Гетия⁷⁹⁾, а те се считаха от гръците за еретици. Защо да са еретици?

На Никейския събор партията на Атанасий обяви за еретици онези, които казват: „Имало е време, когато то (Христос) не е бил и преди да бъде роден, той не е бил“⁸⁰⁾, което и Евсевиевците отхвърляха, както посочихме по-преди. Тук имаме по-скоро борба между народности, отколкото борба между догми. Сега започнаха безконечни разpravии между тракоилирийските владици, от една страна, и гръцките и римските, от друга.

На събора в Римини бяха обявени за арианци и затова осъдени: Валенс Мурзенски, Урзакий Сингидунски (Белградски) и

др. Император Констанций не потвърди това решение. Тогава членовете от събора още веднъж се събрали в Нице (Устодицо) в Тракия и прокарали гледището на Евсевиевците, което съвпаднало относно Христа с това на Никейската догма, само че се престава да се говори за същността (битието) на Христа, понеже това не било възможно да се разбере от простосмъртните, а само създавало бъркотия. На събора в Нице е станало дума и за Светия Дух.

Евсевий Цезарийски писа веднъж против Марцел Анкирски между другото, че силата на Св. Дух се предава чрез Сина на достойните⁸¹⁾. Този възглед се повтори и от събора в Нице, като се каза:

„Ние вярваме в Св. Дух, когото единороденият Божи Син Исус Христос, Бог и Господ (Господар), е обещал да изпрати на човешкия род.“⁸²⁾

Папа Дамаз (366 — 384 г.) обаче не бе съгласен с постигнатото в Нице съгласие и написа писмо до илирийските владци да ги увещава да бъдат с него. Критикувайки арианизма, той им напомня, че отците в Никея били постановили, че Отец и Син имат една същност, една божественост, едно съвършенство, една сила, един характер. Същата хипостазия (същност) има и Св. Дух,⁸³⁾ а кой предава Св. Дух на вярващите, не каза.

Защо бе нужно напомнянето на тези неща, които никой не оспорваше?

3. Съборът в Аквилея и веруюто на Улфила

Мнимото арианство на тракийските владци отново бе поставено за разглеждане на събора в Аквилея през 381 г.

Водител на тракоилирийците на този събор беше Паладий Арчарски, който отхвърли всички обвинения. Веднъж той каза: „Ако ние изповядаме това, което Синът каза: всичко, което прави бащата, това по същия начин прави и синът, как може да се твърди, че ние сме казвали, че той се различава от Отца?“ А когато му се възразило, че Арий казва това, той отговорил: „Нито съм виждал Арий, нито зная кой е.“⁸⁴⁾

Тракийските владци не бяха ариани, обаче между тях и гръцките се създаде сега едно изкуствено различие относно Св. Троица. Те държаха на гледището, че Дух Свети излиза от Отца, но се предава чрез Сина.

Улфиловият ученик, доростолският владика Авксентий, формулира на събора в Аквилея отношението на Св. Дух към Отца и Сина по следния начин:

„Но и Св. Дух не е нито Отец, нито Син, а е създаден от Отца чрез Сина преди вселената.“

Понеже в Аквилея не можаха да се разберат, гърците свикаха друг събор в Цариград (381 — 382 г.), където се отправиха и тракийските владици под водителството на Улфила, но не бяха допуснати на събора. Гърците по всяка вероятност, са се страхували, че ще се образува мнозинство против тях. Тук почина Улфила. Предчувствайки смъртта си, той завеща своето верую, в което относно Св. Дух се казва:

„(Вярвам)... че е един Св. Дух, осветляващата свещена сила, както Христос каза след Възкресението си на своите апостоли: „Ето, Аз ви пращам обещаното от Отца. Вие обаче стойте в града Йерусалим, докато получите силата отгоре“. Също: „Приемете дошлата отгоре сила на Св. Дух, който нито е Бог (Отец), нито Господ (Христос), а е помощник на Христа, подчинен и послушен във всяко отношение на Сина, а Синът пък е във всичко подчинен и послушен на Бога-Отца“*.

Тъй схващаха отношението на Св. Дух към Отца и Сина владиците на Никопол на р. Янтра, на Силистра, на Арчар, на Белград, на Мурза, т.е. тези на Мизия и Долна Панония, чиито жители от четвърти век насам се наричаха българи. Същото схващане споделяха и владиците на Илирия и Тракия — тези на София, Пловдив, Нице, Верей и пр., чиито жители, както изложихме в първата книга, се наричат ту хуни, ту българи. С една дума, това бе веруюто на българската църква.

Гърците обаче на Цариградския си събор през 381 — 382 г. формулираха друго верую. Те запазиха формулата на Никейския събор относно Христа, като прибавиха следното за Св. Дух:

„Вярвам и в Св. Дух, животворния господар, който излиза от Отца, комуто, както и на Отца и Сина, трябва да се молим, който говореше чрез пророците“⁽⁸⁵⁾.

С това гърците напуснаха евангелието, което казва, че Св. Дух излиза от Отца, но се предава от Сина на вярващите.

Затова гърците нарекоха своята църква съборна, т.е. вярно е онова, което водените от партизански страсти събори са решили.

Римляните пък после отидоха в друга крайност, като казаха, че Св. Дух произлиза от Отца и Сина, което също не се на-

* Виж: Евангелие от Лука, 24:49; Деяния на св. Апостоли 1:8 — Б.а.

мира в евангелието, защото там се казва само, че Св. Дух произлиза само от Отца, а се предава (а не излиза) от Сина.

С тази софистическа разлика във възгледите за отношенията на Св. Троица отношенията между гърци и тракоилирийци станаха още по-изострени.

Защо стана така?

От политически съображения.

Преди римското завоюване на Балканския полуостров гърците много теглиха от македонците, пък и от тракийците. Но и във времето на римското владичество тракоилирийците представляваха сила в Римската империя. След създаването на Римската империя от Цезар редицата на императорите от римска или италианска народност не трая дълго. Понеже императорската армия се състоеше предимно от тракоилирийци, на императорския стол започнаха да сядат отличили се в армията тракоилирийски войводи. Започвайки от черногореца Диоклетиан, с изключение на Теодосий, императорите бяха предимно тракоилирийци. Трябваше да бъдат победени илирийците или българите, за да почне римската курия отново да свети. Християнството искаше да отстрани отделните народности и да създаде християнски народ.

Гърците обаче искаха да използват християнството за свои народни цели. За да се отдалечат от тракоилирийците, те обявиха нова догма на християнската вяра и казаха, че тракоилирийците, които не споделяха тази догма, са еретици или нехристияни. Тяхната политическа цел се вижда най-добре от следния факт.

Понеже надписът на Христовия кръст бе написан на еврейски, гръцки и латински (защото това бяха разпространените езици в Римската империя), те направиха от този факт заключение, че християни могат да бъдат само говорещите тези езици. Това схващане проявиха гърците още във времето на апостол Павел, който се принуди в писмото си до колосяните да им каже, че няма разлика между елини, юдеи и скити, защото всички като християни са равни помежду си.

Въпреки напомнянето на апостол Павел гърците успяха да прокарат своя възглед, като принудиха тракоилирийското духовенство да приема със сана си и гръцко име. С изключение на владиката на Томи (Констанца), главният град на Малка Скития по времето на император Валенс (376 г.), който носеше българското име Ветран, всички други тракоилирийски владци носеха гръцки, а само тук-там римски имена, като Евсевий, Теофил, Теогнис, Демофил, Теотим, Евдоксий, Паладий, Авксентий, Ур-

закий и пр., макар че те всички бяха тракоилирийци. Носеше ли някой тракийско или българско име, той изобщо не се считаше за християнин.

Това продължи и до днес. **И днес нашето черно духовенство носи изключително гръцки имена**, като Синесий, Партений, Методий, Теофил, Теофан, Макарий, Софроний, Климент, Кирил, Григорий, Неофит, Евгений, Евдоксий, Василий, Стефан, Симеон и пр. Когато слуша човек тези имена, мисли си, че има работа с чисти елини, макар че хората, които носят тези имена да са български селски синове, които не знаят нито дума гръцки.

Тъй се правеха тракоилирийците на гърци.

От историята се знае, че римляните покориха в Тракия и Илирия голям тракоилирийски народ. Къде е тоя народ сега, учените не знаят; казват, обаче, че тракоилирийците са погърчени или пък, че сами били гърци. Аз ходих в Археологическия институт, в музея и пр. в София, за да се осведомя върху този въпрос, но не можах да получа задоволителен отговор. В музея аз видях много конни статуи, под които стои написано: „Тракийски конник“. Отидох в Мадара и видях на една скала издълбан същия конник, който тук е наречен: „Цар Крум на кон“. Аз извадих от този факт заключението, че Крум е бил тракиец, обаче завеждащият асобските паметници ми отговори, че това не може да бъде вярно, понеже те в Абоба били намерили камъни, каквито се срещали само в Сибирските планини, което показвало, че родината на племето, от което е произлязъл Крум, се е намирало в Сибир, където живеела самоедите! От това излиза, че когато самоедите напуснали Сибир, те били взели и скалите със себе си! Къде са сега старите тракоилирийци, не можа да ми отговори. Те били сега гърци, защото — един Неофитос, Стефанос, Симеон, Партениос, Теофилактос, Методиос, Киринос и пр., не може да са били българи, а са били гърци. Тъй гърците умееха да наложат чрез християнството гръцки щемпел (клеймо) на българите и с това успяха да засилят своята народност и да разгромят българската.

4. Codex argenteus

По-преди посочихме, че готите са скити или гети, които от пети век насам бяха наречени българи. Щом се казва, че Улфила е превел Св. Писание за скитите в Гетия, следва, че той го е превел за българи, защото тези скити сега се казват българи. Обаче, когато не се знаеше за съдбата на тракоилирийците и

скитите, вярваше се, че готите са германци, а хуните — китайци, и се мислеше, че Улфила е превел Св. Писание за германци.

Тезата, че готите са германци, се основаваше на една предадена от Йордан приказка, че гетите, които после се нарекли готи, живеели първоначално на остров Скандза. Под остров Скандза се разбираше днешна Скандинавия. Понеже на Скандинавския полуостров сега живеят германски народи, се прие, че готите са били германци. Добре, но тези германци са напуснали според Йордан Скандза в едно правреме, защото според него те са живеели в Тракия преди Троянската война, в която те са взели участие.

Ако тази приказка предава истински събития, трябва да кажем, че тракийците в едно правреме са били дошли от Скандинавия в Тракия, а не, че готите са германци. Ако готите бяха германци, това старите автори щяха да споменат. Приск, най-компетентният автор по народността на готите и хуните, пише, че скитите, които били смесен (от готи и хуни) народ, говорили или хунски, или готски. Латински са говорили само онези, които търгували с Италия, а гръцки само заробените от тракийското и илирийското крайбрежие. В Тракия и Илирия се е говорило впрочем готски и хунски. Превел ли е Улфила Св. писание на готски, той го е превел за тракоилирийци.

Досега се смяташе, че готите излезли от Скандинавия, минали през днешна Полша и Украйна и се спрели до Азовско море. Тук през 376 г. върху тях ударили идещите от Китай хуни. Преследвани от хуните, готите били избягали на запад, в дакийската долина на Дунав. Понеже и тук не се намирали извън опасност, през 377 г. изпратили мисия до император Валенс, да го молят да им позволи да се поселят на юг от Дунав в Мизия или Тракия, като му обещали, че ще се подчинят на властта му и ще му бъдат покорни, за да получат по-голямо доверие, те обещали на император Валенс, че ще приемат християнството, ако биха им се дали учители, които да разбират техния език. Това станало. Но Валенс, който бе родом от Цибале в Панония (Словения) и изповядваше, както всички тракоилирийци, тракоилирийското верую, или веруюто на Евсевий, Улфила и пр., бил им дал за учители тракоилирийци, които изповядвали това верую, защото само тракийците, както казахме, са говорили готски. Те превърнали готите, казва Йордан, не в християнство, а в арианство, както клеветнически се наричаше вярата на тракоилирийците.

От посоченото се вижда, че тъй наричаните скандинавски готи, които всъщност бяха дакийски гети, са се били явили на Дунав през 376 г., а през 377 г. били приели християнството. А Улфила е роден в Мизия около 311 г., където до тридесетгодишната си възраст е бил учител. Понеже освен на гетски или готски, той е писал и говорил още и на гръцки, и латински, могъл е да научи тези езици само в Римската империя, където е бил принуден да ги говори от детинство. Обаче в южноруските степи, където не е имал никакво съприкосновение с гърци и римляни, той не би могъл да научи тези езици. Улфила е бил впрочем, мизиец, а не германец.

Предположението, че живеещите в руските степи мними германски скитници били християни и даже били превели Св. писание на германски, а живеещите на юг от Дунав в Римската империя гети били езичници, е очевидно немислимо. Ако бяха тези мними германци християни и ако имаха даже свой превод на Св. писание, не биха имали нужда да молят Валенс да ги покръства и да им дава учители, които да знаят техния език, защото, щом са имали даже свой превод на Св. писание, те са били и християни, и са имали и свои учители на свой език. Търсели ли са сега (377 г.) учители, те нито са били дотогава християни, нито са имали свои християнски учители, а Улфила преведе Св. писание по времето на император Константин Велики, между 330 и 340 г.; през 341 г. той бе вече епископ в Никопол на р. Янтра. Не дълго време след 341 г. неговият ученик Авксентий стана владика в Силистра. Улфила впрочем е живял и действал в Мизия, преди мнимите германци да се явят на север от Дунав. За мизийците значи Улфила е бил превел Св. Писание, когато мнимите германци още са живеели в руските степи. Той впрочем нямаше нищо общо с тъй наречените германци.

Когато тези мними германци през 376 г. се явиха на Дунав и обещаха на Валенс, че ще станат християни, ако им се дадат учители, които да знаят техния език, те с това искаха мизийски учители, защото мизийските гети разбираха езика на дакийските, а не гърците и римляните. Тези учители им даде Улфила. Но понеже Улфила, както и всички други тракоилирийски владици, се обозначаваха клеветнически като арианци, се каза, че готите били превърнати в арианство, а не в християнство. Това арианско християнство дадоха обаче тракийските гети на дакийските гети.

Германците преведоха Св. Писание на свой език в IX век, по времето на император Лудвиг Набожни, което нямаше да стане, ако Улфила бе превел Св. Писание на германски. В старо време не се е знаело за мнимия германски превод на Улфила. Чак в ново време е намерен в Италия един германски ръкопис на Св. Писание, наречен „Сребърен кодекс“. Учените започнали да търсят кой е написал този ръкопис и понеже не могли да намерят автора, те си казали, че авторът ще да е Улфила. Нали Улфила е превел Св. Писание на готски, нали готите са германци? Това ще да е Улфиловият превод. Накратко казано, един германски манускрипт произволно, без всякакво доказателство е наречен готски, или Улфилов манускрипт, макар че готите, които заминаха за Италия, нямаха нищо общо с Улфиловите готи.

Защо подобен манускрипт не се намери в Мизия и Тракия, където Улфила и неговите ученици са действали и умрели? Защо германистите не търсят тук Улфиловия превод? Ст. Младенов в статията си „Старобългарски“ във вестник „La Parole Bulgare“ от 22 май 1937 г. пише, че Улфила бил превел Св. Писание на германски. Добре. Да го докаже. Ние посочихме, че готският език не е бил германски, а скитски или тракоилирийски. Нека той да посочи кой е казал, че готският език е германски език, защото иначе хората ще си помислят, че той и в този случай механично предава чужди мисли.

Докато той докаже това, ние ще посочим какво казва проф. Ст. Младенов по-нататък в своята статия. А то е, че старобългарският език показва повече старинности, отколкото тъй нареченият Улфилов готски език, който е от IV век.

Тук Младенов е прав, обаче той не е прав, като не прави нужния извод от този факт, от който се вижда, че приписваният на Улфила германски ръкопис е написан след превода на Св. Писание на български. Ако българският превод е направен през IX век, както сочи „учената“ славистика, тогава посоченият германски ръкопис е писан след това време, което между другото се вижда и от разкошното му издание, което не е можело да се направи в четвърти век, и следователно, той няма нищо общо с Улфила. Понеже старинността на българския превод бие на очи, ние имаме право да кажем, че той е направен по-рано от IX век, например в IV век, и то от Улфила, обаче нека по-напред да видим:

5. За кой народ Улфила преведе Св. писание?

Понеже Мизия по времето на Улфила, Авксентий, Паладий и пр. се е казвала България, явно е, че паството на тези владци се е състояло от българи и че Улфила е превел Св. Писание за българи.

По-лесно обаче ще се разбере този въпрос, ако оставим името българи и се спрем предимно на името хуни.

Йероним, който е живял в четвърти век и нарича Мизия България, пише:

„Хуните учат псалтира и топлят скитския студ с топлината на вярата: Златорусата и русата гетска (скитска) войска е обкръжена с църковни палатки. Те (скитите или хуните) може би за това се бият против нас (римляните) с равна на нашата храброст, защото изповядват същата вяра“⁸⁶).

Йероним нарича тук скитите хуни, а понеже и гетите са ски-ти, Йероним ги взима тук за един народ. Важно е това свидетелство и затова, защото тук се казва, че скитските племена хуни и гети нападали Римската империя, докато по-късните писатели наричат гетите готи и казват, че хуни и готи нападали Римската империя, от което се вижда, че гетите са наречени после готи.

На какъв език са чели тези скитски племена псалтира? Разбира се, на езика, на който Улфила преведе Св. Писание, защото Улфила преведе Св. Писание за скитите в Гетия. Щом, както вече посочихме, скитите са говорили или готски, или хунски, Улфила е превел Св. Писание за готите и хуните. Хуните впрочем са чели псалтира по превода на Улфила още в IV век.

А Созомен (400 — 430 г.), като описва църковните работи около 390 г., пише за владиката на Томи (Констанца) следното:

„Църквата в Томи и в останала Скития управляваше скитът Теотим, един обучен в мъдростта мъж, когото поради добродетелите му живеещите покрай Дунав варварски хуни извънредно много почитаха и го наричаха Бог на ромеите“⁸⁷).

Тук скитите са наречени само хуни. Живеещите в Малка Скития хуни или гети са били впрочем в четвърти век християни.

На какъв език слушаха Божията служба тези томитански хуни?

Това ни обяснява Валафрид Страбо, умрял през 848 г. Той пише за църковните работи на скитите, за които тук става дума, следното:

„Готите, или гетите, преведоха свещените книги на свой език, от които и досега са се запазили паметници при мнозина.

И, както се научаваме от съобщенията на достоверни братя, на същия език се служи и днес (840 г.) Божията служба у някои скитски народи, предимно у жителите на Томи.⁸⁸⁾

Улфила превел Св. Писание за гетите в Томи и другите хунски или скитски племена покрай Дунав, които, както виждаме, са продължавали и след смъртта му, или и по време на българското царство, да си служат с този превод, с тази разлика само, че те, а особено томитанци, в IX век са се казвали българи. Хуните, които образуваха българската държава, са чели впрочем евангелието на свой език още в IV век. Затова ние казваме, че старобългарският превод на Св. Писание е направен от Улфила. Тук трябваше да се търсят Улфиловите преводи, а не в Италия.

За да характеризираме тези отношения още по-ясно, ще посочим и следните факти.

Йордан, който е писал своята книга в 552 г., пише за Улфиловите готи следното:

„Имаше и други готи, тъй наречените малки готи, един многоброен народ. Техен свещеник и архиепископ бе Улфила, който им бил изнамерил и писмена. Днес (552 г.) те обитават в Мизия, областта на Никопол, в подножието на Хемус (Стара планина)“.⁸⁹⁾

Това е било през 552 г., а под година 535, или 17 години по-рано, Комес Марцелин пише в своята хроника: „Патриций Цита се сблъска в Мизия с неприятелските българи и стигна на горното течение на Янтра“.⁹⁰⁾

Тук имаме нагледен пример, че Улфиловите готи по-старият Марцелин е нарекол българи. Това се разбираше и от обстоятелството, че Мизия по времето на Улфила се наричаше България. То се потвърди от Валафрид Страбо, който каза, че и на юг от Дунав в IX век се е служило по Улфиловите книги. Затова ние казваме, че Улфила е превел Св. Писание за българите.

ГЛАВА II

ПЪРВА ЮСТИНИАНА

1. Църковните разпри по времето на Йоан Златоуст

Вследствие на споразумението между заплашваните от хуните весеготи и император Валенс весеготите се поселиха в Брегова Дакия (столица Арчар) и Тракия, но поради постоянните войни, които водеха, у тях бе настанал страшен глад. Долномизийските войводи обаче им продавали храни на неимоверно високи цени. Отчаяни от това положение, те се надигнали против император Валенс, който падна в сражението при Одрин. „Тогава, пише Йордан, след толкова славни победи, весеготите започнаха да обитават двете Тракии и Брегова Дакия, които те бяха заели, защото ги считаха за родни земи.“

Тази победа не докара обаче желаното щастие на тракоилирийците. След панонеца Валенс бе назначен за източно-римски император испанецът Теодосий (379 — 395 г.), който беше извънредно зле настроен против тракоилирийците. Той успя да победи хуните и готите и да възстанови императорската власт в източната част на империята. След тази победа се свика гръцкият синод в Цариград (381/382 г.), на който водените от Улфила тракийски владици не се допуснаха и в който, както посочихме, се изработи новата гръцка догма на вярата, с която гръцката църква се отдели от тракийската. Освен това цариградският владика, македонецът и изповядващият веруюто на Улфила Демофил бе уволнен и на негово място беше назначен гъркът Григор от Назианз. Той бе първият гърк, който в 379 г. създаде в къщата на един свой приятел една гръцка църквица. Тъй започна погърчването на Цариград, който дотогава беше предимно българско селище.

Скитите или готите бяха обявени за неприятели на империята. Тяхната църква в Цариград бе запалена и мнозина загинаха.⁹¹⁾

Гърците се смущаваха по-малко от мнимия арианизъм на тракийците, отколкото от българския език в богослужението. Най-голям негов противник бе отначало Йоан Златоуст, който обаче скоро се убеди, че е невъзможно да се разпространи християнското учение, ако хората не разбират проповедника. Речи-

те му в Цариградската църква трябваше да бъдат превеждани, за да могат слушателите му да ги разбират. Теодорет пише за него:

„Понеже той (Йоан), освен това видя, че скитският народ (в Цариград) е попаднал в мрежата на арианизма, мъчеше се да премахне това зло и измисли средство да ги спечели за църквата. За тази цел той постави свещеници, дякони и четци на писанията, които говореха техния език, определи им особена църква и по този начин той спечели мнозина от заблудените. Много пъти отиваше сам там и проповядваше с помощта на преводач, който владееше двата езика, и караше онези, които имаха дар на словото, да правят същото. Тази работа вършеше той вътре в града (Цариград) и спечели много от заблудените.“⁹²⁾

Тук имаме нагледен пример, че християнската идея не можеше да се предава само на гръцки език, а че тя трябваше да се предава и на езика, който разбираха хората.

Това се отнася до скитите в Цариград, а що се отнася до скитите покрай Дунав, Теодорет пише:

„Когато той (Йоан) се научи, че някои скитски скитници, които са поставили палатките си покрай Дунава, жадували за спасението, но че няма кой да им подаде напитката, потърси хора, които се възхищаваха от апостолската мъдрост, и ги изпроводи като мисионери.“

На Дунав по това време действаха владиците Теотим, Авксентий, Паладий и др., тъй че и тук не се е касало да се превърнат езичници в християни, а да се превърнат от една християнска секта в друга.

А в своето *Expositio in Psalmum IV*⁹³⁾, Йоан Златоуст казва, че скитите, тракийците и елините са получили Св. Дух от апостолите.

Тук се загатва за апостолите Павел и Андрей, които от Палестина най-напред дойдоха в Тракия и Македония и оттук Павел замина за Елада.

Скитите впрочем били спечелени за християнството преди елините и според Йоан Златоуст. Защото тогава се казва, че те не били православни християни? Защото гърците от национална подбуда не искаха да допуснат българската църква, която след превода на Св. писание започна да се обособява като национална църква.

2. Аспар, Лъв, Зенон и Теодорих Кривогледи

Теодосий успя да изтласка българската църква на втори план, но не и да я унищожи. Борбите продължаваха. След измирането на Теодосиевата фамилия⁹⁴) на цариградския престол седна сенаторът Маркиан, по произход тракиец и роднина на главнокомандващия във Византийската империя Аспар. Всички се надявали, че Аспар ще бъде избран за император, обаче това не станало, защото той бил арианец, както гърците клеветнически наричали привържениците на скитската, или българската църква. Тракиецът Маркиан стана император, но с условието да приеме короната от ръцете на патриарха, с което гръцката църква искаше да осигури господството си в Източната римска империя.

Когато в 457 г. Маркиан умря, тогава се мислеше, че Аспар непременно ще бъде избран за император, но това и сега не стана по същите причини. Гърците се бояха, че с избирането на Аспар за император щели да се върнат времената на Константин Велики, Констанц, Валенс и пр., когато тракоилирийците бяха господари на Източната римска империя; когато цариградските владици бяха тракоилирийци и пр. Затова за император се избра Аспаровият слуга Лъв (457 — 474 г.), по произход бес, от което се разбира, че е бил роден в Софийско или Видинско, защото тук живееха бесите, или весите (весготите). Той прие също така короната от гръцкия цариградски владика. Този ренегат извънредно много послужи на гърцизма, поради което получи прозвището Великий.

Понеже Лъв нямаше синове, той обеща на Аспар при избирането му за император, че ще ожени дъщеря си Ариадне за най-младия Аспаров син и по този начин щял да го направи престолонаследник, обаче после се оказа, че той в случая просто е лъгал. Не само това, но той поканил веднъж Аспар и най-стария му син Ардибур в двореца си, където те били убити от подставени убийци. Дъщеря си Ариадне той дал на началника на исаврийската гвардия, недодялания и брутален Тарасикодис, който приел гръцкото име Зенон.

Тракийците не сложиха оръжието. Предводителстваната от Аспар тракийска армия сега се предвождаше от братовчедата на Аспаровата жена, от Теодорих Кривогледи, сина на Триарий. Понеже Теодорих заплашваше с превземането на Цариград, тогава Зенон се обърна за помощ към Теодорих, Тео-

домировия син, комуто той даде най-големите титли, които тогава съществуваха във Византийската империя. Направи го консул, издигна му триумфална арка и пр. Нему той между другото обещал, че като стигне в Одринско, ще го посрещне голяма византийска армия, с помощта на която той ще може да унищожи другия Теодорих, но после се видяло, че е бил лъган, защото, когато стигнал на уреченото място, той не намерил нито един човек и ако другият Теодорих бе го нападнал, е могъл да го унищожи. Тогава двамата Теодориховци се разбрали и образували общ фронт против Зенон. Това принудило Зенон да се обърне към съседните македонски българи, или хуни, за помощ. Но понеже не бе доволен от техния войвода Сабиниан, той изпрати хора да го убият. Теодорих Кривогледа падна от кон и умря, а другия Теодорих Зенон придума да замине за Италия. Тъй той съумя да отстрани заплашващите го опасности, обаче идеите, за които се водеха тези борби, си оставаха.

3. Анастасий и Виталиан

След като Теодорих Теодомиров се настани и засили в Италия, той започна нов поход против българите, и то против илирийските, които го изгониха от Илирия и които по онова време бяха главните защитници на българската независимост. Походът на Теодорих и Мундо против българите стана главно по църковни причини.

В гл. III — „Сабиниановци“ — посочихме, че според Енодий боят против българите на р. Морава стана в 504 г., защото Гърция не се съгласявала с тамошното (българското) ръкополагане и искала да сведе своите българи (българите в Източната римска империя) под свое опекунство, т.е. гръцката църква да извършва ръкополагането в България. Понеже щастието ѝ се усмихна с разбиването на българите на р. Морава, роденият в Дурацо Анастасий, който след смъртта на Зенон (491 г.) се ожени за Ариадне и стана византийски император, веднага заточи илирийските владици, или владиците на Ниш, София, Кюстендил, Охрид и Никопол, на залива Арта в Епир. Това бяха владиците на народа, който под предводителството на Сабиниан се сражаваше при р. Морава.

Алцис Никополски и Гаян Нишки умрели във Византия. Лаврентий Охридски бил задържан там, а Домнион Софийски и

Евангел Кюстендилски от страх от православната илирийска войска били веднага пуснати да се върнат на местата си⁹⁵). От това известие се вижда, че жителите на Кюстендилско и Софийско не са били омаломощени. Техният боен дух започна нова борба за църковна и политическа независимост. Вдигналите се в тези провинции българи завзели и Македония, владиката на която бе задържан във Византия, което в Манасиевата хроника се отбелязва така:

„При Анастасии цари начаше българе поимати землю сию, прошьдше Бъдыне, и прежде поимати Долнею землю Охридскую и по том сию Вьсу“⁹⁶). Йордан Иванов, Български старини из Македония.

Българите дошли откъм Видинско, Софийско и Кюстендилско и завзели Охридско и цяла Македония.

Тези православни илирийски българи се съединили с източните българи и поканили родения в Шумен Виталиан да ги предвожда против безбожния Анастасий. Виталиан е бил главнокомандващ византийската армия и е стоял начело на онези българи, които едно време предвождаше Аспар. Теофан пише върху това: „В тая година (513) православните Скития и Мизия и други области поканили Виталиана, сина на Патрикиол, войводата на федератите (съюзниците), да потегли против безбожния Анастасия“⁹⁷).

Федерати бяха мизийците или източните българи, за които Улфила преведе Св. писание. Това положение им създаде Константин Велики, защото те бяха неговите верни люде. Автономните българи се притичват впрочем на помощ на онези българи, които стояха непосредствено под римската власт. За това Йоан Малала пише следното:

„Във времето на неговото (Анастасиевото) царуване затиранства тракиецът Виталиан под някакъв си предлог, казвайки, заради заточените владици, и завзе Тракия, Скития и Мизия, до Варна и Анхиало, предвождайки голямо множество хуни и българи“⁹⁸).

Вдигнали са се били против Анастасий православните в Скития и Мизия, или скитите и мизите, които Малала нарича хуни и българи. Скитите той нарича хуни, а мизите българи. Вдигнали са се били онези, за които Улфила преведе Св. Писание. Борили са се впрочем две схващания за догмата на вярата. Марцелин и Теофан са считали тракоилирийската догма за православна, затова са наричали Анастасий, който защитавал гръцката догма, безбожник.

За да се изгладят църковните разногласия, скитите, или българите, предложили да се събере църковен събор, който да разгледа претенциите на двете страни. Анастасий се съгласил на това и в едно свое писмо до папа Хормизд пише, че той иска поради настаналото в скитските области съмнение върху православната вяра, да свика синод в Хераклеа, в провинцията Европа, който да установи правата вяра⁹⁹).

Папа Хормизд по настояването на италианския крал Теодорих, който в случая симпатизирал на сънародниците си българи, изпрати за този събор епископ Енодий, който ни описа боевете на българите при Кюприя, и архидякон Виталиан. Събрали се около 200 души представители от различни страни, но, засрамени от Анастасий и цариградския владика Тимотей, те се разотишли, без да вземат някакво решение. За тази си постъпка Анастасий бил наречен от целия народ клетвопрестъпник и лъжец, но той отговорил, че когато императорът се намира в нужда, той може да лъже и клетвопрестъпничи¹⁰⁰).

Каква била тази нужда, в която се е намирал?

Тази нужда се състояла в това, че мнозинството на народа, както и на събралите се за синода, е държало на българското верую, което в случая би се одобрило. Другата опасност за Анастасий бе, че Виталиан беше най-популярната личност по онова време. Цариградчани го очакваха с поздрава: „Добре дошъл, императоре!“ Може би българите щяха да успеят да се наложат, обаче тъкмо в разгара на тези борби, Анастасий умря (в 518 г.).

4. Архиепископията Първа Юстиниана

След смъртта на Анастасий сенатът избра за император началника на дворцовата гвардия илириеца (македонец) Юстин (518 — 527 г.), който се подпомагаше в управлението от своя умен братовчед, младия Юстиниан. С поставянето на царския престол на един предан на гръцката църква илириец, гърците отстраниха опасността, която ги застрашаваше.

Скитите помислиха, че сега, при илириеца Юстин, ще могат да прокарат своите желания, та се заловиха за работа. Веднага след качването на Юстин на престола, скитски монаси дойдоха при него да се оплачат от Патерн, владиката на Томи, който в догматическо отношение поддържаше гръцкото гледище. Недоволни са били впрочем скитите, или хуните, на Томи, за които Улфила бе превел Св. писание и където по онова време църков-

ната служба се извършвала на скитски, или български, както посочихме вече, но понеже не били удовлетворени, те изпратили мисия до папа Хормизд, която се състояла от Виталианови роднини, като Стефан и Леонтий, Виталианов братовчед, за да го молят да им потвърди формулата за Светата Троица¹⁰¹).

Папа Хормизд не пожела да се произнесе върху този въпрос. Ние мислим, че това стана по две съображения: римската църква по онова време защитаваше веруюто на Никейския събор, в което относно Св. Дух само се казваше: „Ние вярваме и в Св. Дух“. Върху отношението на Св. Дух към Отца и Сина Никейският събор не се е произнесъл. Затова папа Хормизд не искаше да се признае по този въпрос.

Другата твърде вероятна причина бе, че папа Хормизд не искаше с одобрението на българското, или скитското верую да санкционира скитската църква, защото искаше чрез солунския епископ, който беше негов викар, да запази известно влияние върху Илирийска България. В едно свое писмо до виенския владика Авита, папа Хормизд се признае много ласкаво за гърците. Там той пише, че съседните на гърците тракийци, дарданци и илирийци, като узнали тяхната неискреност, ги напуснали. Много тракийци, макар и преследвани, били запазили връзките си с Рим.

„Съседните на Панония Дардания и Илирия, от нас измолваха ръкополагане на епископи, когато имаха нужда, което и правехме“, пише той¹⁰²).

От това се разбира защо скитските монаси бяха отишли при папа Хормизд да им потвърди формулата за Св. Троица. Те бяха отишли при него, защото може би са го считали и за свой благодетел, обаче той искаше да запази това си положение завинаги.

За да се разбере това, ще трябва да кажем следното: християнската църква след Христа беше апостолска, защото апостолите разпространиха християнството сред народите. След смъртта на апостолите техни заместници станаха епископите. Римският епископ обаче излезе с претенция за първенство по две съображения: първо, защото се считаше за наследник на апостол Петър, най-доверения ученик на Христа, и второ, защото беше епископ на Рим, столицата на Римската империя.

След като Константин Велики създаде от селцето Византия нов Рим, наречен Константинов град*, който стана столица на Източната римска империя, епископът на този град въз основа

* Константинопол — б.р.

на седалището си се яви с претенция за първенство в Източната римска империя. Освен него с претенция за първенство в своите области се явиха и епископите на провинциалните столици, например този на илирийската префектура, седалището на която беше в Сирмиум. Този епископ, който поради седалището си се наричаше архиепископ, бе принуден вследствие на хунските удари да се изсели в Солун, където стана викар на папата. Оттук и претенцията на папата за супремация над Илирийска България.

Тракоилирийците няхаха една централна църковна власт. Тяхната църква се управляваше от отделни епископи. За района на тази църква ние узнаваме от едно приложение към Евсевиевата хроника, където областите на разните църкви са очертани така:

Областта на Римската църква се простира до саксонците, до галите, до Кампания, до франките и илирийците, до океана и Гибралтар, до Равена и лангобардите.

От Равена и Солун до Дунав се простира църковната област на епископите на славяните, абарите и скитите. А областта на цариградския патриарх обхваща цялата ромейска държава в Европа и Азия до Западна Сицилия и Цикладите, до Понта и Херсонес (Галиполи)¹⁰³.

Тази хроника опровергава тезата, че българите и славяните са се покръстили едва в IX век и потвърждава тезата, че скитите, или българите, са имали преди създаването на архиепископията Първа Юстиниана, своя църква, която е обемала цяла Тракия и Илирия до Солун. Цариградската църква, както виждаме, е стигала в Европа до Галиполи и Черно море; обхващала е впрочем само гръцките селища по брега на Егейско и Черно море. Останалата част от Тракия и Илирия е спадала под епископалната църква на скитите, или българите, и пр.

Дотук добре, но кой да посвещава епископите?

От борбите, които се водеха, се разбира, че Цариград и Рим са претендирали за това. Понеже тракоилирийците били преследвани от гърците, те са били принудени да измолват това посвещаване от папата, както се разбира от писмото на папа Хормизд до Авита Виенски. Сега се разбират и думите на Енодий, който каза, че боят на армията на Теодорих Велики и гръцкото оръдие Мундо против българите, който стана на Морава, бил предизвикан от Гърция, която искала да върне българите под свое ръкополагане. Затова Гърция след победата веднага заточи илирийските владици, т.е. владиците на победените бъл-

гари, с цел, разбира се, да ги принуди да се подчинят на нейната църква.

Докато цариградските владици бяха тракоилирийци, нещата бяха в ред, но след като Теодосий ги изгони и постави на тяхно място гърците, въстанията в Тракия и Илирия зачестиха. Теодосий бе наречен „велики“, обаче той извърши най-лошото дело, което един император е извършвал, защото, воден от тесногръден шовинизъм, той насъска към унищожение два народа, които и днес не са се примирили. С това Теодосий не направи услуга на гърците, а отвори европейските врати за азиатското варварство.

След като Юстин стана император, първата му работа бе да се примири с Виталиан. Виталиан бе назначен за консул и главнокомандващ армията. Но понеже той беше най-популярната личност по онова време и като такъв бе най-сериозният кандидат да наследи иначе стария Юстин, Юстиниан изпрати убийци да го унищожат. След това той зае неговите длъжности и чинове, а когато Юстин почина, той стана император (527 — 565 г.).

Българите не понесоха това безмълвно.

Те засилиха неприязънта си против цариградската власт. Както вече посочихме, те през 531 г. разбиха в Тракия византийската армия, която победа докара мир в Тракия. След това българите, подпомогнати от славяни и анти, завзеха и Илирия чак до Йонийския залив, като я изчистиха от гръцкия елемент. Юстиниан се опита още един път да сломи българската съпротива, като изпрати в 535 г. по море патриция Цита с една армия да нападне българите в Мизия, обаче българите го разбиха на р. Янтра и го принудиха да бяга през Шипка за Цариград. С това българите станаха фактически господари на земята от Дунав до Йонийския залив (Арта). Тогава Юстиниан, който иначе беше умен човек, се принуди да отстъпи, за да спаси Източната Римска империя. Освен това той си спомни, че е българин, затова реши да създаде отделна българска архиепископия. На 18 май 535 г. той издаде своята 11-а новела. Тази новела има следното съдържание:

„Върху прерогативите на архиепископа на Първа Юстиниана. Също и до Кателиан, блажения мъж и архиепископ на Първа Юстиниана.

Понеже ние желаем по разни начини да подтикнем напред нашето отечество, където Бог бе предопределил да дойдем на този свят, който той създаде, искаме да го снабдим с най-голе-

ми привилегии също и по отношение на църковния му ранг, тъй че всеки от преосвещените предстоятели на Първа Юстиниана, нашето отечество, да бъде не само митрополит, но и архиепископ, и да има известни провинции под своя власт. А именно, както самата Средиземна Дакия, тъй и Брегова Дакия, Първа (горна) Мизи, Дардания (Скопско), провинцията Превалитана (днес Черна гора), Втора Македония и една част от Втора Панония, където е градът Бация.

По-преди префектурата се намираще в Сирмиум, където се намираще най-голямото управление на Илирия, както по отношение на гражданските, тъй и по отношение на църковните работи. По-късно обаче, след Атиловото опустошение на това място, префектът Апреемий избяга от Сирмиум и дойде в Солун. Префектурата се последва тук и от църковната управа, тъй че солунският епископ спечели някои прерогативи, но не въз основа на личното си достойнство, а под сянката на префектурата. Понеже нашата държава сега, с Божия помощ, се тъй много увеличи, тъй че ние сега имаме много градове от двете страни на Дунава; сега се намират под нашата власт не само Виминациум, но и намиращите се отвъд Дунава градове Рецидава и Литерата: счехоме за нужно да преместим тая славна префектура, която бе създадена в Панония, до Панония в нашето щастливо отечество*, понеже Втора Панония не е много отдалечена от Средиземна Дакия, когато, напротив, много по-голямо разстояние дели Първа Македония (в която се намира Солун) от Втора Панония.

И понеже не беше полезно за държавата хората, които непрекъснато извършваха тежестите на военната служба, да могат да идват в Първа Македония, след като преодоляват големи разстояния и големи мъчнотии, то ни се видя необходимо да преместим тази префектура в горните ѝ области, за да могат намиращите се около нея провинции по-лесно да чувстват нейната спасителна сила. И затова, Ваше Блаженство, както и всички

---

* Префектурата е била преместена в Сердика, където Юстиниан построи църквата „Св. София“, по която Сердика се нарече София. От това място на новелата се разбира, че Юстиниан е считал и Средиземна Дакия, на която главният град беше Сердика (София), за свое отечество. Това трябва да се разбира в смисъл, че македонците, от които произлизаше Юстиниан, и жителите на Средиземна Дакия, са били една и съща народност. Към това нека добавим, че неговият славен военачалник Белитар, който според Прокоп е от хунски род, е роден в Германия, днес Сепаревска баня — Дупнишко. Земята на хуните или българите, както не видя и от изложеното в началото на този труд, е считал за свое отечество. — Б.а.

други свети предстоятели на казаната архиепископия Първа Юстиниана, да имате привилегията на архиепископ, както и пълна свобода (пълно право) да налагате авторитета си над тях да ги ръкополагате и във всички гореспоменати провинции да заемете първото почетно място, първото достойнство, първата свещеническа длъжност и най-високия чин. От твоя престол да се избират те и само тебе да имат за архиепископ, и да не поддържат никаква общност със Солунския епископ, а само ти и предстоятелите на Първа Юстиниана след тебе да бъдат техни съдии и арбитри. Ако настанат разногласия между тях, то Вие сами да ги отстранявате и да ги свършвате; Вие да ги нареждате. Те не трябва при никого друго да отиват. Всички гореспоменати провинции да се допитват до своя Архиепископ и неговото решение да приемат. Той било сам, било със своя авторитет, било чрез изпроводени духовници, да има цялата власт, цялото църковно решение и пълната свобода на избор.

Също желаем, щото владиката в Аквис, който се намира в Брегова Дакия, да се назначава от Ваше Блаженство и в бъдеще да не се намира под владиката на Меридиана. Владиката на Меридиана да си остане в Меридиана и да не поддържа никаква общност с Аквис. Под владиката на Аквис да стоят гореспоменатият град и всички негови кастели, градски области и църкви, за да може той да изгони престъплението на Бонозиаците из тоя град и областта му, или пък, да ги превърне към православната вяра*.

За да знае Ваше Блаженство нареждането на нашата воля, препращаме на високопочетния Ви стол този закон, за да има църквата на нашето отечество завинаги тази привилегия за слава на всемогъщия Бог и вечен спомен за нашата воля.

Когато обаче пазителят на Вашия стол напусне живота, то нареждаме архиепископът да се поставя от високопочетния

---

* Латинската дума *meridiamus* значи пладне, юг и се равнява на гръцкото Месемврия. Понеже Теофилакт Симоката споменава град Аквис в областта, в която се е намирала Залдаба (Шумен), то аз мисля, че Юстиниан под Меридиана е разбирал днешна Месемврия на Черноморския бряг, а под Аквис (град на вода) е смятал Дебелт на Бургаския залив. Град *Aquae* се споменава в старата география и на р. Черна в днешна Румъния, но той не е могъл да спада под владиката на Месемврия. Освен това в една писана на гръцки забележка под Юстиниановата новела, се казва *Виминациум* (на Дунав, в днешна Сърбия) да си има свой владика и да не стои под владиката на Солун. Ако би се мислило *Aquae* на р. Черна, тя би спадала под солунския, или илирийския владика, а не под тоя на Месемврия, който беше тракийски владика. — Б.а.

синод на неговите митрополити. Прилично е да стане архиепископ оня, който се почита от всички църкви: даже и в тоя случай не трябва да се поддържа никаква общност със Солунския владика.

Ваше Блаженство по никой начин няма да се забави да изпълни това, което нашата безсмъртност постанови.¹⁰⁴⁾

По-нататък в своята 131-ва новела, гл. 3, Юстиниан отново се връща върху Първа Юстиниана и казва, че владичите на провинциите Средиземна Дакия, Брегова Дакия, Превала Дардания, Горна Мизия и Панония, да се ръкополагат от архиепископа на Първа Юстиниана, той обаче да се ръкополага от собствения си синод и в подчинените си провинции, според определението на папа Вигилий, да заеме ранга на апостолския Римски трон.

С това Юстиниан разреши един път завинаги спора по ръкополагането. С решението или одобрението на папа Вигилий за казаните области се назначава един архиепископ, който има същия ранг или същите права като римския папа. Той ръкополага митрополитите в подведомствените си провинции, а когато той умре, те избират друг архиепископ и тъй нататък. Според тази новела архиепископът на Първа Юстиниана е стоял даже по-високо от този на Цариград, защото според глава 2 на същата новера Юстиниан определя римският папа да заема първо място между иереите, а цариградският архиепископ — второ. Понеже Юстиниан си е бил поставил за цел да снабди църковния глава на неговото отечество с най-големи привилегии, той нареди архиепископът на Първа Юстиниана да заема в подчинените си провинции същото място, каквото римският папа заема в нему подчинените провинции. По ранг архиепископът на Първа Юстиниана се равняваше на римския папа, който стоеше над цариградския архиепископ. Последното изречение на гореприведеното място се предава в смисъл, че архиепископът на Първа Юстиниана бил заемал в споменатите провинции мястото на римския папа, т.е., че е бил папски наместник¹⁰⁵⁾. Това противоречи не само на текста, но и на идеята на Юстиниан, който искаше да създаде една независима църква, а не да отдели съотечествениците си от гърците, за да ги подчини на Рим. Какво е мислил той, се вижда от факта, че той заповяда на своите сънародници да нямат никакви отношения със солунския владика, който беше грък и викарий на папата. Освен това никога Римската църква не е претендирала, че

архиепископът на Първа Юстиниана е бил неин заместник. Ако това беше факт, никога Римската църква не би оставила тази си привилегия, която я правеше господарка на Илирия и Тракия. Напротив, тя се държа неприязнено към архиепископията Първа Юстиниана. Юстиниан създаде една независима архиепископия за българите, като ги отдели от гърците. Солунският епископ, чиято диоцеза Юстиниан нарече Първа Юстиниана, оставаше владика само за гръцките селища покрай брега на морето.

В споменатите от нас Юстинианови новели (закони) не са споменати южните провинции, които спадаха към Първа Юстиниана. Там са споменати само илирийските провинции.

В Известията на Руския археологически институт в Константинопол, том VI, 1900 г., стр. 239, Ставраки бей Аристархи е обнародвал гръцкия текст на 11-а Юстинианова новела, в която между другото се казва:

„Под неговата (на архиепископа на Първа Юстиниана) власт трябва да стоят както Средиземна Дакия, тъй и Брегова Дакия, Втора Мизия, Дардания, провинцията Превалитана с Македония, Горна Албания, Тесалия, тъй наричаният остров Еврипос, Епир, Ливадия (земята между Тесалия, Епир и Коринтския провлак).“

Към това нека добавим и едно писмо на папа Григорий (590 — 604 г.), в което се казва, че при него дошъл епископът на Теба (в Тесалия) да се оплаква, че архиепископът на Първа Юстиниана го бил уволнил¹⁰⁶.

От тези факти се вижда, че под ведомството на архиепископа на Първа Юстиниана са спадали не само Албания, но и Епир (крайбрежието на Йонийско море, където се намираше град Никопол) и цяла Тесалия до Коринтския провлак. То е, че под ведомството на Първа Юстиниана са спадали и земите между Цариград и Йонийския залив, които българите в началото на Юстиниановото царуване въз основа на расовото право заеха и принудиха Юстиниан да им създаде казаната архиепископия.

Още Комес Марцелин писа в своята хроника под година 517, че по времето на император Анастасий гетската кавалерия била оплячкосала двете Македонии, Тесалия до Термопилите и Стария Епир, а Манасий нарече тези гети българи и каза, че българите били тогава заели Македония и останалата Илирия. За тези българи създаде Юстиниан архиепископията Първа Юстиниана. Никифор Грегорас писа, че Юстиниан отличил столица-

та на българския княз с архиепископия, затова архиепископията Първа Юстиниана била наречена българска архиепископия¹⁰⁷).

А Теодор Балсамон писа в своите коментари върху Номоканона на патриарх Фотий, че прерогативите на българския архиепископ са насочени в Юстиниановата новела¹⁰⁸).

На друго място същият автор изтъква, че архиепископът на България е получил почетното си място от Юстиниан¹⁰⁹).

Тъй свършиха започналите още по времето на Константин Велики църковни препирни между тракоилирийци и гърци.

Със своите новели Юстиниан отдели църковно тракоилирийците от гърците. Понеже тракоилирийците днес се наричат българи, трябва да кажем, че Юстиниан отдели българската църква от гръцката.

Едно нещо обаче бие тук на очи.

Юстиниан не споменава в своите новели Долна Мизия и Скития, когато долномизийците и скитите предводителстваха борбата. Те всъщност принудиха Юстиниан да създаде Охридската архиепископия. Това не се прави, защото, както споменахме по-преди, долномизийците бяха федерати, т.е. автономни съюзници на Римската империя. Като такива римската власт не е имала право да се разпорежда с тях. Поради това не е ставало дума за основаната у тях от Улфила църква. Имало е спор само за илирийците, които се считаха за непосредствено подчинени на Римската империя. За да ги задържи в покорство, цариградският патриарх искаше да ги застави да приемат от него ръкополагането. Това не успя, защото те с помощта на северните българи успяха да си извоюват църковната независимост.

Макар че с основаването на Охридската архиепископия Юстиниан направи много за българите, пак трябва да кажем, че той с това послужи повече на Римската империя и на гърците, отколкото на българите. Със своята отстъпчивост към българите, той ги примири с Римската империя и по този начин спаси нейното разпадане. Ако не бяха излезли на сцената македонските българи Юстин и Юстиниан, предвожданите от Виталиан българи щяха да превземат Цариград и щяха да станат господари на Източната римска империя. Това осуетиха тези илирийски българи. Като създаде за илирийците, или македонците, особена архиепископия, Юстиниан спаси Цариград за гърците. Като се примири с българите, той спечели тяхната военна сила, на която се опря не само да засили Източната римска империя, но и да си възвърне Италия. Българите сега се биеха по бойните

полета, за да могат други в Цариград да господстват. Армията, начело на която бе изпратен Белизар в Италия, за да я освободи от готите, се състоеше само от тракийци, или българи. Когато Белизар се намери там в затруднение, той писа според Прокоп сърцераздирателни писма до Юстиниан, да го моли да му изпрати хуни, защото армията му била отслабнала. А Комес Марцелин, който нарича Прокоповите хуни българи, пише, че военачалникът Иоан, Виталианов братовчед, претърпял (548 г.) нощно нападение от (готския княз) Тотил вследствие издайничеството на своите българи¹¹⁰). Иоан впрочем е считан за българин, понеже се казва, че неговите българи го били издали. Българите възстановиха единството на Римската империя. И от това свидетелство може да се види какъв народ са те и дали те в VI в. обитаваха Азия или Римската империя.

5. Християнските борби след създаването на българската архиепископия Първа Юстиниана

Мирът, който Юстиниан въдвори със създаването на Охридската архиепископия, трая само докато бе жив той. След неговата смърт абарите се съединиха със славяни и българи, които заедно поведоха нови войни против Византийската империя. Вече казахме, че църквата на абарите, славяните и скитите се е простирала на юг до Равена и Солун. За тази църква се поведе отново война. Писидес, който е съвременник на същата война, казва, че хуните (абарите) и славяните били една партия, а скитите и българите — друга партия, и те заедно са повели война против Византия. Тази война те започнали, „защото искали да запазят своето съмнително против нашето точно установено вярване“¹¹¹).

С „точно установено верую“ Писидес обозначаваше гръцкото верую в сравнение с българското. В житието на св. Димитрий Солунски пък се казва, че абарският водител бил повикал за война против Византия всички онези, които имали славянска религия¹¹²). Привържениците на славянската, или готската църква се викат на война против привържениците на гръцката църква.

По-нататък в същата легенда се разказва, че когато българите под водителството на Кувер прогонили абарите и поискали да си вземат градовете на своите деди, като Солун и другите тракийски градове, те правили това и защото били запазили православната си вяра¹¹³).

Тук, както виждаме, българите се наричат православни. Че Куврат, или Кроват, е бил православен, трябва да се разбира и от владиката Йоан от Никиу, който пише, че Куврат е отраснал от детинство в императорския двор в Цариград, където е бил и кръстен.

Абарите, славяните и българите, църквата, на които обхващаше цяла Илирия до Равена и Солун, за която Юстиниан създаде архиепископията Първа Юстиниана, отново се вдигат за защита на своето верую, или за защита на веруюто на Първа Юстиниана. Васил Златарски обаче, за да срази Ценов, пише в своята „Оценка на съчинението за хабилитация на д-р Ганчо Ценов“ (стр. 6 и 7) следното:

Новата архиепископия (Първа Юстиниана) не съществувала дълго. Нейните съдбини не са известни. Предполага се само, че тя е била унищожена от нахлуването на аварите и славяните през втората половина на VI век... Ако църковната организация на Първа Юстиниана е била унищожена от варварско нахлуване, това е било нахлуването на съединените тъпни авари, славяни и българи“. Тези народи се вдигнаха да защитят своето верую и своята църква Първа Юстиниана, а редовният български професор В. Златарски си криви душата и казва, че били нахлули, за да унищожат Първа Юстиниана! Първа Юстиниана не е била унищожена, защото папа Григорий я споменава в началото на VII век.

Добре. Българите и други унищожили Първа Юстиниана и завзели нейните области, или Илирия. Защо тогава Златарски твърди, че българите никога не са владели областите на Първа Юстиниана? Пак повтаряме, че този човек не знаеше какво говори.

Ако досега една част от гръцките писатели по политически съображения обозначаваше българите като неправославни, отсега-нататък тя отиде по-далеко и ги обяви за езичници, и то в най-вулгарна форма. Опирайки се на тези клевети, някои модерни историци казаха, че българите до Борис изобщо не са били християни. Особено са пострадали в това отношение Крум и Омбритаг или Мортагон, които се описват като диви гонители на християните, макар че те са били набожни християни.

Войните, които българите водеха до Кроват, или до създаването на модерната българска държава, бяха войни за църковна и политическа независимост. Войните, които отсега поведоха, бяха отбранителни войни против византийците, които нападаха България за грабеж и подчинение. Тези войни ние не можем да следим тук. Ще споменем само, че ако досега българите се преследваха, защото били арианци и неправославни, отсе-

га-нататък те се преследват, защото са били иконопочитатели.

Иконоборецът Константин Копроним нахлу през 764 г. в България и стигна чак до Тцика (Виза). Земята впрочем между Виза и Цариград се е наричала по онова време България.

Император Никифор, който се е намирал в голямо финансово затруднение, тръгнал в 807 г. на война (за грабеж) против българите и завзел Одрин, но се върнал безрезултатно. След това изпратил втора експедиция в Тракия, надявайки се да си достави голям товар злато като годишен данък. Това всичко той правел, защото обичал повече златото, а не Христа¹¹⁴).

След това Никифор нахлул чак в столицата на Крум, завзел я и се отдал на нечуван грабеж. Грабил се не само недвижимият имот, а и украшенията на жените, пък и на мъжете, като обеци, пръстени, гривни, наниз и пр. Българите са носили парите си и други скъпоценни неща като накити. Тези богатства събирал Никифор. Теофан между другото пише: „Грабейки плячката, той отрязвал ушите и другите телесни части на християните“¹¹⁵).

Теофан, който винаги досега определяше българите като православни християни, прави това и тук. Българите, които Никифор грабил, са били християни. Крум е бил християнин, а Никифор безбожник, като е вършил тази диващина.

В хрониката на Михаил Сирийски се казва за това Никифорово нахлуване следното:

„Ромейският император Никифор тръгна на поход против българите: той бе победител и изби голямо множество от тях. Той стигна чак до тяхната столица, завзе я, и я опустоши. Неговата дива жестокост стигна дотам, че той събра техните малки деца, положи ги на земята и прекара по тях вършачните валцове“¹¹⁶).

Как предава тези факти В. Златарски?

Понеже те изобличават неговата теза, той го удря на лъжа. Той предава думите на Теофан, че Никифор тръгнал на война против българите и завзел Одрин, от което се разбира, че Одрин е бил български град, тъй: „Никифор потеглил на поход против българите, но, като стигнал до Одрин, върнал се“, от което се разбира, че Никифор се е движил из византийска земя и че Одрин е бил византийски град. Второто тук от нас посочено място на Теофан и на Михаил Сирийски, които казват, че Никифор отрязвал даже ушите и другите окичени телесни части на християните, за да ги ограби, че умъртвявал децата им по един нечувано жесток начин, само и само да събере богатства, Златарски предава тъй:

„Отрязвал ушите и други членове на войниците, които се докосвали до плячката“¹¹⁷), от което се разбира, че „православният“ Никифор отрязвал даже ушите на войниците си, за да защити българите от плячкосване! Крум бил оня, който нахлул във Византийската империя да коли и плячкосва християни, а Никифор излязъл да ги защитава! По-безочливо фалшифициране на истината едва ли човек може да си представи.

Крум и българите намериха обаче морални сили в себе си да унищожат това чудовище в човешки вид, което се казваше император Никифор.

Никифор бе наследен от Михаил Рангабе (811 — 813 г.). Теофан пише: „Михаил излезе против българите чак до Чорлу“.

От приведеното се вижда, че земята между Цариград и Чорлу се е считала за българска земя. Златарски обаче го предава така: „Император Михаил... потеглил в поход против българите. Когато стигнал в Цурул (днес Чорлу) войниците му се разбунтували“¹¹⁸), от което се разбира, че Михаил се е движил из византийска земя, когато Теофан пише, че земята между Цариград и Чорлу е била българска земя, че Чорлу тогава се е намирал в българска земя.

В това време Крум завзел Дебелт, който се намирал по онова време във византийски ръце. Понеже Дебелт и околността му са били населени с българи, Крум освободил Дебелт и преселил избягалите при него заедно с епископа си жители, на друго място¹¹⁹).

Крум спасил избягалите при него български християни от гърците.

Златарски, като пропуска думите, че владиката и жителите избягали, или се спасили при Крум, предава това извънредно важно сведение така:

„След превземането на Дебелт в 812 г. той (Крум) преселил жителите на града заедно с епископа им Георгий на българска територия“¹²⁰). От това се разбира, че Крум, който според Златарски бил нахлул във византийска територия да коли и беси, особено духовници, понеже той по онова време изповядвал вярата на Далай-Лама, задигнал гръцки християни и духовници и ги преселил в България. Защо са му потрябвали тези „гърци“ в България? Златарски не казва, но от характеристиката, която той дава на българите и Крум, се разбира, за да ги изколи там. Не можеше ли той да направи това още в Дебелт? Крум е преселвал свои сънародници.

ГЛАВА III

МНИМОТО ПОКРЪСТВАНЕ НА БОРИС

1. Иконопочитателство и иконогонителство

Колкото повече византийският морал отслабваше, толкова по-лоши епитети се приписваха на българите.

Досега тракоилирийците се считаха за еретици, т.е. за християни, но не православни. Отсега те започнаха да се определят като идолопоклонници, което е равно на езичници. Гръцката дума идол значи картина, образ. Същото значи и гръцката дума икон, или икона. Понеже българите обичаха изкуството и понеже не разполагаха с книжовна ученост, от която да черпят познания за християнската вяра, те рисуваха образите на Христа, на Божата майка, на светиите и пр. И при наблюдаването на тези картини се сещали за Бога и по този начин изпитвали богопочит. Твърде е вероятно, че без това средство християнството едва ли щеше да хване дълбоки корени у българския народ. Това гърците наричаха идолопоклонство. Българският цар Омуртаг е обозначаван поради това като идолопоклонец. Най-отчаян гонител на иконите бе византийският император Константин Копроним. Дългите омразни войни, които той води против българите, се водеха главно, защото той гонеше иконите, поради което иконопочитателите го нарекоха Копроним (Лайното). Когато император Лъв (813 — 820 г.) запитал монаха Сабатион, какво да прави, за да подчини българите, той му отговорил: Унищожи от основа всяка помисъл за иконите и тогава чак ще можеш да подчиниш българите и да царуваш в мир.

Въпреки това Омуртаг подписа тридесетгодишен мир с този император. Понеже договорът им предизвиква недоумение, нека кажем, че продължителят на Теофан, от когото научаваме за този договор, пише, че Лъв го бил сключил с хуните, които се наричат българи. А хуните живееха покрай Дунав, предимно отвъд Дунав, иконопочитателите българи живееха главно в Тракия и Македония. В 821 г. се вдигна тракиецът Тома против Михаил II (820-829 г.), наследник на Лъв. Тома, който получи императорска корона от антиохийския патриарх, се опираше главно на жителите между Одрин и Мраморно море, към които се присъединили и солунчани, или македонците. Южна Тракия ня-

кога принадлежеше към Македония. Тези тракийци и македонци се бяха вдигнали против Михаил, защото той не искал да спре преследването на светите икони.

Омуртаг обаче, поддържайки свързания с Лъв тридесетгодишен мир, стоял на страната на Михаил и му предложил услугите си против Тома, но те не били приети. Тома и синът му паднаха в отчаяната борба, в която се бяха хвърлили, но тяхната идея не угасна.

След смъртта на Омуртаг, по времето на българския цар Михаил, положението на южните българи се измени.

Император Михаил бе наследен от сина си Теофил (829 — 842), който също така бе голям противник на иконите.

По негово време сред гърците се появи едно движение за иконопочитта, предводителствано от родения в Сиракуза цариградски монах Методий. Разярен от Методиевата опозиция, император Теофил го хвърлил в тъмница. После обаче се смилил, повикал го в двореца си и установил към него благосклонни отношения. Методий използвал това, за да спечели императорския двор, особено императрица Теодора, за своята кауза. Когато в 842 г. Теодора, след последвалата тогава смърт на Теофил, пое регентството над малолетния си син Михаил III (роден в 839 г.), тя веднага уволни иконоборския цариградски патриарх Йоан и на негово място назначи иконопочитателния Методий за цариградски патриарх. След отхвърлянето на иконоборството от страна на Византия започнало сближаване между българи и гърци. Исторически погледнато, гърците приеха българския принцип, обаче по-късната византийска историография, която всичко добро приписва на себе си, изопачава този факт. Тя говори за сближаването между Теодора и Борис следното:

Българският княз Борис бил страстен ловджия, затова поканил при себе си гръцкия монах, художника Методий, да му нарисува една ловджийска картина къщи, за да може чрез нея и когато е у дома си, да се наслаждава на лова. Вместо ловджийска картина, Методий му нарисувал Страшния съд: как, от една страна, праведните блаженствали, а, от друга, грешните се измъчвали. Борис, като видял картината, ужасил се: обзел го страх божи и решил да приеме християнството. Кръстник му станал тригодишният тогава Михаил III и го кръстил на името си — Михаил. След това настанал мир между българи и ромеи. Теодора тогава задоволила исканията на българския цар, като му отстъпила земята от Загора до Дебелт.

Тук имаме едно очевидно изопачаване на факта.

Със своята картина Методий показва влиянието на иконата (картината) за богопочит. С нея обаче Методий обърна цариградския двор към иконопочитта, а не българския към християнството, защото, както посочихме, българите бяха иконопочитатели, за което се преследваха от гърците. Методий нямаше за цел да покръства, а да покаже силата на иконата за богопочит; това се отнася до Теодора, а не до Борис. Вероятно е само, че понеже Теодора прие иконопочитта на българите, тя се е сближила с Борис, и че Борис, за да подчертае това сближаване, е приел името на сина на Теодора Михаил, но това е само едно предположение, защото най-старите свидетелства не го потвърждават. Вероятно е, че и братът на св. Константин Философ е взел по този начин името на цариградския Методий, но и това е предположение.

Същите тези византийски историци пишат, че когато Борис се научил, че жена управлява империята, което е било през 842 г., той веднага съобщил на Теодора, че разваля мирните договори (сключени от Омуртаг с византийския император) и иска да ѝ обяви война. На това Теодора му отговорила, че тя храбро ще се защитава и ако би я победил, той би победил жена, а не мъж. Тези Теодорини думи смирили Борис; той се уплашил от Теодора, и за да не го нападне, решил да се покръсти. И това са приказки, защото Теодора не смири Борис с това, че го заплаши с война, а с това, че му отстъпи земята между Загора и Дебелт. А защо е искал Борис тази земя? Защото тя се населяваше от българи, а Борис си бе поставил за цел да освободи българите от гърците не само в църковно, но и в политическо отношение.

От по-положителните факти ние обаче получаваме друга картина на тези събития. Така например Хамартол (стр. 728) пише, че българите в Тракия и Македония правели внезапни нападения. Това е накарало Теодора да отстъпи на Борис земя, а не, че Борис бил покръстен от тригодишния ѝ син Михаил.

Задълбочим ли се в този проблем, ние разбираме, че сближението между българи и гърци, за което тук става дума, е започнало по-рано, преди Теодора, още по времето на император Теофил. Както споменахме, Теофил е бил отначало върл противник на иконопочитателите. Към края на живота си той се сближил с Методий. Тогава може би е започнало и сближаването с българите. Преселените поради гръцките преследвания от Крум

тракийци, или македонци, като чули, че техните братя в Тракия и Македония се надигат, изявили желание да се върнат в отечеството си. Хамартол пише, че по времето на император Теофил, предводител на тези македонци, бил избран Кордил. Той обаче предал управлението на македонците отвъд Дунав на своя храбър син Вардан (чисто българско име) и отишъл при император Теофил да иска помощ от него. Теофил му изпратил кораби да вземат македонците и да ги докарат в града (Солун?). Български господар (на Дунав) по онова време бил Владимир, Крумов потомък и баща на Симеон. Народът решил да се изсели с жените и децата в Романия. И „когато българинът Михаил, който се намираще в Солун, излезе (от Солун), започнаха да преминават Дунава с всичко що имаха“¹²¹). Сега пък вероятно е имало разбирателство между българите в Македония и Цариград.

След това Хамартол пише, че македонците имали на Дунав разпри с българи-хуни, унгри (уногури), турки (торлаци, както и днес се наричат жителите на запад от Искър), които възпрепятствали преселването им, обаче македонците ги отблъснали. Понеже тези хуни се появили пак на следващия ден, тогава изпъкнал младият македонец Лъв, който станал подстратег (подвойвода), отблъснал хуните, след което македонците се завърнали в отечеството си.

Щом се казва, че македонците взели да преминават Дунав, когато българинът Михаил излязъл от Солун, явно е, че това движение е станало по един общ план, съставен от цар Михаил. Българинът Михаил е владеел Солун, когато на Дунав е князувал Владимир, бащата на Симеон.

Това свидетелство е извънредно важно, защото от него научаваме, че оня цар Михаил, който изпрати солунчаните Константин и Методий да просвещават козарите и панонските славяни, е бил българин, български цар, и е резидирал в Солун, и още по времето на император Теофил. Към това свидетелство нека прибавим и онова, което се казва в Малкото житие на св. Климент Охридски. А то е, че князът на българите Борис бил подновил възраждането си чрез кръщение, а след него неговият син Михаил, който пръв бе наречен цар (император, василевс) на българите, през време на управлението си убеди българите да живеят според обичаите на християните.

От това пък свидетелство виждаме, че солунският български цар Михаил не е бил самият Борис, но с друго име, а Борисов син, макар че Константин Порфирогенет (Бонското изд.

III.¹⁵⁴) го нарича Михаил-Борис. Понеже този Михаил е живеел по времето на император Теофил, тогава пък и преди Теофил е живял и Борис. Върху този въпрос ние тук не можем да се спираме, ще споменем само, че когато на Дунав е князувал Крумовият потомък Владимир, тогава в Солун господстваше Михаил. А това показва, че обширната по онова време българска земя е имала разни господари. Как да се разбира това?

Днес при наличието на железници, телеграфи, телефони и пр., едно лице може да управлява стотици милиони хора. Някога не е било така. Тогава всяка област и всяко племе е имало свой господар. Големите държави се създадоха после, като господарите на отделните племена бяха принудени да признаят преимуществото на един от своите сънародници. Тъй е било и в България. И в България отделните племена са воювали помежду си. Омуртаг, например, който господстваше на Дунав, подписа тридесетгодишен мир с император Михаил и даже му предложи услугите си против тракиеца Тома, който начело на тракийци и македонци се бе вдигнал срещу Михаил, защото не искал да спре преследването на светите икони. Сега пък начело на същите застава солунският Михаил. Двата български дяла не са следвали впрочем същата политика. Крум беше преселил едно време известен брой македонци отвъд Дунав. Тези македонци искали сега да се върнат в отечеството си, но потомъкът на Крум, Владимир, не е искал да ги пусне доброволно и отгук препирнята между македонците и българите на Дунав. И сега, както винаги, са описани предимно делата на македонците или илирийците, които пълнят страниците на българската история.

Понеже Михаил владееше Солун още по времето на Теофил, легендата, че той е получил името си от сина му Михаил III, се вижда невероятна. Това се подсилва от факта, че съвременниците му, каквито са патриарх Фотий, Анастасий Библиотекарят, пък и архиепископ Теофилакт, са имали работа само с българския цар Михаил. Името Борис, както ще видим по-нататък, не са споменавали.

Тук нека да споменем още, че подстратегът Лъв, който върна македонците в отечеството им и в Солун при българския цар Михаил, е бащата на Кирил и Методий. Този факт е много важен, защото от него се вижда, че Кирил и Методий са македонски българи, а не гърци. Че те, като родени в Солун, който се владееше от българина Михаил, са били хора на българския

цар, а не на гръцкия император, както твърдят някои, които не са проучвали тези работи.

Българите, след като си взеха Дебелт и други български градове, се заловиха за културна дейност.

За да се вдигне моралът на народа, е трябвало да се възстанови западналата българска църква. Като казваме българска църква, разбираме църквата на тракоилирийците, църквата на Евсевий, Улфила и др. За дейността на Михаил в това отношение архиепископ Теофилакт пише следното: Тимотей, Комазий, Етимазий, Евсевий и Теодор напуснаха Никея (след синода в 325 г.) и се върнаха в отечеството си в Солун. След това напуснаха и Солун и отидоха в Тибериупол, който се намирал на север от Солун. Тимотей станал епископ на Тибериупол. Тези светии, които отдавна били умрели, се появили по времето на българския цар Михаил на мястото, където били погребани и правили чудеса. Щом това стигнало до ушите на българския цар Михаил, той заповядал да им се издигне храм в Брегалнишката епископия и там да се поставят мощите им. С тази работа бил натоварен благородният българин Таридина, Твърдина. За този божи храм бе определено отделно духовенство, което бе обучено да слави Бога (да служи винаги (само) на български¹²²).

Много се казва в тук споменатото.

От него се разбира, че Михаил е бил предимно македонски цар. Най-важното обаче, което ние научаваме от горните думи, е че Михаил е бил български патриот, който е искал да освободи българите от гръцко влияние. За да повдигне духа на българската народна църква, той събрал мощите на Тимотей, който е един от първите проповедници на християнството в Македония, както и тези на Евсевий и Теодор, които се считат за основатели на тракоилирийската, или българската църква. Понеже гърците са считали тези светии за еретици, фактът показва, че Михаил поддържал тракийската църква и е стоял в опозиция към гръцката. Опозицията му се изразява и в това, че след като построи храм на светите хора, считани от гърците за еретици, той нареди да се служи в него само на български, а не и на гръцки, както е ставало дотогава. Тъй като тази Михаилова дейност започва още от времето на император Теофил, тя опровергава легендата, че Михаил до 865 г. е бил езичник, и че тогава са го покръстили императрица Теодора и синът ѝ Михаил.

Поради своята културна дейност на Брегалница той получи титлата цар.

В едно старобългарско съобщение се казва, че същият цар (Михаил) бил построил църкви из българските земи „и на реце Брегалници и ту прием царство“¹²³).

Храмът на Брегалница се построи от благородния българин Таридина, или Твърдина, който въведе в него българския език. В славянските легенди обаче този Твърдина се нарича Константин. Понеже славянското или българското твърдина на латински се казва констанция, името Твърдина е преведено на латински като Константин.

Че Твърдина е наречен Константин, се вижда и от Успението на св. Кирил, в което за иконоборския цариградски патриарх Йоан, когото Теодора замести с оконочитателя Методий, се казва следното:

„Беше тогава Цариградски патриарх Йоан, който бе въздигнал ерес, като хулеше светите икони, и затова биде свален от светия събор. При него дойде философът Константин, посрами и поправи злочестивата му ерес. Подир това отиде в Брегалница, където приобщи някои от славяните към християнството. Кръсти ги и ги приведе в православната вяра. Написа им и книги на славянски език и пр.“¹²⁴

Тук Твърдина е наречен Философ Константин, защото Твърдина, по поръка на българския цар Михаил, не само че въведе българския (славянския) език като църковен език между жителите в долината на Брегалница, но построи и храм там, за да приведе брегалничани към християнството. Но понеже Твърдина, когото ние отсега ще наричаме Константин, бе роден в Солун, който от сведующите се считаше за гръцки град, и понеже той бе човек на цар Михаил, което име носеше и цариградският император по онова време, несведующите тези факти казваха, че Константин е бил грък и е действал по подбудата на цариградския император.

За да се засили започнатото дело, трябваше и да се намери нова азбука. Изнамерената от Улфила глаголица беше много трудна за изучаване. Почти всеки от нас е запознат с глаголицата, обаче, освен филолозите, малцина са онези, които биха могли да прочетат един глаголически текст. Тя е трудна за изучаване и трудна за писане, затова не е могла да хване дълбок корен. Освен това тя се обяви от гърци и римляни още при появяването си за еретическо писмо. За да премахне тези неудобства и да сближи българското писмо с гръцкото и латинското, Константин изнамери други писмена. По-точно той не изнамери много,

а взе гръцките и латинските букви от онова време, като прибави към тях само белези за звуковете, които не се намират в гръцкия и латинския език.

С тази азбука той написа разни богослужбни книги, евангелието обаче той не е превел; то е преведено от Улфила.

Върху тази тема тук не можем да се простираме. Ще кажем само, че в далматинско Хърватско, което бе заето от готи, които днес са хървати, и сега се употребява глаголицата като свещено писмо: едно доказателство, че готите са писали с глаголица, която се нарича и готица.

Освен това трябва да кажем, че Улфила и неговите приближени действията предимно в Мизия и Скития, а Югозападна България слабо бе докосната от неговата дейност. А в малкото Житие на св. Климент се казва, че Климент бил заучил писмото, което Кирил преработил с помощта на Бога за тукашния (македонския) български диалект.

От това се разбира, че преди Константин е имало и друго българско писмо, което се оказало негодно за македонския диалект, та Кирил го е преработил в друго. Твърде е вероятно, че Константин даде нова форма на Улфиловата азбука и затова, защото македонските и тракийските българи не са се намирали по онова време в единомислие с дунавските българи, които бяха приятели на гърците и с които македонците трябваше да воюват, за да се върнат в отечеството си и да започнат онази културна работа, която извършиха. Опозицията им против дунавските българи ги накара да дадат и нова форма на Улфиловата азбука, която се използваше в земите покрай Дунав.

Когато козарите (днешните украинци) и горнопанонците се научили за това, те се обърнаха с молба до цар Михаил да им изпрати някой учен човек, който да направи и у тях същото. Цар Михаил им изпратил същия Константин Философ. Така се разпространи българското писмо и между другите скитски или славянски народи.

2. Претенцията на папа Николай

Започналото възраждане на илирийските българи не останало скрито от вниманието на римския папа. Виждайки, че българите се отделят от гърците и формират своя българска църква, за да използва този случай, папата замисли да разшири влиянието си върху Илирийска България и да възстанови положение

нието, което съществуваше преди създаването на Охридската архиепископия Първа Юстиниана. Затова папа Николай написа в 860 г. до цар Михаил, който бе заел Солун и останалата Илирия, следното писмо:

„До император Михаил...

Нужно е прочее за Вашето императорско славно дело, което, както се научаваме, живо се проявява във всичко добро за църквата, да благоволите да се възстанови във Ваше време старият обичай, защото против службата, която нашето седалище извършваше във вашите провинции посредством епископи, а именно посредством солунския, който изпълняваше службата на Римското седалище в Стария Епир, Новия Епир, освен това в Илирикум, Македония, Тесалия, Ахая, Брегова Дакия, Средиземна Дакия, Мизия, Дардания, Превала, където на св. Петър, първенеца на апостолите, никой не би помислил да противоречи: които (провинции) по времето на нашите предшественици, светите първосвещеници Дамаз, Сириций, Иноцентий, Бонифаций, Целестин, Сикст, Лъв, Хиларий, Симплиций, Феликс и Хормизд биваха подпомагани със свети нареждания.“¹²⁵

Първото нещо, което ние научаваме от това писмо, е, че българският цар Михаил е бил християнин преди 860 г., както се смята сега.

Второто е, че се касае за провинциите, за които Юстиниан създаде българската архиепископия Първа Юстиниана; провинциите, които Кувер в 630 г. освободи от абарите и ги съедини в една обща България.

От особено значение е, че папа Николай споменава редом с другите принадлежащи към Първа Юстиниана провинции и Ахая, с което потвърждава казаното от Малала, че предводителстваните от Ахил мирмидонци се казвали по негово време българи: Ахил по-точно предвождаше ахейци. Първа Юстиниана, както посочихме, се е простирала на юг до Коринтския провлак. За тази земя претендира сега папа Николай, а не за Мизия и Скития. Понеже той претендираше за земята на оня народ, върху който римските папи, като започнем от Дамаз до Хормизд, са упражнявали известно влияние, той претендираше за Илирийска България, защото върху нея са упражнявали римските папи това влияние. С това той се върна върху споровете от четвърти и шести век, от което се разбира, че той считаше българската църква за тракоилирийска църква. Ползвайки се от набожността и примирението на цар Михаил, който се стреми-

ше да възроди народната църква на посочените провинции, той поиска да се възстанови обичаят отпреди създаването на българската архиепископия, която той не спомена, а това значеше: Илирийска България отново да се подчини църковно на Рим.

3. Патриарх Фотий и българската църква

Горното писмо на папа Николай вероятно озадачило цар Михаил, та, търсейки истината, той се обърнал за съвет към патриарх Фотий. От отговора на патриарха се вижда, че Михаил е искал да се осветли от него върху догмата на вярата, понеже Михаил се стремеше да се стигне до едно разбирателство в това отношение. В отговора си Фотий му излага възгледите си по тази тема, но ние ще започнем с Фотиевото окръжно до архиепископите на източните църкви, което той написа две години след първото си писмо до цар Михаил, след като се убеди, че ласките му не се увенчаха и няма да се увенчаят с успех. Започваме с това писмо, защото от него по-ясно се вижда, че Фотий е считал българите за стари тракоилирийци и стари християни. Той написа това окръжно да докаже на източните патриарси, че българите са били еретици, и с това да направи пропаганда против съживяването на българската народна църква.

След като изброява разните еретици, Фотий казва:

„Но и българският варварски и Христаненавиждащ народ до толкова се наклони към кротост и богопознание, че след като се отказаха от бащинските си богове и свещени действия, и се отърсиха от елинското суеверие, пренесоха се за учудване във вярата на християните.“¹²⁶⁾

Тези думи от Фотиевото окръжно се привеждат като доказателство, че българите са се били покръстили по времето на Фотий и от Фотий, разбира се.

Пропуска се обаче казаното от Фотий, че българите били напуснали елинското суеверие, за да приемат вярата на християните. Защо българите да напускат елинското суеверие? Нали те са турци? Учени хора, като Златарски, Ников и др., титулуват Борис хан, считат го за монголец. Защо този монголец да напуска елинското, а не монголското или поне славянското суеверие? Защото Фотий е считал българите за стари тракоилирийци, които още се придържали за старогръцката мъдрост. Това е спъникамъкът в цялата система. Една малка дупчица в бъчвата

причинява изтичането на цялата течност. Но нека продължим. Фотий по-нататък казва:

„Нямаше още две години, откак тоя народ почиташе правата вяра на християните (отнася се за писаното преди две години от Михаил писмо до Фотий -б.а.), и изпъкнаха безбожни и отвратителни мъже (да го развращават)... мъже, изпъкнали из тъмнината, защото бяха рожба на западната част (на Византийската империя — б.а.)“.

Първото предложение от тук приведеното се прави от митрополит Симеон така:

„Нямаше още две години, откак тоя народ беше започнал да почита християнската вяра“, от което се разбира, че сега българският народ се бил покръстил, докато Фотий казва: „Откак бе захванал да почита правата вяра на християните“, от което пък се разбира, че българският народ е бил християнски, но не е почитал правата, или православната вяра на християните. Но понеже преди две години цар Михаил се бе обърнал към Фотий за обяснение на някои догматически въпроси, Фотий казва, че тогава българите се били обърнали към правата вяра на християните, т.е. на гърците.

А последното митрополит Симеон превежда така: „Защото били рожба на западните страни“¹²⁷), с което се представя като че ли казаните епископи са били дошли от някакви си западни страни, например Италия, Германия и пр., когато Фотий казва, че били рожба на западната част (на Византийската империя), от което се разбира, че той спори с хора, които са живеели в западната част на Източната римска империя, или в споменатите по-горе от папа Николай провинции.

По-нататък Фотий казва, че тези хора, които наричали себе си епископи, карали хората да постят и в събота, и прочие „безбожия“, като при това „разсейвали семената на намиращата се у тях Манесова нива“.

Българите, които Фотий означава като безбожници, които се придържали към елинското суеверие, са били манихеи, или богомили. Българското манихейство е критикувал Фотий.

Манихейството се основава на вярата на старите траки. Старите тракийци са имали един философ на име Залмокс. Този Залмокс е бил ученик на гръцкия философ Питагор (507 — 502 г. пр.Хр.). Ходил е в Египет, където се запознал и с египетската мъдрост. След завръщането си от Египет е бил свещеник на почитаното от тракийците божество: най-сетне сам бил обявен за

бог. Неговата философия възпитала гетите в покорност и ги извисила в нравствено отношение. На неговото учение се дължало изкореняването на лозята у гетите, за да не се опиват. Това учение продължил в християнско време скитът (българинът) Саракин, който също тъй живял известно време в Египет. Той смесил учението на Емпедокъл и Питагор с християнството и учил, че има две естества: добро и зло. След неговата смърт жената, при която живеел, дала книгите му на някой си Кубрик. Последният отишъл в Персия и се нарекъл Манес. На неговото име учението на скита Саракин се е нарекло манахейство¹²⁸).

Понеже Саракиновото учение се основаваше на гръцките философи, Фотий го нарече елинско суеврие.

С това Фотий индиректно посочи, че българите са стари тракоилирийци, защото са се придържали към елинското суеврие, и са стари християни, но не православни.

В България е имало и манихеи, или богомили, обаче те са съставяли само една част от българския народ, били са само една секта, мнозинството от народа обаче е било православно.

Против богомилите е водил борба и цар Михаил. За тази цел той построил храма на Брегалница, където философът Константин бил обърнал към правослазната вяра повече от четири хиляди души, обаче Фотий, желаейки да подчини българската църква, нарича и православните българи еретици или безбожници. Безбожието на тези българи било, че Св. Дух произлиза от Отца, но се предава от Сина на достойните.

Ако Фотий не бе съгласен с това учение, той можеше да каже защо. Обаче той го изопачава и казва, че българите били учили, че Св. Дух произлиза само от Сина. Тъй например българите били учили:

„Отецът е причина на Сина и Духа; и отново Синът пък на Духа.“¹²⁹

По-нататък той по-ясно е изразил това, което казва:

„Духът излиза от Сина? Откъде си чул това? Господ наш казва: „Духът, който от Отца изхожда“, а бащите на това ново безбожие казват, че от Сина излиза.“

Това е чиста клевета, защото българите не са казвали, че Св. Дух излиза от Сина, а опирайки се на апостолите, са казвали, че Св. Дух излиза от Отца, а се предава от Сина.* От апостолите впрочем са били взели българите своето верую.

* Виж Деяния на апостолите I, 5 и 8; II, 2; Лука XXIV, 48-49; Йоан XV, 26 и XX, 22. — Б.а.

Малко по-нататък Фотий казва, че като учили българите това, те достигнали до елинското многобожие. Че Св. Дух излиза от Отца, а се предава от Сина, било елинско многобожие!

Тъй, чрез подобни софизми, византийската злоба представи за езичници придържащите се за Христовите думи българи.

Но най-важни за нас са следните Фотиеви думи:

„Това безбожие са посяли, заедно с другите неузаконени от българския народ, тамошните епископи на мрака, защото те се наричаха епископи“.

Важни са тези Фотиеви думи, защото от тях разбираме, че и Фотий е считал българската църква за епископална, т.е. като такава, която се е управлявала от епископи, както посочихме вече. Тези епископи заедно с другите неузаконени българи били учили, че Св. Дух излиза само от Сина! За да унижи българите, Фотий поставя православните и манихейските, или богомилските, българи на равна нога, защото под „другите неузаконени българи“ той е разбирал манихеите. Както и да е, от тези Фотиеви думи се вижда, че Фотий е спорил с българи и с български епископи. Гърците впрочем не са покръствали българите, а са водили принципен спор върху догмата на вярата с тях. Горните Фотиеви думи най-красноречиво опровергават легендата, че българите били покръстени в 865 г. от гърците.

Митрополит Симеон превежда горното така:

„Това нечестиво учение с други още беззакония(?) са посели сред българския народ епископите на мрака и пр.“, от което се разбира, че чужди епископи са дошли в България да сеят нечестиво учение, когато Фотий спори с български епископи. Гръцкият текст означавал „с други още беззакония“, а не: заедно с неузаконените от българския народ! Митрополит Симеон сигурно се е уплашил, че ако се преведе вярно казаното от Фотий, ще излезе, че българите по времето на Фотий са имали своя църква, с която Фотий е спорил, та за да защити заблудата, че българите до Фотий били езичници, и че Фотий ги е обърнал към християнството, смотолевил по посочения начин горните думи.

4. Писмото на Фотий до цар Михаил

Както и да е, от Фотий разбрахме, че по онова време в България е имало два вида християни: манихеи и такива, които се придържали за Евсевиевото и Улфиловото верую, че Св. Дух излиза от Отца, а се предава от Сина. Понеже българският цар

Михаил построи храм в чест на Тимотей, Евсевий и пр., явно е, че той се е придържал към тяхното верую. Макар че Юстиниан създаде за илирийските българи самостоятелна българска архиепископия, Цариград продължаваше да счита българската църква за епископална, както виждаме от писмото на патриарх Фотий. Гърци и римляни премълчаваха за тази архиепископия; за тях тя не съществуваше. Освен това архиепископията Първа Юстиниана не обхващаше и Долна Мизия, и Скития, където църквата си е останала епископална, и понеже, както споменахме, българите все още се придържаха за правилото, че духовник може да бъде само оня, който носи гръцко или латинско име, цар Михаил се обърна и към цариградския патриарх Фотий за поука в това отношение. Какво е писал той на Фотий, не знаем. За това сме принудени да съдим индиректно от отговора на Фотий. В този отговор, озаглавен: До Михаил, господаря на България, Фотий излага на Михаил историята на вселенските събори, за да му докаже коя от християнските църкви е православната. От такова изложение не би имало нужда, ако гърците бяха покръстили българите, както някои твърдят, защото в този случай българите с християнството щяха да приемат и веруюто на гърците. Щом Михаил се запознава сега с гръцкото верую, разбира се, че той сега влиза за пръв път в отношения с гръцката църква, което се изтъква и от Фотий, защото, след като му посочи кое е гръцково верую, Фотий се обърна към Михаил със следните думи:

„Това се отнася и до вашия от Бога направляем ум, след като най-сетне се обърнахте към нашето духовенство за благочестие“.

Митрополит Симеон, като изпуска думата клир (духовенство), превежда горното тъй:

„Това трябва да приеме и обича Вашето богохранимо благоразумие, след като се обърнахте вече към нашето благочестие“, от което се разбира, че Михаил е приел благочестието, т.е. вярата на гърците, докато Фотий казва, че Михаил се е бил обърнал към гръцкото духовенство за поука върху благочестието, поради което Фотий надълго и нашироко му казва, как да действа, за да бъде благочестив. За правила в живота, а не за преминаване в християнство се обърна Михаил към Фотий.

По-нататък Фотий казва на Михаил:

„Ти..., който си извършил работа, с която си се издигнал до делото и образа на Константин велики, запази разбирането си,

решението (плана) си и ума си, които имаш от рождение, стой твърдо на камъка на вратата, на който добре си затемелен от Господа.“

Тук Фотий се е помъчил да поласкае българската църква, като казва, че българският цар Михаил бил извършил същата работа, която преди него бил направил Константин Велики. Константин Велики прие християнството от Евсевий Никомидийски, когото гърците наричат еретик. Константин Велики подпомогна Улфила да преведе Св. писание на български, построи църкви в България и пр. Понеже Михаил сега вършил подобно нещо, Фотий го сравнява с Константин Велики, когото гърците мразеха, затова създадената от Константин Източна римска империя не се нарече Константинова или пък Константинополска държава, а се нарече Византия на името на селцето, което Константин превърна в нов Рим и го нарече Константинопол.

Освен това Фотий не казва, че Михаил е приел християнството от гърците, а казва, че Бог го бил затемелил в тази вяра, която той сега изповядвал, и то още в детинство. Митрополит Симеон и тук предава Фотий тенденциозно, като превежда Фотиевото „от детинство“ като „първоначално“, за да изтъкне, че уж най-напред е приел християнството от гърците, от царица Теодора и сина ѝ Михаил, та да си задържи тази вяра. А Фотий с горната фраза е разбирал „от детинство“, което по-ясно се разбира от друго негово писмо до Михаил, което митрополит Симеон е увековечил. Там Фотий изказва на Михаил сърдечната си благодарност за писмата, които получавал от него. Той се радвал, че получавал писма от „човек“, какъвто единствено ръката на Господ и скулптура (оформителя) (дано цялата срамяща се завист да е далеч от твоето управление) от детинство е оформила и която се забелязва в сегашния му живот.

С това Фотий казва, че Михаил още от детинство е бил такъв, какъвто е и сега, и че това, което цар Михаил е вършил, е било по Божие внушение и предопределение, а не по поука от гърците. Същото се изтъква и от Анастасий Библиотекар, който пише, че той вършил това не само, защото е бил поучен от един римски свещеник, но защото е бил научен от Бога чрез откровение¹³⁰).

Бог бил създал от Михаил особен човек, за велики дела, подобно на Константин Велики, който със свикването на Никеийския събор се помъчи да отстрани разногласията между църков-

ните водители. Същата цел имаше предвид и Михаил, като се обръщаше ту към Цариград, ту към Рим.

Както и да е, Михаил се обърна най-после към гръцкото духовенство за съвет, а е бил „затемелен от Бога в християнството от детинство“, т.е. още в началото на живота си, казва Фотий. Работата не е стояла тъй, както я предава митрополит Симеон. Понеже Михаил държеше на своето, тогава Фотий написа окръжното до източните архиепископи против българската църква, което разгледахме по-преди и от което се вижда, че Фотий е считал българите за стари тракоилирийци и за стари християни.

ГЛАВА IV

ЦАРИГРАДСКИЯТ ВСЕЛЕНСКИ СЪБОР ПРЕЗ 869 – 870 ГОДИНА

1. Българското пратеничество до папа Николай

Ласкателните думи на Фотий не можаха да отклонят българския цар Михаил от внушението, което Бог му бе дал да отстрани чуждото влияние от България и да закрепи българската църква. Той създаде църкви в Македония, в които да се служи винаги на български. Твърдина, или Константин, преведе някои богослужебни книги на български, но народът не ги е считал за свети, защото не били благословени от някоя висша църковна власт, каквата по онова време представляваше римският папа. Затова той изпрати до папа Николай мисия, в която са участвали Константин, брат му Методий и учениците им, да молят за съвети.

Първият въпрос, който цар Михаил е задал чрез това пратеничество, бил: какво да направи, за да се покръсти и останалият още непокръстен български народ¹³¹.

Това се отнася до манихеите, или богомилите. Една значителна част от българския народ се е придържала към това учение, както се разбра и от Фотий. Михаил е искал да ги превърне в истински християни, затова той построил църкви в Брегалнишката област, която се населяваше предимно от манихеи. За-

това се изнамери и нова азбука и се написаха книги на македонски диалект, но за да оказват нужното влияние, тези книги трябва да се потвърдят от папата, за което бе дошло българското пратеничество.

Папа Николай и папа Адриан направиха това с надежда може би, че по този начин по-лесно ще постигнат желаната от тях супремация над илирийската църква.

Имайки предвид тази цел, папа Николай задържа, но почетно, българските пратеници (Константин и другарите му) при себе си в Рим, докато се осведоми за работите в България.

Понеже българите искали и свой патриарх, папа Николай задържал българската мисия, докато се завърнат изпратените сега пък от него за България епископи Павел Популенски и Формоза Портуенски заедно с една част от българското пратеничество, за да установят какво множество християни има в България и какво е тяхното единодушие¹³².

Понеже пътят по суша (от Дурацо нататък) до самия Цариград минавал през българското царство, папа Николай изпратил заедно с хората за България и своя мисия за Цариград, състояща се от Донат Остенски, Лъв, свещеник при римската църква, и Марин, дякон при апостолското седалище, които били придружени от българите до Цариград. Дошлите в България по поръка на папа Павел и Формоза предали на българите цялата литургия (църковна служба) на български език¹³³.

Поради това те били радостно приети от българския народ и българския цар, който заради това изгонил всички чужденци (чужди проповедници) от България.

От това свидетелство се вижда, че папа Николай е бил потвърдил преведената от Константин и въведената в употреба в Брегалнишката църква българска църковна служба. Това е най-старото и най-сериозното свидетелство, че Константин е писал и служил на български.

Това извънредно важно за българската история и литература свидетелство се предава от В. Златарски по следния начин: „и целия религиозен обред на християнската вяра въвели (?) в употреба у българите, както били наставени от светейшия папа“¹³⁴.

Българска наука!

От Златарски се разбира, че българите били езичници, та римските епископи въвели сега у тях „целия религиозен обред на християнската вяра“, когато папа Николай бе изпратил посо-

чените владици не да покръстват българите, а да установят дали българите са толкова напреднали в християнско отношение, че да имат право на патриарх. Приведеното свидетелство на Анастасий Библиотекар, който е вземал участие в тези събития, оборва тезата на панонските слависти, че „гъркът“ Кирил бил правел Св. писание по поръка на гръцкия император Михаил III за панонските славяни. Тезата на панонските слависти почива на по-късна компилация, за да не кажем фалшификация.

Фотиевите думи, че българският цар Михаил се бил издигнал до образа и делата на Константин Велики, и думите на Анастасий Библиотекар, че папските пратеници предали в България църковната служба на български език, се предава в панонското „Кирилово житие“ по следния начин:

Цар Михаил писал на Ростислав Панонски, че той извършил дело, „подобно великому цароу Коньстанътиноу“. „Дошьдъшоу (Константин Философ) іемоу Моравы съ великою чьстию пріеть іего Растислав, и оученикы събравъ въдасть ихъ учити. Въ скор(ъ) же въсь црѣковныи чинъ пр(ъ)ложь.“¹³⁵⁾

Работите на българския цар Михаил са приписвани на панонския княз Ростислав. Вместо да се каже, че Фотий писал писмо на българския цар Михаил, в което се казва, че Михаил е извършил дело, равно на онова на Константин велики, тук се казва, че византийският император Михаил бил писал писмо до Ростислав Панонски, че той бил извършил дело, равно на онова на цар Константин!

А щом е бил извършил подобно дело, каква нужда е имал тогава от философа Константин?

Вместо да се каже, че римските епископи предали на българите целия църковен ред на български език, поради което те били приети с голяма радост и почест в България от цар Михаил, казва се, че Константин бил превел църковния чин за Ростиславовите панонски славяни! Латинското *tradiderunt* (предадоха) е преведено на славянски като „приложили“ и оттук мисълта, че Константин бил „превел“ църковната служба на панонските славяни, макар че не е ставало дума за превод на църковната служба, която Константин е предал на българския цар Михаил, а не на Ростислав.

Вместо българи, казва се — панонски славяни.

Тъй започна изчезването на българското име от историята.

Опирайки се на тази фалшификация, панонските слависти излязоха с твърдението, че „гъркът“ Кирил бил превел Св. пи-

сание за панонските славяни и нарекоха Константиновия превод старославянски или пък църковнославянски, което бе подкрепено и от българи.

Към казаното по-горе, че пътят до самия Цариград минавал през българската държава, нека добавим и следното:

Когато изпратените с българите хора на папа Николай стигнали до Цариград, ги посрещнал някой си Теодор, който пазил границата там. Той ги пуснал да влязат в града чак след като извършил над тях разни насилия; разбивал даже главите на конете им и им казал, че императорът всъщност няма нужда от тях. А когато влезли в Цариград, императорът бил казал на българските пратеници: „Ако пратениците на апостолското седалище не бяха дошли през България, нито моето лице, нито Рим биха видели през живота си¹³⁶).

И от това се вижда, че България е опирала по онова време до Цариград. За да се отиде от Рим в Цариград, не се минава през Преслав, а през Епир, Македония и Тракия, обаче Златарски не съобщава тези факти и пише в своята История, и чертае карти, че българите по онова време не били владели и Одрин!

2. Цариградският събор през 869/870 година

Папа Николай и папа Адриан бяха отначало много любезни към българите. Най-голямата услуга, която те им направиха, беше, че одобриха писаните на български книги и санкционираха българското богослужение. Това те направиха, както се вижда, защото с него искаха да осъществят желанието, изказано в писмото на папа Николай от 860 г. до цар Михаил.

С това писмо папа Николай искаше от цар Михаил да признае супремацията му над провинциите: Новия и Стария Епир, Илирия, Македония, Тесалия, Ахая, Брегова Дакия, Средиземна Дакия (Софийско), Мизия, Дардания и Превала, т.е. провинциите, за които Юстиниан създаде българската архиепископия в Охрид.

Чудното е сега защо предвид на тази архиепископия, която имаше същите права, както и римският папа, българите се обръщаха за съвети ту към цариградския патриарх, ту към римския папа. В § 72 и 73 на отговорите на папа Николай на българските пратеници се казва, че българите питали дали могат да имат патриарх и кой да го ръкоположи. Имаше ли нужда от този въпрос, когато Юстиниан в своя закон бе казал, че митропо-

литите избират архиепископа, който има равни права на правата на римския папа? Юстиниан, който познаваше наивността на своите сънародници, им каза всичко сами да си решават и никога да не се съветват със солунския владика, който беше грък и викарий на папата, а българите сега се обръщат за съвети ту към Цариград, ту към Рим.

Бяха ли те забравили Юстиниановите новели, или някоя друга причина ги караше за това?

Ние мислим, че е имало и друга причина.

Един от отговорите на папа Николай гласи:

„Вие споменавате, че гърците казват, че в тяхното отечество се ражда мирото, и че то се разнася от тях по целия свят, та искате да знаете дали това е вярно. Ние обаче мислим, че вашата хитрост (интелигентност) вижда, че това не е вярно“ (§ 94).

Понеже в Гърция растат маслинови дървета, от които се получава мирото, гърците казвали на българите, че от тяхното отечество мирото се разнасяло по целия свят. Това донякъде е вярно от гледна точка на природата, но не и от гледна точка на църквата. Мирото, което се употребява в църквата, за да има онова свято действие, което му се придава, трябва да бъде благословено от висшата църковна власт. Тази висша църковна власт се съсредоточаваше за гърците в патриарха. Той трябва да го благослови. Българите обаче, вместо да си купят в Гърция миро и църковната им власт да го благослови, те си взимали благословено от патриарха миро и по този начин се поставяли под неговата зависимост, защото той в известни случаи можеше да откаже благословията си. Затова те искали и техният църковен глава да е патриарх, като че ли архиепископът не можеше да свърши тази работа. Въпреки всичко това разбирателство не можа да се постигне между папата и цар Михаил, и то по простата причина, че папата претендирал за супремация над Илирийска България, а българският цар се стремял към независима църква и държава.

Тогава Рим и Цариград се споразумели да се свика вселенски събор в Цариград, който да реши под Рим ли или под Цариград да спада духовно Илирийска България.

На този събор се е водила борба между римското и гръцкото духовенство. Претенциите на римското духовенство бяха изразени още в писмото на папа Николай от 860 г. до цар Михаил. То претендирало изброените там провинции, или Илирийска България, да спадат под Рим, защото римското седалище,

започвайки от папа Дамаз до папа Хормизд, или до създаването на Първа Юстиниана, било подпомагало тези провинции. Претенциите бяха неоснователни, защото Римското седалище, и да е подпомагало провинциите, то е било само до създаването на независимата българска архиепископия Първа Юстиниана. Тази самостоятелна архиепископия се създаде с одобрението на папа Вигилий, тъй че Римското седалище е било признало нейната независимост и с това то бе изгубило правото си на ръкополагане в посочените провинции.

Втората претенция била, че споменатите мисионери били упътили българите в правилата на вярата (*fidei regulam*).

Сега се очакваше, че гръцкото духовенство ще излезе от своя страна с подобни, и то много по-силни доводи. Понеже православната славянска историография твърди, че българите били покръстени от гърците, най-малкото, което се очакваше, бе, че гърците ще излязат и ще кажат: Ние покръстихме българите и затова те трябва да са ни подчинени.

Нищо подобно. Те се хванаха за скутовете на политиката, а за някакви свои църковни прерогативи и дума не споменаха. Те предявиха претенции за същите провинции, защото тези провинции преди заемането им от северните българи са спадали под Източната римска империя и че преди българите да ги заемат, там е имало гръцки свещеници.

3. Споровете на събора относно подчинението на българската църква в Илирия

Тук ще приведем някои извадки от тези спорове:

„Представителите на източните патриарси казаха на българите: „Когато вие заехте онова отечество (Тесалия, двата Епира, Дардания и пр., т.е. земята от Йонийския залив до Цариград, която българите в началото на Юстиниановото царуване заеха) под коя власт се намираше то: гръцки или латински свещеници имаше то, отговорете?“

Българските пратеници отговориха: Ние с оръжие в ръка извоювахме онова отечество (*illam patriam*) от гръцка власт, в което намерихме гръцки, а не латински свещеници.

Представителите на източните патриарси отговориха: „Ако там сте намерили гръцки свещеници, явно е, че онова отечество е спадало в ръкоположено отношение към Цариград (*Manifestum est quia ex ordinatione Constantinopoleos illa patria*

fruit)“. Легатите на светата римска църква отговориха: „По гръцките свещеници не трябва да съдите, понеже различието на езиките не изменя църковния ред, защото апостолският престол, ако и да е сам латински, поставяйки, както винаги, тъй и сега, в много места, предвид на страната, гръцки свещеници, не можеше и не може да търпи ограничения“.

Викариите на източните патриарси казаха: „Макар че вие казахте, че ръкополагането на гръцки свещеници е било ваше право, но че онова отечество е принадлежало към гръцката държава (Източната римска империя) — не можете да откажете.“¹³⁷

От приведеното дотук се вижда, че гърците са претендирали за посочената България, защото някога, преди Първа Юстиниана, е принадлежала към Гръцката империя, която сега се наричаше Източна римска империя, и защото тогава там е имало и гръцки свещеници, а не защото гърците били покръстили българите или пък, защото България е спадала под ръкополагането на гърците. Обаче и за това римляните не им признавали никакво право, като казвали, че гърците тогава, нито даже гръцките свещеници са ръкополагали, защото те били ръкополагани в Рим, и че гръцката църква няма право да се идентифицира с гръцката (Източно-римската) държава.

Че гърците в същите тези провинции са ръкополагали български свещеници, това те не са казвали. Но нека продължим:

„Легатите на светата Римска църква отговориха: „Също като казваме, че ръкополагането в България само нам принадлежеше, не лъжем, като същевременно съвсем не отричаме, че България е принадлежала и към гръцката (Източно-римската) империя, но вие би трябвало да имате предвид, че друго налагат законите на църквите и друго следва от деленията на царствата. Ние не се занимаваме с делението на империите, а говорим за правото на църквите“. Имало е време значи, когато България е спадала към Източната римска империя.

След това Анастасий Библиотекар продължава:

Представителите на източните патриарси казаха: „Понеже казахме, че България, напротив, само към вас е спадала, искаме да разберем това“. Легатите на светата Римска църква отговориха: „Апостолското седалище, което бихте могли да научите и от декреталиите на светите римски първосвещеници, е притежавало в старо време и канонически ръкополагало двата Епира — Новия и Стария, цяла Тесалия и Дардания, чието отечество

сега по името на тези българи се казва България. И чрез това ръкополагане, което по време на нахлуването на поганските българи то изостави, не си ги върна само от Цариградската църква, както се мисли, а ги получи отново от самите тях, като ги направи християни. (С изпращането на Павел и Формоза в България.)

Ясно се казва и тук, че апостолското седалище в старо време, т.е. във времето между папа Дамаз и папа Хормизд, а не сега било ръкополагало в България. То изгуби това ръкополагане по времето на папа Хормизд, когато българите от Северна България нахлуха и присъединиха споменатите провинции към останала България.

Понеже апостолското седалище сега беше изпратило проповедници в България, то казва, че сега чрез тези проповедници било върнало българите към своята църква. След това Анастасий казва: „Второ, понеже българите, които въз основа на правото на сродствеността съединиха своето отечество и през цялото време оттогава досега задържаха онова, което бяха заели.“ Някога значи българите били заели тези провинции, а не по времето на Симеон.

След това Анастасий казва, че отишлите сега в България римски мисионери Павел, Доминик, Леопард, Формоза и Гримоалд с голям труд били отклонили българите от разни заблуждения и ги върнали към православната вяра. Отнася се до българските манихеи, или богомили, заради които цар Михаил се бе обърнал към папа Николай с въпроса, какво да прави, за да приемат тайнствата на вярата и онези българи, които досега още не бяха покръстени.

А в описанието си на събрания се за тази цел Осми вселенски или IV Цариградски събор¹³⁸), Анастасий Библиотекарят между другото пише, че Апостолското седалище се мъчило да върне сегашното качество (на българското верую), което с време (след папа Хормизд, или след 535 г., когато се създаде българската архиепископия Първа Юстиниана) се беше различило (от римското) в първото положение и състояние, защото цяла Дардания, Тесалия, Дакия, двата Епира и други крайдунавски области... се нареждаха в старо време и направляваха предимно от апостолското седалище.

И от приведеното се вижда, че не е ставало дума за покръстване, а за връщане към чистата християнска вяра, която българите са изповядвали преди папа Хормизд или преди създаване-

то на Охридската архиепископия; не е ставало дума за Тракия и Мизия, а за земите между Йонийско море и Тракия.

Понеже след създаването на независимата българска архиепископия в провинциите, за които говорим, се е изповядвало тракоилирийското верую, Рим се домогва сега за неговото отстраняване. След това Анастасий казва:

„Но след като римските императори, които сега се наричат гръцки императори вследствие на разните грешки, които интригантите или подстрекателите направиха, ни най-малко не се побояха да разпокъсат своята църква на разни ереси. Бог разпокъса тяхната власт, тъй че те по Божие решение полека-лека престанаха да управляват западните части“ (на Византийската империя — б.а.).

Тук се имат предвид императорите братята Валентиниан, Валенс и Анастасий (481 — 518 г.), последният от които предизвика въстанията на тракоилирийците, или българите, които, възбудени против гърците, освободиха и Западна, или Илирийска България, до Цариград, но най-много казаното отпраща към император Юстиниан.

Под „западни“ части се разбират гореспоменатите провинции между Йонийско море и Цариград. За тях в окръжното си до източните патриарси Фотий писа, че ония, които развъртавали българския народ, били рожба на западната част (на Византийската империя).

Анастасий, като излага по-нататък дейността и правата на Римската църква, пише, че гръцките императори премахнали старите привилегии и отнели всяко право на апостолското седалище от тези провинции и го дали на свои съмишленици — протежета и сектанти. Тук може би се има предвид Юстиниан. След това Анастасий казва:

„С отнемането на тези привилегии било узурпирано и правото на апостолското седалище, което то имаше върху казаните области, понеже е явно, че те са съседни нему и че лекомислено са били присъединени към Цариградската диоцеза, което ясно се вижда и от онова, което светият папа Инокентий (402 — 417 г.) пише в писмото си до Александър Антиохийски. В него между другото се казва: „Не се вижда никаква нужда от промяната на световните работи, която императорът намери за добре да направи в Божата църква в полза на своите.“

Понеже Анастасий Библиотекар предава само втората част от писмото, за по-ясно ще приведем самото писмо на Инокентия. Той пише на антиохийския владика следното:

„Тъй като ти питаш дали според извършеното по императорска заповед деление на провинциите, щом настават две митрополии, трябва и двама митрополити да се назначават, нам се вижда неуместно според промяната в световните работи да се изменя и Божата църква и да се подлага и тя на същото раздаване на почетни длъжности и деления, които императорът намира за добре да направи в полза на своите. Поради това числото на митрополитите би трябвало да следва старите нареждания на провинциите“¹³⁹).

От това писмо Анастасий превежда само редовете в средата. След това той продължава:

„Но те (императорите) не дълго им се наслаждаваха, защото вече споменатият български народ веднага нахлу и зае всичко около Дунава, тъй че това, което гръцките императори откъснаха от апостолското седалище, те (българите) съобразно с двойното право (правото на народността и на народната църква) го възстановиха: защото с правото на узурпираните диоцези те (императорите) загубиха и властта си над част от собствената си империя.“

И тук трябва да обърнем внимание на факта, че е ставало дума за съседни на Италия провинции в Епир и останала Илирия, а не за Долна Мизия, Скития и Тракия.

Делението на Римската империя, за което става дума тук, е станало още от IV век, по времето на императорите Валентиниан и Валенс, ако за него говори още папа Инокентий, който е бил на престола от 402-а до 417 г. Фритигерн зае тогава тези области, но после стана император испанецът Теодосий, който премахна българския цариградски епископ Демофил и постави българската църква под гръцка супремация. По времето на Юстиниан българите отново заеха областите, и то завинаги, защото оттогава досега (870 г.) постоянно са ги държали във владенията си. Като освободиха българската църква, те с това освободиха и българския народ, тъй че гръцките императори, след като загубиха диоцеза (след създаването на българската архиепископия Първа Юстиниана), те загубиха и властта си, която досега упражняваха над областта, която обемаше архиепископията Първа Юстиниана. Българите не са впрочем нахлували да грабят, а са се борили за национални права и национално обединение.

Според Анастасий Библиотекар, който е най-компетентното лице в случая, казаните области до разделянето на Римската

империя спадали в ръкоположено отношение към Рим. След разделянето на империята и след като Теодосий възкреси гърцизма в Цариград, тези провинции, като спадащи в областта на Източната римска империя, попаднаха църковно под Цариград и затова там е имало гръцки свещеници. Това траяло впрочем само до 535 г., когато българите нахлуха и изгониха гърците и когато Юстиниан създаде независимата българска архиепископия със седалище в Охрид. И гърци, и римляни намерили сега удобен случай да игнорират Първа Юстиниана и да върнат положението преди нейното създаване.

4. Заседанието на Събора

Събралите се сега в Цариград римски и гръцки прелати трябвало да решат да се подчини българската диоцеза под оня град (Рим или Цариград), под който тя би принадлежала преди заемането ѝ от българите.

Решавало се е не въз основа на църковното право, т.е. не въз основа на правото, че Рим или Цариград е трябвало да подчинят тези провинции, защото са били покръстили българите, а въз основа на историческото право, че преди създаването на българската архиепископия Рим и Цариград упражнявали известно църковно влияние върху споменатите области.

Сега Анастасий описва как е станало решението:

Разните пратеничества, особено българското и римското, били затворени в отделни килии и по този начин им е била отнета възможността да имат отношения с външния свят.

„Освен това, поради незнанието на езиците, нито българските пратеници, нито представителите на източните църкви разбирали какво говорели римските прелати, и обратно, какво казвали представителите на източните църкви, нито римските прелати, нито българските пратеници разбирали.

Присъствал само един императорски преводач, който по заповед на императора не смеел другояче да превежда казаното от представителите на римската църква и от тези на източните църкви, освен по начина да се разбира, че българите трябва да бъдат съборени (подчинени). Освен това дадено било на българските пратеници едно написано с гръцки букви и на гръцки език писмо, в което се казвало, че уж между представителите на източните църкви и тези на римската и патриарх Игнатий, бидейки те арбитражи, било решено, българското отечест-

во, което се намира в Илирия, да се подчини на Цариградската диоцеза, макар че от правеното някога нареждане на апостолското седалище в двата Епира, Дардания, Дакия, Тесалия и другите, намиращи се в Илирия провинции, явно се вижда, както например свидетелстват и разните писма на римските първосвещеници, започвайки от папа Дамаз (366 — 384 г.), до тези провинции, че гръцките императори, насърчавани от тям благосклонните цариградски първосвещеници, само със сила, а именно по причина, която по-горе изложихме, ги извезаха от Апостолското седалище. Ако Апостолското седалище не е правило никакви постъпки за тяхното повторно заемане, то е затова, защото скоро след това, както по-преди се спомена, много пъти споменаваният български народ дойде и въз основа на правото за владение си ги поиска (освободи)“.

Българите значи са заели споменатите провинции веднага след разделянето на Римската империя, т.е. още в IV — VI век.

В биографиите на „Римските първосвещеници“ Анастасий посочи, че българите въз основа на народното сродство (с жителите на тези провинции) са обединили своето отечество (*iure gentilli patriam subjugantes*), тук пък се казва, че българите въз основа на правото за владение освободили горните провинции. И в двата случая се изразява една и съща мисъл: българите от Дакия, Мизия и Тракия смятали, че въз основа на същата народност те имали право да се съединят с тези в Тесалия, двата Епира и пр., и сами да се управляват.

Папа Николай в писаното си в 860 г. до цар Михаил писмо и Анастасий Библиотекар са разбирали под илирийски българи онези илирийски българи, на които още папа Дамаз бе писал писма. Тицинският владика Енодий е първият, който нарече тези илирийци българи. Тези българи по времето на император Юстиниан се обединиха с останалите българи. След това Рим и Цариград изгубиха своето влияние над същите българи, та сега искаха да върнат стария ред на нещата. Цариградският събор е бил решил (ние видяхме как е решил), че Илирийска България трябвало да се подчини на Цариград не защото тя била покръстена от гърците, а защото политически е спадала към Източната римска империя и защото преди създаването на българската архиепископия в Охрид в споменатите провинции е имало и гръцки свещеници. Тези свещеници обаче тогава бяха отстранени от българите. Прокоп пише, както посочихме, че българите тогава унищожавали гръцките селища там и вся-

ка година отвеждали в робство повече от двеста хиляди души, тъй че цялата страна от Йонийския залив до Цариград напълно се съединила с останала Скития. Най-важното обаче, което сега трябва да се изтъкне, е, че по времето на цар Михаил не е ставало дума за Тракия, Мизия и Скития или Дакия, а само за Македония и останала Илирийска България. Дали българите са се покръствали, или пък прекръствали и пр., всичко това се отнася до Илирийска България, или земята между Йонийския залив и Цариград, а не до Долна Мизия, както се учи в българските училища.

Това книжно подчинение на българската църква в Илирия на Рим и Цариград се нарича в житието на св. Климент, § IV, прибавено по-късно, покръстване на българите, защото там се казва, че сега, в 869 г., българският народ оставил скитското си заблуждение, т.е. веруото на тракоилирийците, и познал истинския път, което българският народ, както ще видим по-нататък, не направи.

Римските автори казаха, че се отнася до съседната на Италия земя, а Фотий каза, че се отнася до западната част на Византийската империя, което е едно и също. Цариградският събор реши българското отечество, което се намира в Илирия, а именно двата Епира, Тесалия, Дардания, Дакия и други илирийски провинции, да се подчинят на Цариград, а В. Златарски пише:

„От това разрешение (на Цариградския събор) спечелила най-първо Византия. Чрез него тя сполучила не само да си отвоюва придобития от нея приоритет в покръстването (?) на българите (Византия нито е казвала в събора, нито е претендирала, че е покръстила българите — б.а.) и да се върне исторически принадлежащата ѝ в църковно и политическо отношение източна половина на Балканския полуостров, но да разшири църковната си власт и върху една немалка част от западната му половина, която по-рано била под римската църква, а сега влизала в границите на българската държава, преминавала в токущо възникващия български църковен диоцез¹⁴⁰). Българският диоцез не възникваше, а се унищожаваше.

По-безочливо изопачаване на истината едва ли човек може да си представи. Златарски защитаваеше тезата, че българите са късно дошли турци, които до Борис били владеели южно само до Пловдив. Понеже посочените необорими свидетелства опровергават тази негова теза, той го удря на лъжа. Цариградският

събор не се бил занимавал с Илирийска България, или със земята между Йонийския залив и Цариград, за която Юстиниан създава Охридската архиепископия, а се бил занимавал с „източната половина на Балканския полуостров“, за която нито дума не е споменал! Тъй Златарски пледира за някакви си църковни и политически права на Византия над Източна България, за които тя сама не е претендирала и от Цариградския събор не е получила.

От срам и смутено, както правят онези, които съвестта ги гризе, той споменава, че Византия била „разширила властта си върху западната половина на Балканския полуостров, защото тя спадала към българската държава. Умишлено изопачава факта, защото за западната половина на Балканския полуостров не е ставало дума, а за Илирия между Йонийско море и Цариград. Като пропуска имената на провинциите, за които се е спорило на Цариградския събор, той представя работата тъй, като че ли там се е спорило освен за днешна Източна, още и за днешна Западна България, от което се разбира, че тогава българите не са населявали Македония и останала Илирия, които собствено бяха предмет на спора. Това се вижда и от неговите исторически карти, в които не е отбелязано, че тези провинции са спадали в българската държава. Тук имаме работа с умишлено изопачаване на истината. Златарски не споменава, че спорът се е водил за българите, които са населявали земята от Йонийско море до Тракия, не споменава, че България тогава се е простирала до самия Цариград, а пише измислици, че се е водил спор за Източна България, за която и дума не е ставало.

5. Покръстването на Борис според В. Златарски

Ние няма да се занимаваме с науката на В. Златарски, защото от това, което тук, както и от онова, което по-преди приведохме, се вижда, че той изобщо не се е занимавал с наука, въпреки това сме принудени да кажем само няколко думи за неговото мнение по покръстването на Борис. В рецензията си на моята излязла в 1910 г. работа той казва, че грешката на Ценов се състояла в това, че Ценов се опирал само на първоизточниците. Излизайки от гледището, че първоизточниците нямат никаква стойност за историческата наука, той не е и обръщал внимание на тях, а ги е споменавал само, за да покаже, че работата му е имала научна стойност, а не и да последва онова, което соче-

ните от него първоизточници казват. Пише например, Теофан, че стара България се е намирала покрай Босфора, Златарски го привежда за свидетел, че тази България се е намирала на север от Кавказките планини; казват папи, патриарси и прочие очевидци, че на Цариградския събор се е разглеждала работата на Илирийска България, Златарски казва, че там се била разглеждала работата на Източна България и пр. Отделни факти от този метод ние много пъти сме сочили, сега нека видим защо и как се покръсти според него Борис.

Простосмъртните ще си кажат, защото е бил обзет от страх божи. Според Златарски обаче той се бил покръстил по политически съображения или, изразено на прост език, от хитрост. От една страна, Теодора го била заплашила с война, от друга — франките, та Борис, за да избегне тези войни, се покръстил.

Това покръстване станало, след като Теодора в 842 г. пое властта във Византийската империя.

Обаче ето че същият Златарски ни казва: Борис се покръсти в 865 г., т.е. по времето на Теодора, която отдавна бе свалена от властта.

Кой покръсти тогава Борис? Кой папа, кой патриарх, кой свещеник, не се казва.

Онези, които казват, че българите били покръстени от гърците, го казват, защото вярват, че Борис е бил покръстен в Теодорино време. Не е ли вярно това, понеже Теодора не управляваше през 865 г. империята, тогава няма доказателство, че Борис е бил покръстен от гърците. Това противоречие Златарски не схващаше, пък и не искаше да схване, защото за него истината нямаше никаква стойност. Историята според него се състои от мненията на този и онзи*.

---

* На стр. 4 и 5 на своята „Оценка на съчинението за хабилитация на Д-р Ганчо Ценов“ Златарски пише: Историческите изследвания са установили, че покръстването на българите е станало в 864/865 г. При княз Борис, наречен в кръщението Михаил (Кои са тези изследвания?), че християнството е прието от Византия (?), че не много след това Борис се обърнал към папата, за да иска уреждането на новоосновената българска църква (защо е искал Борис това от папата, а не от Византия, която го била покръстила?), но че в 869/870 г., след събора в Цариград, България отново се обръща към Византия и приема върховенството на цариградския патриарх (значи върховенството на цариградския патриарх не е било наложено на България по един неморален начин, ами тя сама молила да се подчини на цариградския патриарх!) — Ганчо Ценов отхвърля всичко това“. По Дух Златарски не беше нито българин, нито човек на науката. — Б.а.

Щом не се знае кой е покръстил Борис, остава мисълта, че Борис сам се е покръстил, защото, ако човек е монголец, какъвто е бил „хан“ Борис, той е имал свръхчовешки способности, което се разбира и от онова, което сега следва: Покръстеният се в 865 година монголец Борис, още не изсърнал от свещената къпалня, се обърнал според Златарски към Рим и Цариград да иска патриарх.

Българското общество чете тези измислици и се радва на дяволията на княза си и на остроумието на своя учен, без да схваща, разбира се, че това остроумие подкопава религиозността на народа.

Една религия не се усвоява за няколко дни или пък месеца, за това са нужни столетия. Княз Борис не е разполагал с телеграфи, телефони, аероплани и пр. Да съобщи или пък да заповяда на поданиците си моментално да станат християни. Пък и да бе могъл да направи това, те пак не биха станали веднага християни.

Който е следил развитието на християнството, той знае, че най-напред се явяват проповедници, които спечелват на едно място няколко души. Образува се община от ограничено число, която работи за разпространението му. Докато това ново учение обеме целия народ, минават столетия, раждат се много поколения. Разпространяването на християнството в България, пък и навсякъде, е вървяло трудно и поради липса на хора за духовници. Подготвянето на такива е било много мъчно, защото не е имало българска християнска литература, та духовенството е било принудено да учи гръцки или латински, което е много трудна работа, особено за онова време. И да е имало такива, те са били много малко, та не са могли да влияят върху целия народ.

Чак когато се похристиянчи цялата страна, за което, както казахме, са нужни столетия, когато вече има подготвени свещеници, владици и пр., когато българското духовенство се задълбочи в християнското учение, може да става дума за патриарх, а не днес се покръстил, още незапознат с християнското учение, още няма попове, та камо ли владици, а утре да иска патриарх. Един слабокултурен монголски „хан“, какъвто, според Златарски, е бил Борис — ние нямаме никакви сведения, че този „монголец“ е знаел гръцки или латински — не е бил в състояние да спори върху догмата на вярата, каквото направи цар Михаил.

Спорил ли е цар Михаил, когато Златарски нарича Борис, върху догмата на вярата и йерархията на църквата, значи той е

бил културен човек, познавал е основно християнството, имал е учени българи около себе си, бил е стар християнин, също и народът му, както изложихме по-преди.

6. Българската църква след Цариградския събор

Защо Юстиниан създаде архиепископията Първа Юстиниана? Защото вдигналите се против безбожния Анастасий българи от Скития, Мизия и други провинции, поради заточаването на илирийските епископи, го принудиха да направи това. Българите от Долна Мизия, за които Улфила бе превел Св. Писание, изпратиха хора до папа Хормизд да се споразумеят с него върху формулата на Света Троица, обаче папа Хормизд отказа да се произнесе върху това. Тогава на Юстиниан не му остана нищо друго, освен да създаде самостоятелна църковна управа за българите, за да няма нужда те да зависят от тогово и оногова. Първа Юстиниана, или Охридската архиепископия, се извоюва впрочем от привържениците на тракийската църква, или от тези на Евсевий, Улфила и пр. Тази църква искаше да вдигне и засили и цар Михаил, като събра мощите на основателите ѝ и въздигна храм в тяхна чест. Против тази църква се надигнаха сега Рим и Цариград. Рим искаше да се възстанови положението, което съществуваше преди папа Хормизд, а Фотий казваше, че българите били безбожници, понеже изповядвали веруването на старите тракоилирийци, че Св. Дух се раздава от Сина на достойните. Една православна догма, която Фотий от национален егоизъм представяше не само като суеверие. Рим не можа да прокара желанието си за супремация над Илирийска България, защото подялбата не стана въз основа на църковното право, а въз основа на политическото; тя стана съобразно с границите на двете римски империи. Онези, които живееха в границите на Източната римска империя, да се подчинят духовно на Цариград, а другите — на Рим. Въз основа на това решение цариградският патриарх, чиято власт в Тракия се простираше само над църквата в Цариград и другите гръцки църкви по брега на Черно, Мраморно и Егейско море, получи право да разшири властта си и над целия Балкански полуостров.

А римският папа, чиято диоцеза отначало се простираше до Равена и ларгобардите в Горна Италия, получи според то-

ва решение право да разшири своята власт и над спадащата към тракийската или българската църква Панония, защото тя политически принадлежеше едно време към Западната римска империя.

Това решение не се призна обаче от българите.

Папата, който, както споменахме, бе задържал Константин и Методий в Рим, докато се реши претенцията му за супремация над Илирийска България, сега, след това решение на Цариградския събор, пусна Методий за панонски епископ. Константин бе умрял през 869 г. в Рим. Много интересен е фактът, че Константин, който до смъртта си е бил цивилно лице, сега, пред смъртта си, се покалугерил и приел гръцкото име Кирил. Идеята, че не може човек да заема духовен сан, ако не носи гръцко име, не напущаше и сега българите.

Преди Цариградския събор панонските князе се обърнаха към цар Михаил за духовни проповедници на свой език.

Цар Михаил им изпрати тогава братята Константин и Методий, които после заминаха за Рим при папа Николай да благослови българските, или славянските им писания. Папата ги задържа в Рим, докато види как ще се осъществи неговата претенция за супремация над Илирийска България, в която спадаше и Панония. Сега, когато от решението на Цариградския събор се разбрало, че Панония трябва духовно да спада към Рим, панонският княз Ростислав се обърна към папа Адриан, наследник на Николай, за да му изпрати Методий за панонски архиепископ, което Адриан и направи.

Предвид на всички тези обстоятелства Рим е считал Методий за свой епископ, обаче Методий си остана верен представител на тракийската или българската църква. И оттук идва борбата, която настана между него и Римската църква. Римската църква, която благослови българската служба с цел може би по този начин да привлече България на своя страна, сега, когато това не се осъществи, тя намисли да се настани в Панония и започна да критикува Методий, че служил и проповядвал на славянски (варварски) език. Тук се казва славянски вместо български, защото панонците се наричаха славяни, пък и защото български и славянски означаваше едно и също. „Гъркът“ Методий страдаше сега за славянския език.

Второто противоречие против Методий беше, че той не изповядвал същото верую, което изповядвала Римската църква. Разликата между римското и тракийското верую отнача-

ло е била съвсем малка. Римската църква в началото се е придържала към веруюто на Никейския събор, затова тя по отношение на Светия Дух е учила: вярвам и в св. Дух (“Credo in Spiritum Sanctum“). Дали Св. Дух произлиза от Отца, или от Сина, не се казваше. Чак в XI век се е въвела в употреба формулата: „Вярвам и в Св. Дух, Който изхожда от Отца и Сина“ (Credo...et in Spiritum Sanctum, qui ex Patre Filioque procedit)¹⁴¹).

Чак сега започна Римската църква да набляга на формулата, че Св. Дух произлиза от Отца и от Сина.

Понеже веруюто на тракоилирийците не се разглежда в църковните истории като отделно верую, мнозина, които не са вникнали в тези малки разлики, го смесват ту с римското, ту с гръцкото. Когато Фотий хулеше българските епископи, че учили, че Св. Дух произлиза от Отца, но се предава от Сина, което Фотий, за да произведе ефект, фалшиво предаваше, че Св. Дух произлизал само от Сина, мнозина си мислеха, че той е хулел римските епископи. Когато пък сега римското духовенство критикуваше Методий, че не признавал, че Св. Дух произлизал и от Сина, мнозина мислят, че то критикува гръцкото верую, въпреки че и двете страни са водили борба против българското верую.

7. Веруюто на Методиевите ученици

Веруюто на тракоилирийците, или на Евсевий, Улфила, македонца Демофил, когото император Теодосий свали от цариградския владишки стол, за да постави гърка Грегор, бе относно Св. Дух, че Св. Дух излиза от Отца, а се предава от Сина. Това верую беше според Фотий веруюто на българските епископи, както изложихме вече. Поради същото верую и Римската църква критикуваше Методий и учениците му. В писмото си до княз Свентополк папа Стефан (885 — 891 г.), като излага учението на Римската църква, пише следното против веруюто на Методий и учениците му:

„Несъгласно с това е да се вярва, че Св. Дух излиза от Отца в Сина и от Сина в създанието за освещаване, като че ли преминава някакви степени, но щом излиза от Отца, той същевременно произлиза и от Сина“¹⁴²).

За същото и Фотий критикува българските епископи (преди Методий, разбира се), като казва, че българските епископи учи-

ли, че „причината на Сина и на Духа бил Отец, после пък, че причината на Духа бил Синът“¹⁴³).

Вижда се, че и Фотий е критикувал веруюто на Методий, от което пък излиза, че Методий не е бил нито грък, нито пък представител на гръцката църква, както някои твърдят и твърдят. Работата тук е, че докато папа Стефан правилно посочи българското верую и изтъкна срещу него становището на Римската църква, Фотий, не можейки да възрази нещо съществено, си криви по-нататък душата по следния начин: „Не само че те (българските епископи) извеждат Светия Дух от Сина, но лишават и Отца от това“.

Това означава, че според българите Св. Дух излизал само от Сина, с което българите лишавали Бога-Отец от производството на Духа (!), та Фотий вика до бога, за да спаси православие-то от неверните българи.

След смъртта на Методий римското духовенство в Панония започнало остро да напада Методиевите ученици, защото не учили, че Св. Дух произлизал от Отца и Сина, на което те под водителството на Климент отговорили:

„Ние постоянно сме вярвали, че Духът произлиза от Отца: че негов причинител и дарител е родителят на Сина, но че той принадлежи и на Сина, от когото във всяко време се раздава на достойните, обаче има разлика между произлиза и се раздава. Виждате как разбираме ние Духа: не излиза от Сина, а се предава от Него“¹⁴⁴).

Това верую са критикували папа Стефан и патриарх Фотий. Това верую Фотий нарече клеветническо елинско суеверие и безбожие!

Въпреки безогледната критика на Фотий, въпреки решението на Цариградския събор българите запазиха апостолската християнска вяра на своите деди; те не се подчиниха на решението на Цариградския събор. Те запазиха тази своя вяра не само докато бе жив цар Михаил, но и след него, даже и след попадането на българите под гръцка власт, защото Теофилакт, който след падането на българите под Византия бе охридски архиепископ, е поддържал и защитавал това верую. В своите трудове той се мъчи да докаже на латинците, че има разлика между излизане и раздаване.

„Вие считате, пише той, че излизане е равно на снабдяване и предаване. Понеже намирате, че Духът се изпраща, предава и раздава от Сина, вие мислите, че не правите грешка, като наричате това: излиза от Сина“¹⁴⁵).

Теофилакт, както виждаме, е защитавал българското верую, което се оспорваше от Фотий. В гръцкото верую не се казва, че Дух Свети се раздава от Сина.

Когато през 1019 година Василий II покори Самуиловото македонско царство, той издаде указ, че запазва самостоятелността на българската македонска църква, като изброи и епархиите, които спадаха към нея. В този указ между другото се казва: „Разделилите се части се събират в едно, като се поставят под една управа. Границите и особеното битие (на българите), които тъй добре бяха определени от царуващите преди нас, в нищо не се накръняват“¹⁴⁶).

Понеже границите, които Василий II определи за Охридската архиепископия, почти съвпадат с тези на Първа Юстиниана, Василий е разбирал Първа Юстиниана, когато е казал, че не иска да нарушава тъй добре установеното от царстващите преди него граници и пр. А като казва, че иска да съедини разделеното се в едно, той с това е мислил за възстановяването на Източната римска империя, която българите бяха разпокъсали.

Опирайки се на този закон, Теофилакт, който след това стана охридски архиепископ, можа да изповядва българското верую. А когато цариградският патриарх започнал да се меси в работите на охридския архиепископ, Теофилакт енергично се противопостави на това, като каза: „Но каква общност има България с цариградския патриарх, който нито има право на ръкополагане в нея, понеже признава архиепископа ѝ за автокефален (независим), нито пък е наследил някоя друга привилегия над нея“¹⁴⁷).

Това свидетелство на Теофилакт е важно не само за това, защото от него се вижда, че Охридската архиепископия си е била запазила своята независимост и по време на византийското владичество в България, но главно затова, че от него се разбира, как цариградският патриарх не е бил наследил никаква привилегия над Охридската архиепископия, и че тя никога не е стояла под диоцеза на цариградския патриарх и че тя не е имала никаква връзка с Цариград. И този факт опровергава тезата, че българите били покръстени от гърците, защото иначе Охридската архиепископия щеше да се счита за архиепископия на Цариградската църква. Тя се създаде от Юстиниан с права, равни на правата на римския папа, което се потвърди от Василий II, затова Теофилакт сега се чуди как цариградският патриарх си позволява да се меси в работите на независимата Охридска архиепископия.

Много са съображенията, които ни карат да считаме Теофилакт за българин, непременно за българин. Тук нека изтъкнем само едно: един грък никога не би си позволил, не би приел да изповядва и да защитава българското верую. Веруюто се приема с кръщението. Един възпитан и отрасъл в гръцкото верую грък няма да напусне веруюто на народа си и да приеме да защитава едно верую, което гърците хулеха. Той е бил българин и затова е назначен за архиепископ в Охрид, затова написа житието на св. Климент, в което той много пъти се проявява като българин. По Климент, Теофилакт и други може да се съди за културата на българите по онова време. Тя бе равна на онази на гърците и римляните. Когато Методиевите ученици бяха принудени да напуснат Панония, те се върнаха в Охрид, в седалището на архиепископията Първа Юстиниана, а не в Цариград или в Преслав, където тогава бил господствал някакъв си „прабългарски хан“, а това показва, че те са били хора на Охридската архиепископия. Тук Климент стана най-достойният ученик на Константин и Методий и сътрудник на цар Михаил, който продължи и затемели започнатото църковно и народно обновление на българския народ.

Като свършваме тук нашите бележки, ние ще кажем, че проследявайки развитието на българската църква, човек по-ясно вижда и разбира, че българите са не само стари християни, но и стари тракоилирийци или по-добре тракомакедонци. Днешните македонци са потомците на Филип и Александър Македонски. Предвид на тъй големия и уплетен проблем, предвид на големите препятствия, които ни се правеха от меродавна българска страна, ние се считаме за щастливи, че успяхме да го разрешим: българите са стари тракоилирийци и стари християни.

По времето на цар Михаил българите достигнаха до най-високата степен на национално и културно развитие.

ПРИЛОЖЕНИЕ I

БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИЯ В НАЙ-НОВА БЪЛГАРИЯ

ГЛАВА I

ИСТОРИЧЕСКИЯТ МЕТОД

1. Мнение и факт

Аз мислех да изложа при кои условия българският народ се е въздигал и при кои е падал, обаче това изложение щеше да излезе малко дълго, та го оставих. От това изложение задържах само онова, което се отнася до развитието на историческата наука в България. Хората четат за разногласията между Ценов и привържениците на турската теория и се чудят.

Един ден един господин, член на Академията на науките, ми каза: „А бе какво се препирате, нали и другите казват, че българите са хуни?“ Отговорих му: „Казват, само че не казват, че Ценов ги е навел на тази мисъл, затова се препираме“.

Освен това, се препираме поради разни възгледи върху историята изобщо.

Аз казвам, че историята е индуктивна наука, която почива на факти. Което не почива на факти, не е история. Историята е сбор на систематизирани факти.

Моите български противници казват, че историята е сбор от мнения.

На мнения обаче могат да почиват абстрактните науки, а историята е положителна наука. Тъй например, преди да се започне една война, дават се мнения кой ще победи, колко време ще трае войната и пр. След като свърши войната, идват историците, събират фактите и казват: войната трая толкова време, победи този и пр. Това е история и необорима истина, а другото беше само мнение или фантазия. Който не знае какво е станало, не може да го описва. Мненията спадат в областта на белетристиката, а не в онази на историята.

Понеже беше настанало време, когато българите бяха забравени и от себе си, и от света, когато се узна, че на Балканския

полуостров живее някакъв народ под името българи, започна да се разсъждава откъде се е взел тоя народ. Тъй като липсваха факти, започнаха да се изказват мнения. Всеки, който се замисляше върху българите, изказваше свое мнение по техния произход. Едни изказаха мнение, че българите били фини, чуди, зиряни, а други, че са самоеди, турци.

Шафарик изказа мнение (без факти), че българите били фини, дошли от Урал и Волга, които под водителството на Аспарух в 680 г. основали българската държава между Дунав и Балкана. Колкото писатели, толкова мнения. Понеже всеки изказваше свое мнение, от това излиза, че никой не считаше мненията на другите за история. Мненията траят дотогава, докато се намерят факти. Намерят ли се факти, те отпадат.

Мнението не е наука. Наука е само онова, което почива на положителни факти. Понеже мненията нямат стойност за историята, Ценов ги отхвърля и се опира само на факти.

Той казва, че българите са стари скити или хуни, защото старите автори са ги означили като такива; че българите са стари тракоилирийци, защото старите автори са ги означили като такива; че българите са стари християни, защото старите автори свидетелстват това и пр. Той впрочем не казва нищо от себе си. Той не излиза със свое мнение или теория, а предава свидетелствата на старите автори.

Неговата работа се състои в събиране и систематизиране на фактите. Онзи, който оспорва изводите на Ценов, трябва по-напред да оспори приведените от него факти.

Мнозина обаче не правят разлика между Ценов, Шафарик, Шишманов и пр., които изказаха само свои мнения или предположения. Тъй например, д-р Петър Миятев в статията си във в. „Мир“ от 26.X.1936 г. пише, че това, което се учи сега за българите, било установено от: Тунман, Енгел, Клапрот, Цойс, Фреен, Шафарик, Рьослер, Иречек, Дринов, Златарски, Шишманов и др. „Ценов и в миналото се е опитвал да оборва твърденията (не фактите на тези учени). Неговите теории са колкото странни, толкова и фантастични“, пише Миятев. Човек може да греша, обаче недоброръководността прави лошо впечатление, когато се означават фактите като фантазии, а фантазиите — като факти.

Понеже Миятев не е единствен, който прави това, нека обърнем внимание на следното: когато Тунман, Енгел, Клапрот, Фреен, Шафарик и Рьослер даваха своите мнения за българите, тогава още не бяха известни:

1) Списъкът на българските князе, според който Аспарух е бил пети български княз на Дунав, защото преди него там е имало други български князе. В този списък Аспарух е титулуван княз, а не хан и е произлязал от стария крайдунавски род Дуло, от който е произлязал и Атиловият син Ирник. Бил е значи от хунски произход.

2) Издаденият от Момзен Хронограф от 354 г., който споменава българите в днешното им отечество.

3) Картата на Йероним (IV в.), в която Мизия е отбелязана като България.

4) Хрониката на Йоан от Никиу, в която се казва, че в началото на VI в. Мизия се е казвала България, и още много други.

Ако тези и още много други факти бяха известни на Шафарик и на съвременниците му, те нямаше да кажат, че българите са турци, които едва в 679 г. са дошли в Долна Мизия. Те бяха формирали своите мнения според тогавашните данни за науката. Сега тези мнения отпадат, защото са заместени от фактите.

Ако например Енодий, Касиодор, Комес Марцелин, Йордан, Йоан Малала, които са живели през V и VI век, считат българите за стари илирийци и тракийци, никаква стойност нямат мненията на Шафарик, и другите негови съвременници, и поддръжници, че те били дошли едва през 680 г. в днешното си отечество. Който не е разбрал това, той не е разбрал най-елементарните принципи на науката. Ценов не се е мъчил и не се мъчи да оборва посочените учени, а те сами са се оборили, защото фактите са ги опровергали. Което не почива на факти, не е история.

2. История от мнения

Иван Шишманов е първият, който най-всестранно се помъчи да разгадае произхода на българите. Той бе оня, който бе събрал най-много материал по тази тема, обаче му липсваше подготовката, която бе необходима при разглеждането на подобни въпроси. Въпреки това, че още Дринов бе казал, че ако в V в. е имало българи покрай средния Дунав, ние не можем да вярваме, че те едва през VII век са дошли от Дон до Дунав. Шишманов се зае да доказва с етимологически комбинации или мнения, че те са турци, които били дошли от Волга в Мизия.

Когато обаче по-късно той видя, че неговото мнение не може да се защити с факти, той замълча и с мълчанието си призна, че е направил грешка. Тук той показва характер.

Този характер отсъства у поколението след Шишманов.

Най-отявлен защитник на субективните мнения у нас се яви Васил Златарски. Макар че мнението на Шафарик и други, че българите били късно дошли фини, които в 680 г. основали българска държава между Дунав и Балкана, да бе опровергано от фактите, Златарски занемари фактите, а именно, че Мизия още в IV в. се е казвала България и пр., и започна да защитава изказаните преди двеста години мнения, че българите били късни пришълци. И то как? С лъжливи доводи. Той започна да разправя на българското общество как Теофан и Никифор били свидетелствали, че българите били дошли през VII век, което, както съобщихме по-преди, не е вярно, защото тези автори считаха българите за стари тракоилирийци. Фалшивостта на това мнение се установи и по този начин, че Златарски в случая е преписал Голубински и Шафарик, но за да придаде важност на работата си, той каза, че Теофан и Никифор са разправяли подобно нещо.

Понеже Златарски пишеше, че едва Аспарух бил довел през 679 г. българи в Мизия и едва „хан“ Крум бил минал Стара планина, та завоювал Софи, аз обнародвах в 1908 г. книгата „Българите са по-стари поселници на Тракия и Македония от славяните“, в която посочих факти, че Одрин, Чорлу, Виза и Южна Тракия до Цариград са били български преди Крум. Освен това аз сравних разказите на Йоан Малала (VI в.) за хуните в Тракия и Илирия, с онези на Теофан и установих, че Теофан буквално е преписвал Малала, само че вместо името хуни, което употребяваше Малала, Теофан казваше българи. Оттук последва моят извод, че у българите продължава историята на хуните. Това мое доказателство принуди Иречек (който дотогава отхвърляше хунството на българите и ги считаше за фини) да идентифицира българите с хуните, което той направи през 1910 г. в своята *Geschichte der Serben*. Понеже с това се измени принципът, на който почива неговата история, Иречек не се съгласи да пригответи второ издание от своята българска история, когато преди войната бе поканен да направи това.

Освен това в споменатата моя книга аз обнародвах доказателството ми, че титлите „каннас“ и „канес“ не са нищо друго, освен старославянските титли „кънезь“ и „кънъязь“, което се разбира и от това, че Аспарух е титулуван кнзь, пък и от факта, че според Теофан и Никифор Аспарух е наричал мястото, в което бе спрял, онглось и оглось, т.е. ъгъл, което е славянска ду-

ма. От тези факти се виждаше, че българите нито са късни пришълци, нито са турци. Златарски, обаче, без да ги опровергае, продължи да предава чуждите мнения, че българите били късно дошли турци. Аз отдавах това на българския егоизъм и инат: българинът не търпи друг българин да докаже нещо.

Софийски професор, който беше чел посочената по-горе моя книга, ми каза: „Вие имате право — „каннас“ и „канес“ не е „хан“, а е старославянското „кънъазь“. Добре, но професорът не пожела публично да изкаже това мнение. Публично той поддържаше и поддържа титлата хан!

Скоро след това настана спор из вестниците между мене и Георги Баласчев. Баласчев беше писал, че първоначално българските държавни глави са титулувани х а н, а после ц а р. Аз му възразих, че титлата „хан“ никога не е давана на българските държавни глави и че най-старата титла е г е х. Още под година 531-а Теофан говори за два български регес (крале) в Мизия. Баласчев ми възрази, че това не е вярно, и за да разбере обществото, че аз говоря неверни работи, той предложи анкета и посочи двама професори като анкетъори, от които единият беше оня, който ми каза, че имам право, е „каннас“ не е „хан“, а е „кънъазь“. Аз се съгласих. Професорите направиха анкетата, но като видяха, че аз имам право, отказаха да съставят протокол. Ако тези професори бяха съставили протокол, ако те бяха казали, че още в 531 г., т.е. преди Аспарух, е имало български крале в Мизия, които са титулувани „регес“, а не „ханове“, ако бяха казали, че „канес“ не значи „хан“, а „кънезь“, още тогава щеше да изчезне мнението, че българите са късно дошли турци.

Тук ние имаме пример, където българският професор съзнателно не е искал да каже истината. И понеже професори и днес продължават да защитават тезата, че българите са късно дошли турски ханове, можем да кажем, че те през цялото време на своето професорстване съзнателно са заблуждавали учащите се.

Какво доверие може да има министърът на образованието в мненията на подобни професори?

3. Мнението на университета

За да предизвикам едно разбирателство в това отношение, аз се кандидатирах за доцент по средна история, понеже се търсеше такъв. Моите работи бяха дадени на В. Златарски за преценка.

С моята книга „Българите са по-стари поселници на Тракия и Македония от славяните“ аз бях силно предизвикал Златарски, защото там не само бях посочил, че българите преди Крум са поселявали Одрин и Южна Тракия, но бях привел и необорими факти, че българите не само преди Аспарух, но и преди славяните са поселявали и Тракия, и Македония; бях посочил, че хуните на Малала са наречени от Теофан българи и че у българите продължава историята на хуните.

От Златарски сега се искаше или да опровергае това, или да го признае.

Понеже Златарски едното не можеше, а другото не желаше, той прибегна до ориенталски хитрости. За да заблуди факултета, той каза: „Да се разгледа и оцени цялото (което Ценов е написал) ще трябва да се напише един том два пъги по-голям от книгата на г-н Ценов. Затова мислим, че за да се запознаем с неговия исторически метод и с това, доколко той познава и разбира материята, над която оперира, достатъчно е да разгледаме как той доказва една или две от главните си тези. За такива ние избрахме: „Готското покръстване е счетено за българско покръстване (и пр.), като въпроси по-познати (!) и поради това почитаемият факултетен съвет ще може да си състави по-пълно понятие за историческите ценности на г-н Ценовите мнения (?) и възгледи“¹⁴⁸.

С това Златарски характеризира факултетния съвет като малограмотен, който разбира само известни работи, а други не. Този съвет не могъл да разбере, че българите са поселявали Тракия и Македония преди Аспарух, нещо, което и децата разбират, а бил разбрал заплетения въпрос по готското покръстване. Как тогава факултетният съвет е могъл да отхвърли кандидатурата на Ценов, щом не бе проучил всичко, което Ценов бе написал? От това се вижда, че научен избор факултетът не е направил и че той със своя вот само е покрил една фалшивост.

Добре, но за покръстването на българите не се пита. Пита се: живели ли са българите преди Аспарух и преди славяните в Тракия и Македония? Обитавали ли са българите Одрин преди Крум и пр., и обратно: основателна ли е тезата на Златарски, че Одрин никога не е бил български, че българите били доведени от Аспарух в Мизия едва в 679 г. и пр., защото от отговора на тези въпроси зависи отговорът дали българите са стари християни, или не.

Нас по-малко ни интересуваше и интересува дали българите са самоеди, турци и пр.; нас ни интересува коя земя са посе-

лявали българите и откога. Въпросните тези произвеждат „цял преврат в началната история на средните векове“, както сам Златарски пише, а не покръстването на българите. Понеже Златарски избегна да отговори на тези въпроси, той призна тяхната неоторимост, а другото са спекулации, които не говорят добре не само за него, но и за университета, който се прави, че не ги вижда.

Как българинът предпочита да скочи и да се удави в калта само да не признае заслугите на друг българин, се вижда от следните думи на Златарски:

„Ценов пренебрегва всички резултати, добити досега в историческата наука по засегнатите от него въпроси, и се залавя сам (само) въз основа на първоизворите да докаже верността и справедливостта на своите възгледи, а отгук и фалшивостта и фантастичността на съществуващите засега мнения“.

Не трябва, значи да се опира човек на първоизвори, от които се вижда „фалшивостта и фантастичността на съществуващите мнения“. Да не се пие вода от извор, а от блато.

Тези фалшиви мнения бяха, че Тракия и Македония никога не са били български. За да не се оборят те, не трябва да се опира човек на първоизвори, а да слуша какво казал този или онзи модерен политик! Целта на университета тогава била не да се търси и защитава истината, а да се защитава фалшивостта на досегашните мнения! Преследвайки тази цел, споменатите от нас по-преди двама професори не искаха да съставят протокол, когато видяха, че е имало българи в Мизия и Тракия преди Аспарух; не искаха да кажат, че „кънес“ не е „хан“, а „кнез“ и пр., защото, ако кажеха това, ще излезе, че досегашните мнения са били фалшиви.

Една фалшивост се защитава с друга фалшивост.

Ако подобно становище би се взело от университета на някоя западноевропейска страна, университетът би бил веднага затворен, защото никой народ не би приел да поддържа хора, които проповядват подобни принципи, принципи, които, освен това, са принципи на неприятелите на народа.

Понеже фактите нямат никаква стойност, Златарски, за да докаже несъстоятелността на Ценов, сочи следните казани от Ценов думи в предговора на книгата му: „Българите не са нищо друго, освен стари дунавски келтоскити, у които продължава историята на готи, хуни, авари, изобщо тази на старите ски-ти и траки.“

Щом това е невярно, тогава между хуни и българи няма никаква връзка. Историята на хуните не продължава в тази на българите.

А що се отнася до покръстването на българите, Златарски казва: „Историческите изследвания са установили, че покръстването на българите е станало в 864/865 г. при княз Борис, наречен Михаил, че християнството е прието от Византия и пр. Ганчо Ценов отхвърля всичко това... и счита, че българското покръстване в IX в. е измислица“.

Добре, но за това не се пита, а се пита: населявали ли са българите преди Аспарух и Тракия, и Македония, или не?

Да предположим, че Ценов е сгрешил, като е казал, че българското покръстване в IX в. е измислица, следва ли от това, че Стара България не е опирала до Босфора и че българите преди Аспарух не са населявали Тракия и Илирия до Йонийско море?

С подобни спекулации Златарски се мъчеше да избегне отговора на ясно поставения въпрос: прав ли е той, като казва, че Одрин никога не е бил български град?

Избягвайки да отговори на този въпрос, Златарски даде да се разбере, че той умишлено е бил фалшифицирал историята, че Одрин и пр. Не са били български.

Дали българите са се покръстили в IX в., или не, е изложено в книга II, а тук нека само кажем, че Ганчо Ценов от себе си нищо не отхвърля. Щом изпъкнат фактите, фалшивостта пада сама. Ако хуните са още от IV в. християни, както вече посочихме, ако Куврат е бил християнин и пр., не може да се казва, че същите тези хуни се били покръстили едва в IX в. фактите оборват мненията.

Но не е това най-големият грях на Ценов, поради който той бе поставен извън законите. Неговият грях е, че той още в книгата, която разглежда Златарски, каза, че тъй наричаното покръстване на българите в IX в. не се е отнасяло до Мизийска, а до Илирийска, или Македонска България. Цариградският събор в 869/870 г. е означавал като България или българско отечество земята между Йонийско море и предградията на Цариград, която се състоеше от провинциите: двата Епира, цяла Тесалия, Дардания, Дакия и пр., а не крайдунавска Мизия, че Мизия е покръствана в IX в., няма никакви сведения. Знае се, че през IV в. е била християнска със своите владици и че хуните, които живееха тук, са били християни. Ето защо Ценов означава като измислица мненията на ония, които казват, че Мизийс-

ка България се била покръстила от гърците през 865 г. Ако в 865 г. бе ставало дума за Мизийска България, както твърди Златарски и други, тогава Св. Климент щеше да стане архиепископ в Преслав, а не в Охрид.

Понеже Златарски по онова време разбираше под България само Мизийска България, защото според него българите до Борис са се били простирали южно само до Пловдив, той се мъчи с разни измислици да заблуди хората, че Илирийска България, която се състоеше от гореспоменатите провинции, не е била българска, а отгук и изводът му, че в 865 г. се е покръстила Мизийска, а не Илирийска България, което не е вярно. Със софизъм се защитава едно фалшиво мнение. От това се вижда, че Златарски съзнателно е защитавал фалшивото „мнение“, че Одрин и други градове никога не са били български.

Искайки да защити старото мнение, че Македония и Южна Тракия никога не са били български и ако отчасти са били български, то само след „хан“ Борис, Златарски прокламира принципа да не се обръща внимание на първоизточниците, според които българското племе се е разпростирало чак до Йонийско море. Понеже Ценов бе обърнал внимание на тези първоизточници, Златарски отхвърли неговата кандидатура.

Кандидатурата на Ценов се отхвърли впрочем не по научни, а по политически мотиви, защото той е доказал истини, които на известни политици са неприятни. Освен това тя бе отхвърлена и защото Ценов бе написал голямо съчинение, за разглеждането на което било нужно да се напишат два много по-големи тома от труда на Ценов. Предвид на това Златарски е препоръчал други хора, които или нищо не са писали, или пък съвсем малко; които не оборват фалшивостта на съществуващите мнения и чиито работи не представляват никакъв труд за прегледане. Понеже университетът одобри този възглед, може да се съди за културното ниво на българската алма матер.

Добре, но ние тук имаме работа с конкурс. Би трябвало сега да се посочи каква по-добра работа е направил приетият кандидат и как са се казвали докторската дисертация и хабилитационната работа на този кандидат, за да види обществото как университетът избира своите професори.

Който си позволява да заблуждава хората в едно отношение, той си позволява да ги заблуди и в друго. Това по отношение на В. Златарски е изтъкнал и Успенски, директорът на руския археологически институт в Цариград. В Известията на инс-

титута (София, 1910 г.) Успенски посочва, че преди да се започнат разкопките при Абоба, е станал спор къде да се направят те. Шкорпил бил на мнение да се направят при Абоба, а Златарски — на друго място и означил мнението на Шкорпил като повърхностно и непочиващо на научна основа. Успенски се присъединил към Шкорпил и разкопките се направили при Абоба, където действително се открили българските старини.

Какво прави сега Златарски?

Той отишъл в Киев на археологическия събор и държал реферат, в който казал, че нему се дължало откриването на българските старини при Абоба. С една дума: охули най-напред автора на идеята, а после приписа на себе си тази идея; извърши, значи плагиатство.

Същото направи и с Ценов.

Придържайки се към Дринов, който оспори хунството на българите, Златарски охули Ценов, който бе казал, че у българите продължава историята на хуните, че българите-хуни са живели преди Аспарух покрай Дунав и пр., и с това той повлия на факултета да отхвърли кандидатурата на Ценов, обаче в своята История I, която излезе през 1918 г., Златарски идентифицира българите с хуните, като призна, че основателите на модерната българска държава са се казвали хуни или хуногундури, и разглежда хунската история като българска история. Призна впрочем, че българите продължават историята на хуните, поради което той охули Ценов.

Златарски извърши значи и сега плагиатство.

От изложеното се вижда, че когато Златарски каза на факултета, че не иска да се занимава с тезата на Ценов, че българите били хуни, скити и пр., той бе казал това, защото не можеше нищо да възрази срещу нея и защото бе приел тази теза, но искаше да я припише на себе си.

Нему е била поверена една работа да даде обективна преценка по нея, той обаче ѝ взел съдържанието, а авторът ѝ охулil. Той в случая е подвел факултета. В културните страни един обвинен в два случая в плагиатство учител се уволнява от служба. У нас обратно: Колкото Златарски по-дълбоко нагазваше в калта, толкова по-големи почести му се правеха; той бе избран за ректор на университета и за подпредседател на Академията на науките. Университетът одобри и това. За университета личните интереси на членовете му стоят над науката, отечеството и морала.

4. Университетът

По-старите българи, у които природният морал още не беше угаснал, за да спасят науката от анархията, която бе почнала да обзема държавата, си казаха да дадат на университета известна автономия: той въз основа на правото и справедливостта да избира професорите, като се е мислило, че хора учени, за каквито се считаха професорите, ще се ръководят само от интересите на науката и морала. Оказа се обаче, че нашите професори още не са били дорасли за това доверие.

В историята на човечеството няма такъв пример, да се вземе идеята на автора, а авторът да се постави извън законите. Анархистичният принцип, всеки да може да върши каквото иска, а никой да не отговаря за делата си, си остана господстващ принцип и за университета.

Автономията се даде за защита на науката и морала, а университетът я използва за защита на интересите на своите членове. Понеже професорът не подлежи на непосредствено уволнение от министъра на образованието, той може да плагиатства, съзнателно да защитава „фалшиви мнения“, които са насочени против съществуването на българското племе като народ, да обявява, че факти, от които се вижда, че сегашните мнения са фалшиви, не се приемат и пр., без да се счита за длъжен да отговаря за това пред когото и да било: чист и ясен анархистичен принцип.

Аз миналата година се кандидатирах за професор по българска история, защото се търсеше такъв. Питам ректора: Какво се иска от кандидата? — „Да е писал нещо по история“, ми отговори той. Обръща ли се внимание на съдържанието на написаното? — „Не, защото всеки претендира, че неговото мнение е правилно“.

Според университета историята не почива на факти, а на мнения, а мненията са необорими, защото всеки може да каже, че неговото мнение е правилно.

Въз основа на този принцип всеки, който е писал нещо по българска история и е изказал някакво мнение, може да стане професор по тази история.

Тогава аз попитах устно, и писмено даже, ректора и декана на историко-филологическия факултет: „Може ли да се назначи едно лице за професор, чиято теза е оспорена, преди това лице да я е защитило?“

На това не ми се отговори, но от онова, което се направи, се вижда, че може.

Назначи се едно лице, което не бе писало системна работа по предмета, а бе писало изследване върху основаването на българската екзархия. Можеше ли университетът да заключи от тази работа, че въпросното лице знае кои са българите, чиято история то се натоварва да чете?

Това лице, след като му се повери катедрата по българска история, за да покаже своята ученост, написа във вестник „La Parole Bulgare“ една статия върху покръстването на хан Борис от гърците. Според реда, приет в културните страни, докато това лице не би доказало, че Борис е бил хан, не би могло да бъде професор по българска история, защото иначе ще излезе, че нему се позволява да преподава неверни работи.

Тези недъзи са изтъкнати и от други хора.

Велчо Т. Велчев в една статия, поместена във в. „Мир“ от 7.VI.1937 г., като излага плачевното състояние в университета, пише между другото:

„И, което е още по-тъжно, дребнавите борби и съперничества със средства, недостойни за професорското звание, за каквито се говори в обществото, се отдават главно на хора от средата на по-младите професори. Ако това е вярно, ще излезе, че подмладяването на професорския персонал не внася подобрене в него. А това значи, че самото подмладяване на професорството не става с нужното изискване за достойнствата на кандидатите за професори. Крайно печално е, — и ние споменаваме това със смущение за бъдещето на нашия университет, — че са направени разкрития за професори, които са си послужили с плагиатство, за да постъпят в университета. Също и някои от назначенията за професори били станали без достатъчно оправдание със сериозни научни трудове на кандидатите, а по приятелски и други влияния“.

Тези думи, казани от един иначе симпатизиращ на професорите стар общественик, би трябвало да накарат правителството да се позамисли върху работите в университета, и то още повече, понеже днешният режим е против партизанството, а това, което се върши в университета, според гореказаното, не е ли партизанство?

ГЛАВА II

НАУКА И ПОЛИТИКА

1. Двете обществени течения в България

Турската и гръцката тирания бяха свели българския народ до най-ниското стъпало на човешката култура, но българщината му те не можаха да изкоренят.

В съзнанието на народа все още бяха останали зародиши от национален усет. Този усет се разви с времето. У някои в съзнание. Българският народ съзна, че е бил народ и е имал своя самостоятелна държава и успя даже да си извоюва своя народна църква. Русия освободи една част от българския народ. Освободените българи се обявиха за самостоятелно управление, но те се разделиха по атавизъм на два дяла.

Херодот казва за нашите прадеди кимериите или скитите следното:

Веднъж персите ги нападнали. Те се събрали на съвет да решат какво да правят. По-имотните казали, че трябва непременно да се защитават, та ако и всички да биха загинали. „Ако избягаме оттук, къде можем да идем и каква ще бъде нашата съдба“, казали те. Другата партия била на мнение да не се бият, а да бягат. И понеже била по-многобройна и по-силна, тя се нахвърлила върху онези, които искали да се бият и ги избила. Тогава нахлули персите и безпрепятствено завзели кимерийската земя. Избягалите отишли да си търсят прехраната при други народи. Херодот ги нарича *douloi*, т.е. слуги, роби, латинците покъсно нарекоха склавени (слуги, роби), а по-новите писатели ги нарекоха славени.

След Освобождението българският народ се раздели на два дяла. Единият дял, който се наричаше славянофили, бе на мнение, че България трябва да се постави под протектурата на Русия, защото тя сама не могла да се управлява.

Другата партия, която се наричаше патриоти, беше за една самостоятелна България. Ожесточените борби между тези две партии пълнят историята на България от освобождението до световната война. Русофилите, се засилиха от разните модерни течения, като комунисти, социалисти и други -исти, които от народност и отечество не се интересуваха. Отечестволюбието

се счете за порок, за назадничавост. Тежко на този, комуто излезеше дума, че е патриот. Когато (1907 г.) аз издадох моята книга „Праотечеството на българите“, от която излизало, че българите са били нещо по-добро от онова, което се мислеше досега за тях, аз бях обявен за патриот и, следователно, за човек, който стои извън законите. Всички, които ме критикуваха, критикуваха ме не по съдържание, не защото посочените от мен данни са неверни, а защото съм бил патриот, който изнасял факти, че българите били и храбри, и културни, когато според мнението на моите противници било очевидно, че българите са създадени от природата за тор на чужди ниви. Ст. Младенов ме характеризира като шовинист и ме критикуваше, защото съм бил шовинист. Това му достойнство му отвори вратите на университета.

Моят шовинизъм, като доказвал, че Тракия и Македония са стари български земи, заплашвал, от една страна, Русия, която аспирираше за Южна Тракия, а, от друга страна — панонските славяни, които аспирираха за Солун. Това накара Ягич да напише през 1916 г., когато ставаше спорът за Тракия и Македония, в своя *Archiv fur slavische Philologie* една хула против мене, каквато досега не се знае да е писана против някой изследовател. Вестник „Мир“ побърза да съобщи тази хула на българското общество.

Кое беше накарало Ягич да излезе извън себе си? Мнозина хора пишат нещо, което на други не харесва, но против тях не се постъпва тъй.

Панонските слависти считаха св.св. Кирил и Методий за гърци, които превели Св. писание за панонските славяни. Обаче се появиха и други слависти, например Лескин, който нарече превода на светите братя старобългарски, а не старославянски или пък църковнославянски, както казваха панонските слависти.

Ягич написа една обширна студия в изданията на Виенската академия на науките на тема „Как е настанал църковно-славянският език“, в която настойчиво твърдеше, че преводът на св. Кирил трябва да се нарича с л а в я н с к и и само славянски. На българите да не се обръщало внимание. Под българи той разбираше св. Климент и другарите му, които (от шовинизъм) се наричали българи. Ягич беше против названието старобългарски, защото от него би се разбрало, че македонците са българи, а не славяни, а Ягич искаше да са славяни, а не българи.

Какво значение имаше тази теория във времето около Балканската война, всеки разбира.

Аз не се съгласявах с тази теория по следните тогавашни мои съображения: Македонските славяни по времето на св.св. Кирил и Методий са се казвали българи, което се вижда и от решението на Цариградския синод в 869/870 г. Щом св.св. Кирил и Методий са превели Св. писание на езика на македонските славяни, който те са знаели, те са го били превели на български, а не на славянски, защото тези славяни по онова време се казваха българи.

Второ: Във всички известия, било гръцки или български, св. Климент, който собствено разпространи Кириловата писменост, е означен като българин. Охридската архиепископия, която той управляваше, се наричаше Българска архиепископия. От тези факти аз стигнах до извода, че езикът на светите братя бе и трябва да се нарича български, а не славянски.

Това мое становище беше раздразнило Ягич до самозабрава; той се нахвърли против мене с разни измислени епитети.

Становището на панонските слависти се поддържаше и от българските учени.

2. Обективността на българските учени

Както се посочи вече, Л. Милетич, даже и през 1929 г., т.е. даже и след войната, не излезе пред конгреса на славистите в Прага да защити българизма на македонците по времето на Кирил и Методий, и с мълчанието си подкрепи онези, които казваха, че македонците били славяни, а не българи. Поради тази му „научна“ дейност той бе обявен от Ягич и консорциум за най-добрия славист.

Много по-големи заслуги на славянството принесе обаче Васил Златарски, който „доказа“, че Одрин и Южна Тракия не били български земи. За тази му услуга русите му дадоха титлата почетен доктор, макар че той беше обвинен в плагиатство от най-компетентния руски учен Успенски и макар че на един плагиатор не може да се даде докторско звание, та камо ли почетно. И българските приятели не останаха назад. Те избраха Милетич за председател, а Златарски за подпредседател на Академията на науките. За политически, а не за научни заслуги споменатите господа получиха своите почести.

Политически съображения ги накараха да обявят всички

факти за невалидни, от които се вижда, че политическите тези на известни среди почиват на фалшиви предпоставки.

Политическо деяние е и бойкотът, който се прави на Ценов.

Четохме една статия във в. „Светоглас“ от един италиански професор, в която се казва, че името на Ценов било известно в Италия и Германия. На друго място сме чели, че това име било известно и във Франция, и в други страни. Само на меродавните фактори в България това име не било известно. Прави му се, значи, бойкот. Добре, но тогава ще трябва да позволим и на противната страна, и тя да направи бойкот.

Ние не отричаме никому правото да има свое мнение, искаме обаче да изтъкнем, че има мнения, които се наказват от законите. Онези, които хвърлиха театри и църкви във въздуха, за да избият невинни хора, направиха това, защото мнението им е било такова. Държавата обаче ги повика да отговорят пред закона за това мнение. Същото ще трябва да направи държавата и с онези, които си присвояват чужд труд, защото това е кражба, а кражбата се наказва от законите. Няма да споменаваме други факти, от които би се видяло, че държавата, ако иска да съществува, би трябвало да се противопостави на онези, които действат против нея.

Тук ще повторим още един път онова, което Ст. Младенов писа, а именно, че който като Ценов счита не само хуните, но и скитите, готите и масагетите за българи, няма право на научност; че хунската теория не издържала никаква критика и пр.

След като хунството на българите се прие от Иречек и др., Младенов, който хулеше Ценов, че не слушал Шишманов, че българите не са хуни, а са турци, дошли от Волга, измени мнението си и каза: „Близкото сродство на прабългарите и хуните, да не кажем идентитетът им, днес не може да се оспорва“, т.е. призна тезата на Ценов, без да му спомене името.

В. Златарски отхвърли работата на Ценов, защото Ценов казвал, че у българите продължава историята на хуните, че българите са живели преди Аспарух покрай Дунав и пр.

После Златарски измени това си мнение и в своята „История на първото българско царство“ (стр. 21 и 123), която излезе през 1918 г. след работите на Ценов, каза, че основателят на модерната българска държава Аспарух бил дошъл на Дунав начело на хуногундури, които Златарски разглежда отсега като българи, т.е. призна тезата на Ценов, че историята на хуногундурите продължава в онази на българите; призна още, че българ-

рите са живели още през V век, т.е. преди Аспарух, покрай Дунав и пр., а за Ценов и дума не каза. Присвои си значи, че хуните са българи, или извърши плагиатство.

Понеже тезата, че хуните са българи, се въведе и в учебниците по българска история, и понеже, и тук не се спомена името на Ценов, Ценов ще помоли господин министъра на народната просвета, ако не благоволи да поприказва с Ценов по този въпрос, да забрани на учителите в училищата и на професорите в университета да разправят на учениците си, че българи те са хуни.

Книги, в които пише това, да не се приемат за учебници.

Това ще трябва да се направи по две съображения:

а) защото крадците се наказват от законите; б) защото по този начин младежта се възпитава в плагиатство, което също не е позволено.

Какви морални понятия ще получи един ученик, когато вижда, че онези, които са установили една истина, се поставят извън законите, и то именно защото са установили една истина, а онези, които лъжат и плагиатстват, се обсипват с почести и се сочат за пример на младото поколение?

3. Какво е значението на доказателството, че хуни са основали българската държава?

П. Миятев пише във в. „Мир“ (26.X.1936 г.) „Не е истина казаното от Ценов, че Златарски бил признал тезата му, като казал, че Аспарух с една орда уногундури потеглил на запад... Къде е тук признанието на Златарски, „че българите са стари тракоилирийци“?

Ценов никога не е твърдял, че Златарски е признал тезата му, че българите са стари тракоилирийци. Ценов твърди само, че Златарски е приел тезата му, че българската държава е основана от хуногундури, а не от българи.

Хуногундурите, както посочихме, са живели покрай Дунав преди Аспарух. Според списъка на българските князе Атилови-ят син Ирник е князувал на юг от Дунав през V в., т.е. преди Аспарух. Старите писатели, както изложихме, считали хуните за стар дако-тракийски народ. Живеещите покрай Дунав хуни са били християни още през IV в. признал ли е Златарски, че хуните, които тоя после нарича българи, са основали българската държава, той е признал заедно с това, че българската държава

е основана от стари крайдунавски поселници и стари християни, а не от късни пришълци. Но това не е най-важното.

Най-важното е признанието, че българската държава не е основана от българи, а от хуни.

До Ценов се смяташе, че Аспарух бил довел българи през 679 г. в Мизия, които основали там българска държава.

Сега се казва, че Аспарух е довел хуногундури, които в Мизия са се нарекли българи. С приемането на тезата, че Аспарух е довел хуногундури, се опроверга тезата, че българите са късни пришълци. Няма довеждане на българи, както се учеше досега. А като прибавим към това, че Мизия още през IV в. е наричана България, явно излиза, че българите са стари тракоилирийци. Това са признали Златарски и други, като са признали, че Аспарух е довел хуногундури, а не българи.

Както по-преди изложихме, Малала, Писидес, Теофан и Никифор са разглеждали българите и хуните като две отделни племена на скитската, или славянската раса. Куврат стана господар на хуни или хуногундури и българи. Чак след него тези две племена получиха общото име българи. Аспарух доведе в 680 г. хуногундури в Мизия, която се казваше България. Той доведе хуногундури при българи. Българите не са впрочем доведени от някъде, а са заварени в Мизия. Те са стари мизийци или тракоилирийци. Това е резултатът от признанието, че Аспарух е довел хуногундури. Господата не признали, че българите са стари тракоилирийци, а признали само, че основателите на българската държава не са били българи.

Какво излиза тогава от това признание? Какви са тогава българите, щом не са били доведени, а са били заварени от Аспарух в Мизия?

Доказателството, че Аспарух е довел хуногундури, а не българи, довежда, както виждаме, до преврат в старата българска история, защото от него се вижда, че българите не са късни пришълци. Ето защо Ценов не може да позволи да се споменава в българските училища, че българската държава е основана от хуни, защото с това се присвоява цялата негова теория.

Който иска да се ползва от труда на Ценов, той трябва понапред да поприказва с Ценов за това.

Когато табладжиите играят на табла, те по време на играта спорят, въпреки това изгубилият плаща играта. Тъй трябва да стане и тук. Другото не е кавалерство, а насилствен грабеж, който, ако се узакони, ще погуби България.

4. Приета ли е тезата, че българите са стари поселници на Тракия и Македони?

Ние дотук се спряхме само що се отнася до приемането на установения от Ценов факт, че хуни са се наричали онези, които са основали българската държава. Сега нека посочим, че всъщност е приета и основната теза на Ценов, че българите са населявали Мизия, Тракия и Илирия преди Аспарух.

Опозиция се правеше и прави на Ценов не затова, защото бе казал, че българите не били турци, а били хуни и пр., а затова, защото бе посочил факти, че българите са живели в днешното си отечество преди Аспарух и преди мнимото нахлуване на славяните.

Този факт също се призна, защото той досега не е бил оспорен от никого.

Понеже фактът е необорим, господата, не искайки да признаят заслугите на Ценов, за да заблудят обществото по отношение на същността на спора, извадиха на сцената странични въпроси:

Ценов бил казал, че хуните, скитите, готите и пр. Са български; че българите са покръстени от апостол Павел, че българското покръстване в 864/865 г. Е измислица и пр., а че Ценов бе посочил факти, от които се вижда, че Мизия още през IV в. е наричана България; че Енодий, Касиодор и др., които са живели през V и VI в., са считали българите за стари тракоилирийци, че тъй наричаното покръстване на българите, което било станало през 865 г., се отнасяло само до Македония, а не до Мизийска България и пр., не се оспорва. Признава се значи за вярно.

Младенов каза, че Ценов нямал право на научност, защото казал, че българите били скити, хуни, готи и пр. Добре. Оспорва ли се с това фактът, че българите са населявали преди Аспарух не само Мизия, но и Тракия и Илирия? Очевидно не.

Понеже този факт е необорим, Младенов, за да осуети истината, прибегна до спекулации, че Ценов бил казал това и онава, което даже и тогава, когато то би било погрешно, не оборва тезата, че българите са населявали Мизия, Тракия и Македония преди Аспарух.

Същото направи и Златарски.

Нему му беше предоставено да опровергае посочените от Ценов факти, че българите са населявали Тракия и Македония преди славяните. Той не можа да направи това, а за да заблуди факултета, казал, че Ценов считал покръстването на българите

през 864/865 г. за измислица. Опровергава ли се с това фактът, че българите са живели преди Аспарух в Мизия, Тракия и Илирия? Не. И той впрочем е признал верността на Ценовата теза, а се е стараел с разни софизми да заблуди университета върху същността на работата.

От посоченото се вижда, че господата още преди тридесет години са съзнавали верността на Ценовата теза, че българите са населявали Мизия, Тракия и Илирия преди Аспарух, но техният егоизъм не им позволи да признаят заслугите на Ценов. Те впрочем цели тридесет години съзнателно са заблуждавали учащите се относно народността и старите селища на българите.

Тук нека още веднъж да изтъкнем, че работата не е за това, дали българите са турци, или славяни, или тракийци, скити и пр., а за това, че тези българи, от какъвто произход и да са те, са населявали преди Аспарух Мизия, Тракия до Босфора и Македония до Йонийско море. Тази теза на Ценов не е опровергана.

Щом не е опровергана, тя е приета, както се вижда и от признаването на факта, че Аспарух не е довел българи, а хуни.

Но може би някой софист ще ми възрази, че неопровержението не значи признание. Добре, тогава ние питаме: може ли да се постави един автор извън законите за това, че е представил един неопровержим факт?

Дотук стана дума за това, че моите тези не са опровергани. А сега нека попитаме, какво е доказано. Понеже българите живеят на Балканския полуостров и говорят славянски, пита се:

Доказано ли е, че те са късни пришълци? Не, защото мнимите пришълци са се казвали хуногундури, а не българи. Доказано ли е, че българските държавни глави са титулувани хан? Не. Доказано ли е, че жителите на Долна Мизия са се покръстили през 864/865 година? Не. От това се вижда, че на учащата се младеж се предават фалшиви мнения.

Докато работата се ограничаваше в отричане на всичко, можеше човек да си помисли, че онези, които отричат, искрено мислят, че имат право, обаче след като те признаха тезата на Ценов, че хуни са основали българската държава, видя се, че те са правили опозиция не на науката на Ценов, а на личността Ценов. Днес взели едно, утре ще вземат друго и ще ти кажат: „Нищо не можеш да ни направиш. Ние сме независими. Нас законите не ни ловят“. Обаче, когато някой преследва някой непочтен длъжник или крадец, той не се обръща към него, а към властите. Това трябва да направи и Ценов, и то с надежда за успех,

защото във вестниците четохме, че някои артисти били освободени от длъжност, понеже извършили деяния „недостойни за артиста и българина“. Който върши недостойни деяния със званието, което има, не може да бъде държавен чиновник. Такъв е случаят и тук. Ако един професор върши плагиатство, той върши недостойно за професора и българина деяние.

Тук се борят две тези, които взаимно се изключват. Или едната, или другата е права. Среден път няма. На меродавната власт предстои да се произнесе коя теза да се предава в българските училища. Остане ли властта при „досегашните мнения“, че българите са късно дошли турци, които се настанили между Дунав и Балкана, а Мизия, Тракия, Дакия и Илирия не са били български земи; че гърците през 864/865 г. покръстили в Преслав българите и пр., тя тогава ще трябва да покаже кавалерство и да забрани на своите органи да учат в училищата, че българите били хуни и пр., нещо, което е установил Ценов. Мисли ли властта, че Ценов е прав, като казва, че хуните още през IV в. са имали своя голяма държава покрай Дунав, че името българи се споменава преди Аспарух в Мизия, Тракия и Илирия, че българите са стари християни и пр., тогава тя ще трябва да окаже на Ценов онова внимание, което обикновено се оказва на хора, които са решили един такъв голям проблем. Ценов бе охулен, защото каза, че хуните са българи, той сега не може да позволи на онези, които го хулят, да преподават това в училищата.

Нали хулителите са учени хора?

Да си държат на своето.

Установено е веднъж, че онзи, който казва, че хуните са българи, няма право на научност. Този принцип трябва да се приложи спрямо всички, защото иначе ще излезе, че се изтъкват теории само и само да се унижат и унищожат откривателите на истината.

Не може да служат за подигравка доказалите една истина.

От становището на меродавните власти ще разберем покровителства ли се в България науката, или се преследва. Ползват ли се и онези, които се занимават с чиста наука, от правите и моралните закони, или не?

**ПРОКОПОВИТЕ
ХУНИ
И
ТЕОФАНОВИТЕ
БЪЛГАРИ**

ПРОКОПОВИТЪ ХУНИ
И
ТЕОФАНОВИТЪ БЪЛГАРИ

**ТУРЦИ ЛИ ИЛИ СЛАВЯНИ ОСНОВАХА
БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА?**

**ДОБАВЪКЪ КЪМЪ КНИГАТА:
КРОВАТОВА БЪЛГАРИЯ И ПОКРЪСТВАНЕТО НА БЪЛГАРИТЪ**

ОТЪ

Д-РЪ ГАНЧО ЦЕНОВЪ

СОФИЯ

Печатница на Военно-издателския фондъ

1938

СЪДЪРЖАНИЕ

Глава I. Критиките против Ценов	171
1. Увод. 2. Няколко бележки за Ценов. 3. Мненията на другите за работата на Ценов. 4. Принципът на Ценов се приема. 5. Какво казват други за други български учени. 6. Титлата учен. 7. Титлата учен на Златарски, Мутафчиев и др. 8. Ников и Мутафчиев. 9. Отзивът на Мутафчиев. 10. Турците са славяни. 11. Имената: скити и Кроват. 12. Дунавските хуни и българи. 13. Прокопиевият Кавказ и Прокопиевите хуни. 14. Източниците на Прокопий. Теофановите българи. 15. Обективността на проф. П. Мутафчиев	
Глава II. Историята на „Querkopf“	197
16. Българската подкрепа. 17. Недоволството на Ягич. 18. Езикът на св. св. Кирил и Методий е бил славянски, а не български. 19. Склавени. Гети. Хуни. Българи. 20. Панонската легенда, или Методиевото житие. 21. „Querkopf“. Радостта на „учена“ България	
Глава III. Наука или политика	205
22. Политически съображения. 23. Защо за българи се считат само жителите между Дунав и Балкана и каква полза принесе това на българите? 24. Защо се разпокъса българското племе на Берлинския конгрес? 25. Политиката на русите и българите. 26. Науката на В. Златарски. 27. Съзнателно ли, или несъзнателно Златарски направи това? 28. Ползата за България от тази наука. 29. Методът на Ценов. 30. Методът на Мутафчиев. 31. Причините за неприязънта. 32. Грижите за науката в Германия и в България. 33. Как става изборът? 34. Научен и морален регрес. 35. Научен ли е спорът?	

Глава IV. Списанието „Просвета“.....	234
36. Обективността на критиката в сп. „Просвета“.	
37. Какво са забъркали В. Златарски и П. Мутафчиев.	
38. Какво казват върху това старите автори.	
39. Как настана модерната българска държава?	
40. Друг пример от „науката“ на сп. „Просвета“.	
41. Няколко въпроси и отговори вместо резюме.	
42. Още някои отзиви на чужди учени за работата на Ценов.	
43. Наказателни санкции	
Ганчо Ценов, или жестокият плен на забравата	251
Списък на цитираната от проф. Ценов литература	254

ГЛАВА I

КРИТИКИТЕ ПРОТИВ ЦЕНОВ

1. Увод

Тезата на Ценов, че българите под името българи са живели не само преди Аспарух, но и преди мнимото заемане на Балканския полуостров от славяните, предизвиква преврат както в досегашното схващане на историята на българите, тъй и в схващанията на историята от по-стария период почти на всички европейски народи. За да обясни този въпрос, Ценов е обнародвал два тома на немски език. Понеже мнозина български читатели нямат възможност да се справят с тази обширна и сложна материя, Ценов направи едно кратко извлечение от своите съчинения по въпросите, които най-много интересуват българите, и го обнародва под заглавие: **„Кроватова България и покръстването на българите“**, 1937 г. В тази книга той посочи, че българската държава е основана от хуни и че тези хуни са стари крайдунавски поселници и стари християни. Освен това, за да поясни своето становище, той подложи на критика работите на своите български противници. Науката е по право критика. За да се установи една научна истина, не е достатъчно само да се посочат нови данни, но и да се докаже защо досегашните мнения са неприемливи. Ценов посочи в книгата си, че критиките на неговите български критици Ст. Младенов и В. Златарски нямат значение за науката, защото те, като изказваха недоволство от Ценов, не доказваха кое е правото. Не казваха защо данните на Ценов са неверни и кои са верните данни според тях, защото само тогава може да се установи истината. Те даже не знаеха, че Дринов е бил против тезата, че българите били късни пришълци. Тяхната цел бе само да злепоставят личността на Ценов. Дали това е необходимо, или не, е друга работа, обаче то не е наука.

В тази си работа той иска да изясни други въпроси, от които, както се вижда, българското общество се интересува. И тук ще се постъпи по същия начин. Господа професорите Петър Ников и Петър Мутафчиев са написали в „Известия на историческото дружество“, 1937 г., един отзив за книгата на Ценов: „Geschichte der Bulgaren und der anderen Sudslaven von der romischen Eroberung der Balkanhalbinsel bis zum Ende des neun-

ten Jahrhunderts“). („История на българите и на другите южни славяни от римското завоюване на Балканския полуостров до края на девети век“), но не с цел да кажат кое е правилно, а да злепоставят личността на Ценов, като докажат, че той е Querkopf.* Какъв обществен интерес представлява това? Хората искат да знаят кои са българите и коя земя са населявали те. Това тези господа не казват. Не истината, а личността на Ценов ги интересува тях. И понеже се злепоставя личността на Ценов, читателят ще ни извини, ако преди да разгледаме казаното от господата Ников и Мутафчиев, си позволим да кажем нещо и за Ценов.

2. Няколко бележки за Ценов

Ценов е завършил Висшето училище в София със специалност история. Вследствие на един конкурсен изпит той е бил изпратен в Берлин да специализира, главно немски. След четиригодишно учение той бе първият българин, който получи докторско звание по история от Берлинския университет. Имаше тогава и други българи, които следваха в същия факултет (философския) на Берлинския университет, обаче на тях професорите им казаха да отидат да промовират в някой провинциален университет, където изпитът е по-малък. Те после станаха професори в България.

Историческата дисертация на Ценов *Wer hat Moskau im J. 1812 in Brand gesteckt?* (Кой подпали Москва в 1812 г.?) по препоръка на професорите излезе като съчинение в една историческа библиотека. Върху нея се появиха повече от тридесет немски, френски и английски благоприятни отзиви. Берлинските професори по история винаги препоръчваха на студентите в лекциите и в семинарите си тази работа на Ценов. Понеже въпросът, който разглеждаше Ценов, беше много важен, Грайфсвалдският университет реши да провери разглеждането му. Тази проверка извърши в 1905 г. Ханс Шмид, който потвърди всички изводи на Ценов и го цитира с почит почти на всяка страница. Книгата на Ценов, която на времето струваше 2 марки, сега се продава антикварно по 5 марки.**

* Querkopf (нем.) — инат, твърдоглавец; чудак — б.р.

** Говори се за периода на 30-те години — б.р.

3. Мненията на другите за работата на Ценов

В България Ценов се зае да разбере кои са българите. След като бе работил осем години по този въпрос, той веднъж отиде при своя професор в Берлин, който четеше обща история. Каза му, че работи върху тази тема, и го помоли да му даде съвети. Професорът го попитал колко години работи. Осем, отговорил Ценов. Поработете още десет години, пък тогава елате да приказваме“, му казал професорът. През Световната война* Ценов написа на немски една малка българска история. Отишъл веднъж в Берлин при друг свой професор, който четял нова история, и му дал един екземпляр от книгата, като го помолил да си каже мнението. Професорът му отговорил: „Съжалявам, че не мога да направя това. За да си дам мнението по вашата работа, аз би трябвало да изучавам най-малко 20 години средна и стара история“.

Предвид на доброто мнение, което в Берлин имаха за Ценов, той по-късно получи мястото, което заемаше в Берлинския университет.

Когато излезе моята книга „Die Abstammung der Bulgaren und die Urheimat der Slaven“, берлинското издателство я изпрати за отзив и до редакцията на списанието на Академията на науките. Професорът, редактор на списанието, ме повика и ми каза: „Какво да правя? Не намирам човек, който би могъл да рецензира Вашия труд. Всички са специалисти. Един е славист, друг е германист, един се занимава с нова, друг със стара история и пр. Няма никой обаче, който да се занимава със сложната материя, която вие разглеждате“. Казах му да я изпрати за рецензия до един славист с голямо име. След известно време редакцията получи писмо от този професор, в което той казва, че не се счита за компетентен да си даде мнението върху моя труд. Могъл обаче да каже само това, че Ценов разполага с много данни и е показал голяма научност.

Като ми съобщаваше това, редакторът ми направи следния комплимент: „Г-н Ценов, вие ще стоите по-високо от Айнщайн, защото той е решил един въпрос, който, между другото, не излезе такъв, какъвто се мислеше отначало, а Вие сте основали една цялостна система“.

В моите трудове съм изнесъл много факти, които разклащат становищата на доста учени, обаче безпристрастните третира

---

* Първата световна война — б.р.

моята личност с почит. От онези, които реферират върху книгата ми, която се разглежда от Мутафчиев, едни обръщат внимание на едно, други на друго. В *Revue Germanique* (Париж, 1936 г.) Ф. Пике, като излага съдържанието на моите работи, които му направили силно впечатление, свършва със следните думи:

„Ако историците, които са способни да проверят фактите, признаят тяхната вярност, ние ще трябва да изменим някои от нашите схващания върху произхода на германизма. Трябва да добавим, че тази книга изобилства с документи и че някои обяснения — да кажем християнизирването на готите и хуните — са много добре документирани и заслужават сериозно внимание“.

Д-р Виктор Лебецелтер в *Mitteilungen der Anthropolog. Gesellschaft, Wien*, 1936 г., свършва така: „В настоящия си том Ценов дава едно грижливо и интересно изложение на комплицираните исторически събития във втората половина на първото столетие, което запазва своята стойност, дори и тогава, когато човек не би бил съгласен с някои от неговите тези“.

В *Zeitschrift für Geopolitik*, Febr. 1936 г. се казва: „Д-р Ценов, който е от години лектор в Берлинския университет, има двойна заслуга. Той пак ни дава едно ново съчинение върху най-старата история на българите, което почти 50 години след старата история на Константин Иречек заема видно място. Той привежда небългарите до многото мъчнодостъпни латински, византийски и старославянски източници. Началата на югоизточните държави и църковната история са във всеки случай поставени от Ценов за нас в средна Европа в нова светлина“.

В *Europäische Revue*. кн. 4, 1936 г., рецензията свършва така: „Използваните от Ценов източници са изобщо мъчнодостъпни за средноевропейеца, защото човек би трябвало да употреби цял живот да ги търси и да ги използва. Д-р Ценов заслужава одобрение тъкмо поради основателността и темперамента, с който той третира своята работа“.

Има още много подобни отзиви, в един от които се казва, че Ценов е оборил становището, че българите са късни пришълци. Във в. „Светоглас“ (юни, 1937 г., стр. 6) италианският професор и академик д-р Ан. Балдачи пише:

„Ценов е известен в Италия със своята балканологична ерудиция и е предизвикал в Германия със своя предшестваш труд истинска революция върху произхода на българите и на другите славяни на Балканите...“

Тезата за тракоилирийския произход на българите е поддържана от Ценов с голяма полемична живост, понякога доста смела, почиваща винаги върху аргументи, които не могат да бъдат отречени, без една абсолютна компетентност, тъй като авторът, който е посветил целия си живот на това проучване, не допуска концесии...

Той установява в една пълна картина първите населявания, живота, езика на тракийците и илирийците, етническото влияние, което те са упражнили върху развитието на народите-завоеватели на Балканите, за да достигне до автохтонния* характер на българите, който е всестранно разгледан и ясно и точно изложен.“ След като разглежда моята книга, която се анализира от Мутафчиев, Балдачи свършва така:

„Целият този труд е разгледан с един критически хронологичен и убедителен метод. Той заслужава похвала.

Г-н Ценов показва, че е човек надарен с дълбока ерудиция и голя похват, човек, който е вложил всичката си любов и целия си устрем, винаги вдъхновен от едно убеждение, което, без съмнение, му дава право на възторг.“

4. Принципът на Ценов се приема

Когато Ценов през 1907 г. обнародва първата си работа, Иречек го иронизира. Когато през 1908 г. обнародва втората си работа, Иречек призна в своята *Geschichte der Serben*, 1910 г., принципа на Ценов, че българите са хуни. Дотогава Иречек отхвърляше този принцип и учеше, че българите са фини и чуди, които били дошли от Волга. Иречек бе последван от Златарски, Нидерле и Младенов. Като хуни българите не са дошли от Волга, защото праотечеството на хуните не се е намирало покрай Волга, а покрай Кавказките планини, поради което Златарски и неговите ученици поставиха Кривопаланска България покрай Кавказката планина, а не покрай Урал и Волга, както по-преди учеха Шафарик, Иречек и др. Най-големите противници на Ценов признаха впрочем, че българите не са дошли от Волга и че са хуни.

Ценов се упрекваше и упреква, защото посочваше и посочва данни, че онези, които основаха българската държава, не са били турци, а славяни. Понеже някои искаха да докажат по антропологически начин турцизма на българите, проф. Методий Попов се принуди да им отговори, че те не са прави. На едно

---

* Автохтони (гр.) — коренни жители на дадена страна или място — б.р.

събрание на повече от 400 естественици, той е чел лекция по расовите въпроси, за която в. „София“ от 17.I.1938 г. пише, че той е казал:

„Когато след три години Биологическият институт привърши започнатите отдавна изследвания, ще стане за всички ясно, че за турански произход на българите не може и дума да става. Кръвните изследвания, антропометричните измервания на няколко хиляди черепа показват, че българите принадлежат към славянската раса.“ Проф. М. Попов сложи край, пише вестникът, на спекулата с нашия расов произход, която вдъхновява различни международни авантюристи и ратници за политическа спекула у нас.

С това тезата на Ценов, че не е имало никакви туранци и че българите са членове на славянската раса, получава потвърждение и от гледна точка на биологията.

Методът на Ценов застави Иречек, Златарски, Младенов и други, да се откажат от тезата, че българите са дошли от Волга монголски фини, и да признаят, че „дошлите българи“ са хуни, които не са живели покрай Волга и Уралските планини, а покрай Кавказката планина. Тази теза се потвърждава, както виждаме, и от биолозите, които установяват, че българите са славяни. Какво влияние е оказала работата на Ценов и върху други научни кръгове, може да се види от следните факти:

Когато по време на войните българите помолиха Иречек да преиздаде своята българска история, той отказа да направи това, защото принципът, на който почиваше неговата история, сега е разклатен, за да не кажем оборен от Ценов. Вестник „Зора“ от 20.X.1937 г. пише, че Ст. Аргиров щял да обнародва поправките, нанесени от К. Иречек в един екземпляр от Брауновото руско издание на неговата история на българите, където Иречек сам отбелязва, че в неговата история имало неверни твърдения.

В едно издание от Германия върху езика и историята на източноевропейските народи бе оповестено, че наскоро ще излезе и „История на българите“ от В. Златарски. Обаче след излизането на труда на Ценов „Die Abstammung der Bulgaren und die Urheimat der Slaven“ (“Произходът на българите и праотечеството на славяните“) издателството се отказа да издаде оповестената „История на българите“ от В. Златарски, защото принципът, защитаван от Златарски, бе разклатен от Ценов.

Въпреки горните факти Ников казва в отзива си, че трудът на Ценов се отрича напълно от научната критика! Напълно се отрича! Нечувано отричане на истината.

Кой е онзи, който е отхвърлил данните на Ценов, че българите са хуни? Никой, защото и най-големите противници на Ценов приеха тези данни за верни.

Кой е онзи, който е отхвърлил данните на Ценов, че българите под името българи са живели преди Аспарух на юг от Дунав; че Мизия се е казвала България преди Аспарух; че Прокопиевите хуни са тракийци и пр.? Ников не е посочил тези автори, защото такива няма. Неговият отзив не е впрочем научен. Ников не си е бил поставил за цел да установи една истина, а да злепостави Ценов и да осуети истината.

5. Какво казват други за други български учени

Докато българите изпълняваха асистентски работи на някои чужди учени, като разпространяваха ученията им в България, те се провъзгласяваха от тези учени за най-умни и най-учени хора на света. Стъпваха ли обаче на самостоятелна нога, те веднага се хвърляха в ада. Докато Милетич викаше: има един Бог на небето и един учен човек на земята — това е В. Ягич; учителят на Милетич, Ягич, казваше, че Милетич е най-ученият славист. Докато Милетич следваше своя учител и учеше, че българи били предимно жителите между Дунав и Балкана и че под български език трябвало да се разбира предимно езикът на източните българи, той минаваше за най-добрия славист, който славянската раса била дала на света. Милетич не разбираше или пък не искаше да разбере, защото той иначе беше съобразителен човек, че диалектичните различия между източното и западното наречие на българския народ почиват, първо, на тракийска и, второ, на славянска основа, а не защото едните били турци, а другите не. Ако в Югозападна България се казва: я, млеко, вола (воло), а в Източна България на същото се казва: аз, мляко, волът, това се дължи на различия между славянски наречия, а не че последното било турцизъм. Доброжелателите на българите смотолевиха тази работа и казаха, че има разлика между българите на изток от Врачанския Балкан, в които текла турска кръв, и българите на запад от тоя Балкан, в жилите на които не текла турска кръв, защото едните казват „аз“, а другите „я“ и пр. Добре, но от този факт ясно

се вижда, че на изток от Врачанския балкан, или в Долна Мизия, е живеело едно славянско племе, на запад друго, в Македония трето и пр. Понеже българската държава се основа от седем славянски племена, следва, че всички тези племена трябва да се считат за български племена, а не само племето в Долна Мизия, защото то е едно, а българската държава се основа от седем подобни чрез съюзяване.

Милетич не знаеше това, защото според него българската държава била основава само от племето, което живее между Дунав и Балкана; само това племе било представлявало чистите българи. Тази наука, която водеше българския народ към смърт, се оцени от онези, в чиято воденица той наливаше вода, и Милетич бе провъзгласен за най-учения човек в света. Когато обаче Милетич предприе нещо самостоятелно, той пропадна.

Той отиде в Букурещ да препише написаните на български стари дакорумънски грамоти, но направи това тъй лошо, че учени като Богдан и др. Му доказаха, че той не е подготвен за научна работа. Тези грамоти се издадоха по-късно от други учени, и то не българи.

И неговата работа за източнобългарските говори се обяви после за ненаучна. Милетич разбра това и престана да се занимава с наука.

Когато Б. Цонев остави разглеждането на българските говори и поиска да установи българските думи в румънския език, той силно бе разкритикуван от Сирку, че даже и приятелят му Младенов бе принуден да се присъедини в някои отношения към противниците му.

Когато Гаврил Кацаров напусна траките, които той не счисташе за българи, и с това допълваше старите схващания и написа една студия, в която доказваше, че старите македонци не са били гърци, без обаче да ги счита за българи, защото българите според него били късно дошли монголски турци, той бе грубо нападнат от германския професор Белох, който счита македонците за гърци. Белох нарече Кацаров шовинист само защото бе посочил факти, от които се разбира, че старите македонци не са били гърци. Как ли другояче щеше Белох да нарече Кацаров, ако Кацаров би казал, подобно на Ценов, че тези не гърци са българи? Може би неприятният отзив на Белох повлия на Кацаров да не продължи написването на историята на старите македонци, която той бе започнал.

Същото е и с В. Златарски; но понеже неговите ученици го наричат „велик учен“, нека по-напред да обясним значението на титлата учен у нас.

6. Титлата учен

Моят баща в детството си намерил един грамотен човек във Видин, който го научил да пише. Този човек запознал баща ми с писмените и печатните букви, т.е. да пише и чете написани и напечатани думи. След това го запознал с цифрите и с четирите аритметични действия. Тези познания даваха възможност на баща ми да чете леки книжки, да пише писма и да си води сметки. Понеже тогава подобни познания между няколко хиляди души притежаваше обикновено само един, съжителите на баща ми му бяха прикачили титлата учен.

Обаче неговата слава се затъмни с времето от други. Титлата учен взе да се дава на онзи, който има хубав почерк и може да чете църковните книги. Който можеше да чете Св. писание и църковни книги, се мислеше, че е дошъл до върха на своята ученост. Но и тези учени трябваше да отстъпят с времето мястото си на други по-учени. Титлата учен започна да се дава на онзи, който можеше да чете написани на френски и друг някой чужд език книги. Когато след Освобождението се върнаха учили се в Германия млади българи, които знаеха немски, тогава се помисли, че българите са достигнали до най-високото стъпало на човешката ученост, и спряха тук. Те и до днес не могат да разберат, че **знанието на чужди езици е само средство да се постигне ученост, а не и ученост**. За да се съшият дрехи, трябват игли, конци, ножици и пр., обаче от това не означава, че всеки, който има възможност да си набави тези неща, може да ушие някому костюм.

7. Титлата учен на Златарски, Мутафчиев и др.

На Златарски обаче се даде титлата учен, защото той беше превел от гръцки език писма на Николай Мистика или защото знаел гръцки, а не защото бе разяснил някой спорен исторически въпрос. Преди той да бъде назначен за професор, Иречек написа един отзив за неговите работи в *Archiv fur slavische Philologie*, като посочи тази и онази негова статийка, в която Златарски нищо ново не казваше, а повтаряше идеите на Иречек.

чек и други, и свърши прегледа си с думите, че В. Златарски заслужавал вниманието на учените, защото е брат на първия български археолог Георги Златарски (който бе близък приятел на Иречек).

От това излиза, че учен е онзи, който има учен или по-добре влиятелен роднина.

На Милоков направили силно впечатление хвалбите на българите, че назначили един човек за професор по българска история, защото знаел гръцки, та го разказваше на приятелите си като куриоз.

Своята ученост В. Златарски виждаше в защитата на досегашните мнения даже и тогава, когато признаваше тяхната фалшивост. Ценов според него няма право на ученост, защото се опирал на първоизвори, от които се вижда, че досегашните мнения са фалшиви. Това според науката на Златарски е непозволено. Учен е сега онзи, който защитава досегашните мнения, пък били те и фалшиви.

Михаил Драгоманов често повтаряше пред студентите си, че в България царували понятия за наука, каквито са царували в началото на средните векове.

Своята учена слава Златарски спечели с това, че можа да запази фалшивите мнения, че Тракия и Македония, не са български земи, а когато се опита сам да докаже нещо, той се спъна. Той веднъж обяви, че е намерил гроба на Патриарх Евтимий; това не излезе вярно. Преди да се направят разкопките при Абоба, той с целия си авторитет твърдеше, че там няма да се намерят български старини, и наричаше онези, които му оспорваха това мнение, неучени.

Фактите го опровергаха. Той стана професор, но не знаеше, че Дринов бе против мнението, че българите били късни пришълци, защото се споменават още в V в. Покрай Дунав, та го слагаше в редицата на онези, които твърдят, че българите били дошли едва в 679 г. и пр. С една дума, провъзгласи ли се някой за учен, той може да приказва всичко.

Когато Мутафчиев дойде до съприкосновение с небългари, той разбра как се гледа на неговата ученост. Капитанов, за да го защити, привежда във в. „Мир“ от 11.XI.1937 г. мненията на румънците за него. К. Николеску бил казал: „Мутафчиев в своята книга изхожда от една предварително формирана идея и атакува Йорга не научно въз основа на документи, а злобно, тенденциозно и с неприлични изрази“.

По-нататък в същата статия пише какво бил казал Йорга за Мутафчиев, което читателят сам може да прочете, ако иска да разбере какво е мнението на чужденците за научната стойност на Мутафчиев.

Един ден аз имах случай да разговарям с един средноевропейски учен, който беше отпечатал в списанието си една студия на един български професор. Разговорът ни се отнасяше до научни въпроси. Като мислех, че той е съгласен с отпечатаната в списанието му студия на българския професор, аз споменах тази студия в нашия разговор. Обаче когато я споменах, той се сепна, като че ли го бях убол с игла, и извика с учудване: „Та това научна работа ли е? Аз ви считах за по-сериозен човек.“

Защо тогава я бе напечатал? Няма да разправам това, ще кажа само, че българите са големи учени само докато играят, както им се свири, направят ли нещо самостоятелно, отклонят ли се от механичното повтаряне на чужди идеи, те са нула.

Какво щяха да кажат чужденците за тези българи, ако те подобно на Ценов, бяха повдигнали въпроси, които разклащат основите на историците на европейските народи? Голяма чест е за България, ако въпреки всичко на Ценов се отдаде казаното внимание. Кои проблеми са решили господата Ников и Мутафчиев, за да имат право да говорят за наука? Те се гаврят не само с Ценов, но и с най-голямата издателска къща в Германия. Загатнах тези факти не от някакво злорадство, а за да посоча, че Ников и Мутафчиев не са казали истината, когато са писали, че Ценовите трудове били напълно отхвърлени от научната критика, от което се разбира, че техните пък били напълно приети от целия свят. Никой не обръща внимание на тях. Кои западноевропейски списания се занимаха с историите на В. Златарски? Тяхното излизане даже не се хроникира. Онзи, който е чел посочената статия във в. „Мир“, е видял как румънските учени се явиха на помощ на своя сънародник, а онзи, който е следил отзивите на българите за Ценов, е установил как българите се нахвърлиха като змии върху един свой съотечественик да го унищожат, защото е доказал една истина.

От онова, което ще изложи по-нататък, ще се види, че титлата учен в България се дава сега на онзи, който е майстор да унищожи друг българин, защото си е позволил да се занимава с наука.

8. Ников и Мутафчиев

След като Ников изтъкна, че писанията на Ценов се отричат напълно, думата се дава на Мутафчиев да докаже това.

Макар че всеки, който отвори моите книги, вижда, че те изобилстват с факти или свидетелства; че там няма мисъл, която да не почива на факти, Мутафчиев разгледал всички мои работи и не намерил нито един факт в тях! В своя отзив той повтаря отначало докрай: Ценов казал това, Ценов казал онова. Представя работата тъй, като че ли Ценов на шега, а не въз основа на документи разправя това и онова. Една очевидна неверност. И понеже в работата на Ценов нямало никакви факти, тя се характеризира като „фантастична“. С това Ников и Мутафчиев надминаха учителя си Златарски. Златарски каза, че Ценов се опира на първоизвори, от които се вижда, че досегашните мнения са фалшиви и фантастични, а Ников и Мутафчиев, понеже видяха, че с този аргумент те не унижават Ценов, а себе си, обръщат това наопаки и казват, че не техните, а Ценовите работи били фантастично изделие. Обаче кои са тези фантазии, те не посочват. Тук българската ученост се състои в изопачаване на истината.

Преди да разгледаме доказателствата на Мутафчиев, нека видим кои са професорите Ников и Мутафчиев. Веднъж ме видя в Берлин покойният професор А. Иширков. Понеже не бях чул дотогава името на проф. Ников, аз попитах Иширков кой е този Ников. „Професор в университета“ ми отговори той. „Как професор, бил ли е доцент по-напред и пр.?“, попитах аз. „Не е. Златарски го направи направо професор, защото бил роднина на един владика и произлизал от гръцка фамилия, та знаел от детинство гръцки“. Значи учен е онзи, който има вуйчо владика. Ников впрочем е бил назначен направо за професор по българска история за това, че произлизал от гръцка фамилия! Ние не знаем расовия произход на Никовата фамилия. Знаем само, че един банков чиновник ни разказваше за един близък роднина на Ников, брат на покойния митрополит Симеон и висш чиновник в БНБ, който смятал винаги на гръцки. Макар дългогодишен български чиновник, той не можал да усвои българския език, за да смята на него, а смятал винаги на гръцки, защото това му било по-лесно. От този факт се разбира какъв чист българин е бил чичото или вуйчото на Ников. За другия му чичо или вуйчо бихме могли да кажем много по-интересни работи, но тях оставя-

ме за друг път. От кого бе научил чичото или вуйчото на Ников гръцки? Разбира се, от майка си и от баща си. Същото ще да е и с Ников. И тъй един произхождащ от гръцка или гърчееща се фамилия, ако нейните прадеди са били българи, се назначава да преподава българска история затова, защото матерният му език е гръцки. Дали биха назначили в Атина някого да чете гръцка история, защото матерният му език е български? Най-многого, което би могло да стане, е да се повери на грък гръцка, а на българин българска история, а не — обратното, както става у нас. Този знаещ от детинство гръцки и възпитан в гръцки дух професор си позволява в България да пише за Ценов, че работите му, в които се доказва, че Тракия и Македония, за които претендира Елада, са български земи, били напълно отхвърлени от критиката, само че не казва кой е и от какъв произход е този критик, който е направил това.

За г-н Мутафчиев едни ми казаха, е комунистите го наричали „другаря“, а други, че бил по-преди социалист. Какъв е той сега, сам знае. Работата е, че хората не го считаха за националист, а българската държава е национална държава; разклати ли се народността, разклаща се съществуването на държавата.

Биха ли назначили в съветска Русия един фашист или пък националист да чете в комунистическа Русия история на марксизма? Избрал ли би Светият синод някой евреин, протестант, католик и пр., за митрополит на православен народ само за това, че е учен теолог?

9. Отзивът на Мутафчиев

За Мутафчиев К. Николеску каза, че атакува Йорга не научно, въз основа на документи, а злобно и тенденциозно и с неприлични изрази. Да видим как същият този Мутафчиев атакува Ценов.

а) Старото християнство на българите.

Според Мутафчиев Ценов не бил привел нито един факт в своите работи.

На стр. 251 той пише:

Ценов пише, ако българите са стари тракоилирийци, те са и стари християни.

Тезата на Ценов, е българите са стари християни, не почива значи на факти, а на предположението, че са стари тракоилирийци.

Това не отговаря на истината, защото Ценов е казал това въз основа на факти. Тук ще споменем само някои от приведените факти.

1) Още Св. Йероним (IV в.) пише, че хуните покрай Дунав (които основаха българската държава) учили псалтира; били са значи християни и са имали свое писмо. 2) Созомен (V в.) пише, че живеещите покрай Дунав хуни обожавали владиката си Теотим. Били са значи християни. 3) Малала (VI в.) пише, че тези хуни, заедно с българите в Мизия и Тракия, се вдигнали около 515 г. под водителството на родения в Залдаба (Шумен) Виталиан за защита на православната вяра против император Анастасий, който преследвал илирийските владици. Хуните и българите са били значи в 515 г. православни християни. Тези хуни и българи принудиха император Юстиниан да създаде за илирийските българи отделна архиепископия със седалище в Охрид. 4) Цариградският събор в 869/870 г. е считал българите за стари християни и пр.

Мутафчиев изпуска всичко това и за да компрометира Ценов, му приписва измислицата, е той от само себе си разправял, че българите са стари християни.

б) Кирил и Улфила.

На стр. 250 Мутафчиев пише:

„По-рано Ценов мислеше, че славянският апостол св. Кирил бил „тъждествен“ с Улфила (който е живял в IV в.). Сега изглежда, че той е променил своето мнение. На стр. 238 четем: „Този Кирил не е никой, освен Евсевий Кесарийски“ (съвременник на Константин Велики IV в. сл. Хр.)“.

И тъй, „славянският“ апостол Кирил, който е живял в IX век, бил според Ценов „тъждествен“ с Улфила и Евсевий, които са живели в IV в. Какво мнение ще си състави читателят за Ценов, когато прочете тази измислица?

Работата обаче е съвсем друга. Според легендата за св. Димитър Солунски по времето на император Хераклий, или около 630 г., хуните или българите откъм Дунав, които, както се спомена по-горе, са били още в IV и V в. християни, поискали да превземат и Солун, защото го считали за град на своите бащи или град, който е бил населен от българи. Поради това войната, която българите водиха със солунчани, в легендата се нарича братска война или война между два съплеменни народа.

Българите искали да превземат Солун не само защото Солун е бил град на техните деди, но и защото те изповядвали пра-

вославната вяра. Борили са се впрочем и за православната вяра, както и по времето на Анастасий, около 515 г., когато Солун пък не се е защитавал от византийската армия, а от солунския владика Йоан, който е бил грък. Войната, както виждаме, и сега е станала по религиозни мотиви. Не са се сражавали два народа, а две християнски секти. Войната била започната от всички български племена, но за да има единство, бил избран Кувер (Куврат) за главнокомандващ или император.

Тези станали около 630 г. събития са засегнати и в писаната на български Солунска легенда. Според нея (някой си) Кирил бил казал за себе си: „Беше житие мое въ Кападокий и учение мое въ дамасце“. Този Кирил бил чул в църквата на Александрийския патриарх глас Божий, който му казал да отиде при славянския народ, който се казва българи, и да му даде закон. Той минал през Кипър и Крит, дошъл в Солун и се явил на митрополит Йоан (който според легендата за св. Димитрий защитавал Солун от българите). В Солун значи около 630 г. са живели славяни, които се казвали българи. Йоан обаче го поругал и му казал да не отива при българите, защото те били човекоядци. Когато Кирил излязъл от митрополита, той чул, че се говори български. (В Солун около 630 г. се е говорил български, както се казва и в легендата.) Той им изнамерил 35 писмена и с това изтребил гръцкия език. (Водила се е значи борба против гръцкия език.) И когато митрополит Йоан изпратил да го повикат на обяд, той не можал да разбере говора на гърците. Като чули това, българите (извън Солун) дошли около Солун, а именно великият княз Десимир Моравски, Радивой, княз Преславски и всички други български князе и воювали три години за него. Взели го и го завели в гр. Равнь на р. Брегалница.

В Солунската легенда, както виждаме, е описано същото събитие, което се разглежда в писаната на гръцки легенда за св. Димитър. Само че тук е казано нещо повече. От нея по-ясно виждаме, че Тракия и Илирия са били по онова време населявани от българи, които са имали свои князе.

Когато се казва, че изнамерилият българското писмо е живеел в Кападокия, се е мислило за Улфила, който е изнамерил писмото за скитите, или българите покрай Дунав, защото неговият род произлиза от Кападокия.

Когато се казва, че този Кирил бил в Солун по времето на митрополит Йоан, се е мислило за нападението на Солун от Кувер или Кроват (около 630 г.), защото тогава е живял митропо-

лит Йоан, както се вижда и от легендата за св. Димитър.

Когато се казва, че българите взели от Солун изнамерилия българското писмо и го завели на р. Брегалница, мислило се е за родения в IX век в Солун Константин Философ, защото за него се казва, че е действал на р. Брегалница.

Авторът на Солунската легенда е слушал разни предания за тези събития, събрал ги е в едно и ги е приписал на Кирил.

Това съм изразил аз, а не че славянският апостол Кирил бил тъждествен с Улфила. Кападокийския Кирил аз съм поставял във връзка с Улфила и Евсевий, от една страна, и със „славянския“ апостол Кирил, от друга; а не съм отъждествявал „славянския“ апостол Кирил с Улфила и Евсевий, както твърди Мутафчиев. Защо направих това? Защото българите, които дойдоха откъм Дунав да освободят Солун от гръцката църква, бяха християни и имаха и свое писмо (глаголицата), което им изнаери в IV в. Произхождащият от Кападокия Улфила с помощта на Евсевий Цезарийски, който също е действал тук и който, най-вероятно, е първичният автор на картата на св. Йероним, в която се казва: Мизия или България. Като се бореха за създадената от Евсевий и Улфила църква, те казваха, че се борят за църквата и писмото на онзи, който произлиза от Кападокия, т.е. за Улфиловата църква, само че този създател на българската църква и българското писмо тук е наречен Кирил. „Славянският“ апостол Кирил тук не се има предвид, защото тези събития станаха около 630 г., а „славянският“ апостол Кирил е живял в IX век, или 200 години по-късно.

От българската легенда, която допълва сведенията на написаната на гръцки легенда за св. Димитър се вижда, че българите са били християни и са имали свое писмо преди „славянския“ апостол Кирил. В легендата за св. Димитър се казва, че българите, които се състояха от разни племена, си избрали за общ водител Кувер, или Куврат, а в Солунската легенда се споменават отделните български князе, които са се били съюзили за превземането на Солун. Това били Десимир Моравски, който е бил велик княз, Радивой Преславски и др., от което се вижда, че цяла България по онова време е била разделена на княжества, които около 630 г. Избраха Кувер или Куврат за общ водител или император. Тогава (630 г.) българите владееха Мизия, Тракия, Македония и Дакия и не само че бяха християни, но имаха свое писмо преди „славянския“ апостол Кирил. Това се потвърждава и от Константин Порфирогенет, който пише:

„Когато сръбският княз, който избяга при император Хераклий (610 — 641 г.), умря, България се намираще под римска власт“.

До император Хераклий и Куврат, който бе отраснал в императорския двор в Цариград и бе близък приятел на Хераклий, България се е намирала значи още под римска власт. Нея я освободиха горните князе начело с Кувер или Куврат. Българската държава впрочем се основа още по времето на император Хераклий, след като българите отърсиха абарското и римското иго; тя не е била създадена от някаква си туранска ордица, и то само между Дунав и Стара планина, а е обемала и Горна Мизия и Македония.

Като съпоставих Солунската легенда с легендата за св. Димитър, Малкото житие на св. Климент и др., аз дойдох до заключението, че българите покрай Дунав са били стари християни, за които Улфила в IV в. Изнамерил писмена и преведе Св. писание. Това съм изразил аз, а не че Улфила и Кирил са едно и също лице.

За да се види, доколко онова, което се учи в българските училища, не е българска история, нека да обърнем внимание, че българските князе Десимир Моравски и Радивой Преславски и др., които са князували в днешна България в началото на седми век, не се споменават сега в историята на българите. Вместо това на българските деца се разправя за разни несъществуващи турански ханове. Понеже тези факти оборват досегашните фалшиви мнения, Мутафчиев, за да осуети истината, счел за нужно да каже, че Ценов отъждествявал Кирил с Улфила.

10. Турците са славяни!

По-нататък на стр. 252 Мутафчиев пише, че Ценов бил писал: „Турците говорят славянски и поради това били славянски народ“.

Какво ще си помисли човек за Ценов, когато чете тази очевидна безсмислица?

Работата обаче е друга. Ценов не е разглеждал в случая някакви си азиатски турци, а съседните на франките тауриски, които живееха в Норикум, земята, от която извира р. Драва, на която днешните ѝ поселници се казват словенци. Мела (I в. Сл. Хр.) нарича тауриските туркае, а Агатия (VI в.) турки, които според Константин Порфиrogenет наричали своя военачалник

воевода, говорили са значи славянски, както и днес словените говорят този език.

Гръцката и латинската дума таурус значи бик, говедо; а словенската дума турица значи крава. За норишките тауриски или турки каза Ценов, че са говорили славянски и са били славяни, а не за азиатските турци, както казва Мутафчиев. Думата турци не е употребявана от Ценов. Тези турки Теофилакт Симоката означава като истински абари, за разлика от панонските или крайдунавските абари. Абарите нахлуха в началото на втората половина на VI в. от Горна Панония в Източната римска империя, завзеха Сирмиум, след това покориха хуните или славяните и българите и стигнаха до Цариград. Кувер или Куврат ги изгони от Тракия и Илирия към Горна Панония и основа българската държава в Дакия, Тракия и Илирия.

Мутафчиев не споменава тези събития и за да защити тезата на В. Златарски, че Куврат е живял в Азия и че той бил изгонил турките или абарите от Туркестан към Китай, а не тауриските или словените от Илирия към Горна Панония, както и за да осмее Ценов, преиначава думата таурики и турки на турци, която Ценов не е споменавал, и пише, че Ценов наричал турците (азиатски) славяни! Това е науката на Мутафчиев. От казаното може да се види на какви софизми почива теорията, че българите били от турски произход и че били дошли от Азия*.

Както и да е, той си е послужил в случая със софизми, за да zlepостави Ценов.

---

* Тъкмо когато пишех тези редове, дойде при мене един кадет от Военното училище. Питам го: „Учите ли българска история?“ „Да, нашият учител по българска история е много добър учител“. „Какви са българите според вашия учител?“ „Българите са турански народ, сходни с аварите“.

Учителят като човек може да е много добър, само че не е обективен.

Тук нека споменем и следното: Ценов изтъкна най-напред, че българите са сродни с аварите, поради което Златарски оспори неговата научност. В своята „Оценка за съчинението за хабилизация на д-р Ганчо Ценов“, стр. 3, Златарски, за да докаже ненаучността на Ценов, посочи, че последният твърдял: „Българите не са нищо друго, освен стари дунавски келто-скити, у които продължава историята на готи, хуни, авари“ (стр. 3). Това сродство Златарски счете за очевидна неистина. След това той прие, че българите са сродни с абарите или турките, но, за да защити тезата си, че българите са азиатски туранци, каза, че тези събития били станали в Азия, което, както посочихме, не е вярно. Добрият учител на моя кадет, вместо да обясни на учениците си, че сродствата на българите с абарите и норишките турки бяха посочени най-напред от Ценов, което се прие и от Златарски, той разправял, че българите били сродни с абарите и туранците, или че българите не били крайдунавски жители, а азиатски туранци. Б.а.

11. Имената: Скити и Кроват

На стр. 250 Мутафчиев пише: Ценов изважда името скити от българския глагол скитам, за да я изкара славянска дума. Не Ценов, а Страбон (I, 1, 6), казва, че скит значи номад и пише: скит или номад, а номад значи на български скитник, дума, която произлиза от българския глагол скитам се, което е необоримо доказателство, че скитите са били български славяни. Затова старите писатели пишат: българите в старо време се казваха скити. Мутафчиев пише: „Ценов обръща името Куврат на Кроват“. Ценов не обръща, а сочи, че Теофан пише „Кроват“. Името Куврат се въведе в нашата история от Иречек и Шафарик, които не бяха проучвали Теофан, който пише само Кроват, и се основаваха на по-младия от Теофан патриарх Никифор, който пише Куврат.

Понеже от името на Кроват се вижда, че има сходство между българите и кроватите (хърватите) и че името Кроват е славянска дума, защото такава име носят и славянските кровати, Мутафчиев, за да оспори това, каза най-напред, че името Кроват не е съществувало, а че Ценов го е създал, и след това продължи: Ценов нарича хърватите кровати. Името кровати е измислено значи от Ценов. Не Ценов, а Константин Порфиrogenет, най-старият писател на историята на хърватите, е наричал днешните хървати кровати, както и всички други стари писатели. Щом софизмите не помагат, ще се отричат фактите.

Този метод се продължава и по-нататък, но оборват ли тези софизми тезата на Ценов, че българите са обитавали Тракия и Илирия преди Аспарух? Сега нека се спрем на един факт, който има голямо значение.

12. Дунавските хуни и българи

Новото, което още моята първа работа донесе за онези, които се занимават с българска история, беше, че аз посочих, че българите са хуни. Както сме изложили в нашата книга „Кривата България и покръстването на българите“, Младенов и Златарски ме направиха на пух и прах, защото бях счел българите за хуни.

В следващата, 1908 г. аз написах друга работа, в която сравних разказите на Малала (VI в.) и Теофан (+ 817 г.) за дела-

та на българите и хуните в Мизия и Тракия в 531 г., от което ясно се видя, че Теофан буквално е преписал Малала, с тази разлика само, че там, където Малала пише хуни, Теофан пише българи. Това се видя и когато се сравни Прокопий (VI в.) с Йордан (VI в.). Там, където Прокопий пишеше хуни, Йордан пише българи. А понеже Теофан е източникът, от който черпим сведения за основаването на българската държава, следва, че неговите българи не са нищо друго, освен хуните на Малала и Прокопий.

Това обстоятелство накара Иречек да признае, че българите са хуни. Същото направиха и Нидерле, Златарски и Младенов. Понеже двата воюващи лагера признаха, че българите са хуни, не оставаше нищо друго, освен хунската история да се счита за българска история. Хуните се споменават още от Птоломей (II в.) в Дакия. Атиловата държава, която на запад опираше до германците, трябваше да се счита за българска държава, и то не само по логически, но и по фактически съображения, защото най-младият Атилов син Ирник се споменава в списъка на българските князе като български княз. Приск разказва, че когато бил на обяд при Атила, Ирник бил още дете. Атила много го обичал, той бил любимият му син, и затова го държал все около себе си. Гадатели били предсказали на Атила, че само Ирник ще продължи рода му. Понеже този продължител на Атиловия род е бил български княз, следва, че българската държава е основана от Атиловия род. Тъй като според списъка на българските князе Ирник произлизал от рода Дуло, от който произлиза и Есперих или Аспарих (Аспарух), както и други български князе, явно се вижда, че Атиловият род е основал българската държава. И тук ние нямаме работа само с логически извод, а с факти, защото Атиловите хуни след края на V в. започнаха да се наричат българи. Дотогава онези, които граничеха с Панония, се казваха хуни, след това започнаха да се казват българи. Когато през 488 г. Теодорих Теодомиров дойде в Панония, той удари тук върху българи, а трябваше да удари върху хуни, защото дотогава тези панонски жители се казваха хуни. Българите трябваше да се разбият в 504/505 г., за да завземе Теодорих Симриум, столицата на Долна Панония. Когато лангобардите по времето на император Юстиниан (около 560 г.) дойдоха в Панония, те удариха тук върху българи. Когато заминаха за Италия, те отведоха със себе си и българи. В 598 г. Византийците трябваше

да разбият българите, за да завземат Белград. Във Фредегаровата хроника се казва, че през 631/632 г. (т.е. преди Аспарух) в държавата на абарите в Панония за престолонаследието се скарали един българин и един абарин; съседните с абарите в Горна Панония хуни са наречени сега българи. Крум разби абарите, тъй че границите на българската държава опряха до онези на франкската държава. Българите граничеха с франките и по времето на Омуртаг, Борис и пр. Атиловите хуни се нарекоха впрочем българи. Затова историята на тези хуни е българска история; тяхната държава трябва да се счита за българска държава. Каква е тази българска наука, която казва, че българската държава е основана от хуни, но не казва, че историята на хуните е българска история?

Който е признал, че българите са хуни, той е признал, че и Долна Панония, Дакия и Горна Мизия, отечеството на хуните, са били български земи, което се доказва и от имената Пеща, Черна и др., които са български думи.

Това е следствието от признанието, че българите са хуни. Този преврат предизвика Ценов с доказателството си, че българите са хуни. Златарски призна, че българите са хуни, но несъзнателно, както всички правят, когато механично приемат чужди мисли. Когато той разбра, че от доказателството, че българите са хуни, следва, че българите са били голям народ, който от старо време е населявал Долна Панония, Дакия до Днепър и Горна Мизия, което опровергава неговата теза, че са били малка късно дошла ордица, завладяла само земята между Дунав и Балкана; тогава, за да защити тезата си, че българи са само жителите между Дунав и Балкана, той и неговите ученици го удариха на отричане. Те започнаха да отричат не само историята, но и себе си.

Българската държава е основана от хуна Аспарух, казват те, но хуните до Аспарух били живели някъде в Азия и били доведени до Дунав едва от Аспарух! А доказателството за това?

Не е имало значи хуни край Дунав преди Аспарух! Атиловата държава не се е намирала край Дунав! Кроват не е отраснал в Цариград; не е действал в Дакия, Тракия и Илирия! За хуни преди Аспарух в Дакия, Панония и Мизия говорили само шовинисти! Просто невероятно, че хора, които се числят към интелегентната класа, си позволяват да отричат исторически истини само от инат.

13. Прокопиевият Кавказ и Прокопиевите хуни

Хуните били живели в Азия, защото Прокопий пише, че са живели покрай Кавказката планина. Там се била намирала и Кроватовата държава. Кроватовите хуни били изпдени от турците от Туркестан (а не от турките или тауриците от Панония) и се били спрели край Кавказката планина. Агтук хуногундурът Аспарух, третият Кроватов син, бил избягал на едно от островчетата в устието на Дунав и оттам покорил в Долна Мизия славяни и основал българска държава. Тъй Златарски и неговите ученици разправят, че събитията, които са станали в Панония, били станали в Азия! Тауриските, или турките (стар норишки народ), които покориха или пък се съюзили срещу Византия с хуните или българите в Долна Панония, Дакия и Мизия, чак до Черно море, били направили това в Туркестан, в Азия! Оттам бил избягал от абари и козари хуногундурът Аспарух с една ордица в Мизия, за да основе българска държава! А че абарите тогава са живели в Панония, че Мизия, където бил пристигнал този „туранец“ в 679 г., още от четвърти век се е казвала България, това Златарски, Ников и Мутафчиев премълчават. Всичко това добре, само че Прокопиевият Кавказ, по който са живели хуните в едно прав време, не се е намирал в Азия, а в Тракия и Илирия. Прокопий пише за това:

„От подножията на Кавказката планина едни са обърнати към север и запад и се простират през земята на илирийците и тракийците, други са обърнати към изток и юг и стигат до проходите, в които живеят хуните, и водят към земята на персите и ромеите (гърците), от които единият се казва Тцур (Чорлу)“.
(Procop. Vg. IV, 3, 3).

Кавказката планина, покрай която са живели хуните, се е намирала в земята на илирийците и тракийците; била е значи тракоилирийска планина. Живеещите покрай тази планина хуни са впрочем според Прокопий тракийци, а не азиатци. С това пада единственият коз, че хуните били късно дошли азиатци.

Че Прокопий е наричал старите тракийци хуни, се вижда и от факта, че той казва, че кимериите, които живееха в Тракия до Босфора, се казвали по негово време хуни.

14. Източниците на Прокопий. Теофановите българи

Прокопий не е единственият, който казва, че Кавказката планина е тракоилирийска планина. Това са казали преди него други много по-стари писатели, например Страбон. Според Аполодор измъчваната от стършелата крава Йо побягнала (в едно правреме) от крайбрежието на Йонийско море през Илирия за Хемус (Стара планина), завила оттам към югоизток, преминала през земята на скитите и кимериите, а след това през Тракийския провлак — в Азия, който поради това преминаване се нарекъл Бос-пор (волски път или волски бърф).

Есхил пък, който е по-стар от Херодот, пише, че Прометей бил казал на Йо да мине по Кавказката планина, от която извира р. Хибриста (Ибър, Марица, защото Марица се нарича и днес в началото си Ибър), и да се отправи за Кимерийския нос (днес Галата, част от Цариград). Него като напусне, да мине през Меотидския канал за Азия. Нейният път (през провлака) щял после да се нарича Бос-пор.

Есхил е означил като Кавказка планина Рила, защото от нея извира Ибър. Между Рила и Азия се е намирал провлакът, през който Йо преминала от Европа в Азия. Днешната Кавказка планина не е била преминала Йо, за да отиде в Азия, защото тя се намира в Азия и защото Босфорът се намира на изток от Рила, а не на изток от днешната Кавказка планина. Освен това пътят от Йонийско море за Босфора и Азия не минава през днешния Кавказ, който е в Азия. Есхиловите кимерии са живели впрочем между Рила и Босфора. Планинската верига в Илирия и Тракия, която свършва с Рила планина, е нарекъл Прокопий Кавказка планина, като е казал, че тази планина се е простирала през Илирия и Тракия. Есхиловите кимерии, които живееха югоизточно от тази Кавказка планина, Прокопий е нарекъл хуни. На едно място той пише:

„В старо време хуните се наричаха кимерии“ (Bg. IV, 5). А на друго място (Bg. IV, 4, 7-9):

„Онези, които в старо време се казваха кимерии, сега се казват утигури (уногури или уногундури, които основаха българската държава), на север от които живееха антиите“. Понеже антиите (славянски народ) живееха на север от Дунав, утигурите са живели на юг от Дунав или най-малко покрай Дунав. От двата факта: че праотечеството на хуните се е намирало покрай тракоилирийския Кавказ и че хуните са кимерии, стар тракийски

народ, явно се вижда, че Прокопиевите хуни са стари тракоилирийци. Че Прокопий и неговите съвременници: Йордан, Созомен и др., са наричали Есхиловите и Херодотовите кимерии хуни, се вижда и от следното:

Според Есхил Йо минала от земята на скитите в земята на кимериите и оттам през Босфора в Азия.

Херодот пък пише, че скитническите скити, нападнали кимериите и оттам преминали в Азия. Прокопий и другите предават същата история, само че са разместили имената. Вместо: скитите нападнали кимериите, те казват, че кимериите или хуните, водени от Йо, преминали през Меотис и нападнали скитите или готите. (Sozom., Histor. Eccl. VI, 37; Procop. Bg. IV, 5, 4-11).

Меотис, покрай която са живели кимериите или хуните и готите, се е намирала според Прокопий там, където морето от Византия нататък е текло във вид на река, т.е. до Босфора. Теофан пък, който нарича Малаловите и Прокопиевите кимерии-хуни българи, означава праселищата на кимериите-хуните като Стара България. Той пише, че откъм Меотис, на края на Черно море, т.е. при Византия, морето текло във вид на река през земята на Босфора и Кимерия.

Там се е намирала Стара България, пише Теофан. Стара България се е намирала впрочем на края на Черно море до Босфора, т.е., където живееха кимериите според Херодот, Прокопий и др. Теофановите българи са стари тракийци. Също такива са българите и според Йордан. Той на едно място пише, че хунугурите, които основаха модерната българска държава, най-напред, преди Троянската война, са живели покрай Меотидското блато (покрай което живееха кимериите), след това в Мизия, Тракия и Дакия; по-късно (в историческо време) се споменават в Скития покрай Понтийско (Черно) море.

Хунугурите, които основаха българската държава и които Йордан на друго място означава като българско племе, са стар тракийски народ, който в историческо време е живял на север от Дунав.

А като българи Йордан означава живеещите на юг от Дунав Прокопиеви хуни (виж „Кроватова България и покръстването на българите“, гл. II и III). Поради това Равенският космограф пише, че Йордан е казал, че в Долна Мизия, Тракия и Македония живеят само българи. Понеже Теофан и Никифор пишат, че Кроват бил основал българската държава, като е съединил ху-

ногундурите с българите, излиза, че в случая са били съединени дакийците с тракоилирийците.

Понеже, както споменахме, за българи се счита в историята онзи народ, който Теофан е означил като такъв, тогава, проследим ли изворите на Теофан, ние виждаме, че той е означавал като българи хуните на Прокопий и Малала и българите на Йордан. Тези пък са означавали като хуни и готи кимериите и скитите на Есхил и Херодот. Така идваме до началото, че българите са стари тракоилирийци. Затова Йероним писа: Мизия, или България.

15. Обективността на проф. П. Мутафчиев

Тъй като основата на този въпрос се намира в свидетелството на Прокопий, че Кавказката планина, на югоизток от която са живели хуните, се е намирала в Тракия и Илирия, проф. Мутафчиев, за да осуети истината, решил да изопачи това свидетелство.

Макар че аз съм предал Прокопиевото свидетелство и на гръцки, Мутафчиев на стр. 153 го предава тъй: „Кавказ, на север от който Прокопий поставя обиталищата на хуните, според Ценов не е сегашната планина между Каспийско и Черно море, но се е „простираше през Илирия и Тракия“. (Сравни с цитата на Прокопий, Вг. IV, 3, 3, по-горе — б.а.). Значи, според Прокопий хуните са живели между Каспийско и Черно море на север от Кавказката планина, а Ценов от само себе си пише, че Кавказката планина се простираше през Илирия и Тракия, югоизточно от която били живели хуните“.

Очевидно изопачаване на факта, за да се защити тезата, че до Аспарух хуните са живеели между Каспийско и Черно море, на север от Кавказката планина, когато Прокопий казва, че Кавказката планина се е простираше през Илирия и Тракия и че хуните са живели югоизточно от тази тракоилирийска планина и южно от славянските анти, които живееха на север от Дунав. Понеже с това се оборва тезата на Златарски и Мутафчиев, че хуните са късно дошъл азиатски народ, Мутафчиев благоволил да изопачи Прокопиевото свидетелство по посочения начин. Пак със същата цел Мутафчиев изопачи истината, че турките, които живееха в Горна Панония, били азиатски турци.

Скача скачко да скача. Когато децата играят на кукумиш, те си затварят очите и си мислят, че понеже не виждат хората, и

хората не ги виждат. Това е направил и Мутафчиев. Като не е могъл да обори горния факт, решил е да го изопачи, без да е помислил, че това изопачаване всеки може да го види. С това той доказва, че тезата, че Кубратовата държава се е намирала в Азия и че хуните, които са образували българската държава, са били доведени едва от Аспарух в 679 г., не почива на науката. Опрян на тази фалшивост, той обижда и zlepоставя Ценов по следния начин:

„Всички тези отделни* примери, пише той, ни дават само твърде недостатъчна представа за това, което Ценов е забъркал** в своята история. Някога (и той смята за необходимо сам да съобщи това на своите читатели в *Abstammung der Bulgaren*. S. 48) Иречек бе го нарекъл „studierten Querkopf“***).

След този негов труд излишно е да се пита дали тази характеристика важи и днес. Както изглежда, Ценов работи с убеждението, че със своята превратна наука служи на своя народ. Нему му липсва способността да разбере колко лоша е тази услуга.“

Добре, но опровергават ли тези обиди фактите, че Прокопиевите хуни са стари тракоилирийци; че Прокопиевият Кавказ е тракоилирийска планина; че хуните са стари християни; че българите са населявали под името българи Тракия и Илирия преди Аспарух и преди мнимото нахлуване на славяните, и пр., и пр.? Не! Мутафчиев доказва с това, че е способен да обижда и zlepоставя хората, които заслужават похвала, но че не е способен да защити становището, на което стои. Той в 1936 г., когато писа горния отзив, бе рецензент за работите на Ценов, който се бе кандидатираше да заеме катедрата на В. Златарски. Нему е било поверено да изложи обективно съдържанието на един труд. Той не е направил това, а с разни измислици е zlepоставил кандидата и с това го е лишил от правото, което му е принадлежало.

---

* Изопачени от Мутафчиев.

** А не за способността на Мутафчиев да изопачава.

*** Иречек не бе го нарекъл тъй, защото той прие тезата му, че българите са хуни. Ценов притежава любезни писма от Иречек. Иречек само е разказвал на своя приятел Ягич, а не публично, онова, което е чул от българите. Тъй че този епитет има български произход. Мутафчиев и тук не казва истината. (Трите бележки са на д-р Ценов)

ГЛАВА II

ИСТОРИЯТА НА „QUERKOPF“

16. Българската подкрепа

Още първата моя книга (1907 г.) със своята теза, че българите са населявали преди Аспарух и Тракия, и Македония, обърна внимание на интересуващите се. Обаче моите съотечественици, вместо да ме подпомогнат, се спуснаха да ме компрометират.

Печатът на моята книга не бе изсъхнал, и Ст. Младенов побърза да ме характеризира в Ягичовия „Archiv für Slavische Philologie“ (Bd. 29) 1907 г., като неразбран шовинист, който въз основа на етимологии (а не на факти) твърдял, че българите били хуни и стари поселници на днешното си отечество.

Чуждите учени не били в състояние сами да разберат дали има някаква стойност онова, което аз бях написал, та Младенов счел за нужно да ги осветли, да не би да се заблудят. Българската преса му се виждаше недостатъчна да постигне целта си. Въпреки това съответните кръгове се занимаха с моята работа повече, отколкото се предполагаше. Един виенски професор по времето на Иречек ми каза, че те с него много, много пъти са говорили за мене. Резултатът от това за мене бе, че Иречек и Нидерле приеха моята теза, че българите са хуни, а не чуди, както те твърдяха по-рано. Това се мъчеше Младенов да осуети, но не успя. Същият този виенски професор ми каза как му било разправяно, че аз съм бил писал в моята книга за Австрия, която била спъвала нашето културно развитие и че на нея се било дължало, че ние още нямаме истинска история. А това никъде не бях го писал, пък нямах и причина да го пиша. От казаното се разбира колко са били разклатени становищата на някои господа, та са прибягнали до клевети, за да ме компрометират пред германския научен свят.

После разбрах, че най-недоволен от мене бил Ягич, което не подозирах, защото аз с нищо не го засягах. Пък най-сетне, ако съм казал нещо погрешно, да го поправи. Ако мисли, че казаното от мене е толкова несъстоятелно, няма нужда да обръща внимание на него. Обаче той обърна голямо внимание на писаното от мене. Около Балканската война един генерал-

щабен полковник ми каза, че Ягич питал своите приятели тук, между които и Иван Шишманов, на каква възраст съм и имам ли средства.

На мене ми направи особено впечатление този интерес на Ягич, но едва после разбрах неговото значение. Като стар книжовник, Ягич знаеше много добре, че за да се прокара една такава идея, каквато застъпвам аз, се изискват енергия и средства. Дали директно, или индиректно, не зная, обаче това запитване обърна вниманието на българите да бият Ценов по кесията. Вземи му хляба, па ще видим дали ще пише книги да сърди хората. Българинът чувства голямо удоволствие, когато му се удаде случай да унищожи друг българин. Би трябвало много да се разпростра, ако бих искал подробно да изложа тази история. Ще кажа само, че по онова време бях военен чиновник. В започващата тогава Балканска война бях назначен в щаба на една от действащите армии и пратен там по изричната заповед на началника на щаба на действащата армия. Началникът на армията, в която служех, ми суспендира заплатата. Когато щабът на действащата армия го запита защо прави това, той отговори: „Г-н Ценов е патриот, той ще се срамува да получава заплатата“. Значи командващият армията и всички, които получаваха заплатата, не били патриоти. Който е патриот, не трябва да яде. Законите и по-високото началство ми дадоха правото, но аз пак нищо не получих. Тук моят патриотизъм ме глоби с една сума от 6000 златни лева. Пак под предлог, че съм патриот, не ми се плати друга една служба от пет месеца. След като бях изсмукал и доведен до просешка тояга, бях уволнен по болест! Така младата България подкрепя науката.

17. Недоволството на Ягич

а) Народността и езикът на св. Климент Охридски.

Най-сетне и Ягич сам грабна перото против мене. Аз бях обнародвал една книжка „Кой е Климент ОХридски?“. Понеже дотогава се твърдеше, че Климент е словенин и че той е донесъл в Охрид или в България преведеното от Кирил и Методий на словенски евангелие, с което се доказваше, че славянската книжнина не е излязла от България, а е дадена на българите от гърци и словени, аз посочих Малкото житие на св. Климет, в което се казва, че Климент произхожда от европейските мизи, които мнозинството нарича българи. Бил е значи българин, а не

словенин и заради това неговият език трябва да се нарича български, а не словенски език. За да засиля и обясня по-добре същата теза, аз посочих, че Македония, Тракия и Мизия са били населявани от българи преди Аспарух, пък и преди мнимото нахлуване на славяните. Но най-важното, което се посочи, бе, че това Климентово житие има връзка с Легендата за св. Димитър Солунски.

В тази легенда се казва, че абарите били завзели почти целия Илирик, а именно, както двете Панонии, тъй и двете Дакии: Дардания, Мизия, Превала, Родопа, както и други провинции заедно с Тракия до Голямата стена при Византия. Българите обаче, предводителствани от Кувер, се вдигат против абарите, прогонват ги, преминават Дунав и заемат споменатите провинции. Това е станало около 630 г.

В малко по-друга форма се повтаря това и в Малкото житие на св. Климент. Там се казва:

Българите са европейски мизи. Те преминали с големи сили Дунав и наследили съседните земи: Панония и Далмация, Тракия и Илирик, както и голяма част от Македония и Тесалия. По времето на Кувер, или Куврат, българите са владеели значи и Тесалия до Йонийско море.

Смисълът на същото е повторен и в Солунската легенда, както вече посочихме.

Съпоставим ли тези легенди, ние виждаме, че българите, от които е произлязъл Климент, са били християни около 630 г., или че са стари християни, и че македонските мизи се казвали българи, преди сърбите да се появят в историята. Понеже Климент произлизаше от тези българи, той е българин и затова неговото писмо трябва да се счита за българско писмо.

18. Езикът на Св. Св. Кирил и Методий бил словенски, а не български

Ягич, който считаше македонците за славяни, а не за българи и в своето съчинение „Как е настанал църковнославянският език“ настойчиво повтаряше, че св. св. Кирил и Методий били превели Св. писание на словенски и пак словенски, остана изненадан от моите доказателства, че св. Климент, създателят на старобългарската литература, е българин, както и че македонците са били преди него българи. Понеже в Пространното житие на св. Климент на някои места е каза-

но, че Кирил и Методий са превели Св. писание на български или словенски, Ягич каза да не се обръщало внимание на българите. Не е съвсем ясно кои е означил той като българи. Днешните българи сигурно не, защото преди мене едва ли някой българин му противоречеше в това отношение. Като българи той тук означаваше авторите на Малкото и на Пространното житие на св. Климент, Солунската легенда и др., в които се казва, че Св. писание е преведено на български. Че патриарх Фотий, Анастасий Библиотекар, папа Николай и др., също така означаваха македонците като българи, това Ягич или не знаеше, или, ако го знаеше, не му обръщаше внимание. Ягич се опираше на някои панонски легенди, в които се казва, че Св. писание е преведено на словенски. За него беше меродавно само онова, което се казваше в панонските легенди. Той не бе проучил произхода на тези легенди, пък не можеше и да направи това, защото за него се изискваха и исторически познания, които той, както се вижда, не е притежавал. Той даже не знаеше или пък не искаше да знае, че още Константин Порфиrogenет — първият, който спомена сърбите и хърватите в историята, пишеше, че преди появяването на сърбите и хърватите в историята, България се е намирала под римска власт, от което се разбира, че тогава Македония се е казвала България. Ако панонската славистика бе споменала само този факт, щеше да се пощади много братска кръв и отношенията между южнославянските племена щяха да бъдат съвсем други.

19. Склавени. Гети. Хуни. Българи

Съпоставим ли обаче разните легенди, ние намираме, че те имат известна сходност и зависят една от друга; че панонските легенди са по-късни компилации. Върху това не можем да се простираме тук, обаче за обща ориентировка нека изложим следното.

Хуните населяваха днешно Маджарско и Влашко от Горна Панония до река Днепър. Наименованието хуни започна да изчезва към края на V в. Вместо хуни дакийските поселници от средата на VI в. Започнаха да се казват предимно склавени. Според Йордан склавените населявали земята от Мурзайнското езеро (на долното течение на река Драва) до Днепър, т.е. същата земя, която се считаше досега населена от хуни.

Теофилакт Симоката наричаше тези славяни гети, т.е. ги считаше за старо дакийско население. Според живеещия през IV в. Йероним (Part. 1 — 23, 951) гетите се състояли от седем племена, а Симоката (VII, 7, 8) пише, че абарският предводител, който бе покорил тук славяните, писал до император Маврикий, че е покорил седем племена. Дакийските гети са наречени впрочем славяни. Йордан пък не прави разлика между хуни и славяни. Хуногурите, или хуногундури, другарите на савирите, или северите, живееха според него на север от Дунав, т.е. там, където живееха славяните.

Също и Теофан и Никифор считаха славяни и хуни, или хуногундури, за едно и също, защото те веднъж пишат, че хуногундури и българи се били съюзили, а друг път, че славяни и българи се съюзили. Вместо названието хуни, те употребяваха названието склавени.

Йордан пише, че българите се делили на два главни дяла: на българи и хунугури и савири. Теофан нарича хунугурите хуногундури, а савирите — севери и пише, че българската държава е образувана от хуногундури и севери, които той означава сега като славяни. Гетите, хуните или славяните според по-старите автори се били състояли от седем племена, а Теофан и Никифор пишат, че българската държава е била основана от седем славянски племена. Впрочем, Теофан нарече седемте гетски племена веднъж хуногундури, а друг път славяни. Основателите на българската държава са стари крайдунавски жители. Тези седем славянски племена получили общото име българи. Ако езикът, на който е било преведено Св. писание, се казвал ту български, ту словенски, то е, защото хуногундури се казваха ту българи, ту словени, а не защото този език е бил езикът на горнопанонците, които в старо време не са се казвали склавени (славяни). Това едно, но тук има и нещо друго, което е по-важно.

Каже ли се, че Св. писание е било преведено на словенски, мислил се е Улфиловият превод, защото Улфила изнамери писмена и преведе Св. писание за гетите покрай Дунав, които след VI в. Се нарекоха славяни и образуваха българската държава.

Филосторгий, който е живял през IV в., пише (II, 5), че Улфила изнамерил писмена и превел Св. писание за християните в Гетия, с изключение на книгите за царете, защото гетите били войнствен народ, та той не искал да се засилят военните им страсти, ако би превел и тези книги.

Същите гети св. Йероним (IV в.) нарича хуни и пише, че хуните (покрай Дунав) учили псалтира.

Император Константин Велики съградил укрепените места (градища) в Мизия: Силистра, Преслав, Плиска и Констанца, за тези скити или гети, които по Улфилово време са се казвали и готи.

Прокопий и други негови съвременници делеяха скитите на хуни и готи, а Теофан и Никифор — на хуни и българи; наричаха впрочем готите българи, от което излиза, че Улфила е бил превел Св. писание за българи и че Константин Велики за българи е бил построил горните градове*.

Седалището на Улфила се е намирало в Никопол (Никюп) на р. Янтра под Търново. За поселниците на Долна Мизия Улфила е бил превел Св. писание. Той го е превел и за гетите или хуните отвъд Дунав, защото св. Йероним пише, че хуните по негово време учили псалтира.

Улфиловият ученик Авксентий, който е бил владика в Силистра, пише, че Улфила бил диктувал, а те, учениците му, преписвали. Това е станало между 333 — 339 г. Йордан пък (VI в.) пише, че около 376 г. Хуните нападнали съседите си весеготи (бесеготи, бесите) отвъд Дунав. Весеготите, като не могли да устоят на хунския удар, помолили император Валенс да ги приеме в Източната римска империя и да им даде в Тракия земя за обработване. И за да му докажат, че ще му бъдат послушни, те му обещали да станат християни, ако той би им дал учители, които да знаят техния език.

Християните, които знаели езика на весеготите и които им дадоха учители, са били Улфиловите готи или българи.

20. Панонската легенда, или Методиевото житие

В нашата книга „Кроватова България и покръстването на българите“ сме посочили, че в панонското Кирилово житие са приписани на Ростислав Панонски действия, които са били извършени от българския цар Михаил в България, или че български работи са отбелязани като словенски работи. Същото е и с Панонската легенда, или Методиевото житие, на което се опира Ягич. В това житие се казва, че словенските князе Ростислав и Светополк изпратили хора до кесаря Михаил и му казали, че при словените идвали разни учители, които ги учили различно.

---

* Българската „научност“ посочва, че тези грандиозни постройки били извършени от една полудива, мръсна, гола и боса монголска ордица — Б.а.

Понеже словените били прости хора, те помолили кесаря Михаил да им изпрати човек, който да ги научи на истината. Михаил им изпратил философа Константин и брат му Методий, които според Ягич били превели Св. писание за словените в Панония. А че този кесар Михаил е бил българският цар Михаил, няма значение. Тук няма да разказваме тази история, ще кажем само, че и същата легенда приписва на панонците неща, които са извършени от българи.

В четвърти век весеготите помолиха Валенс да им прати учители, които знаят техния език, т.е. не гърци или латинци, които те не разбирали. Това в Панонската легенда се приписва на панонските князе Ростислав и Светополк: те помолили Михаил да им изпрати учители, които да знаят техния език, защото не разбирали гръцките, латинските и немските проповедници.

Улфила преведе Св. писание без книгите за Царете или Макавеите. Той диктувал на учениците си, а те преписвали, а в Методиевото панонско житие (§ XV) се казва за Методий: „Той, като поставил от своите ученици два попа скорописци, преведе всички книги подпълно с изключение на Макавеите (царете)“.

На Методий се приписва онова, което бе направил Улфила.

За да стане всичко това по-ясно, нека обърнем внимание на следното:

Константин умря в 869 г. в Рим, а Методий бе назначен от папата в 870 г. (след смъртта на Константин) за панонски епископ. Вземем ли се твърдението на Методиевото житие за вярно, че епископ Методий бил превел Св. писание в Панония за панонските словени, тогава трябва да се каже, че Св. писание не е било преведено от Константин, а е било преведено от Методий след смъртта на Константин, което противоречи на самата Панонска легенда, според която папа Николай бил благословил в 866/867 г. превода на Константин. Каже ли се, че Методий е бил превел Св. писание в Панония, трябва да се разбира, че папата е бил назначил Методий за панонски владика, за да преведе Св. писание на словенски за панонците, когато папата беше против славянската служба в Панония. Тъй като панонските славяни бяха християни преди Константин и Методий, кой ги покръсти? Гърци ли, латинци ли? Не, защото това от никого не се свидетелства. Тях ги покръстиха българите на Улфила, защото това се вижда от най-старите автори. Съпоставим ли тези легенди, ние виждаме, че според Методиевото житие Св. писание е било преведено преди Константин и Методий, и то на езика на онези

славяни (хуни-българи), които образуваха българската държава. Затова архиепископ Теофилакт пишеше: език български, или словенски.

Константин изнамери други писмена — кирилицата, за македонските българи. Като българи в случая са се означавали македонските българи, а не дунавските.

21. „Querkopf“. Радостта на „учена“ България

Всичко това не бе известно на Ягич. Той изхождаше от предположението, че българите са турци, които са живеели между Дунав и Балкана, а македонците са славяни, които по времето на св. св. Константин и Методий още не били „покорени“ от турските българи, когато тъкмо обратното бе факт. Тъй например Теофан пише, че след смъртта на Константин Погонат император станал синът му Юстиниан II. Той през 685 г. (по времето на Аспарух) потеглил на война против Славиния и България. Отблъснал излезлите му насреща българи и стигнал до Солун, където бил разбит от българите. Тук Теофан е нарекъл Тракия Славиния, а Македония — България. В Солунската легенда се казва, че Кирил бил изнамерил писмена за славяните, които се казват българи. Славяни са били всички, но македонците се казвали българи. Всички тези и още много други, посочени от мен данни, че македонците са се наричали българи не само преди Аспарух, но и преди мнимото нахлуване на славяните, поставиха Ягич в недоумение. Той изгуби ума и думата и се нахвърли върху мен по един нечуван начин. Понеже почти всички български слависти по онова време бяха минали през неговия модел и разпространяваха неговите идеи, той се учудил, че един българин си е позволил да обърне внимание върху неприятни нему истини, и намислил да го унищожи. Най-напред рекъл да узнае кой е този българин. От българи и други той научил, че Ценов е някакъв си германски доктор по философия; значи нещо недобро. След това, както споменах по-горе, той се обърнал към своите приятели в София да узнае на каква възраст съм и имам ли средства. Най-сетне той научил, че българите ме наричали „Querkopf“. Всички тези сведения той обнародва в списанието си „Archiv fur slavische Philologie“, Bd. 36, 1916, 514-515.

Аз значи бях станал толкова известен, че хората почнаха да пишат моята биография. Ягич, разбира се, пишеше моята биография.

рафия, за да ме злепостави. Какво общо имаха тези епитети с науката? Опровергават ли те данните, които аз бях посочил? Не! Ягич приказваше общи думи и не оспори нито един от посочените факти. Щом аз нищо свястно не бях казал, защо се занимава с мен? Лично аз не го бях засегнал. Той написа обидите си срещу мен, вижда се, за да докаже, че е от славянски род, защото само един славянин може да постъпи тъй спрямо друг славянин. За да се разберат подбудителните причини на тази обида, трябва да споменем, че той я предприе в 1916 г., когато се водеше война за Македония, да не би хората да ми повярват, че Македония е българска земя.

„Учена“ България много се зарадва, когато чу, че епитетът, който тя бе дала на своя съотечественик, се повтаря публично от Ягич. По лицето на господата сияеше радост. Те не се радваха от доказателството на Ценов, че Тракия и Македония, за които българският народ сега се жертваше, са били български преди Аспарух, а се радваха, че Ягич, като не можа да оспори тези данни на Ценов, го е обсипал с епитети. С това „учена“ България стоеше на страната на противниците на България. Мутафчиев, когото providението изпратило да се бори с българските „шовинисти“, повтаря тази обида и за да я засили, пише, че Иречек ме бил нарекъл тъй.

ГЛАВА III

НАУКА ИЛИ ПОЛИТИКА

22. Политически съображения

Господата Ников и Мутафчиев са недоволни от Ценов не толкова, защото онова, което той изнася, е невярно, а защото той със своите писания способствал да дискредитира България пред чуждия свят и с това нанасял голяма беля на страната. Политически причини ги карат впрочем да постъпят тъй с Ценов. Значи, ако Ягич и други бълват гущери против Ценов, то не било, защото Ценов е разклатил тяхното становище, а защото с доказателствата си, че Тракия и Македония са били български преди Аспарух, че Св. писание е преведено на български и пр., принасял вреда на България!

А господата Ников и Мутафчиев, които защитават „истината“, че българите са само жителите между Дунав и Балкана, а Тракия и Македония, за които претендират други народи, не били български земи, правили това в полза на България! Добре! Понеже тезата на Ценов, че Тракия и Македония са български земи, принася вреда, а тезата на Ников и Мутафчиев, че истински българи били само жителите между Дунав и Балкана, принасяла полза, да видим кому се принася тази полза.

23. Защо за българи се считат само жителите между Дунав и Балкана и каква полза принесе това на българите?

Известно е, че Русия се стремеше да се доближи до Дарданелите. За постигане на тази цел русите се осланяха повече на православието, отколкото на славянството. За да се стигне до Цариград, трябва да се мине през България. Интересите на русите изискваха Тракия, която и трябваше за хинтерланд*, да бъде тяхна. На българите те можеха да отстъпят място само между Дунав и Балкана, където те и по място, и по численост не биха били в състояние да и пречат.

Предвид на това по времето на църковната борба патриархът се съгласи по съвета на русите да позволи българска църква само на жителите между Дунав и Балкана. А понеже българите си извоюваха самостоятелна църква и извън тази област, патриаршията ги обяви за схизматици.

Русия се солидаризира с патриарха и не призна българската църква, ако и в тази църква да се служеше на същия език, на който се служеше и в руската.

С една дума, Русия не искаше да признае българската църква в Тракия и Македония, а с това не искаше да признае и българската народност в тези земи.

Малко преди Руско-турската война излязоха Църковна история от Голубински и Българска история от Иречек. Макар че още Дринов в 1872 г. каза, че ако българите са живеели още през V век като голям народ по средния Дунав и Панония, не може да се вярва, че те в края на VII век са били дошли в Мизия, при все това Голубински и Иречек застанаха на тази позиция и казаха, че българската държава била основана едва през

* Хинтерланд (нем.) — Съседна област, към която се предявяват права на претимство, обикновено като обект на грабителска колониална политика. — б.р.

679 г. от третия Кроватов син Аспарух между Дунав и Стара планина. Следователно българи били само жителите между Дунав и Балкана, както желалеше Русия.

Обяви се война на Турция.

Русите се оказаха неподготвени. Те тръгнаха с недостатъчни сили и едва-едва се добраха до Сан Стефано и бяха слаби да защитят заетата територия.

Когато техните противници, англичаните и австро-унгарците, видяха, че те са отслабнали и не са способни за сериозна съпротива, ги лишиха на Берлинския конгрес от голяма част от завоюваната земя.

Неприятелски разположени към Русия сили решиха да се създаде едно васално българско княжество само за жителите между Дунав и Стара планина, защото „науката“ и Русия считаха за българи само тези жители.

В България по онова време се вдигна плач до Бога, защото българите се надяваха за свобода на всички българи или най-малко на онези, които признаваха екзархията, когато споменатите сили си мислеха, че са били справедливи по отношение на българите, даже и по-справедливи, отколкото трябвало, защото те им придадоха и Софийски окръг, който не влизаше в Аспарухова България. Ако освен това се даде автономия и на Пловдивския санджак, то стана поради баташките кланета, от които се виждаше, че Южна България е населена с българи, които искат независим живот.

От тези примери се вижда какво значение има познаването на историята за политиката на един народ и че онези, които поддържат това, че българи били само жителите между Дунав и Балкана, принасят полза на чужди държави и вреда на България.

Ако хората знаеха кои са българите, друга щеше да бъде съдбата на българското племе.

24. Защо се разпокъса българското племе на Берлинския конгрес?

То се разпокъса, защото западните сили по никакъв начин не искаха да допуснат велика Русия да стигне до Дарданелите и Егейско море.

То се разпокъса и затова, защото западните сили го считаха за мост, по който русите възнамерявали да стигнат до Дарданелите и Егейско море, което западните сили по никакъв на-

чин не искаха да допуснат. Бояха се от това не само Австро-Унгария поради многото славяни, които тя владееше, но и Англия и Италия, които не искаха да допуснат руския флот в Средиземно море. Както е известно, италианският министър-председател Криспи бе първият, който издигна гласа си в полза на България след разрива между Русия и България. Ако Англия и други подкрепиха българите по времето на съединението на Южна със Северна България, то стана само защото русите направиха грешката да си изтеглят офицерите от България. Без тази грешка Съединението нямаше да стане, защото западните сили нямаше да позволят едно съединение под руски протекторат, а Русия беше слаба да се наложи.

25. Политиката на русите и българите

Всички тези факти ясно сочат каква политика се налагаше и на руси, и на българи. Българите трябваше да засилят националната си култура, русите трябваше да подпомогнат това и чрез национална България, която извънредно симпатизираше на Русия, да стигнат до проливите, за които мечтаеха. Това не разбраха нито руси, нито българи. Нито от българска, нито от руска страна не излязоха теоретици да обяснят какви да са отношенията между руси и българи, за да има полза и за двете страни. Българската народност не интересуваше русите. Те се интересуваха от българите само дотолкова, доколкото българите им служеха като средство за постигане на известни цели; не служат ли за това, не се интересуваха от тях; пък и не знаеха кои са българите. Понеже българите бяха живели столетия под робство, истинско робство, мислеха си, че те сами не могат да се управляват; затова, вместо да попаднат под властта на някой чужд народ, трябвало да се поставят под протектората на славянска и православна Русия, но понеже не всички българи бяха на това мнение, те се разделиха на две групи. Едната бе за самостоятелна България, другата за руско покровителство. Тези българи казваха: Русия не иска нашето подчинение, тя иска само да вървим с нея и да не дружим с нейните противници. В какво се състои тази самостоятелност тогава? Както и да е, това беше една политическа идея, върху която човек би могъл да се замисли. Ще кажем, че хората обичаха своята народност и си мислеха, че тази политика е най-добра за национална България. Добре, но за да стане сватба, се изисква и двамата да кажат: „да“. Когато са-

мо единият иска, а другият не иска, не може да стане сватба. Русия води война с Турция по-малко, за да не кажем никак, за славянството, отколкото за православието. И понеже българите не се считаха за православни, защото не искаха да се служи в църквите им на гръцки, Русия не признаваше тяхната църква, а с това тя не признаваше и българската народност на останалите под робство българи, които бяха под ведомството на българската екзархия. Нейните консули в Турция бяха първите, които започнаха да доказват, че македонците не са българи. Нейната дипломация постави не българи за владици в епархии на Екзархията, които си имаха свои владици. С една дума, Русия бе против българската народност в Тракия и Македония.

От факта, че Русия искаше протекторат над свободното Българско княжество, а на останалите под турско робство българи не признаваше църквата и народността, явно се вижда как Русия си представяше бъдещето на българския народ. Тя не искаше една самостоятелна българска народност, а се стремеше, когато стигне до протоците, да приобщи чрез църквата живеещите извън пределите на България българи със своята народност. Русия не се грижеше за славянството, а за русизма, което беше нейно право. Затова онези българи, които поддържаха руските тенденции и поставяха руските интереси над българските, трябва да се означат като антинационалисти. Към тези българи спадаше и проф. В. Н. Златарски.

26. Науката на В. Златарски

а) Политическата тенденция на В. Златарски.

В. Златарски произлизаше от едно крайно русофилско семейство или от онзи дял на българския народ, който беше за поставяне на България под руски протекторат. Според биографията му от П. Ников, той е бил завършил средно и висше училище в Русия. В Петербург следвал по-големият му брат, вероятно емигрираният в Русия български артилерийски офицер Златарски. Той извикал там брат си Васил и го настанил да учи в Русия. Какъв български патриот бе този български офицер, може да се съди от това, че той бе от избягалите в Русия детронатори на българския княз Александър, за да се постави България под руски протекторат, който след амнистията не се завърна в България. От това може да се съди дали той бе възпитал по-малкия си брат Васил в любов към България, или в любов към Русия.

Така възпитаният Васил Златарски след завръщането си в България се зае да обоснове „научно“ тезата на Голубински и Шафарик, че българи били само жителите между Дунав и Стара планина. Интересното е, че тъкмо тогава „славянофилите“ в България какво не правеха да доказват, че българите не са славяни, а били турци, защото Златарски, който правеше това, беше подпредседател на Славянското общество в България. „Славянофилите“, които бяха всъщност русофили, не искаха да признаят, че българите са славяни, защото, ако се каже, че българите са славяни, ще трябва да се сметат за българи всички славяни на Балканския полуостров, които се казват българи. Това не беше в интерес на Русия, защото в такъв случай българската държава би трябвало да се простре до Егейско море, нещо, което пречеше на руските претенции за владение на брега на Егейско море. Русия искаше една България от неколкостотин хиляди души само между Дунав и Стара планина, защото само тази България не пречеше на нейните планове. В. Златарски се зае да обоснове „научно“ тази тенденция.

б) Основаването на българската държава.

Златарски започна да доказва, че Аспарух бил довел турски българи в Долна Мизия. А когато се пита защо тези турци говорят славянски, а не турски, отговаря се, че те се смесили тук със славяни и научили техния език. За да не се помисли, че е голословен, Златарски каза, че това били свидетелствали византийските хронографи Теофан и Никифор. Чета аз тези автори и намирам, че те не са писали подобно нещо и че Златарски в случая буквално е преписал Голубински и Шафарик, и че Теофан и Никифор пишат съвсем друго. Те веднъж разправят, че българската държава е основана от сдружавани на хуни или хуногундури и българи. Хунът Кроват или Куврат бил съединил хуни с българи и тъй основал българската държава. На друго място същите тези автори наричат хуните славяни и пишат, че българската държава била образувана от съюзяване на славяни и българи. Под славяни те разбираха в случая седемте гетски или хунски племена, които населяваха Дакия. Предвид на това Теофан и Никифор пишат, че след като бил разбит Константин Погонат, от седемте съседни и съюзни славянски племена северите (хунските савири) били взети от Верегавската (Берковската) клисура и били поставени на изток да пазят границата откъм гърците, а от другите седем славянски племена едни били пос-

тавени на запад против абарите в Панония, други на юг (против гърците). Йордановите хунгури и савири Теофан и Никифор са означили тук като славяни.

Както и да е, от Теофан и Никифор, които Златарски при-вежда за свидетели, се вижда, че българската държава е основана от славяни, защото славяните пазеха държавата от гърците и абарите. Там, където има завоевание, завоевателят пази завоюваната територия, а не поробеният. Тук пазители на държавата против неславянски народ бяха славяни, затова те са били господари в държавата. Онзи е господар, който разполага със силата. Тук със силата разполагаха славяните. Тези славяни се нарекоха българи, след като се съединиха с българите. Освен това българската държава се основа според Теофан и Никифор от седем славянски племена, а не само от едно, от азовците между Дунав и Балкана на изток от Искър, както учат Златарски и други. Тези славяни населяваха земята от Горна Панония до Днепър. Според Теофан и Никифор северите били поставени на изток да пазят границата. Този източен дял на българската граница е опирал до Цариград, защото Теофан (стр. 436) пише, че император Константин Копроним в 764 г. Изпратил тайно хора в България да хванат Склаун, княза на северите. Щом станало това, Копроним нахлул в България и стигнал до Цика (Виза). Северите са били впрочем поставени в земята между Виза и Цариград, ако е трябвало да се обезвреди северският княз Склаун, за да може Копроним да стигне до Цика или Виза, тъй че България по времето на Аспарух е опирала до Цариград, а не само до Стара планина, както се казва от Златарски и др. Че България е опирала по онова време до Цариград, се разбира и от други места у Теофан. На стр. 358 той пише, че Константин Погонат обявил война на българите (водени от Аспарух) и заповядал на войската си да навлезе (от Азия) в Тракия. Тракия значи не се е намирала тогава под негова власт. След смъртта на Константин Погонат, пише Теофан (стр. 364), Юстиниан II, синът на Погонат, развалил сключения договор между българите и баща му и потеглил против Славиния и България и стигнал до Солун, където българите го разбили. Земята впрочем между Цариград и Солун не е спадала по времето на Аспарух под властта на византийския император, защото той в този случай нямаше да воюва за нея, а под властта на съюзените славини и българи, от които той искаше да я превземе. Понеже българите отблъснали от Солун византийците и ги прогонили от Тракия в Азия, кой тога-

ва е населявал Солун и Тракия по времето на Аспарух? Българите. Тази земя Погонат беше признал по договор за българска земя. Само този факт окончателно опровергава тезата, че по времето на Аспарух българската държава се е намирала само между Дунав и Балкана, както и тезата, че Солун никога не е бил български. Същото се разбира и от Анастасий Библиотекар, който пише, че по времето на Борис българската държава е опирала до самия Цариград, както и от Хамартол, който пише, че българският цар Михаил е владееел Солун и пр. От това най-добре обаче се разбира, че стара Теофанова България се е намирала на края на Черно море, или че тя е опирала до Босфора.

Защо тогава се казва, че българите по времето на Аспарух били владеели само до Стара планина и че Южна Тракия и Солун никога не са били български? В полза на България ли, или в полза на чужди народи се прави това?

Тук нека споменем и друг един факт. Мутафчиев ни отправя упрек, че сме идентифицирали Берегава с Берковица, защото според него Берегава се намирала „в Източна Стара планина, близо до черноморския бряг“. Значи там живеели северите. Добре! Понеже Мутафчиев защитава тук тезата на Златарски, нека ни бъде позволено да отбележим следното: според Златарски Аспаруховите турци живеели най-напред на едно от островчетата в устието на Дунав. След това минали Дунав и стигнали до Варна. Заетата от тях област се е простирала впрочем между устието на Дунав и Варна, а проходите Гулишки и Ришки, в които според Мутафчиев живеели северите, се намират на повече от 100 километра южно от Варна. Как можаха българите да разполагат със северите, които те не владееха? Освен това Теофан казва, че северите били преместени на изток. Към кой изток бяха преместени северите, ако те досега са живеели до брега на Черно море? Има ли смисъл тезата на Мутафчиев?

Но нека бъдем кратки. Хуните живееха на запад от Осъм и от Родопите. В случая те нахлуха от запад и стигнаха до Варна и Цариград. Понеже азовците са били неблагоприятни пазители на границата, те взели берковските хуни, или я-овците, и ги поставили на изток до Цариград да пазят границата.

Българската държава и сега, както и по времето на Кроват, обхващаше земята от Горна Панония до Днепър и на юг до Егейско и Йонийско море.

Сам Аспарух е бил славянин, защото е носил славянската титла кнзъ. Аспарух не е основателят на българската държава,

защото той е бил пети български княз край Дунав; преди него е князувал славянинът Безмер, който е произлизал от същия род Дуло, от който е произлизал и Аспарух. Тезата, че „монголецът“ Аспарух бил довел една гола и мръсна ордица в Мизия, където покорил славяни, не почива на научни основи и трябва да се характеризира като чиста измислица.

Понеже въпреки всичко това В. Златарски се зае да доказва, че българи са само жителите между Дунав и Балкана и че Тракия никога не е била българска, може да се разбере дали с наука, или с политика се занимаваше той, и дали Мутафчиев, който с разни извъртания се мъчи да защити тезата на своя учител, се ръководи от истината, или иска да я осуети чрез компрометирането на Ценов.

27. Съзнателно ли, или несъзнателно Златарски направи това?

Аз казвам, че тук има факти, които изключват всяко заблуждение.

1. Златарски не е могъл да се заблуди, че според Теофан и Никифор българите били дошли едва през 679 г. откъм Волга и Дон до Дунав, понеже Теофан и Никифор никога не са писали такова нещо, а са писали, че българите са населявали Тракия и Илирия преди това мнимо нахлуване и че Стара България се е намирала на края на Черно море, където морето се стеснява във вид на река.

2. Златарски не е могъл да се заблуди, че българската държава е основана от доведени от Аспарух през 679 г. турци, ако Мизия още в IV в. се казваше България; ако според Теофан и Никифор тя е основана от славяните, които населяваха Панония и Дакия до Днепър, както и Тракия и Илирия.

Освен това има данни, от които се вижда, че той е знаел известни факти, които аз още преди 30 години бях посочил, но за да защити тезата, че Тракия не е била българска земя, той ги е премълчавал или изопачавал. Така например Теофан (стр. 436) пише, че Константин Копроним нахлул в България и стигнал до Цика (Виза), от което се вижда, че земята между Виза и Цариград, която заемаха северите, се е считала за българска земя.

По-късно същият Теофан пише, че Никифор тръгнал (в 807 г.) на поход против българите и завзел Одрин (стр. 482), от което се вижда, че земята между Цариград и Одрин е била насе-

лявана тогава от българи. Никифор е тръгнал на поход против българите, за да превземе Одрин. Златарски, за да защити тезата, че Одрин не е бил никога български, предава този факт по следния начин: „Никифор потеглил в поход против българите, но като стигнал Одрин... върнал се“ (История I, 251), от което се разбира, че Никифор се е движил из византийска земя, че Одрин е бил византийски град, докато Теофан пише, че е бил български. Никифор бе наследен от Михаил Рангабе (811 — 813 г.). Теофан (стр. 495) пише: „Михаил излезе против българите чак до Чорлу“, от което се вижда, че земята между Цариград и Чорлу, както и самият Чорлу, са били тогава български. Златарски обаче предава това тъй:

„Император Михаил потеглил в поход против българите, но когато стигнал до Чорлу, войниците му се разбунтували“ (Ист. I, 261), от което се разбира, че земята между Цариград и Чорлу, както и самият Чорлу, са били византийски, а не български.

Когато се направили разкопките при Абоба, се намериха имената на кастелите, които са влизали в пределите на българската държава. От тях ще споменем тук само следните: Родосто, Димотика, Виза, Созопол, Месемврия, о които също така се вижда, че българите са владеели Южна Тракия до Мраморно море, на брега на което лежи Родосто. Въпреки това Златарски твърди, че Южна Тракия никога не е била българска! Анастасий Библиотекар, като говори за мисията, която българският цар Михаил е бил изпратил през 866 г. до папа Николай, пише, че заедно с връщащите се българи папа Николай бил изпратил и една мисия за Цариград, понеже пътят до самия Цариград минавал през земята на българското царство (*quoniam per Bulgaricum regnum iter usque Constantinopolim terra tenus tenditur*).

Понеже от това свидетелство, което Златарски знаеше, се вижда, че България по времето на Михаил (Борис) е опирала до Цариград, Златарски не го споменава и пише, че България до Борис е опирала само до Пловдив, а Одрин и земята между него и Цариград никога не са били български. От незнание ли направи той това? По времето на Михаил (Борис) се събрал в Цариград вселенски събор да реши към коя църква да спада българската земя в Илирия, или земята от Родопите до Йонийско море, от което се вижда, че по времето на Борис не само Тракия, но и Илирия до Йонийско море са били български земи. Златарски изопачава този факт и пише, че съборът се е занимавал с Източна България, с която той не бе се занимавал. От нез-

нение ли той направи това? Златарски като български историк не написа нито ред за защита на българската кауза, когато по времето на Балканската и Европейската война се водеха етнографски и исторически спорове между българите и техните съседи. И това той не знаел.

Кой морал постави тогава за професор по българска история един човек, който не знае всичко това?

Тук нямаме работа с някакво случайно незнание, а със системно избягване да се каже истината, че Тракия и Македония, които бяха нужни на Русия, са били български земи. Ами професорите Ников и Мутафчиев от незнание ли изопачиха факта, че хуните били живели според Прокопий между Каспийско и Черно море, когато Прокопий пише, че те са живели в Тракия? За никакво незнание тук не може да става и дума, тъй като аз отдавна бях обърнал внимание върху казаните факти.

Тук нямаме работа с незнание, а с фалшифициране на българската история в чужда полза. Всички горепосочени факти Златарски и неговите ученици не са знаели, а са знаели по време на войната да издават карти, че Тракия, за която претендираха русите, и Южна Македония не са били български земи!

По инициатива на Златарски художникът Антонов издаде тези карти, придружени с разни монголски фигури, които изразяваха българските „ханове“, за да се види как тези „ханове“ са завоювали византийски земи и че те не са могли да завоюват само онези земи, които са били нужни на Русия. Понеже Златарски не бе споменат като автор на картите, се мислеше, че те са продукт на Антоновата фантазия. Антонов побърза да ги издаде и на немски, за да видел и чуждият свят тази историческа истина. И за да заблуди хората, се подписал професор Антонов, какъвто не беше. Хората си мислеха, че имат работа с някой знаменит български професор по история, комуто трябва да се вярва. Най-сетне Златарски се откри. За да обясни на чуждия свят кои са българите, той обнародва в края на 1917 г. своята „Geschichte der Bulgaren“ („История на българите“), към която бяха приложени посочените карти. В българското издание на своята „История“ той не посмя да ги приложи. Вижда се, че се е страхувал. Важно е било чужденците да знаят, че Тракия, за която българите проляха толкова кръв, не е българска земя. От всички тези факти ние правим извода, че Златарски и неговите ученици съзнателно изопачават истината, че Тракия и Македония не са били български земи.

28. Ползата на България от тази наука

Насърчен от Златарски, и Д. Ризов издаде един атлас от карти с подобно съдържание.

Всичко това добре, но една поговорка казва:

„Човек предполага, Бог разполага“. Русите не превзеха Дарданелите. Тях ги заеха „победоносните“ елини.

При разпределянето на плячката в Ньойския договор, определена от В. Златарски за русите, Тракия се даде на гърците. Хората си мислеха, че не може да се даде на победените българи една земя, която българските учени считаха за гръцка. Че дипломатите са се ръководили по картите на проф. В. Н. Златарски, това може да се види, като се сравни картата на Златарски в неговата „Geschichte der Bulgaren“ за времето на цар Борис, с картата на България по Ньойския договор, и ще се окаже, че те съвпадат.

Че същите карти са лежали на масата на онези, които в Ньой решаваха съдбата на българското племе, се свидетелства и от тогавашния гръцки министър-председател Венезилос. Когато българският министър-председател Стамболийски помолви Венезилос да се забрави миналото и да не се откъсва България от Егейско море, „да не се взема българска Тракия, която и географски, и стопански не спада към Гърция“ и пр., Венезилос му отговорил: „Вие, г-н министре, като искате тая земя, гледайте ли картите на Вашите учени и дипломати, от които се вижда, че тая земя никога не е била българска?“

Същото щеше да каже и Русия, ако тя би завзела Дарданелите, както се предполагаше. От този факт се вижда кому услуги Златарски, като фалшифициреше историческата истина, че Тракия никога не е била българска. Той послужи на чужди народи. Без „науката“ на В. Златарски България нямаше да бъде откъсната от Егейско море.

Но това не са единствените „заслуги“ на проф. В. Златарски и неговите ученици за българския народ.

Със своята „наука“, че българите са турци, които са живели между Дунав и Балкана, а другото е безстопанство имот, те предизвикаха апетита на съседите на България за български земи. За да не бъдем лошо разбрани, обръщаме вниманието на нашите читатели, че Златарски и учениците му не разглеждат историята на българския народ; те не следят съдбата на българското племе. Под българска история те разбират биографията на

този или онзи „хан“. Владеел например някой „хан“ до Стара планина, Златарски казва, че това е България. Владеел друг до Пловдив, до Вардар и пр., това е България. Умрял „ханът“, умряла България. Имало ли е народ в тези „хански“ владения и какъв, това не е важно. Че е имало българи и извън „ханските“ владения, него това не го интересува, защото тези българи не са управлявани от „ханове“.

За тази „наука“ русите дадоха на Златарски титлата почетен доктор, а неговите съпартизани го обявиха за велик учен. Ако бе написана историята на българския народ, а не биографиите на разни „ханове“, съдбата на българското племе щеше да бъде друга.

Съседите на България щяха да разберат, че извън техните граници няма безстопанствен имот; щяха да се разберат с българите и кръвопролитните войни щяха да се избегнат. Русия щеше да заеме друго становище спрямо България. Но когато Русия видя, че онези, които трябваше да пазят България, работят в интерес на самата Русия и против България, тя се самозабрави и си помисли, че ще осъществи напълно своите желания. Русия искаше да владее Одрин с Южна Тракия и понеже подпредседателят на Славянското дружество В. Златарски бе доказал „научно“, че Одрин и Южна Тракия никога не са били български, тя си помисли, че плячката сега ѝ е сигурна. Когато обаче българите нахлуха в Тракия и завзеха Одрин, пък и остана Тракия, тогава русите, които бяха изпратили свои хора даже и на фронта да кажат на българите, че напразно си хаят силите, им казаха: „Вие заемате земята, която ние искаме за нас, ние ще ви покажем, че ще изгубите не само Тракия и Македония, но и част от свободна България.“ Това стана. Нечувано нещастие сполетя българския народ. Дотам се стигна, когато се поставят чужди интереси над българските.

29. Методът на Ценов

Като не могат да оспорят фактите, господата Ников и Муфтачиев пишат, че Ценов имал „чудовищен метод на работа, който е отрицание на всяка наука“. За пръв път ние чуваме да не се оспорват резултатите, до които един изследовател е стигнал, а да се оспорва методът, по който той е стигнал до тези резултати. Добре. Да разгледаме това.

В нашата книга „Кроватова България и покръстването на българите“ ние посочихме, че В. Златарски, с чийто метод Ни-

ков и Мутафчиев си служат, упрекуваше Ценов, защото се опирал на първоизвори, от които се вижда, че досегашните мнения, които той (Златарски) поддържаше, били фалшиви и фантастични. Аз мислех, че тук имаме работа с някакво недоразумение. После обаче се убедих, че нямаме работа с недоумение, защото Златарски, за да защити „фалшивите и фантастичните мнения“, или не споменаваше фактите, които говореха в полза на българите, или ги изопачаваше. Защитата впрочем на фалшивите мнения, че Тракия и Илирия не са български земи, не почива на грешка, а на умисъл.

Понеже и господата Ников и Мутафчиев държат на тези фалшиви мнения, те казват, че методът на Ценов е чудовищен.

В какво се състои този метод?

Не само народите, но и отделните дисциплини си имат своя история.

Какви са били понятията на историците преди сто години и какви са понятията на сегашните историци, има разлика. Най-напред не се знаеше, че има българи. Това се установи. Сега започна да се търси какъв народ са българите. Появиха се толкова мнения, колкото хора се занимаваха с този въпрос. Тези мнения аз изложих още през 1910 г. в моята книга „Произходът на българите“. Понеже мненията не съставляваха система, те не решаваха въпроса за народността на българите. От всички тези изказвачи на мнения най-голямо внимание заслужи Шафарик. Защо?

Защото той пръв даде една формула за образуването на българската държава. Като взима предвид изказаните преди него мнения, той казва, че било установено, че българите са уралски чуди. Византийските летописци Теофан (+ 817 г.) и Никифор (+ 828 г.) били писали, че българите са дошли от Волга и били сродни с хуните и кутургурите. След това Шафарик пише, че третият Кроватов син дошъл през 678 г. в Мизия, покорил славяни и основал българската държава. Защо тези чуди, когато са живели покрай Волга, са се наричали чуди, а не българи, Шафарик не каза.

След Шафарик се явиха други, предимно Кръстьович, които казаха, че българите са хуни, обаче защо тези хуни се казват сега българи, Кръстьович не можа да обясни. Разбира се, защото били дошли от Волга. Значи онези, които през 679 г. покорили славяни в Мизия и основали българската държава, не са били чуди, както казваше Шафарик, а хуни. Дринов оспори тезата на Кръстьович, защото той установил, че българите се споме-

нават като голям народ още в V в. Покрай Дунав, затова не може да се твърди, че те са дошли едва в края на VII в. отнякъде си. Въз основа на Шафарик и Дринов Иречек написа своята „История на българите“, в която той не признаваше хунството на българите, а ги разглеждаше като чуди или фини. На това гледище застанаха после и Иван Шишманов и В. Златарски. Какво е направил тогава Ценов?

Той казва, че българите са хуни. Това не е нещо ново, защото преди него са казвали същото и други. Всичко това е тъй, но има и друго.

Не само Кръстьевич, Шафарик, Клапрот, Цойс и др. Са поставяли българите във връзка с хуните, но и Теофан, Малала, Касиодор и други стари автори. Задачата на историята не е да каже нещо от себе си, а да установи, че тези и онези автори са казали това и онова и да обясни смисъла на казаното. Че българите са хуни, това са казвали и други. Защо тогава за тези други не се казва, че били превратаджии, както това се казва за Ценов? Никой не каза за тях, че те със своите писания оборвали досегашните мнения. Че българите са хуни, това бе го казал и Кръстьевич. Защо Дринов, Иречек и пр. Отхвърлиха тезата на Кръстьевич и защо Иречек, Златарски и др. приеха, че българите са хуни чак когато Ценов установи това? Има значи разлика между „казал“ и „установил“. И Дринов беше казал, че българите са споменавани още в V в. покрай Дунав, обаче той не обясни, откъде се взеха тези българи там, затова и казаното от него си остана само казано, без влияние върху науката, защото въпреки това Иречек пак продължи да разглежда българите като дошли едва през 679 г. в Долна Мизия. Необоснованите изказвания не са наука. Най-много изказвания беше направил Иван Шишманов, но и те отидоха на вятъра. Той даже издаде в Будапеща и на френски своите изказвания, обаче никой не им обърна внимание. Той беше много добър приятел и с Иречек, и с Ягич, обаче те даже не хроникираха неговите изказвания, докато с Ценов те многократно се занимаваха. Иречек не прие тезата на Шишманов, че българите не са хуни, а волжки турци, но прие принципа на Ценов, че българите са хуни. Има значи нещо, което Ценов е направил, което другите не са могли да направят. Как стигна Ценов до това заключение?

Българската истори язапочва, както и по-преди казахме, с византийските хронографи Теофан и Никифор. На тях се позовават онези, които твърдят, че българите са късни пришълци.

Чета аз тези автори и намирам, че те не са били проучвани от моите предшественици. Така например Никифор пише, че Куврат, братовчедът на Орган, господарят на хуногундурите, изгонил абарите от земята си и подписал мир с император Хераклий (610 — 641 г.). По-старият от патриарх Никифор, владиката Йоан от Никиу, който е почти съвременник на Кроват, пише пък, че този Куврат е бил израснал в императорския двор в Цариград и е бил близък приятел на император Хераклий. Понеже абарите по времето на император Хераклий обсадиха заедно с хунугури, българи и пр., Цариград, Куврат, приятелят на Хераклий, сключил договор с Хераклий, отделил се от абарите и ги изгонил от Тракия и Илирия. Освободил значи Византийската империя от абарите, след което пък освободил тракийските и илирийските градове от гърците. Този Куврат е баща на Аспарух. Понеже Куврат и синът му Аспарух, който бил основал българската държава, се означават после като българи, аз посочих, че хуните са наречени българи, или че хуните са българи, както и че българската държава не е основана от чуди — пришълци, което се вижда и от факта, че Аспарух се споменава като пети български княз покрай Дунав. Ето кое накара Иречек да се откаже от своята теза, че българите били фини, и да приеме Ценовата, че те са хуни.

Това едно.

Второ: Чета аз по-нататък Никифор и Теофан и установяват, че Никифор пише, че Куврат бил станал господар на хуните и българите, а Теофан, че Кроват станал господар на хуногундурите, българите и котрагите. Вместо хуни, Теофан казва хуногундури.

От това се вижда, че Теофан и Никифор са считали хуните и българите за две отделни племена. Това е направил преди тях и Малала (VI в.), който пише, че Виталиан около 515 г. е воювал начело на хуни и българи (виж „Кроватова България, гл. III). Хуните и българите са били впрочем две отделни племена. Хунът, или хуногундурът Кроват, станал господар и на българите. След това съединение хуните се нарекоха българи.

Трето: Установи се, че Мизия сее казвала още през четвърти век България; че всички стари писатели като Енодий, Касиодор, Комес Марцелин, Йордан, Йоан от Антиохия, Йоан Малала и пр., са разглеждали българите като стари тракоилирийци, което може да се види в нашата книга „Кроватова България

и покръстването на българите“. Българите не са впрочем късни пришълци. Като късни пришълци се означават хуните, а не българите.

Има някои, които поставят хуните във връзка със средноазиатския (или монголския) народ хиунг-ну, като си мислят, че хиунг-ну и хуни било едно и също. Никаква идентичност няма между названията хиунг-ну и хуни. Науката се занимава с онези хуни, които бяха означени като такива от Прокопий, Йордан и техните съвременници. Тези хуни не са азиатци, а са старите кимерии, или кимбри, които са стар европейски народ. Славяни днес живеят на остров Сахалин, в Сибир, на р. Висла, по брега на Адриатическо море, но ние се занимаваме с балканските славяни. Същото е и с хуните. Може да е имало някакви си хиунг-ну в Азия, Африка, Америка и пр., ние обаче се занимаваме с Прокопиевите и Малалаловите хуни, защото те основаха българската държава.

Тези хуни се нарекоха българи, когато се съединиха с българите на юг от Дунав. Името българи не е донесено, а е заварено, защото хуните и българите са били първоначално две племена. Тук се намира възелът на проблема. Защото, ако се казва, че хуни са дошли отнякъде си в Мизия, не може да се разбира, че били дошли българите, защото хуни и българи са две различни племена. Този факт предизвиква преврат в българската история. Понеже той не може да се оспори, прибъгва се до спекулация: Ценов казал, че Куврат е Кроват, че турците са славяни, че славянският апостол Кирил е тъждествен с Улфила и пр. Всичко това, даже и когато би било вярно, не оборва факта, че онези, които основаха българската държава, не са се казвали българи, а хуни и че българите са стари тракоилирийци. За това се спори. Какъв преврат се предизвиква в историята с това, че Ценов вместо Куврат, казал Кроват?

Търсим ли сега кои са били изворите на Теофан, ние намираме, че тези извори са Йоан Малала (VI в.) и Прокопий. Теофан е преписвал буквално на много места Малала. Той следователно е наричал българи онзи народ, който е бил означен като такъв от Малала. Малала обаче разглежда българите като стари тракоилирийци и на едно място (стр. 97) даже казва, че по негово време българи се наричали онези, които в старо време са се наричали мирмидони, начело на които е воювал Ахил в Троянската война. Сравним ли Теофан с Прокопий, ние намираме, че той е нарекъл българи и хуни Прокопиевите скити и ки-

мерии; затова Теофан постави стара България на края на Черно море, или там, където в старо време (преди Троянската война) живееха кимериите и скитите, или хуните и готите и пр.

Това е методът на Ценов.

30. Методът на Мутафчиев

Какъв е методът на Мутафчиев? Обяснил ли е Мутафчиев този проблем по друг начин? Не! Мутафчиев не е казал кои са българите, щом не са такива, каквито ги описва Ценов, за да се види какъв е неговият метод. Не само това, но той не е могъл да обори основната теза на Ценов. Ценов каза, че българите, безразлично от каква народност са, са населявали и Тракия, и Илирия преди Аспарух. Това Мутафчиев не е оборил. Той не е посочил какви са тези българи, щом не са стари тракоилирийци. Какво критикува тогава той? Нищо. Неговият метод се състои само да zlepостави Ценов с изопачавания. Защо той казва, че „Кавказ, на север, където Прокопий поставя обиталищата на хуните“, се простирал между Каспийско и Черно море, докато Прокопий пише, че едни от подножията на Кавказката планина са обърнати на север и запад и се простират през земята на илирийците и тракийците и че хуните са живели югоизточно от тази Кавказка планина.

И ахайците ли, които са живели също тъй според Страбон до Кавказката планина, са азиатци? Защо Florus (живял около 20 г. сл.Хр.) пише, че римският военачалник Volso стигнал до Родопите и Кавказ (Volso Rhodopen Caucasumque penetravit). Под Кавказ тук се разбира Рила планина, защото Рила е съседна с Родопите и защото още Есхил, който е по-стар от Херодот, пише, че от Кавказ извира р. Ибриста, Ибър, който извира от Рила, както по-преди споменахме. Според Ариан, Александър Велики, като минал Тракия, нападнал трибалите, които живеели между р. Искър и Тракия. А Йероним (IV в.) пише, че тук (между Искър и Родопите), където едно време е воювал Александър Велики в Кавказките скали, се вдигнали хуните. И Йероним впрочем е означавал съседната на Родопите планина като Кавказка планина. Покрай този тракоилирийски Кавказ са живели хуните. Понеже живеещите покрай Рила и западно от нея, казват я, а не аз, я-овците са считани за хуни. Тези хора и Прокопий означава като хуни, защото според него Юстиниановият военачалник Белизарий, който е роден в Германия, днес Сепар-

рева баня, Дупнишко, е от хунски произход. Тези хуни изпъдиха абарите от Тракия и византийците от тракийските и илирийските градове и основаха българската държава. Този факт е изопачен от Мутафчиев по горния начин.

Къде е казал Прокопий, че хуните са живели на север от Кавказката планина? Научният метод на проф. Мутафчиев не се състои впрочем в това — да се изясни някой въпрос, а да се уязви някоя личност, даже и тогава, когато тази злоба го прави невъзможен за професор, защото, ако би се попитал проф. Младенов, той би казал, че онзи, който не е в състояние да говори истината, не би могъл да бъде професор.

В отзива си върху работата на Ценов, който е писан през 1936 г., Мутафчиев употреби всички непозволени средства да злепостави Ценов, за да защити „науката“ на своя учител В. Златарски.

Обаче в последната книжка на „Бизантинише Цайтшрифт“, излязла в края на 1937 г., Мутафчиев е заел съвсем друго становище към своя учител. Вестник „Дневник“ от 15 януари 1938 г. предава неговия отзив за „науката“ на Златарски по следния начин:

„В последната книжка на сп. „Бизантинише Цайтшрифт“ г-н Мутафчиев е написал един некролог за неотдавна починалия и толкова заслужилия за нашата наука проф. В. Н. Златарски. В този некролог г-н Мутафчиев е отрекъл цялата научна дейност на своя голям учител. Между другото, в некролога се казва, че повечето от това, което е написал г-н Златарски, е било неприемливо. При това той е бил работил с наивни и остарели методи“.

От това се вижда, че Ценов има право, като твърди, че онова, което е писал Златарски, е неприемливо.

Макар че Мутафчиев оспори „науката“ на своя учител, той пак задържа метода на учителя си Златарски. Златарски каза, че не трябва да се обръща внимание на факти, от които се вижда, че досегашните мнения били фалшиви или неприемливи. Мутафчиев продължи този принцип, защото той, макар че знае, че „науката“ на Златарски е неприемлива, упреква Ценов, че той доказвал нейната неприемливост. Както и да е, от установяването на Мутафчиев, че Златарски не е имал научен метод и че онова, което той е писал, е неприемливо, се вижда, че четиридесет години българската младеж, включително и г-н Мутафчиев, е слушала и учила неприемливи неща. Трябва ли впрочем тази неприемлива наука да продължава още?

На този въпрос ще отговори Министерството на народната просвета.

31. Причините за неприязънта

Мнозина се питат защо е тази неприязън спрямо Ценов. Аз с нищо не бях докоснал Младенов, докато той се нахвърли по един непозволен начин върху мен не само в българската, но и в чуждестранната преса. Аз даже не го познавах. Не аз казах нещо лошо против Златарски, а той против мен (виж неговата Оценка — б.а.). Ако аз му отговорих, то беше само за защита. Ников, Мутафчиев, Миятев, Дуйчев и *tutti quanti** аз не познавам и с нищо не ги бях засегнал, за да им послужи това като причина за тяхната неприязън против мен.

Защо се прояви тогава тази неприязненост?

Аз мисля, че е за защита на хляба.

Когато Мутафчиев през 1936 г. написа в „Бизантинише Цайтшриффт“ своя отзив върху работите на Ценов, в който той „доказва“, че Ценов не само че няма право на научност, но е и „Queckorff“, Ценов бе кандидат за катедрата на В. Златарски, Ников бе другият кандидат, а Мутафчиев — рецензент или вещо лице. След излизането на тази рецензия факултетният съвет, който бе приел Ценов за кандидат, отхвърли Ценов под предлог, че бил стар, какъвто той не беше, когато се прие неговата кандидатура. По този начин Ников зае катедрата на Златарски, ако и да не бе написал никаква системна работа върху старата история на българите, която четеше Златарски и за която се търсеше кандидат. Както е известно, от редовен професор се иска системна работа, а не някоя ученическа статийка само за форма. Понеже между нас се води спор върху въпроса, кои са българите и коя земя те са населявали, аз казах на г-н декана на факултета, че не може да бъде професор по българска история онзи, който не знае кои са българите. Ников обаче бе държал един реферат върху началото на българите и говорил за някакви си българо-хуни и хуно-българи и пр. Когато слушателите после му задали някои въпроси, той не можал да отговори и съобщил във вестниците, че те не са го били разбрали. Когато слушателите му го помолили да си напечата реферата, той не направи това, защото нямаше какво да каже. От кого взе Ников тезата: хуно-българи и българо-хуни? Кой е онзи, който след Дри-

* *Tutti quanti* (ит.) — Най-различни, всякакви — б.р.

нов, Иречек, Златарски и пр. Установи, че българите са хуни и хуните — българи? Това бе Ценов, за когото Ников си позволява да пише, че неговата наука се отричала напълно от критиката! Ако си беше напечатал реферата, щеше да се види, че той върши плагиатство, което не му даваше право да бъде професор. За да се замаскира това, Ников и Мутафчиев излязоха с посочените по-преди изопачавания, за да компрометират личността на Ценов. Кои са българите обаче, те не доказаха. Щом посоченото от Ценов, че основателите на българската държава са хуни и че тези хуни са живели и преди Аспарух покрай Дунав, не е вярно, те трябваше да докажат кое е вярното, за да се сравнят двете тези и да се види коя е правилната. Това те не направиха. Господата продължават да говорят за хуно-българи и българо-хуни, а автора отхвърлят и за да оправдаят това отхвърляне, вместо да отговорят на зададените им въпроси, те го унижават с разни измислици и епитети. Къде по света става подобно нещо? Тук въпрочем нямаме работа с някоя случайно изказана обида, а с един обмислен план, с един заговор против един човек, за да се заеме от друг мястото, за което той претендира. Ников зае това място и за да го задържи, приписа на Ценов казаните обиди. От тази гледна точка трябва да се обсъди деянието на Ников и Мутафчиев.

Българите са хуни, писаното от Златарски е неприемливо, но онзи, който доказа, че българите са хуни и че писаното от Златарски е неприемливо, трябва да се унищожи, за да могат господата да бъдат професори. Каква поука извлича българският студент от този морал?

32. Грижите за науката

а) В Германия.

В Германия има Министерство на науката, възпитанието и изкуствата. В това министерство има особена Дирекция за университетите, начело на която стои учен и авторитетен човек, който се грижи за напредъка на науката и е в състояние да знае добро ли е онова, което се върши в университетите, или не. Освен това при всеки университет министерството има по един куратор, който ръководи администрацията и наблюдава изпълнението на наредбите. Там всеки студент, който се чувства в състояние, може да се посвети на академична кариера. Обаче платена професорска длъжност се получава след дълга работа

и доказани способности. Би трябвало много да се разпростра, ако искам да обясня подробно това. Ще кажа само, че на доценти и извънредни професори не се плаща нищо от държавата. Те стажуват, така да се каже.

За да се изберат най-даровитите хора за професори, нова Германия измени реда за хабилитацията. Онзи, който иска да се хабилитира за доцент, трябва първо да стане доктор хабил; този докторат се получава две години след обикновения докторат, ако кандидатът представи по-обстоен труд по материята, която ще чете, и издържи изисквания се изпит. За да не се извършва протекция, кандидатът не може да се изпитва в университета, в който той е следвал, или при професори, при които е слушал лекции, а се праща от министерството в някой друг университет, който то посочи, и то в навечерието на изпита. Тъй станалите доктор-хабил нямат още право да се хабилитират като доценти. От тях министерството избира най-способните и на тях позволява да се хабилитират в някой университет. Този доцент трябва отново да работи или отново да се яви на конкурс, ако иска да стане извънреден и редовен професор, защото като него има мнозина, които той трябва да конкурира, за да получи платимо място или катедра. При всички повишения се гледа не на възрастта, не на службата, а изключително на способността. Тъй например архитектът, който построил новия берлински стадиум, бе на 27 години, когато извършил това нещо. С тази си работа той се отличи и скоро след това бе назначен за професор и за директор на Института за преустройството на Берлин, длъжност, която стои много по-високо, отколкото онази на редовен професор. Тъй става по всички клонове на науката.

Когато се освободи някоя катедра в Берлин, министерството търси кой да я заеме измежду всички германски учени по тази специалност, особено между редовните професори на всички германски университети, включително и тези на Австрия и немска Швейцария, и го кани за професор в Берлин даже и тогава, когато той е в малко напреднала възраст. За да се съгласи такъв учен да си напусне мястото и да дойде в Берлин, министерството му дава освен по-голямата берлинска заплата, още и допълнително възнаграждение, което в някои случаи е достигало до 30 000 марки* годишно. Това е само за обикновените учени, а за учени, които са се отличили особено с разрешаването на някои трудни проблеми и пр., днешна Германия предвижда всяка

---

* Говори се за периода между Първата и Втората световна война — б.р.

година четири премии от по сто хиляди марки, които се раздават на такива хора.

Вече само от тези примери се вижда какви жертви прави държавата за подпомагане на науката. Макар че историята на германците е разработена, както на никой друг народ, нова Германия създаде един институт, в който се разработва само германската история. Обсъжда се даже въпросът да се отдели изследователят, или човекът на науката, от професора или учителя във висшето училище, защото не всеки учител в университета е изследовател. Понеже платено професорско място или редовната професура се получава в много случаи много късно, на редовните професори се плаща заплата до края на живота им, т.е. даже и след като те са освободени от преподаването. По този начин Германия се е издигнала до онова културно равнище, на което тя винаги е стояла и стои.

б) В България.

В България няма държавен институт, който да се грижи за науката. Това е работа най-вече на Министерството на просветата, обаче то, за да няма проблеми, е предоставило тази работа на университета; сложило е значи вълка да пази стадото. Но нека бъдем кратки.

Как се избира в България професорският персонал?

В България не става избор или подбор, защото няма подготвени кандидати за това. В другите страни Министерството на науката се грижи за прираста на университетския преподавателски персонал. Подготвят се доценти и извънредни професори, и то в голямо количество, та като се освободи някоя катедра, да може да се прави избор между мнозина, често между стотина кандидати, от които се избира най-достойният. В България тази класа хора не съществува; министерството не я е създадо, защото него, както казахме, науката не го интересува. Миналата есен четохме във вестниците, че ректорът на университета помолил министъра на просветата и той удовлетворил молбата му да се продължи срокът за пенсионирането на някои професори, защото няма подготвени хора да ги заместят. Кой е виновен за това, никой не попита и никой не каза, че трябва да се отстрани тази аномалия.

Защо няма кандидати?

Защото никой не ги е създад. Защото никой млад българин, който не се ползва с личните симпатии на професора, с чиято

специалност иска да се занимава, не се осмелява да се посвети на академична кариера, понеже не само че той няма да бъде допуснат в университета, но ще бъде преследван и извън университета. Българският професор си избира някого от своите студенти, който поддържа неговото становище, и го прави доцент и професор, ако и младият човек още да не се е оформил като човек на науката. Щеше ли например Младенов да бъде препоръчан от Милетич за професор, ако Младенов бе му казал тогава, че говори „неверности и неостроумни измислици“? Не! Щеше ли Златарски да препоръча Мутафчиев за доцент и професор, ако Мутафчиев бе казал, че онова, което Златарски пише, е неприемливо? Не! Златарски е разправял даже за Мутафчиев, че когато той умре, Мутафчиев ще продължи неговото дело. За това той го направи професор, а не за неговите знания.

В Германия не е така. Там даже от кандидата за доктор хабил се изисква да каже своето верую, т.е. да каже как гледа той на дисциплината, която иска да учи. Този млад човек може без страх да излезе с възгледи, които противоречат на възгледите на редовния професор по тази дисциплина, защото неговата съдба не зависи от професора. Неговата служба зависи от неговите връстници и конкуренти: дали някой друг доцент или извънреден професор няма да излезе с по-добра формулировка на неговата теза, или пък да докаже несъстоятелността на неговите възгледи. Тъй той се оформя като човек на науката и след това получава катедра. Преценката на неговите способности не зависи от професора, който е напуснал катедрата, защото той с това е изгубил своята власт, а от общото мнение за него в научния свят. Това установява и преценява Министерството на науката чрез своите сведущи лица.

Точно обратно, в България на редовния професор е предоставено правото да избира своя заместник. От този заместник се иска да е написал някоя статийка, в която обаче старите мнения или мнението на професора, който го избира, да не се оборват. Същият млад човек носи титлата доцент, а всъщност той е редови професор, защото получава заплата, равна на заплатата на директор на гимназия, и е несменяем. След известно време той получава титлата извънреден професор, а когато неговият покровител напусне мястото си, той заема това място. В другите страни от кандидата за академична длъжност се иска да покаже какво ново внася в науката, а тук от кандидата се иска да покаже, че няма мнение и че няма да изнася факти, от които да се

вижда, че досегашните мнения на неговия учител са неприемливи. Българската система е впрочем против научния прогрес. Тя не покровителства науката, а личността.

33. Как става изборът?

Министерството на народната просвета казва, че то не разбира от наука и е предоставило тази работа на университета. Академичният съвет, висшата управа на университета, казва, че той не е в състояние да каже, кой е годен да преподава например българска история, защото неговите членове са представители на разни специалности: химици, физици, медици, земеделци и пр., които нямат понятие от история. Той предоставя тази работа на историко-филологическия факултет, но и тук става същото. Този факултет отговаря, че неговият съвет се състои от педагози, филолози, философи, литератори и пр., които не са компетентни по история. Поради това той отправя въпроса си до историците, но и тук виждаме същото, защото и историците се делят на разни клонове. Един историк, който предава английска или френска, или италианска, или германска, или старогръцка и пр. история, казва, че не е в състояние да каже кои са българите.

Кой тогава е компетентният за това?

Професорът по българска история.

По такъв начин се поставя за арбитър онзи, чиито дела са подложени на критика. Той препоръчва оногова, който ще върви по неговите пътища. Щом това е тъй, трябва този единият да се счита отговорен за направения избор. Това не става. Факултетният съвет, чиито членове с изключение на един, казваха досега, че не са компетентни, избират с тайно гласуване препоръчания от единия кандидат. Защо тайно? За да може всеки да отхвърли отговорността от себе си. Какво избираха тези господа, ако те всички, с изключение на един, не са компетентни? Те избираха впрочем за професор лице не заради неговите научни способности, защото те сами казват, че не са компетентни, а по лични и партийни съображения. Днес аз ще помогна на Иван да прокара своя кандидат, утре той ще помогне на мене да прокарам моя и т.н.

Аз казах на г-н декана на факултета, че не може да се избере за професор лице, което не знае кои са българите, преди то да е оборило това обвинение. И за да бъда по-кратък, аз казах,

че Ников титулува Борис хан. Да докаже кой стар автор е титулувал Борис така.

Де Боор, един от най-големите византолози, който е издал Теофан и е изследвал този въпрос, казва, че никога българските държавни глави не са титулувани ханове. Г-н Ников титулува Борис „хан“. Да докаже исторически факт ли е това, или е негова измислица. Не може ли да докаже това, той не може да бъде професор по българска история, защото иначе би излязло, че всеки взет от улицата човек, може да бъде професор. В културните страни не само професорите, но и доктор не може да стане човек, ако той не може да защити своята теза. По какъв ценз тогава се избират българските професори? Не по научен, защото на факултета е безразлично дали кандидатът знае, или не знае онова, за което се избира да преподава.

В другите страни, както споменахме, става многократно пресяване, докато се отберат чистите зърна за най-високото място. Доцентът се бори с другите доценти от своята специалност, извънредният професор — с другите професори, и чак когато се оформи като положителен учен, когато закрепил веруването, което изповядва, той се повиква на платено място. Там се гледа на науката, а в България се гледа на личността. Поради това тук се назначават професори даже и тогава, когато се вижда, че кандидатът не разбира дисциплината, с четенето на която той се натоварва. Неподготвени хора се правят несменяеми. Те използват сега своята несменяемост, за да се нахвърлят безогледно върху всекиго, който изнася факти, от които се вижда, че досегашните мнения са несъстоятелни.

34. Научен и морален регрес

Вследствие на това Ст. Младенов например, когато стана доцент, знаеше, че българите били турко-татари, които дошли откъм Волга, обаче след като доцентства повече от 20 години, той разбра, че неговият учител Милетич, който го направи професор, бил разправял „неверности и неостроумни измислици“, т.е. не го е бил въвел правилно в науката. За Шишманов, другия негов учител, той каза, че не бил прав, като твърдял, че името българин значело „мъж от Волга“, защото думата българин означавала буламач. След това той дойде до убеждението, че идентитетът на българите и хуните, което той по-преди оспорваше, днес не може да се оспорва (св. „Кроватова България и...“

гл. I). От това излиза, че той цели 20 години е преподавал неверни работи на своите студенти. А сега оформи ли се той като човек на науката? Не! Защото той нищо не създаде сам, а взе мнението на Томашек, че българин значило буламач (?!), и тезата на Ценов, че хуни и българи са едно и също нещо. В. Златарски укори също така Ценов, защото той казал, че у българите продължава историята на готи, хуни и абари, защото според Златарски нямало никаква връзка между хуни и българи. После Златарски възприе възгледа на Ценов и каза, че българската държава е основана от хуни или хуногундури, които днес се казват българи, или че историята на хуните продължава в историята на българите, както бе казал Ценов. Той значи отначало е преподавал неверни работи на своите студенти. Оформи ли се той после като човек на науката? Не! Защото той още не можа да разбере, че ако историята на хуните продължава в онази на българите, следва, че историята на хуните трябва да се разглежда като българска история, което той не правеше. П. Мутафчиев се държеше храбро за „науката“ на своя учител Златарски. И едва миналата година той излезе и каза, че писаното от Златарски е неприемливо, от което се разбира, че той е всаждал досега неприемливи работи в душите на своите слушатели. Оформи ли се той сега като човек на науката? Не! Защото първото условие за човек на науката е да е homo bonus, т.е. човек, който да обича и да говори истината. От посочените от нас негови извъртания се вижда, че той не е homo bonus, не е човек, който търси истината, а е човек, който изопачава истината, за да zlepостави хората. И homo doctus (човек със знания) не е, защото той нарича Крум хан, без да може да докаже това.

Кое нещо накара Младенов да признае, че идентитетът на хуните и българите не може да се оспорва сега? Работата на Ценов. Кое нещо накара В. Златарски да признае, че основателите на българската държава са били хуни и че историята на тези хуни продължава в историята на българите? Работата на Ценов.

Кога стигна Мутафчиев до съзнанието, че писаното от Златарски е неприемливо? Когато се кандидатираше за професор ли, или когато прочете работите на Ценов? Кой друг, освен Ценов, бе доказал, че това, което Златарски пише, е неприемливо? Защо Мутафчиев изтъкна тази неприемливост, преди да се кандидатира за професор? Не излиза ли от всичко това, че Младенов, Златарски и Мутафчиев са изоставили своите предишни схващания и са се присъединили към онези на Ценов? Защо то-

гава Мутафчиев каза, че писанията на Ценов се отричат от всички, като при това приписа на Ценов разни епитети?

Какво значи това: да вземеш принципа на някой автор, да го припишеш на себе си, а автора да zlepоставиш? Това значи да плагиатстваш. Плагиатството обаче се наказва от законите. То значи научен и морален регрес.

35. Научен ли е спорът?

Както винаги, така и в книгата си „Кроватова България и покръстването на българите“ Ценов каза: „Спор се води тук за въпроса: обитавали ли са българите Тракия и Илирия преди Аспарух, или не?“. На този въпрос не се отговори. Още Васил Златарски избягна отговора му и се занима с други въпроси, и то не за да установи една истина, а да характеризира Ценов, за което не се пита. Младенов „доказа“, че Ценов е шовинист и че няма право на научност, защото считал българите за хуни. Мутафчиев „доказа“, че Ценов е „Querkopf“, защото правел от Куврат Кроват, защото казва, че турците са говорили славянски и пр., а относно факта, че Мизия се е наричала още през IV в. България, или че българите са живели преди Аспарух в Тракия и Илирия, върху което се спори, и той не каза нищо. Научен спор ли е това? В науката се спори само върху абстрактните проблеми, а не и върху онези, които почиват на положителни факти. Двама души могат да спорят дали може да се построи машина, която да лети във въздуха. Обаче построи ли някой тази машина и лети ли във въздуха с нея, спорът се прекратява, защото фактът доказва, че може да се лети с машина във въздуха.

Тъй е и с нас. Може ли да става дума за спор, след като онези, които спорят с Ценов, признаха принципа на Ценов, че българите са хуни и че онова, което е писал Златарски, е неприемливо? За какво спорят сега господа професорите?

Във философията, в политиката и пр. Често спорят разни мнения помежду си, обаче всяка страна обосновава своето верую и казва: аз, въз основа на тези и тези данни, съм на това мнение. Другата прави същото. Противниците на Ценов не правят така. Те не казват какво е тяхното верую и защо спорят.

Техният спор не е научен, а личен: да се лиши Ценов от облагите, които му се падат вследствие на неговите заслуги. По-неже тези господа не доказват и не излагат системно какви са

българите, щом не са такива, каквито ги описва Ценов, ще си позволим тук да формулираме няколко въпроса:

1. Признава ли се, че хуни и българи са били две отделни племена, и защо не?

2. Признава ли се, че хуните са основали модерната българска държава, като се съединиха с българите, и защо не?

3. Признава ли се, че българите са населявали под името българи преди Аспарух Тракия и Илирия; че Мизия още в IV в. Се е казвала България; че Аспарух е бил пети български княз покрай Дунав, и защо не?

4. Признава ли се, че Теофан, източникът за основаването на българската държава, пише, че Стара България се е намирала до една река или до едно море във вид на река, което е текло на края на Черно море, т.е. в Тракия?

5. Признава ли се, че Кувер или Куврат, който бе отраснал в цариградския двор и бе близък приятел на император Хераклий, след като изгони абарите от Тракия и Илирия, се върна и завзе македонските и тракийските градове?

6. Признава ли се, че горното се повтаря и от архиепископ Теофилакт, който пише, че след като омбрите или абарите напуснали Тибериопол или Македония, дошли българите отвъд Дунав и завзели цяла Илирия и Македония до Солун, както и Тракия до Пловдив, т.е., че освободителното движение на българите започна от запад към изток, а не от изток към запад?

7. Теофан пише, че когато след смъртта на Кроват синовете му се разделили (и с това са отслабили българските сили), Константин Погонат заповядал на армията си да нахлуе в Тракия, от което се вижда, че Тракия не е спадала тогава под византийска власт, защото нея и Македония бе освободил Кувер или Кроват. Българите разбили армията на Погонат и сключили мирен договор с него, но Погонат умрял наскоро. Щом синът му Юстиниан II станал император, той веднага обявил война на Славиния и България и стигнал до Солун, но българите разбери византийците, които избягали тогава в Азия. Юстиниан II не можа впрочем да превземе Тракия и Македония; те си останаха български. Признава ли се вследствие на това, че Тракия и Македония са били български по времето на Аспарух и ако се признава, защо се казва, че България се е намирала по онова време само между Дунав и Балкана?

8. Знаят ли господата Ников и Мутафчиев, е когато Иречек, Златарски и др. Изказаха своите мнения, че Аспарух бил осно-

вал някаква държава между Дунав и Балкана, те не знаеха, че българи и хуни са били две отделни племена и че хуните, а не българите, основаха българската държава; че Мизия се е казвала България още през IV в. и пр.?

9. С християнството на жителите в Мизия ли, или с онова на жителите в Македония и останала Илирия се е занимавал Цариградският събор в 869/870 г.? Какво каза този събор: че българите са покръстени от гърците ли, или че те са стари християни?

10. Понеже се признава, че историята на хуните продължава в онази на българите, защо хунската история не се разглежда в българската история?

Тъй като тези данни не се оспорват, те се признават. Защо тогава се пише, че Ценовата работа се отхвърля от всички? Кой отхвърля горните тези?

ГЛАВА IV

СПИСАНИЕТО „ПРОСВЕТА“

36. Обективността на „критиката“ в сп. „Просвета“

Изложеното дотук беше написано и коригирано, когато видях в кн. 7, март 1938 г., на редактираното от проф. П. Мутафчиев списание „Просвета“ една „критика“ на моя труд „Кроватова България и покръстването на българите“, в която се повтарят същите обиди, само че в много по-безскрупулна форма. Там между другото на стр. 889, се казва:

„Тук-там Ценов (който е написал „главните“ си трудове на немски) съобщава, че името му било познато и в чужбина. Той не се притеснява да каже: „Моето име беше впрочем стигнало чак до Виена, или пък, че „името на Ценов било известно в Италия и Германия... във Франция и в други страни“.

Значи Ценов не е бил обнародвал няколко тома на немски! В Германия не се знае за работите на Ценов! Неговото име го няма в германски алманаси за научните работници! В Австрия не се знае нищо за Ценов! Иречек, Ягич и други не се занимаваха с Ценов! Иречек не прие принципа на Ценов, че хуните са българи! Той прие „принципите“ на Шишманов, Златарски,

Младенов, Мутафчиев, Ников и други български „величини“! В Италия и Франция името на Ценов било неизвестно! А на стр. 882 се пише, че Ценов едва напоследък (sic!) бил, проглушил българското общество със своите теории“. Значи до миналата година българското общество не е било слушало нищо за „теориите“ на Ценов! Чете човек това цинично отричане на истината и се чуди, че то се прави от професори. Всички тези цинизми показват само какъв е моралът на онези, които са поставени да възпитават българската младеж, но те не разрешават проблемите, за които се спори. Понеже българското общество се интересува да знае кои са българите и коя земя те са населявали, нека по-напред да видим

37. Какво са забъркали В. Златарски и П. Мутафчиев

В своята оценка на работите на Ценов В. Златарски отхвърли научността на тези работи, защото Ценов твърдял, че историята на хуните продължава в онази на българите. Обаче в своята „История“ I, стр. 123, той прие този принцип на Ценов и каза, че Аспарух дошъл от изток в Мизия начело на уногундури или хуни. Основателите на българската държава не са били впрочем българи, а хуни или хуногундури, чиято история се казва българска история. Когато човек тръгне по нови неща досега от него пътища, той обикновено се забърква, пък забърква и онези, които води. Тъй е и със Златарски и неговото поколение. Тъй например на стр. 33 от своята История той пише, че според Маркварт под хунугури трябва да се разбират Прокопиевите утигури. А на стр. 89: „Кубрат, както видяхме, се представя от изворите и като „господар на угогундурите...“, които представляват отделно племе или орда от групата бургаре, които според псевдо-Захарий са живели в средата на VI в. на север от Кавказ ..., представител на които тогава били утигурите, племе, изгубило властта си при покоряването му от турците (виж част II, гл. I, „Турците са славяни!“). Освен това самото положение, че уногундурите са същите оногури (Приски Агатий), унугури (Теофилакт Симоката), уногури (псевдо-Захарий) и хунугури (Йордан)..., ни посочва, че техните селища ще трябва да търсим по северните склонове на средния Кавказ“. Същото следва и Мутафчиев.

От приведеното се вижда, че утигури, уногури, унугури, уногундури са едно и също нещо и че уногундурите представляват отделно племе от групата бургаре, т.е., че уногундури и

българи са били първоначално две отделни племена, както учи Ценов. От приведеното се разбира още, че утигурите или уногундурите не са били „турци“. Същото е изразил Златарски на стр. 83/84. Там той казва: „За да запази и за в бъдеще своите владения по северните брегове на Черно море, византийското правителство не малко е спомогнало за освобождаването на българите от турска власт и за възстановяването на българската държава в областта на Азовско море и река Кубан“, което е станало в 580 г.

Българите значи не са турци. И до това заключение Златарски дойде след работите на Ценов. Преди това никой не беше по-голям привърженик на турцизма на българите от В. Златарски. Той „установи“, че българите имали турско летоброене; той даде на българските князе турската титла „хан“, която неговото поколение, за да покаже, че е учено, с гордост повтаря.

Да казваш, че българите не са турци и в същото време да титулуваш българските князе по турски с „хан“, значи, че си забъркал пътищата и не знаеш какво приказваш, но нека видим,

38. Какво казват върху това старите автори,

чиито имена се споменават безразборно. Прокопий (IV, 4, 9) пише:

„Кимериите се казваха в старо време утигури, на север от които живее безбройният народ антите“.

Понеже живееха на север от Дунав по брега на Черно море, между Днепър и Днестър, следва, че живеещите южно от антиите утигури, са живели покрай Дунав и южно от Дунав, а не на север от средния Кавказ. Това едно.

Второ. Понеже утигури, хунугури, хуногундури и българи са едно и също нещо, нека видим къде поставя Йордан селищата на тези народи. Като изброява племената, които са населявали Скития, която според него се е простирила на запад до изворите на Дунав, той пише (Getica V, 35-40):

„Склавените обитаваха земята от Мурзианското езеро (на долното течение на река Драва) до Днестър, а антите живееха в завоя на Черно море между Днестър и Днепър. Българите живееха южно от акацирите, които живееха по Карпатите, по брега на Черно море“.

Щом северните брегове на Дунав и Черно море са били заети от склавените и антите, по кой черноморски бряг са живели

българите? Те живееха покрай черноморския бряг южно от Дунав, защото този бряг лежи на юг от Карпатите, където живееха акацирите, т.е., където според Прокопий живееха утигурите, а не на север от средния Кавказ. Това Йорданово положение на българите е изтъкнато и от Равенския космограф (IV, 6), който пише, че, както му разправял Йордан, в Тракия или Македония и Долна Мизия живеят само българи. Българите според Йордан живееха впрочем южно от склавените и антите, или южно от Дунав, в Мизия, Тракия и Македония. И ако онези, които основаха българската държава, дойдоха отвъд Дунав, от земята на антите и склавените, кой при кого дойде? Българи при славяни ли, или славяни при българи? Очевидно славяни при българи, както и по-преди изложихме. И ако Златарски и неговите ученици твърдят, че българите са дошли отвъд Дунав при славяни на юг от Дунав, не значи ли това, че те са забъркали пътищата?

Трето. Йордан пише още, че българите станали прочути благодарение на греховните злини на римляните, от което се разбира, че българите са живели в Римската империя и че са били малтретирани от римляните и принуждавани да въстават срещу тях.

След това Йордан пише, че в българската земя настанала хунската ярост против римляните. Хуните или българите са се делили на различни племена. Едни се казвали алциагири, други савири, трети хунугури. За хунугурите или хуногундурите, които създадоха българската държава, той пише, че те най-напред в едно правреме са живели покрай Меотидското блато в Скития, след това в Мизия, Тракия и Дакия и най-сетне пак в (Малка) Скития покрай Черно море, където той сега ги нарича и българи. Когато са живели в Мизия, Тракия и Дакия, много историци са споменавали техния Залмокс като един извънредно добре запознат с философията мъж. Херодот (IV, 94-96) означава Залмокс като един тракийски философ и бог, а Страбон (стр. 297, 298, 304, 762) — като гетски философ, чиято философия повдигнала морала на гетите и ги направила способни да побеждават римляните. Хуногурите, или хуногундурите, и савирите, или северите, които основаха българската държава, са били впрочем стар дакотракийски народ, което се вижда и от Прокопий. Седемте гетски или славянски племена, които основаха българската държава, са били стар дакийски народ, който е имал даже и своя философия, защото въздържанието от винопиене и месоядене е гетски или български възглед.

Четвърто. На стр. 86 и 97 от своята История, Златарски пише, че Куврат се казвал и Кроват, а Мутафчиев пише: „Ценов обръща името Куврат на Кроват“. Значи той не е чел Златарски, когато се е наел да си дава мнението по тези въпроси. Че един редовен български професор по история не знае как се е казвал основателят на българската държава, това е действително много интересно. Тъй става там, където няма власт, която да се грижи за науката, и където професорските места се заемат не въз основа на знания, а благодарение на партийна принадлежност.

39. Как настана модерната българска държава?

а) Йордан, Писидес

Йордан в своята *Romana Mommsen*, стр. 47, 21 пише, че в началото на Юстиниановото царуване (около 527 г.) българите в съюз с гепиди и херули, които живееха в Горна Панония, често опустошаваха Илирия. По-нататък, на стр. 52, той пише, че българите, склавените и антите обезпокоявали всеки ден римляните. Прокопий пък, който нарича Йордановите българи хуни, пише, че хуните, склавените и антите успели да присъединят към останала Скития земята от Йонийско море до предградията на Цариград.

И тъй, българите, които живееха на юг от Дунав, се съюзявали веднъж с гепидите и херулите, които живееха в Горна Панония, а друг път със склавените и антите, които живееха на север от Дунав. Защо те нападаха Илирия? Защото Анастасий бе заточил илирийските владици, та българите искаха да освободят илирийската църква от гръцката и успяха в това, защото, след като заеха Илирия до Йонийско море, те принудиха Юстиниан да създаде за илирийците особена архиепископия, която той нарече Първа Юстиниана. Този съюз между българи и славяни продължи и по-нататък.

Гръцкият поет Писидес, който е живял по времето на император Хераклий (610 — 641 г.) и е бил свидетел на тогавашната скитска или абарска война против Цариград, казва в своята поема:

„Войната не беше единична, т.е. само против един народ, а беше обобщена и отправена против много сродни и много съюзни народи, защото славянинът държеше с хуна, а скитът — с българина, а също и мидиецът — със скита. Макар че говорят

разни наречия и живеят в различни места и се различават един от друг, те отдавна са се съединили и са повели обща война против нас, защото искат да запазят своето неприемливо верую, вместо нашето точно установено верую“. (Georgii Pisidae, Bellum Avaricum. Vonnae p. 55). Църквата на горните племена опираше южно дори до Солун (виж „Кроватова България“, гл. II, Архиепископията Първа Юстиниана). Войната се е водила впрочем и тогава по верски причини.

Както и да е, тези племена обсадили около 626 г. Цариград. Цариград по времето на император Хераклий, или около 626 г., е бил обсаждан от славяни или хуни и българи или скити, т.е. от племената, които още по времето на Юстиниан действаха заедно и се сдобиха с архиепископията Първа Юстиниана, и които по-късно образуваха българската държава, от което се вижда, че посочените племена са живели около Дунав преди Аспарух.

б) Анонимният автор на легендата за св. Димитър Солунски, който също тъй е бил свидетел на тези събития, ни разправя това по-обстойно. Накратко изразено, той казва:

„Градът Солун е бил столица на Илирия и се отличавал с разни богатства, с хора знатни и интелигентни и твърде набожни и е блестял с разни прерогативи (§ 9). Докато другите градове, които стояли под него, бивали опустошавани, той единствен бил независим и там са се спасявали бежанците откъм дунавските области, от Панония, от Дакия, от Дардания и от други провинции (§ 46), обаче по времето на епископ Йоан славянският народ се вдигнал под водителството на Хацон (§ 37 — 46) за защита на своята религия (§ 9)“. Повтаря се значи казаното от Писидес, че славяните и други са се били вдигнали поради своето верую.

Това бяха направили тези племена и по времето на Юстиниан. Но понеже не са могли да превземат града, те събрали подаръци и ги изпратили на предводителя на абарите, като му обещали и голямо количество плячка и пари след превземането на града. Той се съгласил и в продължение на две години съединил всички свои варварски племена с всички славяни и българи и с това безбройно множество от хора искал да атакува града (§ 47). В това време и солунчани се подготвили за защита. Няколко дни след подготовката на защитата предводителят на абарите заедно с другарското (съюзното) множество българи и всички други споменати племена, се приближили като зимна виелица до града (§ 48).

Докато Писидес казваше, че хуни или славяни и скити или българи, се били съюзили да нападнат Византийската империя, тук се казва, че онези, които нападнали Солун били българи и славяни, което е едно и също нещо. Понеже славяните или хуните живееха на север, а българите — на юг от Дунав, следва, че българите бяха онези, които повикаха абарите да им помогнат да превземат Солун; главно с българи предводителят на абарите нападна Солун. В началото на VI в. българите се съюзяваха с горнопанонските гепиди и херули. Сега тези горнопанонски жители се казват абари. Предприятието не успяло. Също не успяло и нападението на Цариград. Това накарало българите да се разберат с Хераклий и да изгонят абарите от Илирия. В легендата за св. Димитър Солунски във връзка с това се разказва следното:

„Както знаете, христороубци, ние по-преди ви говорихме за славяните и за абарите, които, след като опустошиха почти цяла Илирия, или нейните области, а именно: двете Панонии, двете Дакии (Дардания, (Горна) Мизия, Превала, Родопа и всички области, както и Тракия до Голямата стена при Византия) и други градове и окръзи, казаният хаган си подчини целия народ до Панония, на която главен град бе Сирмиум. През това време абарите и другите племена се смесиха с българи и отнемаха деца едни от други, та настана голям народ“. (§ 110).

От приведеното се вижда, че дошлите отвъд Дунав и откъм Панония абари и славяни на юг от Дунав са се смесили с българи, или че като българи са означавани старите жители на Илирия и Тракия.

След това в § III се разказва, че абарският предводител, като видял, че българите са отделен народ, им поставил българина Кувер за архонт (войвода). Кувер обаче се вдигнал против абарите, изгонил ги „по-нататък“ от Дунав, после преминал Дунав и се настанил в Керамизийското (Прилепското) поле. Оттук българите искали да превземат бащините си градове, а именно Солун и другите тракийски градове, и то главно „защото били запазили православната си вяра“.

Относно този израз трябва да отбележим следното: Владиката Йоан от Никиу, който е съвременник на Куврат, накратко пише (стр. 460), че „Куврат, братовчедът на Органа, който според патриарх Никифор (стр. 24) изгонил абарите из отечеството си и сключил мир с император Хераклий, който той спазил до края на живота си, бил отраснал в императорския двор в Ца-

риград, където от детинство бил приет в лоното на християнството. Поради това той — Куврат — е бил близък приятел на император Хераклий, който го бил обсипал с благодеяния. (Тези благодеяния се състоят в това, че Хераклий му помогна да изгони абарите от отечеството си.) Чрез силата на животворното кръщение, което бил получил, той победил всички варвари и езичници“.

Предвид на това, е Куврат или Кувер изповядвал същото верую, което се е изповядвало в Цариград, той, след изгонването на абарите, поискал да превземе и Солун, и другите тракийски градове, където се изповядвало това верую. И в това отношение той ще да е бил подпомаган от Хераклий, защото борбата му за Солун не се е водила с императорската армия, а с владиката на Солун Йоан и защото след смъртта на Хераклий Куврат, или Кувер, от благодарност към своя благодетел подпомагал жена му Мартина и децата ѝ, което той не би направил, ако Хераклий бе негов противник при превземането на Солун и на другите тракийски градове.

Важно е свидетелството на Йоан от Никиу и затова, защото той, когато писваше събития от времето на Виталиан и император Анастасий, които станаха около 515 г., наричаше Мизия провинция България, от което се разбира защо предводителят на българите Кувер или Куврат е отраснал в Цариград: той е отраснал в Цариград, защото България е съставлявала тогава част от Византийската империя. Войната, която той сега започна за Солун, е озаглавена: „За тайно намислената едноплеменна (братска) война против града (Солун) от българите Мавра и Кувера.“

Българите на Кувер са били впрочем едноплеменни със солунчани. Солунчани са били българи, само че са се придържали към гръцкото верую. Кирил Кападокийски, който е ходил по това време в Солун, е слушал, че в Солун тогава се е говорил български. Според Солунската легенда в тази борба са взели участие всички български князе, а именно моравският велик княз Десимир и преславският княз Радивой, както и всички други български князе. За да има успех борбата, всички тези български князе избрали Кувер, или Кроват, за главнокомандващ, или император. Българите били взели със себе си Кирил от Солун и го завели на р. Брегалница, т.е. в стана на Кувер. Солун бил превзет. Сега се разбира защо, когато след смъртта на Константин Погонат синът му Юстини-

ан II искал да подчини българите, той тръгнал за Солун, обаче българите го отблъснали и принудили останалите от армията му живи хора да избягат в Азия: защото Солун и Тракия, които Куврат освободи, са били български и по времето на Аспарух.

в) Същите отношения между българи и славяни съществували и след смъртта на Крват. Синовете му не послушали съвета му и се разделили. Като видели това, козарите, които живели по Карпатите, ги нападнали и принудили най-стария брат Бат-Баян, който господствал на север от Дунав, да им плаща данък. Аспарух избягал откъм Днепър и Днестър, т.е. от земята на антигите, към Дунав. Българите били нападнати и от Константин Погонат, който заповядал на армията си да нахлуе от Азия в Тракия. Тя даже преминала Дунав, но била разбита. От кого, понеже на север от Дунав живеела славяни или хуни, а не българи? От славяни или хуни, защото Теофан и Никифор, които описват тези събития, казват веднъж, че българската държава е основана от хуни и българи, а друг път, че е основана от славяни и българи. В случая те наричат хуните славяни и пишат, че след разбиването на византийците победителите се били погрижили за защитата си по следния начин: северите били изпратени на изток да пазят границата, а от останалите седем славянски племена, с които българите се намирали в съюз, едни пазили границите против абарите в Панония, а други на юг (от гърците). Славяни бяха впрочем онези, които разбиха Погонат.

Откога съществува съюзът между българи и славяни?

Ние посочихме тук, че той съществува от началото на VI в. Този съюз е бил значи стар, а не е сключен едва след смъртта на Крват.

През 679 г. Не е имало покоряване на славяни от българи, а е имало споразумение между българските племена за образуване на една обща държава. След като се постигна тази цел, всичките обединени племена се нарекоха българи. С името българи започнаха да се означават отсега-нататък не само жителите на юг от Дунав, но и онези в Дакия и Долна Панония. Как настана впрочем българската държава?

Тя настана, след като българите отхвърлиха политическото и духовното робство на гърците.

Значи не е имало никакво нахлуване на някаква си турска орда, никакво покоряване на славяни. Не искаме да се впускаме

тук в подробности, ще кажем само, че българската независимост се извоюва от западните българи, или от я-овците, които днешната българска действителност разглежда като небългари, защото според нея българи били само долномизийците, аз-овците.

40. Друг пример от „науката“ на сп. „Просвета“

На стр. 882 се казва: „Ценов съобщава: „той (Грегорас) пише, че скитите някога са живели до една голяма река, която местното население наричало Булга и по нея се нарекли българи“, и от това Ценов заключава: „Скитите са живели първоначално покрай Босфора“. Очевидна неистина, защото Ценов не е вадил от горните думи на Грегорас заключението, че скитите са живели първоначално покрай Босфора, а е съобщил твърдението на стари автори. След като тази измислица се приписва на Ценов, се разправя, че Булга е Волга и че българите са живели първоначално покрай Волга. Но Ценов е привел и на гръцки думите на Грегорас, който пише, че тези скити-българи, след като преминали двете Мизии (земята от Панония до Черно море), се настанили в Македония и останала Илирия. Там (в Македония) те са имали царско (княжеско) седалище, което се издигна по-късно в град, възнаграден от император Юстиниан с архиепископия, наречена „Първа Юстиниана“. От което се вижда, че според Грегорас българите са обитавали не само Македония, но и останала Илирия преди създаването на Първа Юстиниана, станало в 535 г., и че Юстиниан бе създал казаната архиепископия за българите в Илирия, или Македония. Това нещо обаче, което оборва тезата, че Македония не е българска земя, не се споменава от автора на „критиката“.

Ценов писа след това:

„Но нека се съгласим временно с това и да кажем, че българите са турци, които някога са живели покрай Волга. Тези турци населяваха преди VI в. Не само двете Мизии, но и Македония и останала Илирия. Това е най-важното за историята на българите. То се премълчава и мълком се прокарва измислицата, че те едва през 679 г. Са били дошли като малка ордица в Долна Мизия, затова българите били само жителите между Дунав и Стара планина! Може ли някой да каже, че това е наука, а не е политика?“

Списание „Просвета“ е прескочило и това място. И от този факт може да се разбере дали сп. „Просвета“ се занимава с наука, или със злепоставяне. За нас е важно, че редакцията на това списание и при тъй ясно поставения въпрос не е могла да опровергае тезата на Ценов, че българите са населявали Македония и останала Илирия преди Аспарух, защото за това именно се спори. Кого унижава тази редакция, като не може да отговори на зададените въпроси, а си служи с разни спекулации, за да заблуждава обществото? Тя компрометира себе си, пък и онези, които търпят подобни редактори за професори.

На лъжата краката са къси. Какво критикуват същите редактори, щом не могат да оборят онова, за което се спори?

41. Няколко въпроси и отговори вместо резюме

а) Каза ли Иречек в своята „История на българите“, че българите са уралско, т.е. чудско или финско племе, което е живеещо по горното течение на реките Волга и Кама, където останали да живеят братята на Аспарух? Каза.

Идентифицира ли същият Иречек, след работите на Ценов, в своята *Geschichte der Serben I*, S. 52 и 99, българите с хуните, които живееха покрай Дунав преди Аспарух? Идентифицира.

Кой тогава е компетентен да говори по произхода на българите, Иречек ли, който прие принципа на Ценов, че българите са хуни, или Ценов, чийто принцип се възприе от Иречек?

б) Каза ли Ст. Младенов, че Ценов, който отхвърля тезата, че българите са дошли от Волга туркотатарите, и твърди, че те са хуни, бил храненик на военното министерство и втори Кръстьович, защото твърдял, че българите са хуни, та затова нямал право на научност? Каза.

Каза ли този Младенов, че Шишманов (който отхвърляше хунството на българите, защото според него българите са били живеещи покрай Волга турци, понеже името българин значело „мъж от Волга“) не е прав, защото сродството или идентитетът на прабългарите и хуните не може да се оспорва сега, понеже името българин не било дошло от Волга, а било „буламач“ (!) от хунските утигури и кутригури? Каза.

Понеже името българин било „буламач“ от хуните утигури и кутригури, идентифицира ли Младенов така българите с хуните? Идентифицира.

Прие ли той с това принципа на Ценов, че българите не са дошло от Волга турци, а са хуни, които живееха покрай Дунав преди Аспарух? Прие.

Можа ли Младенов да докаже своя „буламач“? Не можа.

Кой морал тогава казва, че Младенов, който прие тезата на Ценов, може да бъде професор, а Ценов — не? Кой има право на научност? Младенов ли, или Ценов?

в) Каза ли В. Златарски, че българите са турци, доведени в Мизия от Аспарух? Каза.

Каза ли той, че българите са имали турско летоброене? Каза.

Понеже поддържаше това свое схващане, отхвърли ли той кандидатурата на Ценов, като го обсипа с най-вулгарни епитети и му отрече всякакво право на научност, защото Ценов твърдеше и твърди, че хуните са българи и че историята на хуните продължава в онази на българите? Отхвърли.

Каза ли той в своята „Оценка“, че българите били покръстени от гърците в 864/865 г.? Каза.

Охули ли той Ценов, защото последният считаше и счита българите за стари християни? Охули.

Сега нека видим, какви „казвания“ последваха след тези „казвания“.

г) Каза ли Златарски на стр. 89 от своята история, че уногундури (които основаха българската държава) и бургаре, или българи, са две отделни племена? Каза.

Потвърди ли той с това тезата на Ценов? Потвърди.

д) Каза ли той на стр. 123, че онези, които са основали българската държава, са се казвали уногундури (уногури, утигури, стр. 89), а не българи, както той досега твърдеше? Каза.

Потвърди ли той с това тезата на Ценов? Потвърди.

Каза ли той, че тези уногури, утигури и пр. са живели по времето на Куврат, който ги бил обединил, на север от днешната Кавказка планина или че Кроватовата държава се е намирала на север от днешната Кавказка планина? Каза.

Напусна ли той с това тезата, че Кроватовата държава се била намирала покрай реките Волга и Кама? Напусна.

Потвърди ли той с това тезата на Ценов, че българите не са дошли от Волга? Потвърди.

Писа ли Златарски на стр. 89/90: „И тъй, племето уногундури е принадлежало към българите от източния клон, живяло е по склоновете на средния Кавказ и в дадено време е заместило утигурите, като заедно със своя господар е застанало начело на

движението против турците“, а на стр. 83/84: „От турските междусобици обаче най-първо се е възползвала Византия... за да запази и в бъдеще своите владения по северните брегове на Черно море, византийското правителство не малко е спомогнало за освобождението на българите от турската власт“? Писа.

Излиза ли от това, че уногурите или утигурите, които основаха българската държава, не са били турци, както Златарски досега учеше? Излиза.

Потвърди ли се с това тезата на Ценов, че онези, които са основали българската държава не са били турци? Потвърди се.

Не учат ли следователно лъжливо онези, които в училищата разправят на българските деца за разни диви, голи и боси „ханове“?

Каза ли Златарски: „Всички тези успехи на Кубрат Йоан Никиуски приписва на „силата на своето животворно кръщение, което той бил получил“ и чрез което „той пбедил всички варвари и езичници?“ Каза.

Излиза ли от това, че Кубрат, който основа българската държава, както и синовете му, са били християни и че българите не са били покръстени от гърците едва по времето на „хан“ Борис, както Златарски досега твърдеше и за което той упрекуваше Ценов? Излиза.

е) Каза ли П. Мутафчиев за Златарски, че той не е имал научен метод и че онова, което е писал, е неприемливо? Каза.

От изложеното дотук се вижда, че В. Златарски бе напуснал схващанията си по началото на българите и бе възприел схващанията на Ценов, а именно, че основателите на българската държава не са се казвали българи, а са се казвали хуни; че тези хуни не са турци, не са живели покрай Волга и че са били християни преди Аспарух.

Кое тогава е меродавно за началото на българите? Мнението на Златарски, Ников и Мутафчиев ли, или сутановените от Ценов факти, които те са възприели?

Ако Иречек, Младенов, Златарски, ников и мутафчиев си служат с принципа на Ценов, че онези, които основаха българската държава, не са се казвали българи, а са се казвали хуни, каква цел имат тогава лъжливите твърдения на Ников и Мутафчиев, че писаното от Ценов било отхвърлено от всички? Никаква друга, освен, както и по-преди споменахме, да zlepоставят Ценов, за да заемат мястото, което по право принадлежеше нему. Ето как се заема професорска катедра в България.

42. Още някои отзиви на чужди учени за работите на Ценов

В началото на част втора споменахме само някои от отзивите за Ценов, защото другите не ни бяха тогава под ръка. Понеже и списанието „*Philologische Wochenschrift*“ се споменава между онези, които били отхвърлили работата на Ценов, нека тук посочим, че в кн. 10 и 11 от 14 март 1931 г. На това списание, Ханс Филип е написал обширен отзив върху книгата на Ценов „*Die Abstammung der Bulgaren usw.*“, в който казва изрично, че „Ценов излиза от една подробна проверка на литературните източници, които мнозина от неговите предшественици едва ли са виждали. Той улеснява читателя, като отпечатва тези източници и в оригинал... От същите източници се вижда, че българите са се намирали на юг от Дунав още около 350 г., тъй че те не са дошли едва през 679 г. От Волга, а се споменават не само преди славяните, но и преди хуните в Илирия и Тракия“.

Този дълъг отзив тук не можем да приведем изцяло. Ще кажем само, че авторът, като се спира на посочения от Ценов факт, че българите са скити, пише между другото:

„Във всеки случай Ценов има право да се опира на известието (на Теофан), според което Баударий, военачалникът на Юстиниан I, събирал войски в Скития и Мизия (Баударий е бил собствено военачалник на Скития), т.е. в областта на Римската империя, или южно от Дунав. Скития е била впрочем римска провинция, намирала се в Римската империя и е лежала край Дунав до Мизия. Мизия и България се споменават и в картата на св. Йероним през IV в. „*Moesia hec et Vulgaria*“. Понеже подобно нещо известява и хронографът от 354 г., когото Момзен издаде, където „*Ziezi ex quo Vulgares*“ (Цици, от които са произлезли българите) са поставени в Тракия, принуден съм да си изменя предишното мнение. Аз по-преди (Philipp, *Die histor-geogr. Quellen in den etymologiae Isidorius v. Sevilla, Bd. I. 25. Berlin, Weidmann, 1912*) отхвърлях картата на Йероним, понеже той е живял през IV в., и смятах за окончателно доказано, че българите са се появили в Мизия едва през 679 г. Сега виждам, че Йероним и хронографът казват едно и също нещо и че българите са живели действително в Мизия още през 350 г. Съгласно с това е и че готът Теодорих е бил воювал с българи за Сирмиум, т.е. за Илирия. Това се съобщава от Енодий, който споменава един „*ductor Vulgarum*“ (войвода на българите), после от Касиодор в хрониката му от 504 г.“ и пр., и пр.

След като изброява и другите приведени от мен свидетелства, рецензентът пише:

„Всички посочени факти, които съставляват само една част от онези, които Ценов е отпечатал в оригинал, доказват, че българите са живели още през 350 г. покрай долния Дунав във Византийската империя, т.е. южно от долния Дунав и че те са били един могъщ народ не само в Мизия, но и в Тракия и Илирия.

А в *Indogermanische Forschungen*“, Heft 2, 1933, проф. Майер пише:

„Важни са приведените от него (Ценов) факти, че българите са се намирали на Балканите от IV в. насам, с които факти авторът е разклатил даже и общото мнение за основаването на българската държава в 679 г. от една шепа монголски българи“.

От приведеното се вижда как един учен, когото интересува истината, признава, че предишните му мнения за българите са били погрешни и че Ценов е прав, като твърди, че българите са стари тракоилирийци, а не са късно дошли монголци. Но тази доблест — да признаят своите грешки и заблуждения и да се преклонят пред истината — е съвсем чужда на по-преди споменатите български професори. Тяхната „доблест“ се състои в случая само в това — да zlepоставят Ценов с разни неистини, за да постигнат една неморална цел, която изтъкнахме вече погоре. Обаче *magna est veritas et praevalabit!* (Велика е истината и ще преодолее!); освен това в България има съдилища, има правителство, има Народно събрание, има Цар; ще видим дали тези институции ще одобрят един такъв чудовищен морал, какъвто се практикува от гореказаните наши „учени“.

43. Наказателни санкции

Чл. 19 от Закона за авторското право гласи:

„При всички допустими от закона заимствания от чуждо произведение задължително е да се посочи авторът, източникът, откъдето е направено заимстването“.

А чл. 21 от същия закон гласи:

„Който умишлено или по непредпазливост наруши правата на автора, е длъжен да заплати на потърпевшия всички причинени нему вреди“.

А тези вреди са извънредно големи.

За да преподава своите лъжовни схващания, че Тракия и Македония не са български земи, схващания, които се оказаха

катастрофални за съдбата на българския народ при определяне границите на неговата държава в Neuilly*, Златарски е получил от държавата заплата около седем милиона лева.

Също такава сума е похарчил и Ценов, за да установи с неоторими факти, че българите са населявали Тракия и Македония преди Аспарух и че те не са никакви пришълци, нито пък турано-монголци, а, напротив, че са автохтони — тракийци и най-чисти славяни, населяващи Балканския полуостров от памтивека (по-стари са от всички други жители на полуострова), и са играли историческа роля цели две хиляди години преди мнимото основаване на българската държава от Аспарух, която е била основана в действителност много по-рано, като се е простирала до самите стени на Цариград и е обхващала всички земи от Карпатите до Бяло море и от Черно море до Адриатическо море (с изключение на северозападния край на полуострова) и до Йонийско море; че българите са първият народ в Европа, който е приел християнството направо от апостол Павел (българската църква значи е първата учредена в Европа християнска църква); че те са имали самостоятелна църковна организация още от времето на Константин Велики (IV в.), когато и е било преведено Св. писание на български език с оригинална българска азбука; че са изповядвали самостоятелно християнско верую, различно от гръцкото и римското, за което свое верую те са водили няколковековна борба с византийската държава и Цариградската патриаршия, докато най-после са успели да си извоюват по времето на Юстиниан Велики (535 г.) автокефална българска архиепископия в гр. Охрид с ранг, равен на римския папа, юрисдикцията на която архиепископия се е простирала от Панония до Пелопонес, като по този начин е обхващала почти цялата западна половина на Балканския полуостров.

В „Meyers Konversations-Lexikon“ четем под думата плагиат: „Плагиат е литературна кражба. Тя е станала, когато някой писател или художник представи за свое онова, което е направил друг“. В този случай са представени за „свои“ доказаните от Ценов тези:

а) че хуни и българи са били първоначално два отделни народа;

б) че българската държава е основана от хуни, а не от българи, както първоначално се учеше;

в) че българите не са дошли от Волга;

---

* Ньой — б.р.

г) че българите не са турци;

д) че Крват, основателят на българската държава, е бил християнин, или че българската династия е била християнска преди Аспарух и че следователно тя не се е била покръстила едва в 864/865 г.

Господата Ников и Мутафчиев вършат плагиатство, като не споменават името на Ценов и пишат, че трудовете на Ценов били отхвърлени от целия свят. Законът трябва да се приложи. Причинените на Ценов вреди и загуби трябва да се заплатят. Това трябва да стане не само заради Ценов, но и заради България, защото този морал се втълпява на нашата младеж и защото така възпитаваната българска младеж ще погуби България.

СПИСЪК

на цитираната от проф. Г. Ценов литература*

- 1) Дринов, Съчинения I, 32
- 2) Шишманов, Сборник за народни умотворения, XVI и XVII, стр. 743-744.
- 3) Nic. Gregoras, *Vonnae* vol. I, 26.
- 4) Учителски вестник, год. V, 1906-1907, бр. 16-17, стр. 262-265.
- 5) Браилско периодично списание, кн. V-VI, статия „Хуни ли сме ние?“, стр. 210-230.
- 6) Дринов, Съчинения III, стр. 202-203.
- 7) Списание „Родна реч“, год. VII, 1934 г., кн. 3 и 4, стр. 114, 120, 123, 124.
- 8) Младенов, „Geschichte der bulgarischen Sprache“, 1929, S. 17.
- 9) Младенов, „Geschichte der bulgarischen Sprache“, 1929, S. 16.
- 10) Proc. Bg. IV, 3, 3.
- 11) A. Tougard, *De l'Histoire profane*, p.66, 246.
- 12) Herodot. IV, 86.
- 13) Apollodor, II, 7-8, ed. Wagner.
- 14) Aeschil, *Prometheus*, 703 et cet.
- 15) Strabon, p.125 § 23.
- 16) Flavius Joseph. Paris 1865. *Antiq. Jud.* I, 6. 1.
- 17) Procop. Bg. IV, 6, 16.
- 18) Theophanes, p. 356-357; *Mikeph.*, p. 33.
- 19) *Getica* V, 38.
- 20) H. Zotenderg, Jean, *eveque de Nikiou*, p. 378.
- 21) *Getica* V, 37.
- 22) ed. *Vonnae*. III. *De adm. imper.*, p. 44 et cet.
- 23) Theophanes, p. 143.
- 24) Johann. *Antioch.*, p. 619.
- 25) В. Златарски — *История* I, 43.
- 26) *Pauli Historia Romana. Monum. Germ. histor.* 11, 213/
- 27) *Jord. Getica* LVIII, 300.
- 28) Ennodius, *Monumenta Germaniae Auct. antiq.*, p. 211.
- 29) *Monum. Germ. Auctor. antiq.*, VII, p. 211.
- 30) *Monum. Germ. Auctor. antiq.*, 12, p. 252
- 31) Cassiodorus, *Monum. Germ. ibid.*, p. 239-249.

---

* Авторите и цифровите означения са преписани буквално от оригиналното първо издание на книгата. — б.р.

- 32) Part. 1.69, coi. 1247.
- 33) В. Златарски. История I, 46.
- 34) В. Златарски. История I, 43.
- 35) В. Златарски. История I, 44.
- 36) Theophanes, p. 157.
- 37) Zonaras, Vonnae III, 144.
- 38) Malala. p. 451.
- 39) Theophanes, p. 219.
- 40) В. Златарски. История I, 54.
- 41) Малала, стр. 432.
- 42) Procopius, De bello Persico II, 4, 11.
- 43) Procopius, Анек. 18, 20.
- 44) Malala. Vonnae, p. 97.
- 45) Part. I. 128. col. 1393.
- 46) В. Златарски. История I, 92.
- 47) Theophanes, p. 356-357.
- 48) В. Златарски. История I, 83-84.
- 49) В. Златарски. История I, 72-92.
- 50) Procop. Vg. IV. 4, 7-9.
- 51) Йордан V, 35 и 37; Равенския космограф IV, 6.
- 52) Paulus, Histona Langobardorum I, 16.
- 53) Theophil Simocatta. I, 8, 10.
- 54) Georgi Pisidae — Bellum Avaricum. p. 55.
- 55) Теофилакт Симоката. VII, 2, 16 и 4, 1; Теофан, стр. 274-275.
- 56) Theophanes, p. 277.
- 57) Simocatta. III, 4, 7; VI, 6, 14; VII. 2, 5.
- 58) A. Tougard, De l'histoire profane, § 47, p. 130.
- 59) A. Tougard, De l'histoire profane, § 110, p.186.
- 60) Симоката. VII, 7, 13; VIII, 1-4.
- 61) Н. Глазунов, Летопись Нестора. С. Петербург 1903, стр. 3.
- 62) Theophanes, p. 315.
- 63) Niceph., ed. de Voog, p. 24.
- 64) Tougard. § 110, 111, p. 186, 188.
- 65) Tougard, § 112, p. 190; § 110, 113 — в следващите абзаци на „Кроватова България...“.
- 66) Pair. gr.. 126, col. 189.
- 67) Getica V, 37.
- 68) Findex et Partey, Ravennatis anonymi cosmographia, p. 168.
- 69) Jord., 48, 247.
- 70) Theoph., p. 358.
- 71) ЖМН Просв. 1883. № 226.

- 72) Theoph., p. 359; Niceph., p. 35.
- 73) В. Златарски. История I, 142.
- 74) Eusebius. Vita Constantini II, 45; Theodoret. I, 15; Socrates I, 9.
- 75) Codinus, De origine Constantinop. Bonnae, p. 22-23.
- 76) Eusebius. Vita Constantini IV, 36.
- 77) Philostorgius II, 5.
- 78) Socrates, Historia ecclesiat II, 41.
- 79) Philostorgius II, 5.
- 80) Теогорем I, 12.
- 81) Patr. gr. 24, col. 710.
- 82) Теогорем II, 21.
- 83) Теогорем II, 22.
- 84) G. Tzenoff, Geschichte der Bulgaren und der anderen Sudslaven, 1935, S. 64-76; Виж Евангелие от Лука 24:49 и Деянния на св. апостоли 1:8.
- 85) Hefele, Konziliengeschichte II, 11.
- 86) Part. 1. 22. col. 870.
- 87) Sozomen. Histor. ecclesiat VII, 26.
- 88) Part. I. 114, col. 927.
- 89) Jord. Getica LI, 267.
- 90) Part. 1, LI.
- 91) Созомен VIII, 4, 17.
- 92) Теодорет V, 31.
- 93) Patr. gr.55, col. 186.
- 94) Теодорий I, 379-395; Аркадия 395-408; Теодосий II, 408-450.
- 95) Comes Marcellinus, Chronicon. ad a. 516; Part. I. LI, col. 939.
- 96) Йордан Иванов, Български старини из Македония, стр. 145.
- 97) Theoph. p. 157.
- 98) Malalas, p. 402; Theoph. p. 160.
- 99) Patr. gr.1. 63, col. 373.
- 100) Теофан, 160-161.
- 101) Patr. gr. 1. 63, col. 473.
- 102) Patr. gr. 1. 63, col. 396.
- 103) Alfred Shoene, Eusebius Chronik, Berlin 1875, Appendix IV, p. 81.
- 104) Dat. XV111. Kal. Mai. (Belisario v. C. Cons.) Corpus Juris civilis. Berolini 1895 III, p. 94.
- 105) Zachariae von Lingenthal, Beitrage zur Geschichte der bulgarischen Kirche, S. 8.

- 106) Part. 1 79, col. 558. 607. 1004.
- 107) Nic. Gregoras, *Bonnae* vol. 1, 26-27.
- 108) *Patr. gr.*104, col. 989.
- 109) *Patr. gr.*137, col. 317-320
- 110) Part. I. LI.
- 111) Georg. Pisid., p. 55.
- 112) A. Tougard, § 9, p. 90.
- 113) A. Tougard, § 111, p. 188.
- 114) Theophanes, p. 482-483.
- 115) Theophanes, p. 490.
- 116) L. B. Chabot, *Chronique de Michel le Syrien*, t. III, fasc. I. Paris 1905, p.17.
- 117) В. Златарски, *История I*, стр. 256.
- 118) В. Златарски, *История I*, стр. 261.
- 119) Теофан, стр. 495.
- 120) В. Златарски, *История I*, стр. 291.
- 121) *Namartolus*, p. 725.
- 122) *Patr. gr.* 126, col. 176 et. 208.
- 123) Новакович, *Спомени III*, стр. 181; Йордан Иванов, *Северна Македония*, стр. 75.
- 124) Бильбасов П., стр. 239-240.
- 125) Part. 1. 119, col. 779.
- 126) *Patr. gr.* 102, col. 724-725 §3.
- 127) *Български старини*, кн. V, стр. 122.
- 128) *Socr. I*, 22; *Euseb. VII*, 31.
- 129) *Patr. gr.*102. col. 721.
- 130) Part. 1. 129, col. 18-21.
- 131) *Anastasioi Biolothecarii, Historia de vitis Romanorum Pontificum*. Part. I. 128, col. 1374 § 608.
- 132) *Responsa ad consulta Bulgarorum*. Part. I. 119, § 72, col. 1070.
- 133) Part. 1. 128. col. 1374 § 609.
- 134) В. Златарски, *История II*, стр. 109.
- 135) А. Теодоров-Балан. *Кирил и Методий-София 1920 г.*, стр. 59.
- 136) *Anastasius. ibid.*, col. 1374.
- 137) Part. I. 120, col. 1391 etc.
- 138) Part. I. 129, col. 18-21
- 139) Part. 1. 20. col. 548.
- 140) В. Златарски, *История II*, стр. 146.
- 141) Franz Joseph Peters, *Katholische Religionslehre. Bonn* 1926, S. 120-121.

- 142) W. Watenbach. Beitrage zur Gechichte der christlichen Kirchein, Mahren und Bohmen. S. 44-45.
- 143) Patr. gr.102, col. 721. § 9.
- 144) Vita Clementis § 8; Patr. gr. 126, col. 1208-1209.
- 145) Patr. gr. 126, col. 228; Patr. gr. 123, col. 1224.
- 146) Byzantinische Zeitschrift Bd. II, 44.
- 147) Theophylacti Epistolae, epistola XXVII, ed. Meursio; Йордан Иванов, Българите в Македония, стр. 144.
- 148) Оценка на съчинението за хабилитация на д-р Ганчо Ценов, стр. 4.

БЕЛЕЖКА ОТ ИЗДАТЕЛЯ

В оригиналното издание от 1937 година има позовавания на автора д-р Ганчо Ценов, самият той владеещ няколко древни езика, върху текстове на гръцки, както и цитати на заглавия на гръцки език.

С оглед на динамиката на нашето време, забързания ритъм в изпълнение на локални и стратегически задачи, в настоящото издание не са отразени тези текстове на гръцки. Затова пък в бележките в края на книгата читателят може да намери съответния източник.

Издателят се извинява пред академичния дух на автора за това. Настоящото оперативно издание има за цел по-скоро да разбуди интерес към реалната българска история. Самият д-р Ганчо Ценов е бил една както академична фигура, така и много пряк човек, и в настоящия момент с оглед на задачата, която имат да изпълняват неговите трудове сега, той вероятно би ни простил това съзнателно изпускане на академичните методи. Вероятно ще трябва да се преподава специално в часовете по българска история делото на д-р Ганчо Ценов.

СЪДЪРЖАНИЕ

Книга първа

КРОВАТОВА БЪЛГАРИЯ

Книга втора

ПОКРЪСТВАНЕТО НА

БЪЛГАРИТЕ

Приложение 1

БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИЯ В

НАЙ-НОВА БЪЛГАРИЯ

Приложение 2

ПРОКОПОВИТЕ ХУНИ И

ТЕОФАНОВИ БЪЛГАРИ

Дай Бог с настоящата книга да се постави преврат в Главното – Най-важното, за настоящото битие на българите в България и по света, уловено от художника Димитър Гюдженов: **ДА СЕ СЛОЖИ КРАЙ НА ПРОСЛОВУТОТО РАЗЕДИНЕНИЕ, КОЕТО ПРЕЧИ НА РОДА БЪЛГАРСКИ**, точно онова, което Кубрат има предвид с вдигнатата си ръка, **ДА ПРЕБЪДЕ БЪДЕЩОТО ЕДИНЕНИЕ**, защото ако го няма, вижте печалната история, огледайте се в далечината, не ви ли се доплаква – все поради разединение, щото лесно се пречупват отделните пръчки от снопа. Време е за единение! Кроватовата България не е била само заглавие, а е била Реалност! Ще я бъде и в бъдеще!